

Πλάτωνος
ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ

Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
Παῦλος Καλλιγᾶς

στιγμή

65— ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- 142 ΕΥ. Ἄρτι, ὦ Τερψίων, ἢ πάλαι ἐξ ἀγροῦ;
 ΤΕΡ. Ἐπιεικῶς πάλαι. καὶ σέ γε ἐζήτουν κατ' ἀγορὰν καὶ
 ἐθαύμαζον ὅτι οὐχ οἷός τ' ἦ εὐρεῖν.
 ΕΥ. Οὐ γὰρ ἦ κατὰ πόλιν.
- 5 ΤΕΡ. Ποῦ μὴν;
 ΕΥ. Εἰς λιμένα καταβαίνων Θεαιτήτῳ ἐνέτυχον φερομένῳ
 ἐκ Κορίνθου ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου Ἀθήναζε.
 ΤΕΡ. Ζῶντι ἢ τετελευτηκότι;
- b ΕΥ. Ζῶντι καὶ μάλα μόλις· χαλεπῶς μὲν γὰρ ἔχει καὶ ὑπὸ
 τραυμάτων τινῶν, μᾶλλον μὴν αὐτὸν αἰρεῖ τὸ γεγονός νόσημα
 ἐν τῷ στρατεύματι.
 ΤΕΡ. Μῶν ἢ δυσεντερία;
- 5 ΕΥ. Ναί.
 ΤΕΡ. Οἷον ἄνδρα λέγεις ἐν κινδύνῳ εἶναι.
 ΕΥ. Καλόν τε καὶ ἀγαθόν, ὦ Τερψίων, ἐπεὶ τοι καὶ νῦν
 ἤκουόν τινων μάλα ἐγκωμαζόντων αὐτὸν περὶ τὴν μάχην.
 ΤΕΡ. Καὶ οὐδέν γ' ἄτοπον, ἀλλὰ πολὺ θαυμαστότερον εἰ μὴ
- c τοιοῦτος ἦν. ἀτὰρ πῶς οὐκ αὐτοῦ Μεγαροῖ κατέλυνε;
 ΕΥ. Ἐπείγετο οἴκαδε· ἐπεὶ ἔγωγ' ἐδεόμην καὶ συνεβούλευον,
 ἀλλ' οὐκ ἤθελεν. καὶ δῆτα προπέμψας αὐτόν, ἀπιὼν πάλιν ἀνε-
 μνήσθη καὶ ἐθαύμασα Σωκράτους ὡς μαντικῶς ἄλλα τε δὴ
- 5 εἶπε καὶ περὶ τούτου. δοκεῖ γάρ μοι ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου
 ἐντυχεῖν αὐτῷ μειρακίῳ ὄντι, καὶ συγγενόμενός τε καὶ διαλε-
 χθεῖς πάνυ ἀγασθῆναι αὐτοῦ τὴν φύσιν. καί μοι ἐλθόντι Ἀθήναζε

Πρόσωπα τοῦ διαλόγου

ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ, ΤΕΡΨΙΩΝ

Κατόπιν: ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ

ΕΥ. Μόλις τώρα ἐπέστρεψες ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο, Τερψίων, ἢ πρὶν ἀπὸ ὥρα;

ΤΕΡ. Πρὶν ἀπὸ κάμποσο. Καὶ μάλιστα σὲ ἀναζήτησα στὴν ἀγορὰ καὶ ἀπόρησα ποῦ δὲν μπόρεσα νὰ σὲ βρῶ.

ΕΥ. Μὰ δὲν ἤμουν στὴν πόλη.

ΤΕΡ. Καὶ ποῦ ἦσουν, λοιπόν;

ΕΥ. Καθὼς κατέβαινα στὸ λιμάνι, συνάντησα τὸν Θεαίτητο ἐνῶ τὸν μετέφεραν στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο στὴν Κόρινθο.

ΤΕΡ. Ζωντανὸ ἢ πεθαμένο;

ΕΥ. Ζωντανό, ἀλλὰ μόλις. Διότι ὑποφέρει ἀπὸ σοβαρὰ τραύματα, καὶ ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ποῦ ἔχει ξεσπάσει στὸ στρατεύμα.

ΤΕΡ. Τὴν δυσεντερία;

ΕΥ. Ναί.

ΤΕΡ. Τί ἄντρας εἶναι ποῦ, ὅπως λές, βρίσκεται σὲ κίνδυνο!

ΕΥ. Ἕνας ἄντρας ἐξαίσιος καὶ ἐξαίρετος, Τερψίων. Ἄλλωστε τώρα μόλις ἄκουσα μερικοὺς νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν γιὰ τὴν συμπεριφορά του στὴ μάχη.¹

ΤΕΡ. Δὲν ὑπάρχει τίποτε παράξενο σὲ αὐτό. Θὰ μὲ εἶχε ἐκπλήξει πολὺ περισσότερο, ἂν δὲν εἶχε συμπεριφερθεῖ ἔτσι. Ἄλλὰ πῶς καὶ δὲν ἔμεινε ἐδῶ, στὰ Μέγαρα;

ΕΥ. Ἐπειδὴ βιαζόταν νὰ ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του. Ἐγὼ τὸν παρακάλεσα καὶ τὸν συμβούλεψα νὰ μείνει, ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν ἤθελε. Ἔτσι, ἀφοῦ τὸν ξεπροβόδισα, καθὼς ἐπέστρεφα πάλι, θυμήθηκα ὅσα εἶχε προμαντέψει ὁ Σωκράτης γι' αὐτὸν καὶ γιὰ ἄλλα θέματα. Διότι θὰ πρέπει νὰ τὸν συνάντησε, θαρρῶ, λίγον καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν νεαρὸ ἀγόρι. Εἶχαν κάνει συντροφιά καὶ συζήτησαν, καὶ εὐχαριστή-

d τούς τε λόγους οὓς διελέχθη αὐτῷ διηγήσατο καὶ μάλα ἀξίους ἀκοῆς, εἶπε τε ὅτι πᾶσα ἀνάγκη εἶη τοῦτον ἐλλόγιμον γενέσθαι, εἶπερ εἰς ἡλικίαν ἔλθοι.

ΤΕΡ. Καὶ ἀληθῆ γε, ὡς ἔοικεν, εἶπεν. ἀτὰρ τίνες ἦσαν οἱ
5 λόγοι; ἔχοις ἂν διηγῆσασθαι;

ΕΥ. Οὐ μά τὸν Δία, οὐκ οὐδ' οὕτω γε ἀπὸ στόματος· ἀλλ'
143 ἐγραψάμην μὲν τότ' εὐθύς οἴκαδ' ἐλθὼν ὑπομνήματα, ὕστερον
δὲ κατὰ σχολὴν ἀναμνησκόμενος ἔγραφον, καὶ ὁσάκις Ἀθή-
ναζε ἀφικοίμην, ἐπανηρώτων τὸν Σωκράτη ὃ μὴ ἐμεμνήμην,
καὶ δεῦρο ἐλθὼν ἐπηγορεύμην· ὥστε μοι σχεδὸν τι πᾶς ὁ λόγος
5 γέγραπται.

ΤΕΡ. Ἄλλ' ἤδη ἤκουσά σου καὶ πρότερον, καὶ μέντοι αἰεὶ μέλ-
λων κελεύσειν ἐπιδείξει διατέτριφα δεῦρο. ἀλλὰ τί κωλύει νῦν
ἡμᾶς διελθεῖν; πάντως ἔγωγε καὶ ἀναπαύσασθαι δέομαι ὡς ἐξ
ἀγροῦ ἦκων.

b ΕΥ. Ἀλλὰ μὲν δὴ καὶ αὐτὸς μέχρι Ἐρινουῦ Θεαίτητον πρού-
πεμψα, ὥστε οὐκ ἂν ἀηδῶς ἀναπανοίμην. ἀλλ' ἴωμεν, καὶ ἡμῶν
ἅμα ἀναπανομένοις ὁ παῖς ἀναγνώσεται.

ΤΕΡ. Ὅρθῶς λέγεις.

5 ΕΥ. Τὸ μὲν δὴ βιβλίον, ὦ Τερψίων, τουτί· ἐγραψάμην δὲ δὴ
οὕτως τὸν λόγον, οὐκ ἐμοὶ Σωκράτη διηγούμενον ὡς διηγεί-
το, ἀλλὰ διαλεγόμενον οἷς ἔφη διαλεχθῆναι. ἔφη δὲ τῷ τε γε-
c ωμέτρῳ Θεοδώρῳ καὶ τῷ Θεαιτήτῳ. ἵνα οὖν ἐν τῇ γραφῇ μὴ
παρέχοιεν πράγματα αἱ μεταξὺ τῶν λόγων διηγήσεις περὶ
αὐτοῦ τε ὅποτε λέγοι ὁ Σωκράτης, οἶον “καὶ ἐγὼ ἔφην” ἢ “καὶ
ἐγὼ εἶπον,” ἢ αὐτὸ περὶ τοῦ ἀποκρινομένου ὅτι “συνέφη” ἢ “οὐχ

θηκε πολύ με τὸν χαρακτήρα του. "Όταν λοιπὸν ἐπισκέφθηκα τὴν Ἀθήνα, μοῦ διηγήθηκε τὴ συζήτηση τὴν ὁποία εἶχαν, πού ἄξιζε πολὺ νὰ τὴν ἀκούσει κανεὶς. Καὶ ἀνέφερε ὅτι ἦταν προδιαγεγραμμένο ὅτι, ἂν ἔφτανε νὰ ἐνηλικιωθεῖ, ἐκεῖνος θὰ γινόταν σπουδαῖος ἄνθρωπος.²

ΤΕΡ. Καί, ὅπως φαίνεται, εἶχε δίκιο. Ἄλλὰ ποιὰ ἦταν ἡ συζήτηση πού εἶχαν; Μπορεῖς νὰ μοῦ τὴν διηγηθεῖς;

ΕΥ. "Όχι βέβαια, μὰ τὸν Δία, ὄχι ἀπὸ μνήμης. "Όμως τότε κράτησα κάποιες σημειώσεις μόλις πῆγα σπίτι, καὶ μετὰ τὶς κατέγραψα μὲ τὴν ἄνεσή μου ἀπὸ μνήμης. Κατόπιν, ὅποτε πῆγαινα στὴν Ἀθήνα, ξαναρωτοῦσα τὸν Σωκράτη γιὰ ὅσα δὲν θυμόμουν καί, ὅταν ἐπέστρεφα ἐδῶ, τὰ διόρθωνα." Ἐτσι λοιπὸν ἔχω καταγράψει σχεδὸν ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν.

ΤΕΡ. Naί, σὲ ἔχω ἀκούσει νὰ τὸ ἀναφέρεις αὐτὸ καὶ παλαιότερα. Καὶ ἤθελα πάντα νὰ σοῦ ζητήσω νὰ μοῦ τὰ δείξεις, ἀλλὰ τὸ εἶχα παραλείψει ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή. Τί μᾶς ἐμποδίζει ὁμως νὰ τὰ διεξέλθουμε τώρα; Ἄφοῦ καὶ ἐγὼ χρειάζομαι ἀνάπαυλα μετὰ τὴν ἐπιστροφή μου ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο.

ΕΥ. Μὰ καὶ ἐγὼ χρειάζομαι ξεκούραση, ἐπειδὴ ξεπροβόδισα τὸν Θεαίτητο ὡς τὸν Ἐρινό. Ἄς πᾶμε λοιπὸν μέσα, καὶ ὁ ὑπηρέτης μου θὰ μᾶς κάνει τὴν ἀνάγνωση ἐνῶ ἐμεῖς θὰ ἀναπαυόμαστε.

ΤΕΡ. Πολὺ καλὰ τὰ λές.

ΕΥ. Τοῦτο ἐδῶ εἶναι τὸ βιβλίον, Τερψίων. Βλέπεις ὅτι κατέγραψα τὴ συνομιλία ὄχι ὅπως μοῦ τὴν διηγήθηκε ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ ὑπὸ τὴ μορφή διαλόγου μὲ ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους ἔκανε τὴ συζήτηση πού, ὅπως ἀνέφερε, ἦταν ὁ γεωμέτρης Θεόδωρος καὶ ὁ Θεαίτητος. Θέλησα νὰ ἀποφύγω στὴν καταγραφή τὴν κουραστικὴ παρεμβολὴ διηγήσεων πού, ὅποτε μιλάει ὁ Σωκράτης, νὰ διακόπτουν τὴ συζήτηση λέγοντας, λ.χ., «τότε ἐγὼ παρατήρησα», ἢ «καὶ ἐγὼ εἶπα», ἢ πάλι, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀποκρινόμενο, ὅτι «συγκατένευσε» ἢ «δὲν συμφώνησε». Ἐτσι

5 ὡμολόγει,” τούτων ἔνεκα ὡς αὐτὸν αὐτοῖς διαλεγόμενον ἔγραψα, ἐξελὼν τὰ τοιαῦτα.

ΤΕΡ. Καὶ οὐδέν γε ἀπὸ τρόπου, ὦ Εὐκλείδη.

ΕΥ. Ἀλλά, παῖ, λαβὲ τὸ βιβλίον καὶ λέγε.

d ΣΩ. Εἰ μὲν τῶν ἐν Κυρήνῃ μᾶλλον ἐκηδόμην, ὦ Θεόδωρε, τὰ
ἐκεῖ ἂν σε καὶ περὶ ἐκείνων ἀνηρώτων, εἴ τινες αὐτόθι περὶ γε-
ωμετρίαν ἢ τινα ἄλλην φιλοσοφίαν εἰσὶ τῶν νέων ἐπιμέλειαν
ποιούμενοι· νῦν δὲ ἦττον γὰρ ἐκείνους ἢ τούσδε φιλῶ, καὶ μάλ-
5 λον ἐπιθυμῶ εἰδέναι τίνας ἡμῖν τῶν νέων ἐπιδοξοὶ γενέσθαι ἐπι-
εικείς. ταῦτα δὴ αὐτὸς τε σκοπῶ καθ’ ὅσον δύναμαι, καὶ τοὺς
ἄλλους ἐρωτῶ οἷς ἂν ὀρῶ τοὺς νέους ἐθέλοντας συγγίγνεσθαι.
e σοὶ δὴ οὐκ ὀλίγιστοι πλησιάζουσι, καὶ δικαίως· ἄξιός γάρ τά τε
ἄλλα καὶ γεωμετρίας ἔνεκα. εἰ δὴ οὖν τινι ἐνέτυχες ἀξίῳ λόγου,
ἡδέως ἂν πυθοίμην.

ΘΕΟ. Καὶ μήν, ὦ Σώκρατες, ἐμοὶ τε εἰπεῖν καὶ σοὶ ἀκοῦσαι
5 πάνυ ἄξιον οἶω ὑμῖν τῶν πολιτῶν μειρακίῳ ἐντετύχηκα. καὶ εἰ
μὲν ἦν καλός, ἐφοβούμην ἂν σφόδρα λέγειν, μὴ καὶ τῷ δόξῳ ἐν
ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ εἶναι. νῦν δέ —καὶ μὴ μοι ἄχθου— οὐκ ἔστι
καλός, προσέεικε δὲ σοὶ τήν τε σιμότητα καὶ τὸ ἔξω τῶν ὀμμά-
144 των· ἦττον δὲ ἢ σὺ ταῦτ’ ἔχει. ἀδεῶς δὴ λέγω. εὐ γὰρ ἴσθι ὅτι ὦν
δὴ πώποτε ἐνέτυχον —καὶ πάνυ πολλοῖς πεπλησίακα— οὐδένα
πῶ ἡσθόμην οὕτω θαυμαστῶς εὖ πεφυκότα. τὸ γὰρ εὐμαθῆ
ὄντα ὡς ἄλλῳ χαλεπὸν πρᾶον αὐ εἶναι διαφερόντως, καὶ ἐπὶ
5 τούτοις ἀνδρείον παρ’ ὄντινούν, ἐγὼ μὲν οὐτ’ ἂν ὠόμην γενέ-
σθαι οὔτε ὀρῶ γιγνώμενον· ἀλλ’ οἷ τε ὀξείς ὥσπερ οὔτος καὶ
ἀγχίνοι καὶ μνήμονες ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύρ-
ροποὶ εἰσι, καὶ ἄττοντες φέρονται ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα
πλοῖα, καὶ μανικώτεροι ἢ ἀνδρειότεροι φύονται, οἷ τε αὐ ἐμβρι-

λοιπόν τὰ ἀφαίρεσα ὅλα αὐτὰ καὶ ἔκανα τὴν καταγραφή σὰν νὰ μιλάει ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συνομιλητές.³

ΤΕΡ. Πολὺ καλὴ ἰδέα, Εὐκλείδη!

ΕΥ. Ἐμπρὸς λοιπόν, παιδί μου, πάρε τὸ βιβλίο καὶ διάβαζε.

ΣΩ. Ἄν μὲ ἔνοιαζε περισσότερο, Θεόδωρε, γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν Κυρήνη, τότε θὰ σὲ ρωτοῦσα γιὰ ἐκεῖνα, κατὰ πόσον ὑπάρχουν ἐκεῖ κάποιοι ἀπὸ τοὺς νέους πού νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωμετρία ἢ μὲ κάποιαν ἄλλη μορφή φιλοσοφίας. Ὅμως στὴν πραγματικότητα ἐνδιαφέρομαι πιὸ πολὺ γιὰ τοὺς ἐδῶ παρὰ γιὰ τοὺς ἐκεῖ, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ποιοὶ ἀπὸ τοὺς νέους μας ἔχουν προοπτικὴ νὰ διακριθοῦν. Αὐτὰ εἶναι μὲ τὰ ὁποῖα καταγίνομαι, ὅσο μπορῶ, καὶ ὑποβάλλω ἐρωτήσεις σὲ ὄλους ἐκείνους πού βλέπω πὼς οἱ νέοι θέλουν νὰ μαθητεύσουν κοντὰ τους. Παρατηρῶ λοιπόν ὅτι ἐσένα σὲ πλησιάζουν ἀρκετοί, καὶ δικαίως, ἐξαιτίας τῶν γνώσεών σου στὴ γεωμετρία, ἀλλὰ καὶ στὰ ὑπόλοιπα. Ἄν λοιπόν συνάντησες κάποιον πού νὰ εἶναι ἀξιόλογος, θὰ μοῦ ἔκανε χαρὰ νὰ τὸ μάθω.

ΘΕΟ. Καὶ βέβαια, Σωκράτη· ἔχω συναντήσει ἕναν νεαρὸ ἀπὸ τὴν πόλη σας πού εἶναι ἰδιαίτερα ἀξιόλογος, καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀξίζει ἀσφαλῶς νὰ ἀκούσεις τί ἔχω νὰ σοῦ πῶ. Καί, ἂν ἦταν ὁμορφος, τότε ἴσως θὰ δίσταζα νὰ πῶ πολλὰ γι' αὐτόν, ὥστε νὰ μὴ φανεῖ πὼς εἶμαι ἐρωτευμένος μαζί του. Ὡστόσο δὲν εἶναι ὠραῖος καὶ —μὲ τὸ συμπάθιο— σοῦ μοιάζει κατὰ τὸ ὅτι εἶναι πλακουτσομιμῆτης καὶ τὰ μάτια του προεξέχουν, ἂν καὶ λιγότερο ἀπ' ὅσο σ' ἐσένα. Ἔτσι μπορῶ νὰ μιλήσω ἄφοβα. Γιατί νὰ ξέρεις ὅτι ἀπ' ὅσους νέους ἔχω συναντήσει —καὶ ἔχω βρεθεῖ μὲ πάρα πολλούς— δὲν ἔχω ποτὲ ὡς τώρα γνωρίσει κανέναν πού νὰ εἶναι τόσο ἀξιοθαύμαστος. Τόση εὐμάθεια καὶ ξεχωριστὴ πραύτητα συνδυασμένη μὲ γενναιότητα ὅσον ἀφορᾷ ὅλα τὰ θέματα εἶναι δύσκολο νὰ βρεῖ κανεὶς, καὶ ἐγὼ δὲν φανταζόμουν ὅτι ὑπάρχει οὔτε ἔχω ξαναδεῖ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅσοι εἶναι ὀξυδερκεῖς, εὐστροφοὶ καὶ ἔχουν καλὴ μνήμη ὅπως αὐτός, εἶναι καὶ εὐέξαπτοι στὴν ὀργή τους καὶ παρασύρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ

θέστεροι νωθροί πως ἀπαντῶσι πρὸς τὰς μαθήσεις καὶ λήθης γέμοντες. ὁ δὲ οὕτω λείως τε καὶ ἀπταιστως καὶ ἀνυσίμως ἔρχεται ἐπὶ τὰς μαθήσεις τε καὶ ζητήσεις μετὰ πολλῆς πραό-
 5 τητος, οἶον ἐλαίου ρεύμα ἀψοφητὶ ρέοντος, ὥστε θαυμάσαι τὸ τηλικούτον ὄντα οὕτως ταῦτα διαπράττεσθαι.

ΣΩ. Εὖ ἀγγέλλεις. τίνος δὲ καὶ ἔστι τῶν πολιτῶν;

ΘΕΟ. Ἀκήκοα μὲν τοῦνομα, μνημονεύω δὲ οὐ. ἀλλὰ γὰρ ἔστι
 c τῶνδε τῶν προσιόντων ὁ ἐν τῷ μέσῳ· ἄρτι γὰρ ἐν τῷ ἔξω δρόμῳ ἠλείφοντο ἐταίροί τέ τινες οὗτοι αὐτοῦ καὶ αὐτός, νῦν δέ μοι δοκοῦσιν ἀλειψάμενοι δεῦρο ἰέναι. ἀλλὰ σκόπει εἰ γιγνώσκεις αὐτόν.

5 ΣΩ. Γινώσκω· ὁ τοῦ Σουινίως Εὐφρονίου ἐστίν, καὶ πάνυ γε, ὦ φίλε, ἀνδρὸς οἶον καὶ σὺ τοῦτον διηγῆ, καὶ ἄλλως εὐδοκίμου, καὶ μέντοι καὶ οὐσίαν μάλα πολλὴν κατέλιπεν. τὸ δ' ὄνομα οὐκ οἶδα τοῦ μειρακίου.

d ΘΕΟ. Θεαίτητος, ὦ Σώκρατες, τό γε ὄνομα· τὴν μέντοι οὐσίαν δοκοῦσί μοι ἐπίτροποί τινες διεφθαρκέναι. ἀλλ' ὅμως καὶ πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἐλευθεριότητα θαυμαστός, ὦ Σώκρατες.

5 ΣΩ. Γεννικὸν λέγεις τὸν ἄνδρα. καί μοι κέλευε αὐτὸν ἐνθάδε παρακαθίζεσθαι.

ΘΕΟ. Ἔσται ταῦτα. Θεαίτητε, δεῦρο παρὰ Σωκράτη.

ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Θεαίτητε, ἵνα καγὼ ἐμαντὸν ἀνασκέ-
 e ψωμαι ποιῶν τι ἔχω τὸ πρόσωπον· φησὶν γὰρ Θεόδωρος ἔχειν με σοὶ ὅμοιον. ἀτὰρ εἰ νῶν ἐχόντων ἑκατέρου λύραν ἔφη αὐτὰς ἠρμόσθαι ὁμοίως, πότερον εὐθὺς ἂν ἐπιστεύομεν ἢ ἐπεσκεψάμεθ' ἂν εἰ μουσικὸς ὢν λέγει;

5 ΘΕΑΙ. Ἐπεσκεψάμεθ' ἄν.

σάν πλοῖα δίχως ἔρμα, καὶ ἔχουν χαρακτηῖρα παρορμητικὸ μᾶλλον παρά γενναῖο· ἐνῶ οἱ πιὸ συγκρατημένοι εἶναι κάπως νωθροὶ ἀπέναντι στὰ μαθήματα καὶ ξεχνοῦν εὐκόλα. Ἐτοῦτος ὁμως προσεγγίζει τὴ μάθηση καὶ τὴν ἔρευνα ἀθόρυβα, μὲ σιγουριά καὶ ἀποτελεσματικότητα καὶ μὲ τόση ἡρεμία, σάν ρυάκι ἀπὸ λάδι ποὺ κυλάει δίχως νὰ ἀκούγεται, ὥστε μοῦ προξενεῖ κατάπληξη πῶς τὰ καταφέρει ὅλα αὐτὰ σὲ τούτη τὴν ἡλικία.

ΣΩ. Τί καλὰ νέα! Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς πολίτες εἶναι ὁ πατέρας του;

ΘΕΟ. Ἐγὼ ἀκούσει τὸ ὄνομα, ὁμως δὲν τὸ θυμάμαι. Ἀλλὰ νὰ τος, εἶναι ἐκεῖνος στὴ μέση ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πλησιάζουν. Διότι μόλις τώρα αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του ἀλείφονταν μὲ λάδι ἕξω στὸ ὑπόστεγο καί, ἀφοῦ τέλειωσαν, ἔρχονται κατὰ δῶ.⁴ Κοίταξε ἂν τὸν ἀναγνωρίζεις.

ΣΩ. Τὸν γνωρίζω: εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Εὐφρονίου ἀπὸ τὸ Σούνιο, ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἦταν ὅπως ἐσὺ περιέγραψες αὐτὸν τὸν ἴδιο. Ὑπῆρξε πολὺ ἀξιόλογος, καὶ ἄφησε μάλιστα ἰδιαίτερα μεγάλη περιουσία. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω τὸ ὄνομα τοῦ νεαροῦ.

ΘΕΟ. Τὸ ὄνομά του, Σωκράτη, εἶναι Θεαίτητος. Ἀλλὰ νομίζω πὼς τὴν περιουσία του τὴν κατασπατάλησαν κάποιοι ἐπιτροποὶ τῆς οἰκογένειας. Ὡστόσο, αὐτὸς εἶναι ἐπίσης ἀξιοθαύμαστος γιὰ τὴ γενναιοδωρία του ὅσον ἀφορᾷ τὰ χρήματα, Σωκράτη.

ΣΩ. Μοῦ μιλάς γιὰ ἕναν ἄνθρωπο μὲ ἐξαιρετικὰ εὐγενικὸ χαρακτηῖρα. Προσκάλεσέ τον νὰ ἔρθει νὰ κάτσει δίπλα μου.

ΘΕΟ. Ἐὰν τὸ κάνω. Ἐ, Θεαίτητε, ἔλα ἐδῶ κοντὰ στὸν Σωκράτη.

ΣΩ. Ἐτσι κάνε, Θεαίτητε, ὥστε καὶ ἐγὼ νὰ ἐξετάσω τὸν ἑαυτό μου, ποιὸ εἶναι τὸ παρουσιαστικό μου. Γιατὶ ὁ Θεόδωρος λέει ὅτι σοῦ μοιάζω. Ἄν τώρα ὁ καθένας μας εἶχε μιὰ λύρα καὶ ὁ Θεόδωρος ἔλεγε ὅτι εἶναι χορδισμένες μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, τί, ἐμεῖς θὰ τὸν ἐμπιστευόμεσταν παρευθῆς, ἢ θὰ ἐξετάζαμε ἂν τὸ λέει αὐτὸ ὄντας εἰδικὸς στὴ μουσική;

ΘΕΑΙ. Ἐὰν τὸ ἐξετάζαμε.

- ΣΩ. Οὐκοῦν τοιοῦτον μὲν εὐρόντες ἐπειθόμεθ' ἄν, ἄμουσον δέ, ἠπιστοῦμεν;
 ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.
 ΣΩ. Νῦν δέ γ', οἶμαι, εἴ τι μέλει ἡμῖν τῆς τῶν προσώπων
 145 ὁμοιότητος, σκεπτέον εἰ γραφικὸς ὢν λέγει ἢ οὔ.
 ΘΕΑΙ. Δοκεῖ μοι.
 ΣΩ. Ἡ οὖν ζωγραφικὸς Θεόδωρος;
 ΘΕΑΙ. Οὐχ, ὅσον γέ με εἶδέναι.
 5 ΣΩ. Ἄρ' οὐδὲ γεωμετρικός;
 ΘΕΑΙ. Πάντως δήπου, ὦ Σώκρατες.
 ΣΩ. Ἡ καὶ ἀστρονομικὸς καὶ λογιστικὸς τε καὶ μουσικὸς καὶ
 ὅσα παιδείας ἔχεται;
 ΘΕΑΙ. Ἐμοιγε δοκεῖ.
 10 ΣΩ. Εἰ μὲν ἄρα ἡμᾶς τοῦ σώματός τι ὁμοίους φησὶν εἶναι ἐπαινῶν πη ἢ ψέγων, οὐ πάνυ αὐτῷ ἄξιον τὸν νοῦν προσέχειν.
 ΘΕΑΙ. Ἴσως οὔ.
 b ΣΩ. Τί δ' εἰ ποτέρου τὴν ψυχὴν ἐπαινοῖ πρὸς ἀρετὴν τε καὶ σοφίαν; ἄρ' οὐκ ἄξιον τῷ μὲν ἀκούσαντι προθυμείσθαι ἀνασκέψασθαι τὸν ἐπαινεθέντα, τῷ δὲ προθύμως ἐαντὸν ἐπιδεικνύναι;
 ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες.
 5 ΣΩ. Ὡρα τοίνυν, ὦ φίλε Θεαίτητε, σοὶ μὲν ἐπιδεικνύναι, ἐμοὶ δὲ σκοπεῖσθαι· ὡς εὖ ἴσθι ὅτι Θεόδωρος πολλοὺς δὴ πρὸς με ἐπαινέσας ξένους τε καὶ ἀστοὺς οὐδένα πω ἐπήνεσεν ὡς σὲ νυνδῆ.
 ΘΕΑΙ. Εὖ ἂν ἔχοι, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ὅρα μὴ παίζων ἔλεγεν.
 c ΣΩ. Οὐχ οὗτος ὁ τρόπος Θεοδώρου· ἀλλὰ μὴ ἀναδύου τὰ ὠμολογημένα σκηπτόμενος παίζοντα λέγειν τόνδε, ἵνα μὴ καὶ

ΣΩ. Καί, ἂν βρῖσκαμε ὅτι αὐτὸς εἶναι εἰδικός, τότε θὰ τὸν ἐμπιστευόμασταν, ἂν ὅμως ὄχι, τότε ὄχι;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

ΣΩ. Καί τῶρα, λοιπόν, ἂν μᾶς ἐνδιέφερε ἡ ὁμοιότητα τοῦ προσώπου μας δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἐκεῖνος πού τὸ ἰσχυρίζεται αὐτὸ εἶναι κάποιος εἰδικός στὴ ζωγραφικὴ ἢ ὄχι;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πιστεύω.

ΣΩ. Εἶναι λοιπόν ὁ Θεόδωρος εἰδικός στὴ ζωγραφικὴ;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, ἀπ' ὅσο ξέρω.

ΣΩ. Οὔτε καί στὴ γεωμετρία;

ΘΕΑΙ. Μὰ ἀσφαλῶς, Σωκράτη, καὶ πολὺ μάλιστα.

ΣΩ. Ὅποτε καὶ εἰδικός στὴν ἀστρονομία, καὶ στοὺς ἀριθμητικούς ὑπολογισμούς, καὶ στὴ μουσικὴ θεωρία, καὶ σὲ ὅλες τὶς συναφεῖς μορφές καλλιέργειας;⁵

ΘΕΑΙ. Ἔτσι θαρρῶ.

ΣΩ. Ἐπομένως, ἂν ἰσχυρίζεται ὅτι ἐμεῖς μοιάζουμε ὡς πρὸς τὸ παρουσιαστικό μας, εἴτε γιὰ νὰ μᾶς ἐπαινέσει εἴτε γιὰ νὰ μᾶς κατακρίνει, δὲν θὰ ἀξίζει νὰ τοῦ δώσουμε μεγάλη σημασία.

ΘΕΑΙ. Ἐνδεχομένως ὄχι.

ΣΩ. Τί ὅμως ἂν ἐπαινοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ ἐνός ἀπὸ ἐμᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ σοφία της; Ὅποιος τὸ ἀκουγε αὐτὸ δὲν θὰ ἀξίζε νὰ φροντίσει νὰ ἐξετάσει ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὅποιο εἰπώθηκε ὁ ἔπαινος, καὶ νὰ ἐπιδιώξει νὰ φανερώσει ἂν καὶ ὁ ἴδιος εἶναι πράγματι ἔτσι;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς, Σωκράτη.

ΣΩ. Ἦρθε ἡ ὥρα λοιπόν, ἀγαπητέ μου Θεαίτητε, ἐσὺ νὰ φανερωθεῖς καὶ ἐγὼ νὰ σὲ ἐξετάσω. Νὰ εἶσαι σίγουρος ὅτι ἀπὸ ὅσους καὶ ἂν ἔχει ἐπαινέσει σὲ ἐμένα ὁ Θεόδωρος, εἴτε ξένους εἴτε συμπολίτες μου, γιὰ κανέναν δὲν ἔχει πεῖ τόσα καλὰ λόγια ὅπως γιὰ ἐσένα μὲν πρῖν.

ΘΕΑΙ. Νὰ εἶναι καλὰ, Σωκράτη. Ἀλλὰ μήπως τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀστεειυόμενος;

ΣΩ. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ Θεόδωρου. Καὶ μὴν προσπαθεῖς νὰ ξεφύγεις ἀπ' ὅσα ἔχουμε συμφωνήσει μὲ τὴν πρό-

ἀναγκασθῆ μαρτυρεῖν — πάντως γὰρ οὐδεὶς ἐπισκήψετ' αὐτῶ—
ἀλλὰ θαρρῶν ἔμμενε τῇ ὁμολογίᾳ.

5 ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ χρὴ ταῦτα ποιεῖν, εἰ σοὶ δοκεῖ.

ΣΩ. Λέγε δή μοι· μανθάνεις που παρὰ Θεοδώρου γεωμετρίας
ἄττα;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

d ΣΩ. Καὶ τῶν περὶ ἀστρονομίαν τε καὶ ἀρμονίας καὶ λογι-
σμούς;

ΘΕΑΙ. Προθυμοῦμαι γε δή.

ΣΩ. Καὶ γὰρ ἐγώ, ὦ παῖ, παρὰ τε τούτου καὶ παρ' ἄλλων
5 οὓς ἂν οἴωμαι τι τούτων ἐπαίειν. ἀλλ' ὅμως τὰ μὲν ἄλλα ἔχω
περὶ αὐτὰ μετρίως, μικρὸν δέ τι ἀπορῶ ὁ μετὰ σοῦ τε καὶ τῶνδε
σκεπτόων. καὶ μοι λέγε· ἄρ' οὐ τὸ μανθάνειν ἐστὶν τὸ σοφώτε-
ρον γίνεσθαι περὶ ὃ μανθάνει τις;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

10 ΣΩ. Σοφία δέ γ' οἶμαι σοφοὶ οἱ σοφοί.

ΘΕΑΙ. Ναί.

e ΣΩ. Τοῦτο δὲ μῶν διαφέρει τι ἐπιστήμης;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Ἡ σοφία. ἢ οὐχ ἅπερ ἐπιστήμονες ταῦτα καὶ σοφοί;

ΘΕΑΙ. Τί μῆν;

5 ΣΩ. Ταῦτὸν ἄρα ἐπιστήμη καὶ σοφία;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τοῦτ' αὐτὸ τοῖνυν ἐστὶν ὃ ἀπορῶ καὶ οὐ δύναμαι λαβεῖν
ικανῶς παρ' ἑμαυτῶ, ἐπιστήμη ὅ τι ποτέ τυγχάνει ὄν. ἄρ' οὖν
146 δὴ ἔχομεν λέγειν αὐτό; τί φατέ; τίς ἂν ἡμῶν πρῶτος εἴποι; ὁ δὲ
ἀμαρτῶν, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἀμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ

φαση ὅτι δὲν μιλοῦσε σοβαρά, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἐξαναγκάσουμε νὰ καταθέσει ὡς μάρτυρας — κανεὶς ἄλλωστε δὲν θὰ τὸν κατηγόρησει γιὰ ψευδομαρτυρία—, ὁπότε κάνε κουράγιο καὶ μείνε πιστὸς σὲ ὅ,τι συμφωνήσαμε.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πρέπει νὰ κάνω, ἂν αὐτὸ πιστεύεις.

ΣΩ. Πές μου λοιπόν: μαθαίνεις ἀπὸ τὸν Θεόδωρο κάποια πράγματα σχετικά μὲ τὴ γεωμετρία;

ΘΕΑΙ. Βεβαίως.

ΣΩ. Καὶ γιὰ τὴν ἀστρονομία, τὴ θεωρία τῆς ἀρμονίας καὶ γιὰ τοὺς ἀριθμητικoὺς ὑπολογισμοὺς;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ προσπαθῶ.

ΣΩ. Τὸ ἴδιο καὶ ἐγώ, παιδί μου, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ ὄσους ἄλλους θεωρῶ ὅτι ἔχουν γνώση αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἄλλα, τὰ καταφέρνω κάπως, ἀλλὰ ἔχω ἓνα θέμα ποὺ μοῦ προξενεῖ ἀμηχανία καὶ ποὺ θὰ ἤθελα νὰ τὸ ἐξετάσω μαζί σου, καθὼς καὶ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους. Πές μου, λοιπόν: τὸ νὰ μαθαίνει κάποιος δὲν σημαίνει νὰ γίνεται σοφότερος ὅσον ἀφορᾷ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μαθαίνει;

ΘΕΑΙ. Μὰ τί ἄλλο;

ΣΩ. Ἐπίσης, θαρρῶ πὼς οἱ σοφοὶ εἶναι σοφοὶ χάρις στὴ σοφία.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἄραγε κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ γνώση;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποιό;

ΣΩ. Ἡ σοφία. Οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι σοφοὶ ὅσον ἀφορᾷ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα γνωρίζουν;

ΘΕΑΙ. Πῶς ἀλλιῶς;

ΣΩ. Ἄρα ἡ γνώση καὶ ἡ σοφία εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ἐ, λοιπόν, αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι γιὰ τὸ ὁποῖο βρίσκομαι σὲ ἀμηχανία, καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ συλλάβω ἐπαρκῶς ἀπὸ μόνος μου: Τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ γνώση.⁶ Ἐχομε ἄραγε κάτι νὰ ποῦμε γι' αὐτό; Ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη σας; Ποιός ἀπὸ ἐσᾶς θὰ μιλήσει πρῶτος; Καὶ ὅποιος πεῖ κάτι λάθος καὶ κάθε φορά ποὺ θὰ κάνει

παῖδες οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος· ὅς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν καὶ ἐπιτάξει ὅτι ἂν βούληται ἀποκρίνεσθαι. τί σιγᾶτε; οὐ τί που, ὦ Θεόδωρε, ἐγὼ ὑπὸ φιλολογίας ἀγροικίζομαι, προθυμούμενος ἡμᾶς ποιῆσαι διαλέγεσθαι καὶ φίλους τε καὶ προσηγόρους ἀλλήλοις γίγνεσθαι;

b ΘΕΟ. Ἦκιστα μὲν, ὦ Σώκρατες, τὸ τοιοῦτον ἂν εἴη ἄγροικον, ἀλλὰ τῶν μειρακίων τι κέλευέ σοι ἀποκρίνεσθαι· ἐγὼ μὲν γὰρ ἀήθης τῆς τοιαύτης διαλέκτου, καὶ οὐδ' αὖ συνθερίζεσθαι ἡλικίαν ἔχω. τοῖσδε δὲ πρέποι τε ἂν τοῦτο καὶ πολὺ πλεον ἐπι-
5 διδοῖεν· τῷ γὰρ ὄντι ἡ νεότης εἰς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχει. ἀλλ', ὥσπερ ἤρξω, μὴ ἀφίεσο τοῦ Θεαιτήτου ἀλλ' ἐρώτα.

ΣΩ. Ἀκούεις δὴ, ὦ Θεαίτητε, ἃ λέγει Θεόδωρος, ὃ ἀπιστεῖν,
c ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὔτε σὺ ἐθελήσεις, οὔτε θέμις περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνδρὶ σοφῷ ἐπιτάττοντι νεώτερον ἀπειθεῖν. ἀλλ' εὖ καὶ γενναίως εἶπέ· τί σοι δοκεῖ εἶναι ἐπιστήμη;

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ χρή, ὦ Σώκρατες, ἐπειδήπερ ὑμεῖς κελεύετε.
5 πάντως γάρ, ἂν τι καὶ ἀμάρτω, ἐπανορθώσετε.

ΣΩ. Πάνυ μὲν οὖν, ἄνπερ γε οἶοί τε ὦμεν.

ΘΕΑΙ. Δοκεῖ τοίνυν μοι καὶ ἃ παρὰ Θεοδώρου ἂν τις μάθοι ἐπιστήμαι εἶναι, γεωμετρία τε καὶ ἄς νυνδὴ σὺ διήλθες, καὶ αὖ
d σκυτοτομική τε καὶ αἱ τῶν ἄλλων δημιουργῶν τέχναι, πᾶσαι τε καὶ ἐκάστη τούτων, οὐκ ἄλλο τι ἢ ἐπιστήμη εἶναι.

ΣΩ. Γενναίως γε καὶ φιλοδώρως, ὦ φίλε, ἐν αἰτηθεῖς πολλὰ δίδως καὶ ποικίλα ἀντὶ ἀπλοῦ.

5 ΘΕΑΙ. Πῶς τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ἴσως μὲν οὐδέν· ὁ μέντοι οἶμαι, φράσω. ὅταν λέγῃς σκυ-

σφάλμα, θά κάτσει κάτω και θά κάνει τὸν γάιδαρο, ὅπως λένε τὰ παιδιὰ ὅταν παίζουν μπάλα. Ἐνῶ ὅποιος βγει ἀλάνθαστος θά εἶναι ὁ βασιλιάς μας, και θά μπορεῖ νά μᾶς προστάξει νά ἀπαντήσουμε σέ ὅ,τι θέλει. Ἐπιμένω, Θεόδωρε, ὅτι ἡ ἀγάπη μου γιά τὰ ἐπιχειρήματα δέν μέ κάνει ἀγενή, καθὼς προσπαθῶ νά σᾶς κάνω νά μπεῖτε στή συζήτηση και ἔτσι νά γίνουμε φίλοι και καταδεκτικοὶ μεταξύ μας.

ΘΕΟ. Αὐτὸ πού λές, Σωκράτη, δέν εἶναι καθόλου ἀγενές. Ἀλλά, σέ παρακαλῶ, ζήτησε ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς νεαροὺς νά σοῦ ἀπαντήσει· διότι ἐγὼ εἶμαι ἀσυνήθιστος σέ τέτοιου εἴδους συζητήσεις, και δέν εἶμαι ἕτοιμος νά συνηθίσω στήν ἡλικία μου. Ἀλλά εἶναι ὅ,τι πρέπει γιά τούτους ἐδῶ, και ἔχουν πολὺ περισσότερες προοπτικὲς βελτίωσης. Διότι πραγματικά, ἡ νεότητα εἶναι ἐπιδεκτικὴ σέ κάθε εἴδους βελτίωση. Και ὅπως ξεκινήσεις, μὴν ἀφήσεις τὸν Θεαίτητο ἀλλὰ ρώτα τον.

ΣΩ. Ἄκουσες, Θεαίτητε, τί εἶπε ὁ Θεόδωρος. Και θαρρῶ πῶς οὔτε ἐσύ θέλεις νά τὸν παρακούσεις, οὔτε θά ἦταν σωστὸ νά μὴν ὑπακούσεις σέ κάτι πού ἐπιτάσσει ἕνας σοφὸς ἄνδρας σέ κάποιον νεότερο. Πές λοιπόν, ὠραῖα και μέ καλὴ διάθεση, τί θεωρεῖς ὅτι εἶναι ἡ γνώση;

ΘΕΑΙ. Μὰ θά πρέπει νά ὑπακούσω, Σωκράτη, ἐφόσον ἐσεῖς μοῦ τὸ ζητᾶτε. Και, ἐν πάση περιπτώσει, ἂν κάνω κάποιον λάθος, θά μέ διορθώσετε.

ΣΩ. Ἀσφαλῶς, ἐφόσον μποροῦμε.

ΘΕΑΙ. Πιστεύω λοιπόν, ὅτι γνώσεις εἶναι ὅλα ὅσα μπορεῖ νά μάθει κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόδωρο: ἡ γεωμετρία και ὅσες ἄλλες ἀνέφερες, ἀλλὰ ἐπίσης ἡ τέχνη τοῦ τσαγκάρη και ὅλων τῶν ἄλλων κατασκευαστῶν· ὅλες μαζί και καθεμιὰ ξεχωριστὰ δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ γνώση.

ΣΩ. Ἀπάντησες μέ παρρησία και μέ γενναιοδωρία, φίλε μου, καθὼς, ἐνῶ σοῦ ζήτησα ἕνα πράγμα, ἐσύ μοῦ ἔδωσες πολλὰ και ποικίλα ἀντὶ γιά κάτι ἀπλό.

ΘΕΑΙ. Τί θέλεις νά πεῖς μέ αὐτό, Σωκράτη;

ΣΩ. Ἴσως τίποτε. Θά σοῦ πῶ ὡστόσο τί νομίζω. Ὅταν ἀνέ-

τικὴν, μή τι ἄλλο φράζεις ἢ ἐπιστήμην ὑποδημάτων ἐργασίας;
 ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

e ΣΩ. Τί δ' ὅταν τεκτονικὴν; μή τι ἄλλο ἢ ἐπιστήμην τῆς τῶν
 ξυλίνων σκευῶν ἐργασίας;

ΘΕΑΙ. Οὐδὲ τοῦτο.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐν ἀμφοῖν, οὗ ἑκατέρα ἐπιστήμη, τοῦτο ὀρίζεις;

5 ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δέ γ' ἐρωτηθέν, ὦ Θεαίτητε, οὐ τοῦτο ἦν, τίνων ἢ ἐπι-
 στήμη, οὐδὲ ὅποσαι τινές· οὐ γὰρ ἀριθμῆσαι αὐτὰς βουλόμενοι
 ἠρόμεθα ἀλλὰ γινῶναι ἐπιστήμην αὐτὸ ὃ τι ποτ' ἐστίν. ἢ οὐδὲν
 λέγω;

10 ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ὀρθῶς.

117 ΣΩ. Σκέψαι δὴ καὶ τόδε. εἴ τις ἡμᾶς τῶν φαύλων τι καὶ προ-
 χείρων ἔροιτο, οἷον περὶ πηλοῦ ὃ τι ποτ' ἐστίν, εἰ ἀποκριναί-
 μεθα αὐτῷ πηλὸς ὁ τῶν χυτρέων καὶ πηλὸς ὁ τῶν ἵπνοπλαθῶν
 καὶ πηλὸς ὁ τῶν πλωθουργῶν, οὐκ ἂν γελοῖοι εἴμεν;

5 ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΣΩ. Πρῶτον μὲν γέ που οἰόμενοι συνίεναι ἐκ τῆς ἡμετέρας
 ἀποκρίσεως τὸν ἐρωτῶντα, ὅταν εἴπωμεν πηλός, εἴτε ὁ τῶν
 b κοροπλαθῶν προσθέντες εἴτε ἄλλων ἄντινωνοῦν δημιουργῶν.
 ἢ οἷε τι συνίησιν τινος ὄνομα, ὃ μὴ οἶδεν τί ἐστιν;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐδ' ἄρα ἐπιστήμην ὑποδημάτων συνίησιν ὃ ἐπιστήμην
 5 μὴ εἰδῶς.

φερεις τὴν τέχνη τοῦ τσαγκάρη, ἐννοοῦσες τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζει κάποιος νὰ κατασκευάζει παπούτσια;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, τίποτε ἄλλο.

ΣΩ. Καὶ ὅταν μιλάς γιὰ τὴν τέχνη τοῦ μαραγκοῦ, ἐννοεῖς τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ νὰ κατασκευάζει κανεὶς ξύλινα σκεύη;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ ἀκριβῶς.

ΣΩ. Ὅποτε σὲ καθένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ δίνεις τὸν ὀρισμὸ μὲ βάση ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶναι γνώση;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ σὲ ρώτησα, Θεαίτητε, ποιὰ πράγματα ἀφορᾷ ἡ γνώση, οὔτε πόσες εἶναι αὐτές. Διότι μὲ τὴν ἐρώτησή μου δὲν σοῦ ζήτησα νὰ μοῦ τις ἀπαριθμήσεις, ἀλλὰ νὰ μάθω τί εἶναι ἡ γνώση αὐτὴ καθαυτὴν. Γίνομαι κατανοητός;

ΘΕΑΙ. Τὸ λὲς πολὺ σωστά.

ΣΩ. Σκέψου, ἀκόμη, καὶ τὸ ἐξῆς: ἂν κάποιος μᾶς ρωτοῦσε γιὰ κάτι εὐτελὲς καὶ ἀσήμαντο, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ πηλός, τί εἶναι, ἂν ἐμεῖς τοῦ ἀπαντούσαμε ὅτι ὑπάρχει ὁ πηλὸς ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ κεραμίστες καὶ αὐτὸς τῶν τσουκαλάδων, καθὼς καὶ ὁ πηλὸς τῶν πλινθοποιῶν, δὲν θὰ ἤμασταν τότε γελοῖοι;

ΘΕΑΙ. Ἐνδεχομένως.

ΣΩ. Θὰ ἦταν πρῶτα ἀπ' ὅλα γελοῖο νὰ θεωρήσουμε ὅτι αὐτὸς ποὺ ἔκανε τὴν ἐρώτηση ἔχει καταλάβει τίποτε ἀπὸ τὴν ἀπάντησή μας ὅταν λέμε «πηλός», εἴτε προκειμένου γι' αὐτὸν ποὺ μεταχειρίζονται ὅσοι φτιάχνουν ἀγάλματα ἢ γιὰ ἐκεῖνον ὁποῖον-δήποτε ἄλλων κατασκευαστῶν. Ἡ νομίζεις ὅτι κάποιος καταλαβαίνει τὸ ὄνομα ἐνὸς πράγματος, ὅταν δὲν ξέρει τί εἶναι αὐτό;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, καθόλου.

ΣΩ. Συνεπῶς, οὔτε τὴ γνώση τῶν ὑποδημάτων κατανοεῖ ὁποῖος δὲν ξέρει τί εἶναι ἡ γνώση.

ΘΕΑΙ. Ὅχι, βέβαια.

ΣΩ. Ἄρα ἡ «τέχνη τοῦ τσαγκάρη», ὅπως καὶ κάθε ἄλλη τέχνη, δὲν ἔχει κανένα νόημα γιὰ ὅποιον ἀγνοεῖ τὴ γνώση.

ΘΕΑΙ. Οὐ γάρ.

ΣΩ. Σκυτικήν ἄρα οὐ συνήσιν ὃς ἂν ἐπιστήμην ἀγνοῇ, οὐδέ τινα ἄλλην τέχνην.

ΘΕΑΙ. Ἔστιν οὕτως.

10 ΣΩ. Γελοία ἄρα ἢ ἀπόκρισις τῷ ἐρωτηθέντι ἐπιστήμη τί ἐστιν, ὅταν ἀποκρίνηται τέχνης τινὸς ὄνομα. τινὸς γὰρ ἐπι-
c στήμην ἀποκρίνεται οὐ τοῦτ' ἐρωτηθεῖς.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἐπειτὰ γέ που ἐξὸν φαύλως καὶ βραχέως ἀποκρίνασθαι περιέρχεται ἀπέραντον ὁδόν. οἶον καὶ ἐν τῇ τοῦ πηλοῦ ἐρωτή-
5 σει φαῦλόν που καὶ ἀπλοῦν εἰπεῖν ὅτι γῆ ὑγρῷ φυραθείσα πηλὸς ἂν εἴη, τὸ δ' ὅτου εἶαν χαίρειν.

ΘΕΑΙ. Ῥάδιον, ὦ Σώκρατες, νῦν γε οὕτω φαίνεται· ἀτὰρ κιν-
δ δυνεῖεις ἐρωτᾶν οἶον καὶ αὐτοῖς ἡμῶν ἔναγχος εἰσήλθε διαλεγο-
μένους, ἐμοί τε καὶ τῷ σῷ ὁμωνύμῳ τούτῳ Σωκράτει.

ΣΩ. Τὸ ποῖον δῆ, ὦ Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Περὶ δυνάμεων τι ἡμῶν Θεόδωρος ὅδε ἔγραφε, τῆς τε
5 τρίποδος πέρι καὶ πεντέποδος ἀποφαίνων ὅτι μήκει οὐ σύμμε-
τροι τῇ ποδιαίᾳ, καὶ οὕτω κατὰ μίαν ἐκάστην προαιρούμενος
μέχρι τῆς ἑπτακαϊδεκάποδος· ἐν δὲ ταύτῃ πως ἐνέσχετο. ἡμῶν
οὖν εἰσήλθε τι τοιοῦτον, ἐπειδὴ ἄπειροι τὸ πλήθος αἱ δυνάμεις
ἐφαίνοντο, πειραθῆναι συλλαβεῖν εἰς ἓν, ὅτῳ πάσας ταύτας
e προσαγορεύσομεν τὰς δυνάμεις.

ΣΩ. Ἡ καὶ ἡῦρετέ τι τοιοῦτον;

ΘΕΑΙ. Ἐμοιγε δοκοῦμεν· σκόπει δὲ καὶ σύ.

ΣΩ. Λέγε.

5 ΘΕΑΙ. Τὸν ἀριθμὸν πάντα δίχα διελάβομεν· τὸν μὲν δυνάμε-

ΘΕΑΙ. Όχι, βέβαια.

ΣΩ. Άρα, όποιος άγνοεί τή γνώση δέν θά κατανοεί ούτε τήν τέχνη του τσαγκάρη ούτε καμιά άλλη τέχνη.

ΘΕΑΙ. Έτσι είναι.

ΣΩ. Είναι έπομένως γελοίο τó νά άποκρίνεται κανείς σέ όποιον ρωτάει τί είναι ή γνώση δίνοντας τó όνομα κάποιας τέχνης. Διότι άπαντάει αναφέροντας μιάν έπί μέρος γνώση, ένώ δέν είναι αυτό πού έρωτήθηκε.

ΘΕΑΙ. Έτσι μοιάζει.

ΣΩ. Έξ άλλου, έτσι μπαίνουμε σέ έναν άπέραντο δρόμο, ένώ θά μπορούσαμε νά δώσουμε μιάν εύκολη και σύντομη άπάντηση. Όπως και στήν περίπτωση του πηλού, θά ήταν εύκολο και άπλό νά πούμε ότι πηλός είναι όταν αναμιχθεί τó χώμα με τήν ύγρασία, και νά αφήσουμε κατά μέρος τó ποιανού είναι.⁸

ΘΕΑΙ. Φαίνεται έτσι τώρα πιό εύκολο, Σωκράτη. Πού λές, μοιάζει πώς τó έρώτημά σου είναι σαν εκείνο πού αντιμετώπισαμε στή συζήτησή μας πριν από λίγο καιρό έγώ και αυτός έδω ό συνονόματός σου, ό Σωκράτης.

ΣΩ. Ποιό ήταν αυτό, Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Ό Θεόδωρος από 'δω, μάς ύποδείκνυε με τή βοήθεια διαγραμμάτων ότι οι «δυνάμεις» τών τριών και τών πέντε τετραγωνικών ποδιών δέν είναι σύμμετρες κατά τó μήκος τους πρós τήν πλευρά του ένός τετραγωνικού ποδιού. Και συνέχιζε έτσι για τήν κάθε μία από αυτές, έως εκείνην τών δεκαεπτά τετραγωνικών ποδιών. Όσπου εκεί, για κάποιον λόγο, δυσκολεύτηκε νά προχωρήσει. Έτσι έμεϊς βρεθήκαμε αντιμετώπι με τó έξής ζήτημα: έφόσον κατέστη φανερό πώς οι «δυνάμεις» είναι άπειρες, νά επιχειρήσουμε νά τις συμπεριλάβουμε όλες σέ μιάν ένότητα, με βάση τήν όποία νά μπορούμε νά όνοματίζουμε όλες αυτές τις «δυνάμεις».

ΣΩ. Και βρήκατε κάτι τέτοιο;

ΘΕΑΙ. Έτσι πιστεύουμε. Άλλά εξέτασέ το και έσύ.

ΣΩ. Λέγε.

ΘΕΑΙ. Ύποδιαιρέσαμε όλους τούς αριθμούς σέ δύο κατηγορίες: όσους μπορούν νά προκύψουν άν πολλαπλασιάσουμε

νον ἴσον ἰσάκεις γίγνεσθαι τῷ τετραγώνῳ τὸ σχῆμα ἀπεικάσαντες τετράγωνόν τε καὶ ἰσόπλευρον προσείπομεν.

ΣΩ. Καὶ εὖ γε.

148 ΘΕΑΙ. Τὸν τοῖνυν μεταξὺ τούτου, ὧν καὶ τὰ τρία καὶ τὰ πέντε καὶ πᾶς ὃς ἀδύνατος ἴσος ἰσάκεις γενέσθαι, ἀλλ' ἢ πλείων ἐλαττονάκεις ἢ ἐλάττων πλεονάκεις γίγνεται, μείζων δὲ καὶ ἐλάττων αἰεὶ πλευρὰ αὐτὸν περιλαμβάνει, τῷ προμήκει αὐτὸ σχήματι ἀπεικάσαντες προμήκη ἀριθμὸν ἐκαλέσαμεν.

5 ΣΩ. Κάλλιστα. ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τούτου;

b ΘΕΑΙ. Ὅσαι μὲν γραμμαὶ τὸν ἰσόπλευρον καὶ ἐπίπεδον ἀριθμὸν τετραγωνίζουσι, μήκος ὠρισάμεθα, ὅσαι δὲ τὸν ἕτερομήκη, δυνάμεις, ὡς μήκει μὲν οὐ συμμέτρους ἐκείναις, τοῖς δ' ἐπιπέδοις ἂ δύνανται. καὶ περὶ τὰ στερεὰ ἄλλο τοιοῦτον.

ΣΩ. Ἄριστά γ' ἀνθρώπων, ὦ παῖδες· ὥστε μοι δοκεῖ ὁ Θεόδωρος οὐκ ἔνοχος τοῖς ψευδομαρτυρίοις ἔσεσθαι.

5 ΘΕΑΙ. Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, ὃ γε ἐρωτῶς περὶ ἐπιστήμης οὐκ ἂν δυναίμην ἀποκρίνασθαι ὥσπερ περὶ τοῦ μήκους τε καὶ τῆς δυνάμεως. καίτοι σύ γέ μοι δοκεῖς τοιοῦτόν τι ζητεῖν· ὥστε c πάλιν αὐτὸ φαίνεται ψευδῆς ὁ Θεόδωρος.

ΣΩ. Τί δέ; εἴ σε πρὸς δρόμον ἐπαινῶν μηδενὶ οὕτω δρομικῶ ἔφη τῶν νέων ἐντετυχηκέναι, εἶτα διαθέων τοῦ ἀκμάζοντος καὶ ταχίστου ἠττήθης, ἠττόν τι ἂν οἶει ἀληθῆ τόνδ' ἐπαινέσαι;

5 ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ἄλλὰ τὴν ἐπιστήμην, ὥσπερ νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον, σμικρόν τι οἶει εἶναι ἐξευρεῖν καὶ οὐ τῶν πάντη ἄκρων;

έναν αριθμό με τόν έναυτό του τούς όνομάσαμε με βάση τὸ σχῆμα τοῦ τετραγώνου, καὶ ἔτσι τούς ἀποκαλέσαμε «τετράγωνους» ἢ «ισόπλευρους».

ΣΩ. Μπράβο σας!

ΘΕΑΙ. Καὶ ὅσους εἶναι μεταξὺ αὐτῶν, ὅπως εἶναι ὁ «τρία» καὶ ὁ «πέντε» καὶ ὅλοι ὅσοι εἶναι ἀδύνατον νὰ προκύψουν ὡς γινόμενο ἐνὸς ἀριθμοῦ με τόν έναυτό του, ἀλλὰ ὁ ἕνας παράγοντας εἶναι μεγαλύτερος ἢ μικρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον ἔτσι ὥστε ἢ μία πλευρὰ ποὺ περικλείει τὸ ἀντίστοιχο σχῆμα νὰ εἶναι εἴτε μεγαλύτερη εἴτε μικρότερη ἀπὸ τὴν ἄλλη, τούς παρομοιάσαμε με προμήκη σχήματα καὶ τούς ἀποκαλέσαμε «προμήκεις ἀριθμούς».

ΣΩ. Πολὺ ὠραῖα. Καὶ τί μετὰ ἀπὸ αὐτό;

ΘΕΑΙ. Τώρα λοιπόν: ὅσες γραμμὲς τετραγωνίζουν ἕναν ἰσόπλευρο καὶ ἐπίπεδο ἀριθμὸ τὶς ὀρίσαμε ὡς «μῆκη», ἐνῶ ὅσες τετραγωνίζουν ἕναν ἑτερομήκη τὶς εἶπαμε «δυνάμεις», καθόσον δὲν εἶναι σύμμετρος κατὰ τὸ μῆκος τους ὡς πρὸς ἐκεῖνες τὶς ἄλλες, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὰ ἐπίπεδα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἀπὸ αὐτές. Καὶ ὑπάρχει κάτι ἄλλο ἀντίστοιχο ὅσον ἀφορᾷ τὰ στερεά.⁹

ΣΩ. Τίποτε καλύτερο, παιδιά μου! Ὅποτε ὁ Θεόδωρος δὲν κινδυνεύει νὰ βρεθεῖ ἔνοχος γιὰ ψευδομαρτυρία.

ΘΕΑΙ. Μολαταῦτα, Σωκράτη, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ ἀπαντήσω στὸ ἐρώτημά σου γιὰ τὴ γνώση ἀκριβῶς ἔτσι ὅπως κάναμε γιὰ τὸ «μῆκος» καὶ γιὰ τὴ «δύναμη», ἐνῶ ἐσὺ μοῦ φαίνεται ὅτι ζητᾷς νὰ σοῦ ἀποκριθῶ με τὸν ἴδιο τρόπο. Ὅποτε νὰ ποὺ ὁ Θεόδωρος βγαίνει καὶ πάλι ψεύτης.

ΣΩ. Καὶ τί με αὐτό; Ἄν σὲ εἶχε ἐπαινέσει γιὰ τὸ τρέξιμο, λέγοντας ὅτι δὲν ἔχει συναντήσει κανέναν ἄλλον νέο δρομέα ποὺ νὰ εἶναι τόσο καλός, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἐσὺ τύχαινε νὰ ἠττηθεῖς σὲ ἕναν ἀγώνα δρόμου με τὸν καλύτερο ἀπὸ τούς δρομεῖς στὴν πιὸ καλὴ του φόρμα, θεωρεῖς ὅτι ὁ ἔπαινός του θὰ ἦταν λιγότερο ἀληθής;

ΘΕΑΙ. Ὅχι βέβαια.

ΣΩ. Τί λοιπόν; Ὅπως ἔλεγα μόλις τώρα, θεωρεῖς ὅτι ἡ γνώση εἶναι κάτι ἀσήμαντο νὰ τὸ βρεῖ κάποιος καὶ ὄχι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα;

ΘΕΑΙ. Νῆ τὸν Δί' ἔγωγε καὶ μάλα γε τῶν ἀκροτάτων.

ΣΩ. Θάρρει τοίνυν περὶ σαυτῶ καὶ τὶ οἴου Θεόδωρον λέγειν,
d προθυμήθητι δὲ παντὶ τρόπῳ τῶν τε ἄλλων πέρι καὶ ἐπιστήμης
λαβεῖν λόγον τί ποτε τυγχάνει ὄν.

ΘΕΑΙ. Προθυμίας μὲν ἔνεκα, ὦ Σώκρατες, φανείται.

ΣΩ. Ἴθι δὴ —καλῶς γὰρ ἄρτι ὑφηγήσω— πειρῶ μιμούμενος
5 τὴν περὶ τῶν δυνάμεων ἀπόκρισιν, ὥσπερ ταύτας πολλὰς
οὔσας ἐνὶ εἶδει περιέλαβες, οὕτω καὶ τὰς πολλὰς ἐπιστήμας ἐνὶ
λόγῳ προσειπεῖν.

e ΘΕΑΙ. Ἄλλ' εὖ ἴσθι, ὦ Σώκρατες, πολλάκις δὴ αὐτὸ ἐπεχεί-
ρησα σκέψασθαι, ἀκούων τὰς παρὰ σοῦ ἀποφερομένας ἐρωτή-
σεις. ἀλλὰ γὰρ οὐτ' αὐτὸς δύναμαι πείσαι ἑμαυτὸν ὡς ἱκανῶς τι
λέγω οὐτ' ἄλλου ἀκοῦσαι λέγοντος οὕτως ὡς σὺ διακελεύῃ, οὐ
5 μὲν δὴ αὖ οὐδ' ἀπαλλαγῆναι τοῦ μέλειν.

ΣΩ. Ὡδίνεις γάρ, ὦ φίλε Θεαίτητε, διὰ τὸ μὴ κενὸς ἀλλ' ἐγκύ-
μων εἶναι.

ΘΕΑΙ. Οὐκ οἶδα, ὦ Σώκρατες· ὁ μέντοι πέπουθα λέγω.

149 ΣΩ. Εἶτα, ὦ καταγέλαστε, οὐκ ἀκήκοας ὡς ἐγὼ εἶμι ὑδὲ
μαίας μάλα γενναίας τε καὶ βλοσυρᾶς, Φαιναρέτης;

ΘΕΑΙ. Ἢδη τοῦτό γε ἤκουσα.

ΣΩ. Ἄρα καὶ ὅτι ἐπιτηδεύω τὴν αὐτὴν τέχνην ἀκήκοας;

5 ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἄλλ' εὖ ἴσθ' ὅτι· μὴ μέντοι μου κατείπης πρὸς τοὺς
ἄλλους. λέληθα γάρ, ὦ ἑταῖρε, ταύτην ἔχων τὴν τέχνην· οἱ δέ,
ἄτε οὐκ εἰδότες, τοῦτο μὲν οὐ λέγουσι περὶ ἐμοῦ, ὅτι δὲ ἀτοπώ-
τατός εἶμι καὶ ποιῶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπορεῖν. ἦ καὶ τοῦτο ἀκή-
10 κοας;

ΘΕΑΙ. Μά τὸν Δία, συμφωνῶ ὅτι ἀνήκει στὰ πιὸ σημαντικά.

ΣΩ. Πάρε θάρρος, λοιπόν, ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού νομίζει γιὰ ἐσένα ὁ Θεόδωρος, καὶ ἐπιχείρησε μὲ κάθε τρόπο νὰ συλλάβεις τὸν ὄρισμὸ τῆς γνώσης, ὅπως καὶ ὅποιοιδήποτε ἄλλοι πράγματος, καὶ νὰ πεῖς τί εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἄν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή μου, Σωκράτη, τότε θὰ φανερωθεῖ.

ΣΩ. Πᾶμε λοιπόν —γιατὶ καλὰ τὸ ἔθεσες τὸ ζήτημα—, πάρε ὡς πρότυπο τὴν ἀπόκριση πού δώσατε σχετικὰ μὲ τὶς «δυναμεις»: ὅπως συμπεριέλαβες αὐτὲς πού εἶναι πολλές σὲ ἓνα ἐνιαῖο χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα, ἔτσι δοκίμασε νὰ περιγράψεις τὶς πολλές μορφὲς γνώσης σὲ ἓναν ὄρισμὸ.

ΘΕΑΙ. Μὰ νὰ ξέρεις, Σωκράτη, ἔχοντας ἀκούσει γιὰ τὶς ἐρωτήσεις πού ἐσὺ διατυπώνεις, ἔχω προσπαθήσει πολλές φορές νὰ ἐξετάσω αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀλλὰ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πείσω οὔτε κἂν τὸν ἑαυτό μου ὅτι λέω κάτι πού νὰ ἀξίζει, ἢ ὅτι κάποιος ἄλλος ἔχει ἀπαντήσει στὸ ἐρώτημα ἔτσι ὅπως ἐσὺ τὸ ζητᾶς. Καὶ πάλι, ὅμως, δὲν μπορεῖ νὰ πάψει νὰ μὲ ἀπασχολεῖ.

ΣΩ. Εἶναι γιὰτὶ κοιλοπονᾶς, Θεαίτητε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶσαι ἄδειος, ἀλλὰ ἐγκυμονεῖς.

ΘΕΑΙ. Δὲν καταλαβαίνω τί μοῦ λές, Σωκράτη. Ἐγὼ σοῦ λέω αὐτὸ πού νιώθω.

ΣΩ. Μὰ τί ἀφελῆς πού εἶσαι! Δὲν ἔχεις ἀκούσει ὅτι ἐγὼ εἶμαι γιὸς μιᾶς μαμμῆς πολὺ σπουδαίας καὶ βλοσυρῆς, τῆς Φαιναρέτης;

ΘΕΑΙ. Χμ, ναί, τὸ ἔχω ἀκούσει.

ΣΩ. Ἐχεις ἀκούσει ἄραγε ὅτι ἐξασκῶ τὴν ἴδια τέχνη μὲ ἐκείνην;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, ποτέ.

ΣΩ. Καὶ ὅμως ἔτσι εἶναι. Ἀλλὰ μὴν προδώσεις τὸ μυστικὸ μου στοὺς ἄλλους. Διότι κανεὶς δὲν ξέρει, φίλε μου, ὅτι κατέχω αὐτὴ τὴν τέχνη. Ὅποτε ὁ κόσμος, ἐπειδὴ δὲν τὸ γνωρίζει αὐτό, λέει ὅσον ἀφορᾷ ἐμένα, ἀντὶ γι' αὐτό, ὅτι εἶμαι ἐντελῶς παράξενος καὶ ὅτι κἂν τὸν ἀνθρώπους νὰ περιπίπτουν σὲ ἀμηχανία. Δὲν τὸ ἔχεις ἀκούσει αὐτό;

- b ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.
 ΣΩ. Εἶπω οὖν σοι τὸ αἴτιον;
 ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.
 ΣΩ. Ἐννόησον δὴ τὸ περὶ τὰς μαίας ἅπαν ὡς ἔχει, καὶ ῥᾶον
 5 μαθήσῃ ὃ βούλομαι. οἶσθα γάρ που ὡς οὐδεμία αὐτῶν ἔτι αὐτῇ
 κυϊσκομένη τε καὶ τίκτουσα ἄλλας μαιεύεται, ἀλλ' αἱ ἤδη ἀδύ-
 νατοι τίκτειν.
 ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.
 ΣΩ. Αἰτίαν δέ γε τούτου φασὶν εἶναι τὴν Ἄρτεμιν, ὅτι ἄλοχος
 c οὔσα τὴν λοχεῖαν εἴληχε, στερίφαις μὲν οὖν ἄρα οὐκ ἔδωκε μαι-
 εύεσθαι, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀσθενεστέρα ἢ λαβεῖν τέχνην
 ὧν ἂν ἦ ἄπειρος· ταῖς δὲ δι' ἡλικίαν ἀτόκοις προσέταξε τιμῶσα
 τὴν αὐτῆς ὁμοιότητα.
 5 ΘΕΑΙ. Εἰκός.
 ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τόδε εἰκός τε καὶ ἀναγκαῖον, τὰς κούσας
 καὶ μὴ γιγνώσκεισθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν μαιῶν ἢ τῶν ἄλλων;
 ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.
 ΣΩ. Καὶ μὴν καὶ διδοῦσαί γε αἱ μαῖαι φαρμάκια καὶ ἐπάδου-
 d σαι δύνανται ἐγείρειν τε τὰς ὠδῖνας καὶ μαλθακωτέρας ἂν βού-
 λωνται ποιεῖν, καὶ τίκτειν τε δὴ τὰς δυστοκούσας, καὶ ἐὰν <τὸ>
 νεογνὸν δόξῃ ἀμβλίσκειν, ἀμβλίσκουσιν;
 ΘΕΑΙ. Ἔστι ταῦτα.
 5 ΣΩ. Ἄρ' οὖν ἔτι καὶ τόδε αὐτῶν ἤσθησαι, ὅτι καὶ προμνή-
 στριαὶ εἰσι δεινόταται, ὡς πάσσοφοι οὔσαι περὶ τοῦ γῶναι
 ποίαν χρῆν ποίω ἀνδρὶ συνουσαν ὡς ἀρίστους παῖδας τίκτειν;
 ΘΕΑΙ. Οὐ πάνυ τοῦτο οἶδα.
 ΣΩ. Ἄλλ' ἴσθ' ὅτι ἐπὶ τούτῳ μείζον φρονοῦσιν ἢ ἐπὶ τῇ ὁμφα-

ΘΕΑΙ. Ναι, τὸ ἔχω ἀκούσει.¹⁰

ΣΩ. Νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὸν λόγο;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια!

ΣΩ. Μάθε λοιπὸν πῶς ἔχει τὸ πράγμα σχετικὰ μὲ τις μαῖες, καὶ τότε θὰ καταλάβεις καλύτερα τί θέλω νὰ πῶ. Γνωρίζεις, βέβαια, ὅτι καμία ἀπὸ αὐτὲς δὲν ἐξασκεῖ τὴ μαιευτικὴ σὲ ἄλλες γυναῖκες ὅσο ἡ ἴδια εἶναι ἤδη ἔγκυος ἢ ἱκανὴ νὰ τεκνοποιήσῃ, ἀλλὰ μόνον ὅταν δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ γεννήσῃ.

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Καὶ ὑπεύθυνη γι' αὐτὸ λένε πῶς εἶναι ἡ Ἄρτεμις, ἐπειδὴ εἶναι ἀρμόδια γιὰ τοὺς τοκετοὺς ὄντας ἄτεκνη ἢ ἴδια. Ἐκείνη, λοιπόν, δὲν ἔδωσε τὴ μαιευτικὴ τέχνη σὲ στεῖρες γυναῖκες, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀδυνατεῖ νὰ κατακτήσῃ μιὰ τέχνη γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔχει ἐμπειρία, ἀλλὰ ἔδωσε τὸ χάρισμα σὲ γυναῖκες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γεννήσουν λόγω ἡλικίας, τιμώντας ἔτσι τὴν ὁμοιοτήτά τους μὲ ἐκείνην τὴν ἴδια.

ΘΕΑΙ. Εἶναι εὐλογο.¹¹

ΣΩ. Δὲν εἶναι ἐπίσης εὐλογο καὶ ἀναγκαῖο ὅτι οἱ μαῖες γνωρίζουν καλύτερα ἀπὸ τις ἄλλες γυναῖκες ποιά εἶναι ἔγκυος καὶ ποιά ὄχι;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΣΩ. Ἐπίσης, οἱ μαῖες, δὲν μποροῦν, ἂν τὸ θέλουν, νὰ ἐξεγείρουν ἢ νὰ κατευνάσουν τοὺς πόνους τῆς γέννας, χορηγώντας φάρμακα καὶ ψάλλοντας ξόρκια, ἢ νὰ κάνουν ὅσες γυναῖκες ἔχουν δύσκολο τοκετὸ νὰ γεννήσουν καί, ἂν κρίνουν ὅτι τὸ νεογνὸ θὰ πρέπει νὰ ὑποστῇ ἀμβλωση, τότε νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀμβλωση;

ΘΕΑΙ. Αὐτὰ ἰσχύουν.

ΣΩ. Ἐχεις ἀντιληφθεῖ σχετικὰ μὲ αὐτὲς καὶ τὸ ἐξῆς: ὅτι εἶναι οἱ πιὸ ἱκανὲς προξενῆτρες, γνωρίζοντας πιὸ καλὰ ἀπ' ὅλους ποιά γυναίκα πρέπει νὰ πάρει ποιὸν ἄντρα ἔτσι ὥστε νὰ κάνουν τὰ καλύτερα παιδιά;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ δὲν τὸ εἶχα ὑπόψη μου.

ΣΩ. Νὰ ξέρεις ὅτι ὑπερηφανεύονται γι' αὐτὸ πιὸ πολὺ καὶ

- e λητομία. ἐννοεῖ γάρ· τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης οἶε τέχνης εἶναι θερα-
 πείαν τε καὶ συγκομιδὴν τῶν ἐκ γῆς καρπῶν καὶ αὖ τὸ γιγνώ-
 σκειν εἰς ποίαν γῆν ποῖον φυτὸν τε καὶ σπέρμα καταβλητέον;
 ΘΕΑΙ. Οὐκ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς.
- 5 ΣΩ. Εἰς γυναικα δέ, ὦ φίλε, ἄλλην μὲν οἶε τοιοῦτου,
 ἄλλην δὲ συγκομιδῆς;
 ΘΕΑΙ. Οὐκ οὐκ εἰκόσ γε.
- 150 ΣΩ. Οὐ γάρ. ἀλλὰ διὰ τὴν ἄδικόν τε καὶ ἄτεχνον συναγωγὴν
 ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἣ δὴ προαγωγία ὄνομα, φεύγουσι καὶ τὴν
 προμνηστικὴν ἄτε σεμναὶ οὔσαι αἱ μαῖαι, φοβούμεναι μὴ εἰς
 ἐκείνην τὴν αἰτίαν διὰ ταύτην ἐμπέσωσιν· ἐπεὶ ταῖς γε ὄντως
- 5 μαίαις μόναις που προσήκει καὶ προμνήσασθαι ὀρθῶς.
 ΘΕΑΙ. Φαίνεται.
- ΣΩ. Τὸ μὲν τοίνυν τῶν μαιῶν τοσοῦτον, ἔλαττον δὲ τοῦ ἐμοῦ
 δράματος. οὐ γὰρ πρόσεστι γυναιξιν ἐνίοτε μὲν εἰδῶλα τίκτειν,
- b ἔστι δ' ὅτε ἀληθινά, τοῦτο δὲ μὴ ράδιον εἶναι διαγνῶναι. εἰ γὰρ
 προσῆν, μέγιστόν τε καὶ κάλλιστον ἔργον ἦν ἂν ταῖς μαίαις τὸ
 κρίνειν τὸ ἀληθές τε καὶ μή· ἢ οὐκ οἶει;
- ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.
- 5 ΣΩ. Τῇ δέ γ' ἐμῇ τέχνῃ τῆς μαιεύσεως τὰ μὲν ἄλλα ὑπάρχει
 ὅσα ἐκείναις, διαφέρει δὲ τῷ τε ἀνδρασ ἀλλὰ μὴ γυναικας μαι-
 εὔεσθαι καὶ τῷ τὰς ψυχὰς αὐτῶν τικτούσας ἐπισκοπεῖν ἀλλὰ
- c μὴ τὰ σώματα. μέγιστον δὲ τοῦτ' ἐνὶ τῇ ἡμετέρῃ τέχνῃ, βασα-
 νίζειν δυνατὸν εἶναι παντὶ τρόπῳ πότερον εἰδῶλον καὶ ψεῦδος

ἀπὸ τὴν ἱκανότητά τους νὰ ἀποκόπτουν τὸν ὀμφάλιο λῶρο. Διότι σκέψου το ὡς ἐξῆς: ἀνήκει στὴν ἴδια ἢ σὲ κάποιαν ἄλλη τέχνη τὸ νὰ φροντίζει κάποιος τὰ φυτὰ καὶ νὰ πραγματοποιοῖ τὴ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ὅπως ἐπίσης τὸ νὰ γνωρίζει ποῖο ἔδαφος εἶναι κατάλληλο γιὰ νὰ φυτέψει κανεὶς ποῖο φυτὸ καὶ ποιὸν σπόρο;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, στὴν ἴδια.

ΣΩ. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴ γυναῖκα, φίλε μου, πιστεύεις ὅτι εἶναι ἄλλη τέχνη πού φροντίζει γι' αὐτὸ καὶ ἄλλη γιὰ τὴ συγκομιδὴ;

ΘΕΑΙ. Δὲν θὰ ἦταν εὐλόγο.

ΣΩ. Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἀλλὰ εἶναι ἐπειδὴ ὑπάρχει ἐκείνη ἡ ἔκνομη καὶ ἀτεχνη μορφή σύναψης σχέσεων μεταξύ ἀνδρα καὶ γυναίκας ἢ ὁποία ἀποκαλεῖται προαγωγία, πού ἀπὸ σεμνότητα οἱ μαῖες ἀποφεύγουν τὰ προξενιά, ἀπὸ φόβο μήπως κατηγορηθοῦν γιὰ κάτι τέτοιο. Ὡστόσο, οἱ πραγματικὲς μαῖες εἶναι οἱ μόνες στὶς ὁποῖες ταιριάζει νὰ κάνουν σωστὰ προξενιά.

ΘΕΑΙ. Εἶναι προφανές.¹²

ΣΩ. Τὸ ἔργο τῶν μαῖων, λοιπόν, φτάνει ὡς ἐτοῦτο τὸ σημεῖο, ὅμως εἶναι πιὸ περιορισμένο ἀπὸ αὐτὸ πού κάνω ἐγώ. Διότι δὲν συμβαίνει στὶς γυναῖκες ἄλλοτε νὰ γεννοῦν φανταστικὰ παιδιὰ καὶ ἄλλοτε ἀληθινὰ, ὅποτε νὰ εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίσει κάποιος τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δέ. Ἄν συνέβαινε αὐτό, τότε τὸ πιὸ σπουδαῖο καὶ τὸ πιὸ ἐξάισιο ἔργο πού θὰ εἶχαν οἱ μαῖες θὰ ἦταν νὰ ξεχωρίζουν ποῖο εἶναι ἀληθινὸ καὶ ποῖο ὄχι. Δὲν τὸ νομίζεις;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἔτσι λοιπόν, γιὰ τὴ δική μου μαιευτικὴ τέχνη ἰσχύει ὅ,τι καὶ γιὰ ἐκεῖνες, ὅμως διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι ἀφορᾷ ἀνδρες καὶ ὄχι γυναῖκες, καὶ κατὰ τὸ ὅτι ἐξετάζει τοὺς τοκετοὺς ὄχι τῶν σωμάτων τους, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τους. Καὶ ἐπὶ πλεόν, τὸ πιὸ σημαντικὸ ἔργο τῆς δικῆς μου τέχνης εἶναι ὅτι ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐξακριβώσει μὲ ποικίλους τρόπους τὸ ἂν ἢ διάνοια τοῦ νέου γεννάει κάτι πού εἶναι φανταστικὸ καὶ ψεύτικο, ἢ κάτι

ἀποτίκτει τοῦ νέου ἢ διάνοια ἢ γόνιμόν τε καὶ ἀληθές. ἐπεὶ τόδε
γε καὶ ἐμοὶ ὑπάρχει ὅπερ ταῖς μαίαις· ἄγονός εἰμι σοφίας, καὶ
5 ὅπερ ἤδη πολλοὶ μοι ὠνειδισαν, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἐρωτῶ,
αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀποφαίνομαι περὶ οὐδενὸς διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν
σοφόν, ἀληθές ὠνειδίζουσιν. τὸ δὲ αἴτιον τούτου τόδε· μαιεύε-
σθαί με ὁ θεὸς ἀναγκάζει, γεννᾶν δὲ ἀπεκάλυπεν. εἰμί δὴ οὖν
d αὐτὸς μὲν οὐ πᾶν τι σοφός, οὐδέ τί μοι ἔστιν εὖρημα τοιοῦτον
γεγονὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔκγονον· οἱ δ' ἐμοὶ συγγιγνόμενοι τὸ
μὲν πρῶτον φαίνονται ἔνιοι μὲν καὶ πᾶν ἀμαθεῖς, πάντες δὲ
προϊούσης τῆς συνουσίας, οἷσπερ ἂν ὁ θεὸς παρείκη, θαυμαστὸν
5 ὅσον ἐπιδιδόντες, ὡς αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις δοκοῦσι· καὶ
τοῦτο ἐναργές ὅτι παρ' ἐμοῦ οὐδὲν πώποτε μαθόντες, ἀλλ' αὐτοὶ
παρ' αὐτῶν πολλὰ καὶ καλὰ εὕροντες τε καὶ τεκόντες. τῆς μὲν-
e τοι μαιείας ὁ θεὸς τε καὶ ἐγὼ αἴτιος. ὦδε δὲ δῆλον· πολλοὶ ἤδη
τοῦτο ἀγνοήσαντες καὶ ἑαυτοὺς αἰτιασάμενοι, ἐμοῦ δὲ κατα-
φρονήσαντες, ἢ αὐτοὶ ἢ ὑπ' ἄλλων πεισθέντες ἀπήλθον πρωαί-
τερον τοῦ δέοντος, ἀπελθόντες δὲ τὰ τε λοιπὰ ἐξήμβλωσαν διὰ
5 πονηρὰν συνουσίαν καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ μαιευθέντα κακῶς τρέφον-
τες ἀπώλεσαν, ψευδῆ καὶ εἰδῶλα περὶ πλείονος ποιησάμενοι
τοῦ ἀληθοῦς, τελευτῶντες δ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδοξαν
151 ἀμαθεῖς εἶναι. ὣν εἷς γέγονεν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου καὶ ἄλλοι
πᾶν πολλοί· οἷς, ὅταν πάλιν ἔλθωσι δεόμενοι τῆς ἐμῆς συνου-
σίας καὶ θαυμαστὰ δρῶντες, ἐνίοις μὲν τὸ γιγνόμενόν μοι δαι-
μόνιον ἀποκωλύει συνεῖναι, ἐνίοις δὲ ἐᾶ, καὶ πάλιν οὗτοι ἐπι-
5 διδόασι. πάσχουσι δὲ δὴ οἱ ἐμοὶ συγγιγνόμενοι καὶ τοῦτο ταῦτον
ταῖς τικτούσαις· ὠδίνουσι γὰρ καὶ ἀπορίας ἐμπίμπλονται νύ-

d7 καὶ τεκόντες P^B^c Anon.: τεκόντες W^{ac}: καὶ κατέχοντες βT a2 οἷς d
Narcy: οὖς e Burnet, Hicken

γόνιμο και ἀληθινό. Διότι σέ ἐμένα συμβαίνει αὐτὸ πού ἰσχύει γιὰ τίς μαῖες: εἶμαι ἄγονος ὅσον ἀφορᾷ τῇ σοφίᾳ καί, ὅπως ἤδη πολλοὶ μὲ κατηγοροῦν, ὑποβάλλω ἐρωτήματα στοὺς ἄλλους χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἀποφαίνομαι γιὰ τίποτα, ἐπειδὴ δὲν ἔχω νὰ πῶ κάτι σοφό. Ὅποτε αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο μὲ κατηγοροῦν εἶναι ἀληθές. Ἀλλὰ ἡ αἰτία γι' αὐτὸ εἶναι ἡ ἐξῆς: ὁ θεὸς μὲ ὑποχρεώνει νὰ ἐκμαιεύω, ἀλλὰ μὲ ἐμποδίζει νὰ γεννήσω. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ μόνος μου δὲν εἶμαι ὀλότελα σοφός, οὔτε ἔχει ὑπάρξει κάποιο τέτοιον εὔρημα πού νὰ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου. Ἀπὸ ὅσους μὲ κάνουν παρέα, τώρα, στὴν ἀρχὴ μερικοὶ φαίνονται ἐντελῶς ἀμαθεῖς, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόοδο τῆς συναναστροφῆς μας, ἐφόσον ὁ θεὸς τὸ θελήσει, γνωρίζουν ἀξιοθαύμαστη ἐξέλιξη, ὅπως πιστεύουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι. Ἄν καὶ εἶναι ξεκάθαρο ὅτι δὲν ἔχουν μάθει ποτὲ τίποτε ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ὅτι ἔχουν βρεῖ ἀπὸ μόνοι τους καὶ ἔχουν γεννήσει πολλὰ καὶ ἐξαισία πράγματα. Καὶ ὑπεύθυνος γι' αὐτὸ εἶναι ὁ θεὸς τῆς μαιευτικῆς καὶ μαζὶ καὶ ἐγώ.

Καὶ πολλοί, ἐπειδὴ τὸ ἀγνοοῦν αὐτὸ καὶ θεωροῦν ὡς αἷτιους τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἐμένα πρὶν νὰ εἶναι ἡ κατάλληλη ὥρα, εἴτε ἐπειδὴ μὲ περιφρονοῦν, εἴτε ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν πεισθεῖ ἀπὸ κάποιους ἄλλους ὁπότε, ὅταν φύγουν, ὀρισμένα τὰ ἀποβάλλουν ἐξαιτίας τῶν κακῶν συναναστροφῶν τους, ἐνῶ ὅσα ἔχω ἐγὼ ξεγεννήσει τὰ χάνουν λόγω κακῆς ἀνατροφῆς, ἐπειδὴ φροντίζουν περισσότερο τὰ ψεύτικα καὶ τὰ φανταστικά ἀπ' ὅ,τι αὐτὸ πού εἶναι ἀληθές, καταλήγοντας στὸ τέλος νὰ φαίνονται ἀμαθεῖς καὶ στοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ στοὺς ἄλλους.¹³ Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ὑπῆρξε ὁ Ἀριστείδης, ὁ γιὸς τοῦ Λυσίμαχου, ἀλλὰ καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι. Καὶ ὀρισμένους ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἔρθουν ἐπιζητώντας καὶ πάλι τὴ συναναστροφή μου κάνοντας διάφορα ἀξιοπεριέργα, τὸ δαιμόνιο πού διαθέτω μὲ ἐμποδίζει νὰ τοὺς κάνω παρέα, ἐνῶ ἄλλους τοὺς ἀφήνει, ὁπότε ἐκεῖνοι προοδεύουν καὶ πάλι.¹⁴ Ἐπὶ πλέον, σέ ὅσους μὲ συναναστρέφονται συμβαίνει τὸ ἐξῆς, πού εἶναι τὸ ἴδιο μὲ ὅσες γεννοῦν: κοιλοπονοῦν καὶ βρίσκονται σὲ ἀμηνχανία νύχτα-μέρα,

κτας τε καὶ ἡμέρας πολὺ μᾶλλον ἢ ἴκειναι· ταύτην δὲ τὴν ὠδῖνα
b ἐγείρειν τε καὶ ἀποπαύειν ἢ ἐμὴ τέχνη δύναται, καὶ οὗτοι μὲν
 δὴ οὕτως. ἐνίοις δέ, ὦ Θεαίτητε, οἱ ἂν μοι μὴ δόξωσι πως ἐγκύ-
 μονες εἶναι, γνούς ὅτι οὐδὲν ἐμοῦ δέονται, πάνυ εὐμενῶς προ-
 μινῶμαι καί, σὺν θεῷ εἰπεῖν, πάνυ ἱκανῶς τοπάξω οἷς ἂν συγ-
 5 γενόμενοι ὄναιτο· ὧν πολλοὺς μὲν δὴ ἐξέδωκα Προδίκω, πολ-
 λοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θεσπεσίοις ἀνδράσι. ταῦτα δὴ σοι,
 ὦ ἄριστε, ἔνεκα τοῦδε ἐμήκυνα· ὑποπτεύω σε, ὥσπερ καὶ αὐτὸς
 οἶει, ὠδίνειν τι κυοῦντα ἔνδον. προσφέρου οὖν πρὸς με ὡς πρὸς
c μαίας ὑὸν καὶ αὐτὸν μαιευτικόν, καὶ ἂ ἂν ἐρωτῶ προθυμοῦ
 ὅπως οἷός τ' εἶ οὕτως ἀποκρίνασθαι· καὶ ἔαν ἄρα σκοπούμενός
 τι ὧν ἂν λέγῃς ἡγήσωμαι εἶδωλον καὶ μὴ ἀληθές, εἶτα ὑπεξ-
 αιρῶμαι καὶ ἀποβάλλω, μὴ ἀγρίαινε ὥσπερ αἰ πρωτοτόκοι
 5 περὶ τὰ παιδιά. πολλοὶ γὰρ ἤδη, ὦ θαυμάσιε, πρὸς με οὕτω διε-
 τέθησαν, ὥστε ἀτεχνῶς δάκνειν, [ἔτοιμοι εἶναι] ἐπειδάν τινα
 λῆρον αὐτῶν ἀφαιρῶμαι, καὶ οὐκ οἴονται <με> εὐνοίᾳ τοῦτο
d ποιεῖν, πόρρω ὄντες τοῦ εἶδέναι ὅτι οὐδεὶς θεὸς δύσνους ἀνθρώ-
 ποις, οὐδ' ἐγὼ δυσνοῖα τοιοῦτον οὐδὲν δρῶ, ἀλλὰ μοι ψευδός τε
 συγχωρῆσαι καὶ ἀληθές ἀφανίσαι οὐδαμῶς θέμις. πάλιν δὴ οὖν
 5 ἔξ ἀρχῆς, ὦ Θεαίτητε, ὅ τι ποτ' ἐστὶν ἐπιστήμη, πειρῶ λέγειν·
 ὡς δ' οὐχ οἷός τ' εἶ, μηδέ ποτ' εἶπης. ἔαν γὰρ θεὸς ἐθέλῃ καὶ ἀν-
 δρίξῃ, οἷός τ' ἔσῃ.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μέντοι, ὦ Σώκρατες, σοῦ γε οὕτω παρακελευο-
 μένου αἰσχρὸν μὴ οὐ παντὶ τρόπῳ προθυμείσθαι ὅ τι τις ἔχει λέ-

b2 ἐνίοις Anon.: ἐνίοτε βΤ: ἐνιοι W c6 [ ]seclusi: om. Plutarchus, Hicken:
 ten. Burnet c7 < > Plutarchus, Burnet: om. e Anon.

πολύ περισσότερο ἀπ' ὅσο ἐκεῖνες. Καὶ αὐτὸ τὸ κοιλοπόνημα ἢ τέχνη μου εἶναι σὲ θέση εἴτε νὰ τὸ ἐξεγείρει εἴτε νὰ τὸ καταλαγιάσει." Ἔτσι λοιπὸν ὅσον ἀφορᾷ αὐτούς. Καὶ μερικούς, Θεαίτητε, οἱ ὁποῖοι δὲν μοῦ φαίνονται ὅτι ἐγκυμονοῦν, ἐπειδὴ καταλαβαίνω ὅτι δὲν μὲ χρειάζονται, τοὺς προξενεῦω μὲ ὅλη τὴν καλή μου διάθεση καί, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ, προβλέπω μὲ ἀρκετὴ ἀκρίβεια ἀπὸ ποιανῶν τὴ συναναστροφή θὰ ὠφεληθοῦν. Πολλοὺς ἀπὸ αὐτούς τοὺς ἔστειλα στὸν Πρόδικο, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς σὲ ἄλλους σοφοὺς καὶ θεσπέσιους ἀνθρώπους.

Αὐτὰ λοιπὸν, ἐξαίρετε, εἶχα νὰ σοῦ πῶ, γιὰ νὰ τελειῶνω μὲ αὐτὴ τὴ μακρὰ ὁμιλία μου. Ὑποπτεύομαι ὅτι κοιλοπονᾷς, ὅπως κι ἐσὺ ὁ ἴδιος τὸ νιώθεις, ἐπειδὴ ἐγκυμονεῖς κάτι μέσα σου. Παραδώσου λοιπὸν σὲ ἐμένα, στὸν γιὸ τῆς μαμμιῆς πού εἶναι καὶ αὐτὸς μαιευτήρας, καὶ ἀπάντησε πρόθυμα, ὅσο μπορείς, σὲ ὅσα σὲ ἐρωτῶ. Καὶ κατόπιν ἐγώ, ἂν ἐξετάζοντας κάτι ἀπ' ὅσα λὲς θεωρήσω ὅτι εἶναι ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ ὄχι κάτι ἀληθές, ὅποτε θὰ τὸ ἀφαιρέσω καὶ θὰ τὸ ἀποβάλω, μὴ μοῦ θυμώσεις, ὅπως κάνουν οἱ γυναῖκες πού χάνουν τὸ πρῶτο τους παιδί. Διότι, ὑπέροχε ἀνθρώπε, πολλοὶ μὲ ἔχουν ἀντιμετωπίσει ἔτσι κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ κόντευαν νὰ μὲ δαγκώσουν ὅταν τοὺς ἀφαίρεσα κάποια ἀνοησία πού εἶχαν συλλάβει, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὸ κάνω αὐτὸ ἀπὸ εὐνοϊκὴ διάθεση, καθὼς ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ κατανοήσουν ὅτι κανένας θεὸς δὲν εἶναι κακόβουλος ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους, καὶ πὼς οὔτε ἐγώ κάνω τίποτα τέτοιο ἀπὸ κακοβουλία, ἀλλὰ ὅτι δὲν θεωρῶ καθόλου σωστὸ τὸ νὰ ἀποδεχτῶ κάτι ψευδές ἢ νὰ ἐξαλείψω τὸ ἀληθές.¹⁵

"Ἔτσι λοιπὸν, Θεαίτητε, πᾶμε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ προσπάθησε νὰ μοῦ πεῖς τί εἶναι ἡ γνώση. Μὴν πεῖς ποτὲ ὅτι δὲν εἶσαι σὲ θέση νὰ τὸ κάνεις· διότι, ἂν ὁ θεὸς τὸ θέλει κι ἐσὺ ἔχεις θάρρος, θὰ τὸ καταφέρεις.

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ ὅμως, Σωκράτη, θὰ ἦταν ἄπρεπο ἀπὸ μέρους μου, μὲ κάποιον ὅπως ἐσὺ νὰ μὲ παροτρύνει, νὰ μὴν προσπαθῆσω μὲ κάθε τρόπο νὰ πῶ ὅ,τι ἔχω νὰ πῶ. Πιστεύω λοιπὸν, ὅτι

e γειν. δοκεῖ οὖν μοι ὁ ἐπιστάμενός τι αἰσθάνεσθαι τοῦτο ὃ ἐπίσταται, καὶ ὡς γε νυνὶ φαίνεται, οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἐπιστήμη ἢ αἴσθησις.

ΣΩ. Εὐ γε καὶ γενναίως, ὦ παῖ· χρῆ γὰρ οὕτως ἀποφαινόμενον λέγειν. ἀλλὰ φέρε δὴ αὐτὸ κοινῇ σκεψώμεθα, γόνιμον ἢ ἀνεμιαῖον τυγχάνει ὄν. αἴσθησις, φήσ, ἐπιστήμη;

ΘΕΑΙ. Ναί.

152 ΣΩ. Κινδυνεύεις μέντοι λόγον οὐ φαῦλον εἰρηκέναι περὶ ἐπιστήμης, ἀλλ' ὄν ἔλεγε καὶ Πρωταγόρας. τρόπον δέ τινα ἄλλον εἶρηκε τὰ αὐτὰ ταῦτα. φησὶ γάρ που “πάντων χρημάτων μέτρον” ἄνθρωπον εἶναι, “τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν.” ἀνέγνωκας γάρ που;

5 ΘΕΑΙ. Ἀνέγνωκα καὶ πολλάκις.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὕτω πως λέγει, ὡς οἶα μὲν ἕκαστα ἐμοὶ φαίνεται τοιαῦτα μὲν ἔστιν ἐμοί, οἶα δὲ σοί, τοιαῦτα δὲ αὐ σοί· ἄνθρωπος δὲ σύ τε καὶ γώ;

ΘΕΑΙ. Λέγει γὰρ οὖν οὕτω.

b ΣΩ. Εἰκὸς μέντοι σοφὸν ἄνδρα μὴ ληρεῖν· ἐπακολουθήσωμεν οὖν αὐτῷ. ἄρ' οὐκ ἐνίστε πνέοντος ἀέμου τοῦ αὐτοῦ ὁ μὲν ἡμῶν ῥιγῶ, ὁ δ' οὐ; καὶ ὁ μὲν ἡρέμα, ὁ δὲ σφόδρα;

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

5 ΣΩ. Πότερον οὖν τότε αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα ψυχρὸν ἢ οὐ ψυχρὸν φήσομεν; ἢ πεισόμεθα τῷ Πρωταγόρᾳ ὅτι τῷ μὲν ῥιγῶντι ψυχρὸν, τῷ δὲ μὴ οὐ;

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ φαίνεται οὕτω ἑκατέρω;

10 ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δέ γε “φαίνεται” αἰσθάνεσθαι ἐστιν;

ΘΕΑΙ. Ἔστιν γάρ.

b3 ῥιγῶ edd.: ῥιγοῖ e Anon. b7 ῥιγῶντι edd.: ῥιγοῦντι e Anon.

b11 αἰσθάνεσθαι ἐστιν e Burnet: αἰσθάνεται ἐστιν Fachse, Hicken: αἰσθάνεται Anon.

ὅποιος γνωρίζει κάτι αισθάνεται αὐτὸ ποὺ γνωρίζει καί, ὅπως μοῦ φαίνεται πρὸς τὸ παρόν, ὅτι ἡ γνώση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ αἴσθηση.¹⁶

ΣΩ. Ὁραία καὶ μὲ θάρρος εἰπωμένο, παιδί μου. Ἐτσι πρέπει νὰ δίνει κανεὶς τίς ἀπαντήσεις του. Ἐλα ὁμως, καὶ ἄς ἐξετάσουμε ἀπὸ κοινοῦ, ἂν αὐτὸ εἶναι κάτι γόνιμο ἢ ἀνεμογκάστρι. Λές ὅτι ἡ γνώση εἶναι αἴσθηση;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Φαίνεται πὼς αὐτὸ ποὺ λές γιὰ τὴ γνώση εἶναι κάτι διόλου ἀσήμαντο. Εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔλεγε καὶ ὁ Πρωταγόρας. Ἄλλὰ διατύπωνε τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πράγμα κάπως ἄλλιῶς. Διότι λέει κάπου ὅτι «ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο ὄλων τῶν πραγμάτων, τῶν μὲν ὄντων ὅτι ἰσχύουν καὶ τῶν μὴ ὄντων ὅτι δὲν ἰσχύουν». Τὸ ἔχεις διαβάσει αὐτό;

ΘΕΑΙ. Τὸ ἔχω διαβάσει, καὶ πολλὰς φορές μάλιστα.

ΣΩ. Συνεπῶς λέει κάτι τέτοιο, πὼς ὅπως μοῦ φαίνεται τὸ καθετί, ἔτσι καὶ εἶναι γιὰ ἐμένα, ἐνῶ ὅπως σοῦ φαίνεται ἐσένα, ἔτσι εἶναι γιὰ ἐσένα· ἀφοῦ καὶ ἐσὺ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ἐγώ.

ΘΕΑΙ. Ναί, ἔτσι ἰσχυρίζεται.¹⁷

ΣΩ. Εἶναι εὐλογο πὼς αὐτὸ ποὺ λέει ἕνας σοφὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι κουταμάρα. Ἄς τὸν ἀκολουθήσουμε λοιπόν. Ἄραγε, ὅταν πνέει ὁ ἴδιος ἄνεμος, μερικὲς φορές δὲν συμβαίνει ὁ ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς νὰ ἔχει ρίγη καὶ ὁ ἄλλος ὄχι; Ἡ ὁ ἕνας νὰ νιώθει λίγη ψύχρα καὶ ὁ ἄλλος πολλή;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Τί λοιπόν, θὰ ποῦμε τότε ὅτι ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου καθαυτὴν εἶναι καὶ ψυχρὴ καὶ ὄχι ψυχρή; Ἡ θὰ συμφωνήσουμε μὲ τὸν Πρωταγόρα καὶ θὰ ποῦμε ὅτι γι' αὐτὸν ποὺ ἔχει ρίγη εἶναι ψυχρὴ, ἐνῶ γι' αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει ὄχι;

ΘΕΑΙ. Ἐτσι μοιάζει.

ΣΩ. Καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι φαίνεται ἔτσι στὸν καθένα μας;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τὸ «φαίνεται» σημαίνει ὅτι κάποιος τὸ αισθάνεται;

ΘΕΑΙ. Ἐτσι εἶναι.

c ΣΩ. Φαντασία ἄρα καὶ αἴσθησις ταῦτόν ἐν τε θερμοῖς καὶ πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις. οἷα γὰρ αἰσθάνεται ἕκαστος, τοιαῦτα ἐκάστω καὶ κινδυνεύει εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

5 ΣΩ. Αἴσθησις ἄρα τοῦ ὄντος αἰεὶ ἐστὶν καὶ ἀψευδὲς ὡς ἐπιστήμη οὔσα.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

10 ΣΩ. Ἄρ' οὖν πρὸς Χαρίτων πάσσοφός τις ἦν ὁ Πρωταγόρας, καὶ τοῦτο ἡμῖν μὲν ἠνίξαστο τῷ πολλῷ συρφετῷ, τοῖς δὲ μαθηταῖς ἐν ἀπορρήτῳ τὴν ἀλήθειαν ἔλεγεν;

d ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ, ὦ Σώκρατες, τοῦτο λέγεις;

5 ΣΩ. Ἐγὼ ἐρῶ καὶ μάλ' οὐ φαῦλον λόγον, ὡς ἄρα ἐν μὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐδέν ἐστιν, οὐδ' ἂν τι προσείποις ὀρθῶς οὐδ' ὅποιον οὖν τι, ἀλλ' ἐὰν ὡς μέγα προσαγορεύῃς, καὶ σμικρὸν φανεί-
5 ται, καὶ ἐὰν βαρὺ, κοῦφον, σύμπαντά τε οὕτως, ὡς μηδενὸς ὄντος ἐνὸς μήτε τινὸς μήτε ὅποιου οὖν· ἐκ δὲ δὴ φορᾶς τε καὶ κινήσεως καὶ κράσεως πρὸς ἄλληλα γίνεταί πάντα ἃ δὴ φαμεν
e εἶναι, οὐκ ὀρθῶς προσαγορεύοντες· ἔστι μὲν γὰρ οὐδέποτε οὐδέν, αἰεὶ δὲ γίνεταί. καὶ περὶ τούτου πάντες ἐξῆς οἱ σοφοὶ πλὴν Παρμενίδου συμφερέσθων, Πρωταγόρας τε καὶ Ἡράκλειτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ τῶν ποιητῶν οἱ ἄκροι τῆς ποιή-
5 σεως ἐκατέρας, κωμωδίας μὲν Ἐπίχαρμος, τραγωδίας δὲ Ὅμηρος, <ὅς> εἰπῶν

Ἵκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν

πάντα εἶρηκεν ἔκγονα ῥοῆς τε καὶ κινήσεως· ἢ οὐ δοκεῖ τοῦτο λέγειν;

10 ΘΕΑΙ. Ἔμοιγε.

e2 ἐξῆς οἱ T^{pc} Stobaeus: ἐξαίσιοι βW Eusebius: ἐξαίσιοι οἱ Anon.
e3 συμφερέσθων B^{ac}: συμφέρεσθων DTWB^{pc} Anon.: συμφέρονται Stobaeus
e6 < > Heindorf

ΣΩ. Ἐπομένως, τὸ φαίνεσθαι καὶ ἡ αἰσθησις εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα ὅσον ἀφορᾷ τὰ θερμὰ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Ἄφου, ὅπως προκύπτει, γιὰ τὸν καθένα εἶναι ἔτσι ὅπως τὰ αἰσθάνεται.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι θὰ πρέπει νὰ εἶναι.

ΣΩ. Ἄρα ἡ αἰσθησις ἀφορᾷ αὐτὸ ποῦ ἰσχύει κάθε φορά καί, ὡς γνώση, θὰ εἶναι ἀψευδής.

ΘΕΑΙ. Εἶναι φανερό.¹⁸

ΣΩ. Ἄραγε λοιπόν, μά τις Χάριτες, λές ὁ Πρωταγόρας νὰ ἦταν ἓνας πάνσοφος ἄνθρωπος καὶ νὰ ἄφησε αὐτὴ τὴν αἰνιγματικὴ ρήσιμ γιὰ ἐμᾶς, τὸν πολὺ κοσμάκη, ἐνῶ στοὺς μαθητὲς του ἔλεγε τὴν ἀλήθεια στὰ κρυφά;

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Σωκράτη;

ΣΩ. Θὰ σοῦ πῶ ἐγώ. Καὶ μάλιστα πρόκειται γιὰ μιὰ θεωρία διόλου ἀσήμαντη: ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἓνα, αὐτὸ καθαυτό, οὔτε μπορεῖς νὰ τὸ ἀποκαλέσεις ὀρθῶς ὡς κάτι συγκεκριμένο, ἢ νὰ πεῖς ὅτι ἔχει ὀποιοδήποτε συγκεκριμένο χαρακτηριστικό, ἀλλὰ ὅτι ἔτσι καὶ τὸ πεῖς «μεγάλου», αὐτὸ θὰ φανεῖ ἐπίσης μικρό, ἢ ἂν τὸ πεῖς «βαρὺ», τότε θὰ φανεῖ ἐλαφρὺ, καὶ τὰ πάντα μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ἐπειδὴ κανένα τους δὲν εἶναι ἓνα, οὔτε κάτι συγκεκριμένο, οὔτε διαθέτει ὀποιαδήποτε συγκεκριμένη ιδιότητα. Καὶ πῶς ὅλα ὅσα λέμε ὅτι «εἶναι» προκύπτουν ἀπὸ τὴ μετακίνηση, τὴν ἀλλαγὴ καὶ τὴν ἀνάμιξη τοῦ ἓνός μὲ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν τὰ ἀποκαλοῦμε σωστά. Διότι, στὴν πραγματικότητα, κανένα τους δὲν εἶναι ποτὲ τίποτε, ἀλλὰ ὑπόκειται πάντοτε σὲ γίνεσθαι. Καὶ σὲ αὐτὸ συμφωνοῦν ὅλοι οἱ πιὸ πρόσφατοι σοφοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παρμενίδη: καὶ ὁ Πρωταγόρας, καὶ ὁ Ἡράκλειτος, καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς οἱ κορυφαῖοι καὶ ἀπὸ τὰ δύο εἶδη, ἀπὸ τὴν κωμωδία ὁ Ἐπίχαρμος καὶ ἀπὸ τὴν τραγωδία ὁ Ὀμηρος, ὁ ὁποῖος εἶχε πεῖ

... ἀπὸ τὸν Ἰωκεανό, τὴ γένεση τῶν θεῶν,
καὶ ἀπὸ τὴ μητέρα τους, τὴν Τηθύ,

θέλοντας νὰ πεῖ ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἀπότοκα τῆς ροῆς καὶ τῆς μεταβολῆς. Ἡ δὲν νομίζεις ὅτι αὐτὸ ἐννοεῖ;

ΘΕΑΙ. Συμφωνῶ.

153 ΣΩ. Τίς οὖν ἂν ἔτι πρὸς γε τοσοῦτον στρατόπεδον καὶ στρατηγὸν Ὅμηρον δύναίτο ἀμφισβητήσας μὴ οὐ καταγέλαστος γενέσθαι;

ΘΕΑΙ. Οὐ ράδιον, ὦ Σώκратες.

5 ΣΩ. Οὐ γάρ, ὦ Θεαίτητε. ἐπεὶ καὶ τάδε τῷ λόγῳ σημεία ἱκανά, ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκοῦν καὶ τὸ γίγνεσθαι κινήσις παρέχει, τὸ δὲ μὴ εἶναι καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ γὰρ θερμόν τε καὶ πῦρ, ὃ δὴ καὶ τᾶλλα γεννᾶ καὶ ἐπιτροπεύει, αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φορᾶς καὶ τρύψεως· τούτῳ δὲ κινήσεις. ἢ οὐχ αὐταὶ γενέσεις
10 πυρός;

b ΘΕΑΙ. Αὐταὶ μὲν οὖν.

ΣΩ. Καὶ μὴν τό γε τῶν ζώων γένος ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων φύεται.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

5 ΣΩ. Τί δέ; ἢ τῶν σωμάτων ἕξις οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μὲν καὶ ἀργίας διόλλυται, ὑπὸ γυμνασιῶν δὲ καὶ κινήσεως ἐπὶ πολὺ σώζεται;

ΘΕΑΙ. Ναί.

10 ΣΩ. Ἡ δ' ἐν τῇ ψυχῇ ἕξις οὐχ ὑπὸ μαθήσεως μὲν καὶ μελέτης, κινήσεων ὄντων, κτᾶται τε μαθήματα καὶ σώζεται καὶ γίνεταί βελτίων, ὑπὸ δ' ἡσυχίας, ἀμελετησίας τε καὶ ἀμαθίας οὔσης,
c οὔτε τι μανθάνει ἅ τε ἂν μάθῃ ἐπιλανθάνεται;

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΣΩ. Τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κινήσις κατὰ τε ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα, τὸ δὲ τούναντίον;

5 ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΣΩ. Ἐτι οὖν σοὶ λέγω νηνεμίας τε καὶ γαλήνας καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅτι αἱ μὲν ἡσυχία σήπουσι καὶ ἀπολλύασι, τὰ δ' ἕτερα σώζει; καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα, [ἀναγκάζω] προσβιβάζω τὴν χρυσὴν σειρὰν ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὅμηρος λέγει,

b6 κινήσεως W^{ac} Stobaeus 1.168: κινήσεων β¹ TW^{pc} Stobaeus 3.659 c8 [ ] Cobet, Burnet: om. Hicken προσβιβάζω Cobet: προσβιβάζων TW Anon., schol.: προβιβάζων β¹ Stobaeus

ΣΩ. Ποιός λοιπόν θὰ περίμενε νὰ μὴ γίνεи καταγέλαστος μὲ τὸ νὰ ἀμφισβητήσῃ μιὰ τέτοια στρατιὰ μὲ στρατηγὸ τῆς τὸν Ὅμηρο;

ΘΕΑΙ. Δὲν θὰ ἦταν εὐκόλο, Σωκράτη.¹⁹

ΣΩ. Δὲν θὰ ἦταν, Θεαίτητε. Ἐπειδὴ γιὰ τὴ θεωρία τους αὐτῆ, ὅτι τὸ θεωρούμενο ὡς «εἶναι» καὶ τὸ γίγνεσθαι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς ἐνῶ ἡ ἀκίνησις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ μὴ εἶναι καὶ τὸν ἀφανισμό, ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐξῆς ἀξιόλογες ἐνδείξεις: διότι καὶ τὸ «θερμὸν» καὶ ἡ φωτιά, ἡ ὁποία γεννᾷ καὶ διαφεντεύει τὰ ὑπόλοιπα, γεννιέται αὐτὴ ἡ ἴδια ἀπὸ τὴν κίνηση καὶ τὴν τριβή, πού καὶ οἱ δύο εἶναι μεταβολές. Ἡ δὲν εἶναι αὐτὲς οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους δημιουργεῖται ἡ φωτιά;

ΘΕΑΙ. Αὐτὲς εἶναι.

ΣΩ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα συνολικὰ προκύπτουν ἀπὸ τὶς ἴδιες ἐκεῖνες κινήσεις.

ΘΕΑΙ. Πῶς ἀλλιῶς;

ΣΩ. Καὶ τί; Ἡ εὐεξία τῶν σωμάτων δὲν καταστρέφεται μὲ τὴν ἀκίνησις τους καὶ μὲ τὴν ἀπραξία, ἐνῶ μὲ τὴν γυμναστικὴ καὶ τὴν κινητικότητα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περισώζεται;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἀποκτᾷ μαθήσεις, δὲν διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάστασι καὶ δὲν γίνεται καλύτερη μὲ τὴν ἐκμάθησι καὶ τὴ μελέτη, πού ἀποτελοῦν μεταβολές, ἐνῶ μὲ τὴν ἀδράνεια, ὅπως εἶναι ἡ νωθρότητα καὶ ἡ ἀμάθεια, δὲν μαθαίνει κάτι ἢ, ἂν τὸ μάθει, τὸ ξεχνᾷ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΣΩ. Ὅποτε καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὸ σῶμα τὸ καλὸ δὲν εἶναι ἡ μεταβολή, ἐνῶ ἡ ἀκίνησις τὸ ἀντίθετο;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Χρειάζεται νὰ σοῦ πῶ ἀκόμη γιὰ τὴ νηνεμία, τὴ γαλήνη καὶ γιὰ ὅλα τὰ παρόμοια, ὅτι μὲ τὴν ἀκίνησις ἐπέρχεται σήψη καὶ φθορά, ἐνῶ τὰ ἀντίθετα περισώζουν; Καὶ ὡς ἐπιστέγασμα ὅλων αὐτῶν ἐπικαλοῦμαι τὴ «χρυσὴ ἀλυσίδα» πού ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, μὲ τὴν ὁποία δὲν ἐννοεῖ παρὰ τὸν ἥλιο, δηλώνοντας

- d καὶ δηλοῖ ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ἢ κινουμένη καὶ ὁ ἥλιος, πάντα ἔστι καὶ σώζεται τὰ ἐν θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, εἰ δὲ σταίη τοῦτο ὡσπερ δεθέν, πάντα χρήματ' ἂν διαφθαρείη καὶ γένοιτ' ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα;
- 5 ΘΕΑΙ. Ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ταῦτα δηλοῦν ἄπερ λέγεις.
- ΣΩ. Ὑπόλαβε τοίνυν, ὦ ἄριστε, οὕτωςί· κατὰ τὰ ὄμματα πρῶτον, ὃ δὴ καλεῖς χρῶμα λευκόν, μὴ εἶναι αὐτὸ ἕτερόν τι ἔξω
- e τῶν σῶν ὀμμάτων μηδ' ἐν τοῖς ὀμμασι μηδέ τιw' αὐτῷ χώραν ἀποτάξῃς· ἤδη γὰρ ἂν εἴη τε δήπου ἐν τάξει καὶ μένον καὶ οὐκ ἂν ἐν γενέσει γίγνοιτο.
- ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ πῶς;
- 5 ΣΩ. Ἐπόμεθα τῷ ἄρτι λόγῳ, μηδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐν ὄν τιθέντες· καὶ ἡμῖν οὕτω μέλαν τε καὶ λευκὸν καὶ ὅτιοῦν ἄλλο χρῶμα ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ὀμμάτων πρὸς τὴν προσήκουσαν
- 154 φορὰν φανεῖται γεγεννημένον, καὶ ὃ δὴ ἕκαστον εἶναι φαμεν χρῶμα οὔτε τὸ προσβάλλον οὔτε τὸ προσβαλλόμενον ἔσται, ἀλλὰ μεταξύ τι ἐκάστω ἴδιον γεγονός· ἢ σὺ δισχυρίσαιο ἂν ὡς οἶον σοὶ φαίνεται ἕκαστον χρῶμα, τοιοῦτον καὶ κυνὶ καὶ ὄφω οὖν ζῶω;
- 5 ΘΕΑΙ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.
- ΣΩ. Τί δέ; ἄλλω ἀνθρώπῳ ἄρ' ὅμοιον καὶ σοὶ φαίνεται ὅτιοῦν; ἔχεις τοῦτο ἰσχυρῶς, ἢ πολὺ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ σοὶ αὐτῷ ταῦτόν διὰ τὸ μηδέποτε ὁμοίως αὐτόν σεαυτῷ ἔχειν;
- ΘΕΑΙ. Τοῦτο μᾶλλον μοι δοκεῖ ἢ ἐκείνο.
- b ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὲν ὦ παραμετρούμεθα ἢ οὐ ἐφαπτόμεθα μέγα ἢ λευκὸν ἢ θερμὸν ἢν, οὐκ ἂν ποτε ἄλλω προσπεσὸν ἄλλο ἂν

e2 δήπου Schanz: ἂν που c Stobaeus καὶ μένον Stobaeus: καὶ μένοι
W: κείμενοι β: κείμενον T

ὅτι ὅσο ὁ ἥλιος καὶ ἡ περιφορά τῶν οὐράνιων σωμάτων παραμένει σὲ κίνηση, ὅλα σὲ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ διατηροῦνται ἐνῶ, ἂν ἐκεῖνη σταματήσει σὰν νὰ ἔχει δεθεῖ, τότε ὅλα τὰ πράγματα θὰ καταστραφοῦν καὶ θὰ ἐπέλθει αὐτὸ πού λένε ὅτι τὰ πάντα θὰ γίνουν ἄνω κάτω.

ΘΕΑΙ. Μοῦ φαίνεται, Σωκράτη, πὼς ἡ ἐρμηνεία πού δίνεις εἶναι σωστή.²⁰

ΣΩ. Σκέψου λοιπόν, ἔξοχε, ὡς ἐξῆς: πρῶτον, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὰ μάτια, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐσὺ ἀποκαλεῖς λευκὸ χρῶμα δὲν εἶναι αὐτὸ καθαυτὸ κάτι ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια σου, οὔτε μέσα στὰ μάτια, οὔτε θὰ πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσεις σὲ κάποιον δικό του χῶρο· ἀφοῦ ἀλλιῶς θὰ βρισκόταν σὲ ἓνα συγκεκριμένο μέρος καὶ θὰ παρέμενε ἐκεῖ, καὶ δὲν θὰ προέκυπτε ἀπὸ μιὰ διαδικασία γένεσης.

ΘΕΑΙ. Ὅποτε πῶς γίνεται αὐτό;

ΣΩ. Πρέπει νὰ φανοῦμε συνεπεῖς μὲ ὅσα εἶπαμε, καὶ νὰ μὴ θεωρήσουμε ὅτι ὑφίσταται τίποτε πού νὰ εἶναι ἓνα πράγμα αὐτὸ καθαυτὸ. Ὅποτε ἔτσι, τὸ μαῦρο καὶ τὸ λευκὸ καὶ ὁποιοδήποτε ἄλλο χρῶμα γιὰ ἐμᾶς θὰ προκύπτει ὅτι δημιουργεῖται ἀπὸ τὴ συνάντηση τῆς ὄρασής μας μὲ τὴν ἀντίστοιχη μετακίνηση, καὶ πὼς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ πού λέμε χρώματα δὲν εἶναι οὔτε αὐτὸ πού συναντάει οὔτε αὐτὸ πού συναντιέται, ἀλλὰ κάτι ἰδιαίτερο γιὰ τὸν καθένα πού ἀναφαίνεται μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο. Ἡ μήπως ἐσὺ θὰ ἐπιχειροῦσες νὰ ὑποστηρίξεις ὅτι τὸ κάθε χρῶμα σοῦ φαίνεται ἐσένα ἔτσι ὅπως φαίνεται σὲ ἓνα σκυλὶ ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο ζῶο;

ΘΕΑΙ. Ὅχι ἐγώ, μὰ τὸν Δία.

ΣΩ. Καὶ τί λοιπόν; Τὸ ὁποιοδήποτε πράγμα ἄραγε φαίνεται ὅμοιο σὲ ἐσένα καὶ σὲ κάποιον ἄλλον ἄνθρωπο; Εἶσαι βέβαιος γι' αὐτό; Ἡ μήπως πολὺ περισσότερο γιὰ τὸ ὅτι οὔτε σὲ ἐσένα τὸν ἴδιο δὲν φαίνεται τὸ ἴδιο, ἐπειδὴ δὲν βρίσκεσαι ποτὲ στὴν ἴδια κατάστασι;

ΘΕΑΙ. Πιστεύω περισσότερο ἐτοῦτο παρὰ τὸ ἄλλο.²¹

ΣΩ. Ἄν, συνεπῶς, τὸ πράγμα μὲ τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ ἀναμετρηθοῦμε ἢ νὰ ἔρθουμε σὲ ἐπαφὴ ἦταν πράγματι μεγάλο,

ἐγεγόνει, αὐτό γε μηδὲν μεταβάλλον· εἰ δὲ αὖ τὸ παραμετρού-
 5 μενον ἢ ἐφαπτόμενον ἕκαστον ἦν τούτων, οὐκ ἂν αὖ ἄλλου
 προσελθόντος ἢ τι παθόντος αὐτὸ μηδὲν παθὸν ἄλλο ἂν ἐγέ-
 νετο. ἐπεὶ νῦν γε, ὦ φίλε, θαυμαστά τε καὶ γελοῖα εὐχερῶς πως
 ἀναγκαζόμεθα λέγειν, ὡς φαίη ἂν Πρωταγόρας τε καὶ πᾶς ὁ τὰ
 αὐτὰ ἐκείνω ἐπιχειρῶν λέγειν.

ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ καὶ ποῖα λέγεις;

c ΣΩ. Συμκρὸν λαβὲ παράδειγμα, καὶ πάντα εἴση ἂ βούλομαι.
 ἀστραγάλους γάρ που ἔξ, ἂν μὲν τέτταρας αὐτοῖς προσενέγκης,
 πλείους φαμέν εἶναι τῶν τεττάρων καὶ ἡμιολίους, ἐὰν δὲ δώ-
 5 δεκα, ἐλάττους καὶ ἡμίσεις, καὶ οὐδὲ ἀνεκτὸν ἄλλως λέγειν· ἢ
 σὺ ἀνέξῃ;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Τί οὖν; ἂν σε Πρωταγόρας ἔρηται ἢ τις ἄλλος· “ὦ Θε-
 αίτητε, ἔσθ’ ὅπως τι μείζον ἢ πλεόν γίνεται ἄλλως ἢ αὐξηθέν;”
 τί ἀποκρινῇ;

10 ΘΕΑΙ. Ἐὰν μὲν, ὦ Σώκρατες, τὸ δοκοῦν πρὸς τὴν νῦν ἐρώ-
 d τησιν ἀποκρίνωμαι, ὅτι οὐκ ἔστιν· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν προτέραν,
 φυλάττων μὴ ἐναντία εἶπω, ὅτι ἔστιν.

ΣΩ. Εὖ γε νῆ τὴν Ἥραν, ὦ φίλε, καὶ θείως. ἀτάρ, ὡς ἔοικεν,
 ἐὰν ἀποκρίνη ὅτι ἔστιν, Εὐριπίδειόν τι συμβήσεται· ἢ μὲν γὰρ
 5 γλῶττα ἀνέλεγκτος ἡμῖν ἔσται, ἢ δὲ φρὴν οὐκ ἀνέλεγκτος.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὲν δεινοὶ καὶ σοφοὶ ἐγώ τε καὶ σὺ ἡμεν, πάντα
 τὰ τῶν φρενῶν ἐξητακότες, ἥδη ἂν τὸ λοιπὸν ἐκ περιουσίας

λευκό ἢ θερμό, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν ἐκεῖνο, ὅταν θὰ συναντιόταν μὲ κάποιον ἄλλο, νὰ γίνεи ἄλλο, ἐφόσον τὸ ἴδιο δὲν θὰ ὑφίστατο ὁποιαδήποτε μετατροπή. Ἐπίσης, ἂν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἀναμετρούμαστε ἢ ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή ἦταν πράγματι κάτι τέτοιο, τότε, ἐφόσον τὸ ἴδιο δὲν θὰ πάθαινε τίποτε μὲ τὸ νὰ τὸ πλησιάσει κάτι ἢ ἐπειδὴ ἔχει ὑποστῆ ἐκεῖνο ὅτι-δήποτε, δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεи ἄλλο. Ὅποτε, φίλε μου, θὰ ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ λέμε πράγματα τὰ ὁποῖα ὁ Πρωταγόρας, καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ὑποστηρίζει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον, θὰ τὰ χαρακτηρίζει μὲ εὐκολία ὡς ἀξιοπερίεργα ἢ καὶ γελοῖα.²²

ΘΕΑΙ. Τί θέλεις νὰ πῆς, καὶ ποιὰ πράγματα ἐννοεῖς;

ΣΩ. Πάρε ἓνα μικρὸ παράδειγμα, καὶ ἔτσι θὰ καταλάβεις ὅλα ὅσα θέλω νὰ πῶ. Ἄν ἔχεις ἕξι ἀστραγάλους καὶ τοὺς συγκρίνεις μὲ ἄλλους τέσσερις, τότε θὰ πῶμε ὅτι εἶναι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς τέσσερις καὶ μιὰμιση φορὰ παραπάνω, ἐνῶ ἂν τοὺς συγκρίνουμε μὲ δώδεκα, τότε εἶναι λιγότεροι καὶ μισοί, καὶ δὲν ἐπιδέχεται νὰ πῶμε τίποτε ἄλλο. Ἡ ἐσὺ λὲς ὅτι μπορούμε;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, βέβαια.

ΣΩ. Τί θὰ ἀπαντοῦσες λοιπόν, ἂν σὲ ρωτοῦσε ὁ Πρωταγόρας ἢ κάποιος ἄλλος: «Ἐ, Θεαίτητε, γιὰ νὰ γίνεи κάτι μεγαλύτερο ἢ περισσότερο, ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἀπὸ τὸ νὰ αὐξηθεῖ;».

ΘΕΑΙ. Ἐὰν μὲν, Σωκράτη, ἀπαντήσω στὴ συγκεκριμένη ἐρώτηση αὐτὸ πού πιστεύω, θὰ πῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει. Ἄν ὅμως λάβω ὑπόψη μου τὰ προηγούμενα, καὶ προσέχοντας μὴν περιπέσω σὲ ἀντίφαση, θὰ πῶ ὅτι ὑπάρχει.

ΣΩ. Εὐγε, μά τὴν Ἥρα, φίλε μου, ἀπάντησες θεϊκά! Ἀλλὰ πάλι, καθὼς φαίνεται, ἂν ἀπαντήσεις ὅτι ὑπάρχει, τότε θὰ συμβεῖ αὐτὸ πού λέει ὁ Εὐριπίδης: ἡ γλῶσσα σου θὰ παραμένει ἀδιάψευστη, ἀλλὰ ἡ καρδιά σου ὄχι.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια λὲς.

ΣΩ. Ὅποτε λοιπόν, ἂν ἐσὺ καὶ ἐγὼ ἤμασταν τίποτα ἐπιτήδαιοι καὶ ἔξυπνοι ἄνθρωποι, σὰν αὐτοὺς πού ἐξετάζουν ὅλα τὰ θέματα τῆς καρδιάς, ἐνδέχεται στὴ συνέχεια νὰ ἐπιχειρούσαμε

- e ἀλλήλων ἀποπειρώμενοι, συνελθόντες σοφιστικῶς εἰς μάχην τοιαύτην, ἀλλήλων τοὺς λόγους τοῖς λόγοις ἐκρούομεν· νῦν δὲ ἄτε ἰδιῶται πρῶτον βουλευσόμεθα θεάσασθαι αὐτὰ πρὸς αὐτὰ τί ποτ' ἐστὶν ἂν διανοούμεθα, πότερον ἡμῖν ἀλλήλοις συμφωνεῖ
5 ἢ οὐδ' ὁπωσιοῦν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ἔγωγε τοῦτ' ἂν βουλοίμην.

- ΣΩ. Καὶ μὴν ἐγώ. ὅτε δ' οὕτως ἔχει, ἄλλο τι ἢ ἡρέμα, ὡς
155 κολαίνοντες ἀλλὰ τῷ ὄντι ἡμᾶς αὐτοὺς ἐξετάζοντες, ἄττα ποτ' ἐστὶ ταῦτα τὰ φάσματα ἐν ἡμῖν; ὧν πρῶτον ἐπισκοποῦν-
τες φήσομεν, ὡς ἐγὼ οἶμαι, μηδέποτε μηδὲν ἂν μείζον μηδὲ
ἔλαττον γενέσθαι μήτε ὄγκω μήτε ἀριθμῷ, ἕως ἴσον εἴη αὐτὸ
5 ἑαυτῷ. οὐχ οὕτως;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Δεύτερον δέ γε, ᾧ μήτε προστιθεῖτο μήτε ἀφαιροῖτο, τοῦτο μήτε αὐξάνεσθαι ποτε μήτε φθίνειν, αἰεὶ δὲ ἴσον εἶναι.

- 10 ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

- b ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ τρίτον, ὃ μὴ πρότερον ἦν, ὕστερον ἄλλο τοῦτο εἶναι ἄνευ τοῦ γενέσθαι καὶ γίγνεσθαι ἀδύνατον;

ΘΕΑΙ. Δοκεῖ γε δῆ.

- ΣΩ. Ταῦτα δῆ, οἶομαι, ὁμολογήματα τρία μάχεται αὐτὰ
5 αὐτοῖς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ, ὅταν τὰ περὶ τῶν ἀστραγάλων λέ-
γωμεν, ἢ ὅταν φῶμεν ἐμὲ τηλικόνδε ὄντα, μήτε αὐξηθέντα μήτε
τοῦναντίον παθόντα, ἐν ἐνιαυτῷ σοῦ τοῦ νέου νῦν μὲν μείζω
εἶναι, ὕστερον δὲ ἐλάττω, μηδὲν τοῦ ἐμοῦ ὄγκου ἀφαιρεθέντος
c ἀλλὰ σοῦ αὐξηθέντος. εἰμὶ γὰρ δῆ ὕστερον ὃ πρότερον οὐκ ἦ,
οὐ γενόμενος· ἄνευ γὰρ τοῦ γίγνεσθαι γενέσθαι ἀδύνατον, μηδὲν

νά ἀναμετρηθοῦμε μεταξύ μας ἐμπλεκόμενοι σὲ μιὰ σοφιστικὴ ἀντιπαράθεση τέτοια ὥστε νὰ ἀντικρούσουμε ὁ ἓνας τὰ λόγια τοῦ ἄλλου. Τώρα ὁμως, ἐφόσον εἴμαστε συνηθισμένοι ἄνθρωποι, θὰ θελήσουμε πρῶτα νὰ δοῦμε τί εἶναι πού ἔχουμε στὸν νοῦ μας αὐτὰ καθαυτά, κατὰ πόσον βρίσκονται σὲ συμφωνία μεταξύ τους ἢ ὄχι, οὐδόλως.

ΘΕΑΙ. Θὰ τὸ ἤθελα πολὺ αὐτό.

ΣΩ. Καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ἐφόσον λοιπὸν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, τί θὰ ἔλεγες νὰ ἐπανεξετάσουμε καὶ πάλι τὸ ζήτημα μὲ ἡρεμία, σὰν νὰ ἔχουμε πολλὴ ἄνεση χρόνου, χωρὶς νὰ φέρουμε δυσκολίες, ἀλλὰ ἐξετάζοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας πραγματικά, ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ ὁποῖα φανερώνονται μέσα μας; Ἐξετάζοντας τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, θὰ ποῦμε, θαρρῶ, ὅτι κάτι δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο, εἴτε ὡς πρὸς τὸν ὄγκο του εἴτε στὸν ἀριθμὸ του, ἐφόσον τοῦτο παραμένει ἴσο μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐτσι δὲν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ δεύτερον, ὅτι αὐτὸ στὸ ὁποῖο οὔτε προστίθεται οὔτε ἀφαιρεῖται κάτι, τοῦτο οὔτε αὐξάνεται οὔτε μειώνεται, ἀλλὰ εἶναι πάντοτε ἴσο.

ΘΕΑΙ. Ὅπως δὴ ποτε.

ΣΩ. Ἀλλὰ, τρίτον, δὲν θὰ ποῦμε ἐπίσης ὅτι αὐτὸ πού προηγουμένως δὲν ἦταν κάτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τοῦτο ὕστερα, δίχως νὰ ἔχει ὑποστῆ ἑγένεση καὶ νὰ γίνῃ;

ΘΕΑΙ. Ἐτσι φαίνεται.

ΣΩ. Ἐλα ὁμως τώρα, πού αὐτὰ τὰ τρία στὰ ὁποῖα συμφωνήσαμε, βρίσκονται σὲ διαμάχη μεταξύ τους μέσα στὴν ψυχὴ μας, ὅταν ἀρχίσουμε νὰ μιᾶμε γιὰ τοὺς ἀστραγάλους, ἢ ὅταν λέμε ὅτι ἐγὼ εἶμαι τόσο μεγάλος καὶ ὅτι, χωρὶς οὔτε νὰ αὐξηθῶ οὔτε νὰ ὑποστῶ τὸ ἀντίθετο, μέσα σὲ ἓναν χρόνον ἀπὸ μεγαλύτερος πού εἶμαι ἀπὸ ἐσένα τὸν νέο εἶμαι κατόπιν μικρότερος δίχως νὰ ἔχει ἀφαιρεθεῖ καθόλου ὄγκος ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐξήθηκες ἐσύ, ὁπότε ὕστερα εἶμαι αὐτὸ πού δὲν ἴσχυε γιὰ ἐμένα προηγουμένως χωρὶς νὰ ἔχω γίνῃ. Ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατον κά-

δὲ ἀπολλύς τοῦ ὄγκου οὐκ ἄν ποτε ἐγιγνόμην ἐλάττων. καὶ ἄλλα δὴ μυρία ἐπὶ μυρίοις οὕτως ἔχει, εἴπερ καὶ ταῦτα παρα-
 5 δεξόμεθα. ἔπει γάρ που, ὦ Θεαίτητε; δοκεῖς γοῦν μοι οὐκ ἄπει-
 ρος τῶν τοιούτων εἶναι.

ΘΕΑΙ. Καὶ νῆ τοὺς θεοὺς γε, ὦ Σώκρατες, ὑπερφυῶς ὡς θαν-
 μάζω τί ποτ' ἐστὶ ταῦτα, καὶ ἐνίοτε ὡς ἀληθῶς βλέπων εἰς αὐτὰ
 σκοτοδινῶ.

d ΣΩ. Θεόδωρος γὰρ ὄδε, ὦ φίλε, φαίνεται οὐ κακῶς τοπάζειν
 περὶ τῆς φύσεώς σου. μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ
 θανμάζειν· οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη, καὶ ἔοικεν ὁ
 τὴν Ἴριν Θαύμαντος ἔκγονον φήσας οὐ κακῶς γενεαλογεῖν.
 5 ἀλλὰ πότερον μαυθάνεις ἤδη δι' ὃ ταῦτα τοιαυτ' ἐστὶν ἐξ ὧν τὸν
 Πρωταγόραν φαμέν λέγειν, ἢ οὐπω;

ΘΕΑΙ. Οὐπω μοι δοκῶ.

ΣΩ. Χάριν οὖν μοι εἶση εἰάν σοι ἀνδρός, μᾶλλον δὲ ἀνδρῶν
 ὀνομαστῶν τῆς διανοίας τὴν ἀλήθειαν ἀποκεκρυμμένην συν-
 e εξερευνήσωμαι αὐτῶν;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ εἴσομαι, καὶ πάνυ γε πολλήν;

ΣΩ. Ἄθρει δὴ περισκοπῶν μή τις τῶν ἀμνητῶν ἐπακούη.
 εἰσὶν δὲ οὗτοι οἱ οὐδὲν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι ἢ οὐ ἂν δύνωνται
 5 ἀπρίξ τοῖν χεροῖν λαβέσθαι, πράξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ
 ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι ὡς ἐν οὐσίας μέρει.

156 ΘΕΑΙ. Καὶ μὲν δὴ, ὦ Σώκρατες, σκληροὺς γε λέγεις καὶ
 ἀντιτύπους ἀνθρώπους.

ΣΩ. Εἰσὶν γάρ, ὦ παῖ, μάλ' εὖ ἄμουσοι· ἄλλοι δὲ πολὺ κομ-
 ψότεροι, ὧν μέλλω σοι τὰ μυστήρια λέγειν. ἀρχὴ δέ, ἐξ ἧς καὶ
 ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν πάντα ἤρτηται, ἤδε αὐτῶν, ὡς τὸ πᾶν κίνη-

c5 ἔπει Heindorf: ἔπη Burnet: εἰπέ c Nancy ὦ Θεαίτητε; interpunxi: ὦ
 Θεαίτητε· Burnet, Hicken d1 γὰρ ὄδε W Hicken: γὰρ βΤ Burnet a2 ἄλλοι
 δὲ Burnet: ἄλλοι δὲ c Hicken

ποιος νὰ ἔχει γίνεи δίχως νὰ ὑπόκειται σὲ γίγνεσθαι. Καὶ θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ ἔχω γίνεи μικρότερος χωρὶς νὰ ἔχω χάσει κάτι ἀπὸ τὸν ὄγκο μου. Ἀλλὰ ἐπίσης, ἂν τὰ παραδεχτοῦμε ἐκεῖνα, προκύπτουν χίλια δυὸ ἄλλα τέτοια καὶ ἄλλα τόσα. Μὲ παρακολουθεῖς, Θεαίτητε; Διότι θαρρῶ ὅτι κάτι ξέρεις ἀπὸ τέτοια.

ΘΕΑΙ. Ναί, μὰ τοὺς θεούς, Σωκράτη. Καὶ μένω κατάπληκτος μὲ ἐκεῖνα, ἐνῶ μερικές φορές ἐντρυφώντας σὲ αὐτὰ μὲ πιάνει σχοτοδίνη.²³

ΣΩ. Εἶναι φανερὸ λοιπόν, φίλε μου, ὅτι τοῦτος ἐδῶ ὁ Θεόδωρος δὲν ἔκανε λάθος ἐκτίμηση ὅσον ἀφορᾷ τὴ φύση σου. Διότι αὐτὸ πού σοῦ συμβαίνει, τὸ ὅτι νιώθεις κατάπληξη, εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ φιλοσόφου. Ἀφοῦ αὐτὸ καὶ μόνο εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνος πού ἔκανε τὴν Ἴριδα ἀπόγονη τοῦ Θαύμαντος ἦταν καλὸς στὴ γενεαλογία.²⁴ Ἀρχίζεις λοιπόν νὰ καταλαβαίνεις γιὰ ποιὸν λόγο προκύπτουν ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὴ θεωρία πού ἀποδώσαμε στὸν Πρωταγόρα, ἢ ὄχι ἀκόμα;

ΘΕΑΙ. Δὲν νομίζω, ἀκόμα.

ΣΩ. Δὲν θὰ μοῦ χρωστᾷς χάρη, ἐπομένως, ἂν ἐξερευνήσω μαζί σου τὴν ἀλήθεια πού βρίσκεται κρυμμένη στὰ διανοήματα ἐνὸς ἀνδρα, ἢ μᾶλλον πολλῶν καὶ ὀνομαστῶν ἀνδρῶν;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια θὰ σοῦ χρωστῶ, καὶ πολὺ μεγάλη μάλιστα.

ΣΩ. Κοίταξε λοιπόν τριγύρω μήπως μᾶς ἀκούει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀμύητους. Διότι ὑπάρχουν κάποιοι οἱ ὁποῖοι θεωροῦν πὼς δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅ,τι μποροῦν νὰ ἀδράξουν σφιχτὰ μὲ τὰ χέρια τους, καὶ δὲν παραδέχονται ὡς μέρη τῆς πραγματικότητας τίς πράξεις, τίς γενέσεις καὶ οὐτιδῆποτε τὸ ἀόρατο.

ΘΕΑΙ. Μιλᾷς, Σωκράτη, γιὰ ἀνθρώπους ξεροκέφαλους καὶ πεισματάρηδες.

ΣΩ. Εἶναι πράγματι, ἀγόρι μου, ἐξαιρετικὰ ἀκαλλιέργητοι.²⁵ Ἀλλὰ εἶναι καὶ οἱ ἄλλοι, πολὺ πῖο ἐπιδέξιοι, τῶν ὁποίων θὰ σοῦ ἀποκαλύψω τὰ μυστικά. Ἡ ἀφετηρία τους, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτῶνται ὅλα ὅσα ἀναφέραμε, εἶναι ἡ ἐξῆς: ὅτι τὰ πάντα εἶ-

- 5 σις ἦν καὶ ἄλλο παρὰ τοῦτο οὐδέν, τῆς δὲ κινήσεως δύο εἶδη, πλήθει μὲν ἄπειρον ἐκάτερον, δύναμιν δὲ τὸ μὲν ποιεῖν ἔχον, τὸ δὲ πάσχειν. ἐκ δὲ τῆς τούτων ὁμιλίας τε καὶ τρύψεως πρὸς ἄλ-
- b ληλα γίνεταί ἐκγονα πλήθει μὲν ἄπειρα, δίδυμα δέ, τὸ μὲν αἰσθητόν, τὸ δὲ αἰσθησις, αἰὲ συνεκπίπτουσα καὶ γεννωμένη μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ. αἰ μὲν οὖν αἰσθήσεις τὰ τοιάδε ἡμῖν ἔχουσιν ὀνόματα, ὄψεις τε καὶ ἀκοαὶ καὶ ὀσφρήσεις καὶ ψύξεις τε καὶ καύ-
- 5 σεις καὶ ἡδοναί γε δὴ καὶ λῦπαι καὶ ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι κεκλημένα καὶ ἄλλαι, ἀπέραντοι μὲν αἰ ἀνώνυμοι, παμπληθεῖς δὲ αἰ ὀνομασμένοι· τὸ δ' αὖ αἰσθητὸν γένος τούτων ἐκάσταις ὁμό-
- c γονον, ὄψεσι μὲν χρώματα παντοδαπαῖς παντοδαπά, ἀκοαῖς δὲ ὡσαύτως φωναί, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι τὰ ἄλλα αἰσθητὰ συγγενῆ γιγνόμενα. τί δὴ οὖν ἡμῖν βούλεται οὗτος ὁ μῦθος, ὦ Θεαίτητε, πρὸς τὰ πρότερα; ἄρα ἐννοεῖς;
- 5 ΘΕΑΙ. Οὐ πάνν, ὦ Σώκρατες.
- ΣΩ. Ἄλλ' ἄθρει ἐάν πως ἀποτελεσθῆ. βούλεται γὰρ δὴ λέγειν ὡς ταῦτα πάντα μὲν ὡσπερ λέγομεν κινεῖται, τάχος δὲ καὶ βραδυτῆς ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν. ὅσον μὲν οὖν βραδύ, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ πρὸς τὰ πλησιάζοντα τὴν κίνησιν ἴσχει καὶ οὕτω δὴ γεννᾶ,
- d τὰ δὲ γεννώμενα [οὕτω δὴ] θάπτω ἐστίν. φέρεται γὰρ καὶ ἐν φορᾷ αὐτῶν ἢ κινήσεις πέφυκεν. ἐπειδὴν οὖν ὄμμα καὶ ἄλλο τι τῶν τούτῳ συμμέτρων πλησιάσαν γεννήσῃ τὴν λευκότητά τε καὶ αἰσθησιν αὐτῇ σύμφυτον, ἂ οὐκ ἂν ποτε ἐγένετο ἐκατέρου
- 5 ἐκείνων πρὸς ἄλλο ἐλθόντος, τότε δὴ μεταξὺ φερομένων τῆς
- e μὲν ὄψεως πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς δὲ λευκότητος πρὸς τοῦ

d1 post γεννώμενα <ἐτέραν τὴν κίνησιν κινούμενα> supplevit e.g. Hicken
[ ] Peipers: ten. Burnet, Hicken

να μεταβολή και δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶδη μεταβολῆς, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄπειρο κατὰ τὸ πλῆθος: τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει τὴ δύνα-
τότητα νὰ ἐνεργεῖ, καὶ τὸ ἄλλο νὰ πάσχει. Καὶ ἀπὸ τὴ συνεύ-
ρεση καὶ τὴν τριβὴ μεταξὺ τους προκύπτουν γεννήματα ἄπειρα
κατὰ τὸ πλῆθος ἀλλὰ δίδυμα: ἀφ' ἑνὸς τὸ αἰσθητὸ καὶ ἀφ' ἑτέ-
ρου τὸ αἰσθητηριακὸ ἐνέργημα, τὸ ὁποῖο προκύπτει καὶ γεν-
νιέται κάθε φορά μαζὶ μὲ τὸ αἰσθητό. Τὰ αἰσθητηριακὰ ἐνερ-
γήματα, λοιπόν, παίρνουν ἀπὸ ἐμαῖς τις ἐξῆς ὀνομασίες: 'ὄρά-
σεις', 'ἀκούσματα', 'ὄσφρήσεις', 'ψύξεις' καὶ 'καψίματα', καθὼς
ἐπίσης ἐκεῖνα ποὺ ἀποκαλοῦνται 'ἀπολαύσεις' καὶ 'στενοχώριες',
'ἐπιθυμίες', 'φόβοι', ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀμέτρητα καὶ ἀνώνυμα, ἀπὸ
τὰ ὁποῖα ὅσα ἔχουν ὀνομασία εἶναι ἤδη πάρα πολλά. Καὶ ἀπὸ
τὴν κατηγορία τῶν αἰσθητῶν, πάλι, καθένα γεννιέται μαζὶ μὲ
καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα: τὰ κάθε λογῆς χρώματα μὲ τις κάθε λογῆς
ὀράσεις, καὶ τὸ ἴδιο οἱ ἤχοι μὲ τὰ ἀκούσματα, καθὼς ἐπίσης τὰ
ὑπόλοιπα αἰσθητά, τὰ ὁποῖα γεννιοῦνται μαζὶ μὲ τις ὑπόλοιπες
αἰσθήσεις.²⁶ Τί μαῖς λέει, τώρα, αὐτὴ ἡ ἱστορία ὅσον ἀφορᾷ τὰ
προηγούμενα; Τὸ καταλαβαίνεις;

ΘΕΑΙ. Ὅχι ἐντελῶς, Σωκράτη.

ΣΩ. Κοίταξε λοιπόν γιὰ νὰ τὴν ὀλοκληρώσουμε. Διότι αὐτὰ
ποὺ θέλει νὰ πεῖ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, πῶς ὅλα τοῦτα ἀποτελοῦν
μεταβολές, καὶ ὅτι στίς μεταβολές αὐτὲς ὑπάρχει ταχύτητα
καὶ βραδύτητα. Καὶ ὅσα ἀπὸ αὐτὰ μεταβάλλονται μὲ βραδύ-
τητα ἔχουν τὴν ἀντίστοιχη μεταβολὴ νὰ παραμένει στὸν ἴδιο
τόπο ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τὰ προσεγγίζουν, καὶ μὲ αὐτὸν
τὸν τρόπο γεννοῦν, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ γεννιοῦνται εἶναι ταχύτερα.
Διότι μετακινοῦνται, καὶ ἡ φυσικὴ τους μεταβολὴ εἶναι ἡ με-
τακίνηση. Ὅταν λοιπόν τὸ μάτι καὶ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ συμμε-
τρικὰ πρὸς αὐτὸ πλησιάσουν καὶ γεννήσουν τὴ λευκότητα,
καθὼς καὶ τὸ σύμφυτο μὲ αὐτὴν αἰσθητηριακὸ ἐνέργημα —ποὺ
δὲν θὰ συνέβαινε, ἂν τὸ καθένα τους εἶχε συναντηθεῖ μὲ ὅτι-
δήποτε ἄλλο—, τότε λοιπόν, καθὼς ἡ ὄραση ἀπὸ τὴν πλευρὰ
τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ λευκότητα ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἐκείνου ποὺ

- συναποτίκτοντος τὸ χρώμα, ὁ μὲν ὀφθαλμὸς ἄρα ὄψεως ἔμ-
 πλεως ἐγένετο καὶ ὄρᾳ δὴ τότε καὶ ἐγένετο οὐ τι ὄψις ἀλλ'
 ὀφθαλμὸς ὄρων, τὸ δὲ συγγενήσαν τὸ χρώμα λευκότητος πε-
 5 ριεπλήσθη καὶ ἐγένετο οὐ λευκότης αὐτὴ ἀλλὰ λευκόν, εἴτε ξύλον
 εἴτε λίθος εἴτε ὀτιοῦν συνέβη χρήμα χρωσθῆναι τῷ τοιοῦτῳ
 χρώματι. καὶ τὰλλα δὴ οὕτω, σκληρὸν καὶ θερμὸν καὶ πάντα,
 τὸν αὐτὸν τρόπον ὑποληπτέον, αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ μηδὲν εἶναι,
 157 ὃ δὴ καὶ τότε ἐλέγομεν, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἄλληλα ὀμιλίᾳ πάντα γί-
 γνεσθαι καὶ παντοῖα ἀπὸ τῆς κινήσεως, ἐπεὶ καὶ τὸ ποιοῦν εἶναι
 τι καὶ τὸ πάσχον αὐτῶν ἐπὶ ἐνὸς νοῆσαι, ὡς φασιν, οὐκ εἶναι
 παγίως. οὔτε γὰρ ποιοῦν ἐστὶ τι πρὶν ἢ τῷ πάσχοντι συνέλθῃ,
 5 οὔτε πάσχον πρὶν ἢ τῷ ποιοῦντι· τό τε τι συνελθὼν καὶ ποι-
 οῦν ἄλλῳ αὐτὸ προσπεσὼν πάσχον ἀνεφάνη. ὥστε ἐξ ἀπάντων
 τούτων, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, οὐδὲν εἶναι ἐν αὐτῷ καθ' αὐτό,
 b ἀλλὰ τινα ἀεὶ γίγνεσθαι, τὸ δ' εἶναι πανταχόθεν ἐξαιρετέον, οὐχ
 ὅτι ἡμεῖς πολλὰ καὶ ἄρτι ἠναγκάσαμεθα ὑπὸ συνηθείας καὶ ἀνε-
 πιστημοσύνης χρῆσθαι αὐτῷ. τὸ δ' οὐ δεῖ, ὡς ὁ τῶν σοφῶν
 λόγος, οὔτε τι συγχωρεῖν οὔτε του οὔτ' ἐμοῦ οὔτε τόδε οὔτ' ἐκεῖ-
 5 νο οὔτε ἄλλο οὐδὲν ὄνομα ὅτι ἢ ἰσθῆ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν φθέγ-
 γεσθαι γιγνόμενα καὶ ποιούμενα καὶ ἀπολλύμενα καὶ ἀλλοιού-
 μενα· ὡς ἐάν τις στήσῃ τῷ λόγῳ, εὐέλεγκτος ὁ τοῦτο ποιῶν.

ε6 ὀτιοῦν Par.E^{ec}: ὄτου οὖν c: ὄτωοῦν Campbell, Burnet χρώμα Par.E^{ec}:
 χρώμα c

γεννάει μαζί της τὸ χρώμα συναντιοῦνται στὸ ἐνδιάμεσο, ὁ μὲν ὀφθαλμὸς βλέπει καὶ γεμίζει ἀπὸ ὄραση, ὁπότε γίνεται ὄχι κάποια συγκεκριμένη ὄραση, ἀλλὰ ὀφθαλμὸς ποὺ βλέπει, ἐνῶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἔχει γεννήσει ἀπὸ κοινοῦ μαζί της τὸ χρώμα διαποτίζεται ἀπὸ τὴ λευκότητα καὶ γίνεται ὄχι λευκότητα ἀλλὰ λευκό, εἴτε πρόκειται γιὰ ξύλο, εἴτε γιὰ πέτρα, εἴτε γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο πράγμα συμβαίνει νὰ εἶναι χρωματισμένο μὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸ χρώμα. Καὶ ἔτσι θὰ πρέπει νὰ σκεφθοῦμε καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, γιὰ τὸ 'σκληρό', τὸ 'θερμό' καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα: ὅτι καθένα τους δὲν εἶναι τίποτε καθαυτό —κάτι ποὺ τὸ εἶπαμε καὶ προηγουμένως—, ὅτι ὅλα τους γίνονται ἀπὸ τὴ συνεύρεση μεταξύ τους καὶ εἶναι κάθε λογῆς ἐξαιτίας τῆς μεταβολῆς στὴν ὁποία ὑπόκεινται, ἐφόσον, ὅπως λένε, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξει κάτι «παγιωμένο», τὸ ὁποῖο νὰ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς ἕνα, εἴτε σὲ αὐτὸ ποὺ ἐνεργεῖ εἴτε σὲ ἐκεῖνο ἀπὸ αὐτὰ τὸ ὁποῖο πάσχει. Διότι οὔτε ἐκεῖνο ποὺ ἐνεργεῖ εἶναι κάτι συγκεκριμένο πρὶν νὰ συναντηθεῖ μὲ αὐτὸ τὸ ὁποῖο πάσχει, οὔτε αὐτὸ ποὺ πάσχει πρὶν νὰ συναντηθεῖ μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἐνεργεῖ. Καὶ ἐπίσης, αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ συναντηθεῖ καὶ νὰ ἐνεργήσει, ὅταν πέσει πάνω σὲ κάτι ἄλλο ἐμφανίζεται νὰ πάσχει. Ὅποτε, ὅπως εἶπαμε ἐξ ἀρχῆς, κανένα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἕνα πράγμα αὐτὸ καθαυτό, ἀλλὰ ἐπισυμβαίνει πάντοτε σὲ κάτι ἄλλο, καὶ ἐπομένως θὰ πρέπει νὰ ἀποκλείσουμε τὸ «εἶναι» ἀπὸ τὰ πάντα, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ἐξαιτίας τῆς συνήθειας καὶ τοῦ μὴ ἐπιμελημένου τρόπου διατύπωσης πολλές φορές νὰ μεταχειριστοῦμε αὐτὸν τὸν ὄρο. Ὅμως, ὅπως λέει ἡ θεωρία αὐτῆ τῶν σοφῶν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ τίποτε, οὔτε κἂν γιὰ ἐμένα, καὶ οὔτε νὰ λέμε «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο», οὔτε νὰ μεταχειριζόμαστε ὁποιαδήποτε ἄλλη ὀνομασία ποὺ νὰ δηλώνει κάτι στατικό, ἀλλὰ νὰ μιλοῦμε σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῶν πραγμάτων γιὰ ὅσα «γίνονται» καὶ «δημιουργοῦνται» ἢ «χάνονται» καὶ «ἀλλοιώνονται». Ἄφου, ἂν κάποιος χρησιμοποιήσει ἐκφράσεις ποὺ δηλώνουν στατικότητα, θὰ εἶναι εὐκόλο νὰ ἀνασκευαστεῖ. Θὰ πρέπει ἐπομένως ἔτσι νὰ μιλάει

δεῖ δὲ καὶ κατὰ μέρος οὕτω λέγειν καὶ περὶ πολλῶν ἀθροισθέν-
 c των, ᾧ δὴ ἀθροίσματι ἀνθρωπὸν τε τίθενται καὶ λίθον καὶ ἕκα-
 στον ζῶόν τε καὶ εἶδος. ταῦτα δὴ, ᾧ Θεαίτητε, ἄρ' ἡδέα δοκεῖ
 σοι εἶναι, καὶ γενοιο ἂν αὐτῶν ὡς ἀρεσκόντων;

ΘΕΑΙ. Οὐκ οἶδα ἔγωγε, ᾧ Σώκρατες· καὶ γὰρ οὐδὲ περὶ σοῦ
 5 δύναμαι κατανοῆσαι πότερα δοκοῦντά σοι λέγεις αὐτὰ ἢ ἐμοῦ
 ἀποπειρᾶ.

ΣΩ. Οὐ μνημονεύεις, ᾧ φίλε, ὅτι ἐγὼ μὲν οὐτ' οἶδα οὔτε ποι-
 οῦμαι τῶν τοιούτων οὐδὲν ἐμόν, ἀλλ' εἰμὶ αὐτῶν ἄγνος, σὲ δὲ
 d μαιεύομαι καὶ τούτου ἔνεκα ἐπάδω τε καὶ παρατίθημι ἐκάστων
 τῶν σοφῶν ἀπογεύσασθαι, ἕως ἂν εἰς φῶς τὸ σὸν δόγμα συν-
 εξαγάγω· ἐξαχθέντος δὲ τότ' ἤδη σκέψομαι εἴτ' ἀνεμαῖον εἶτε
 γόνιμον ἀναφανήσεται. ἀλλὰ θαρρῶν καὶ καρτερῶν εὖ καὶ
 5 ἀνδρείως ἀποκρίνου ἂ ἂν φαίνηταί σοι περὶ ὧν ἂν ἐρωτῶ.

ΘΕΑΙ. Ἐρώτα δὴ.

ΣΩ. Λέγε τοίνυν πάλιν εἴ σοι ἀρέσκει τὸ μὴ τι εἶναι ἀλλὰ γί-
 γνεσθαι αἰεὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ πάντα ἂ ἄρτι διῆμιν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἔμοιγε, ἐπειδὴ σοῦ ἀκούω οὕτω διεξιόντος, θαν-
 10 μασίως φαίνεται ὡς ἔχειν λόγον καὶ ὑποληπτέον ἢ περ διελή-
 λυθας.

e ΣΩ. Μὴ τοίνυν ἀπολίπωμεν ὅσον ἐλλείπον αὐτοῦ. λείπεται
 δὲ ἐνυπνίων τε πέρι καὶ νόσων τῶν τε ἄλλων καὶ μανίας, ὅσα τε
 παρακούειν ἢ παρορᾶν ἢ τι ἄλλο παραισθάνεσθαι λέγεται.
 οἶσθα γάρ που ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ὁμολογουμένως ἐλέγχεσθαι
 5 δοκεῖ ὃν ἄρτι διῆμιν λόγον, ὡς παντὸς μᾶλλον ἡμῖν ψευδεῖς
 158 αἰσθήσεις ἐν αὐτοῖς γιγνομένης, καὶ πολλοῦ δεῖ τὰ φαινόμενα

κάνεις σὲ κάθε περίπτωση καὶ νὰ ἀναφέρεται σὲ πολλὰ πού ἔχουν συναθροιστεῖ, ὁπότε λοιπὸν κάθε τέτοιο ἄθροισμα οἱ ἄλλοι τὸ ἀποκαλοῦν εἴτε «ἄνθρωπο» εἴτε «πέτρα» εἴτε τὸ τάδε ζῶο ἢ εἶδος ζῶου. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν, Θεαίτητε, σοῦ ἀκούγονται εὐχάριστα καὶ εἶναι τοῦ γούστου σου,²⁷

ΘΕΑΙ. Δὲν ξέρω, Σωκράτη. Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ ἐσένα δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω ἂν τὰ λὲς αὐτὰ ἐπειδὴ τὰ πιστεύεις, ἢ γιὰ νὰ μὲ ὑποβάλεις σὲ δοκιμασία.

ΣΩ. Δὲν θυμᾶσαι, φίλε μου, ὅτι ἐγὼ δὲν ξέρω οὔτε ἐνστερνίζομαι τίποτα τέτοιο, ἀλλὰ εἶμαι ἄγονος ὡς πρὸς αὐτά; Ὅτι ἐκμαιεῦω ἐσένα, καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο ψάλλω ἐπωδὲς καὶ σοῦ προσφέρω νὰ γευθεῖς τίς ἀπόψεις τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς σοφοὺς, ὡσότου νὰ φέρω μαζὶ σου στὸ φῶς αὐτὸ πού εἶναι τὸ δικό σου «πιστεύω»; Καὶ ἀφοῦ γίνεи αὐτό, τότε θὰ τὸ ἐξετάσω γιὰ νὰ δῶ ἂν θὰ φανεῖ ὅτι εἶναι εἴτε ἀνεμογκάστρι εἴτε κάτι γόνιμο. Ἐσὺ λοιπὸν ἔχε θάρρος καὶ ὑπομονή, καὶ δίνε σωστὲς καὶ γενναῖες ἀπαντήσεις ὅσον ἀφορᾷ αὐτὰ πού πιστεύεις σὲ ὅ,τι σὲ ρωτῶ.

ΘΕΑΙ. Ρῶτα, λοιπὸν.

ΣΩ. Πὲς μου ἐπομένως καὶ πάλι ἂν ἀποδέχεσαι ὅτι τίποτα δὲν εἶναι, ἀλλὰ ὅτι κάθε φορὰ γίνεται εἴτε καλὸ εἴτε ἐξαισίσι εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε.

ΘΕΑΙ. Μὰ ναί, ὅταν σὲ ἀκούω νὰ τὸ περιγράφεις ἔτσι. Ὡστε μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ θεωρία αὐτὴ εἶναι ἀξιοθαύμαστη, καὶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ τὴν δεχτοῦμε ἔτσι ὅπως τὴν παρουσίασες.²⁸

ΣΩ. Ἄς μὴν παραλείψουμε, συνεπῶς, ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ αὐτὴν. Ἀπομένει νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ ὄνειρα καὶ γιὰ τὰ νοσήματα, γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παραφροσύνη, ὅ,τι λέγεται ὅσον ἀφορᾷ τὸ νὰ παρακούει κάποιος καὶ τὸ νὰ βλέπει ἢ νὰ ἔχει ἄλλες παραισθήσεις. Διότι ξέρεις βέβαια πῶς, κατὰ γενικὴ παραδοχή, σὲ ὅλες αὐτὲς τίς περιπτώσεις ἡ θεωρία τὴν ὁποία μόλις παρουσιάσαμε φαίνεται νὰ διαψεύδεται, δεδομένου ὅτι σὲ αὐτὲς ἀσφαλῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ψευδεῖς αἰσθητηριακὲς ἀντιλήψεις, καὶ ὅτι συμβαίνει τὰ πράγματα νὰ εἶναι κάθε ἄλλο

ἐκάστω ταῦτα καὶ εἶναι, ἀλλὰ πᾶν τούναντίον οὐδὲν ὦν φαίνεται εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Σώκρατες.

5 ΣΩ. Τίς δὴ οὖν, ὦ παῖ, λείπεται λόγος τῷ τὴν αἴσθησιν ἐπιστήμην τιθεμένῳ καὶ τὰ φαινόμενα ἐκάστω ταῦτα καὶ εἶναι τούτῳ ᾧ φαίνεται;

b ΘΕΑΙ. Ἐγὼ μὲν, ὦ Σώκρατες, ὀκνῶ εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔχω τί λέγω, διότι μοι νυνδὴ ἐπέπληξας εἰπόντι αὐτό. ἐπεὶ ὡς ἀληθῶς
γε οὐκ ἂν δυναίμην ἀμφισβητῆσαι ὡς οἱ μαινόμενοι ἢ οἱ ὄνει-
ρώττοντες οὐ ψευδῆ δοξάζουσιν, ὅταν οἱ μὲν θεοὶ αὐτῶν οἴωνται εἶναι, οἱ δὲ πτηνοὶ τε καὶ ὡς πετόμενοι ἐν τῷ ὕπνῳ διανοῶνται.

5 ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐδὲ τὸ τοιόνδε ἀμφισβήτημα ἐννοεῖς περὶ αὐτῶν, μάλιστα δὲ περὶ τοῦ ὄναρ τε καὶ ὕπαρ;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

c ΣΩ. Ὁ πολλάκις σε οἶμαι ἀκηκοέναι ἐρωτῶντων, τί ἂν τις ἔχοι τεκμήριον ἀποδείξαι, εἴ τις ἔροιτο νῦν οὕτως ἐν τῷ παρόντι πότερον καθεύδομεν καὶ πάντα ἃ διανοούμεθα ὄνειρώττομεν, ἢ ἐγρηγόραμεν τε καὶ ὕπαρ ἀλλήλοις διαλεγόμεθα.

5 ΘΕΑΙ. Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, ἄπορόν γε ὅτῳ χρῆ ἐπιδειξαι τεκμηρίῳ· πάντα γὰρ ὡσπερ ἀντίστροφα τὰ αὐτὰ παρακο-
λουθεῖ. ἅ τε γὰρ νυνὶ διελέγεμεθα οὐδὲν κωλύει καὶ ἐν [τῷ] ὕπνῳ δοκεῖν ἀλλήλοις διαλέγεσθαι· καὶ ὅταν δὴ ὄναρ ὄνειράτα δο-
κῶμεν διηγείσθαι, ἄτοπος ἢ ὁμοιότης τούτων ἐκείνοις.

d ΣΩ. Ὅρας οὖν ὅτι τό γε ἀμφισβητῆσαι οὐ χαλεπόν, ὅτε καὶ πότερόν ἐστιν ὕπαρ ἢ ὄναρ ἀμφισβητεῖται, καὶ δὴ ἴσου ὄντος τοῦ χρόνου ὃν καθεύδομεν ᾧ ἐγρηγόραμεν, ἐν ἐκατέρῳ διαμάχεται ἡμῶν ἢ ψυχῇ τὰ ἀεὶ παρόντα δόγματα παντὸς μᾶλλον

b1-2 οἱ ὄνειρώττοντες β: ὄνειρώττοντες TW Hicken: [οἱ] ὄνειρώτ-
τοντες Burnet c5 [ ] Hirschig

ἀπὸ ἔτσι ὅπως φαίνονται στὸν καθένα, ἀλλὰ ἀντιθέτως τίποτε ἀπ' ὅσα φαίνονται νὰ μὴν ἰσχύει.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια λές, Σωκράτη.

ΣΩ. Τί ἀπομένει, λοιπόν, ἀπὸ τὴ θεωρία ποὺ δέχεται ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἡ αἴσθησις, καὶ ὅτι ὅσα φαίνονται στὸν καθένα, αὐτὰ καὶ ἰσχύουν γιὰ ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο φαίνονται;

ΘΕΑΙ. Ἐγώ, Σωκράτη, διστάζω νὰ πῶ ὅτι δὲν ἔχω ἀπάντησι, ἐπειδὴ προηγουμένως μὲ ἐπέπληξες ὅταν τὸ εἶπα αὐτό. Ὡστόσο, ἀλήθεια, δὲν θὰ μπορούσα νὰ ἀμφισβητήσω ὅτι ὅσοι βρίσκονται σὲ παραφροσύνη ἢ ὄνειρεύονται ἔχουν ψευδεῖς πεποιθήσεις, ὅταν ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς νομίζουν ὅτι εἶναι θεοὶ καὶ ἄλλοι ὅτι ἔχουν φτερὰ καὶ πιστεύουν ὅτι πετοῦν στὸν ὕπνο τους.

ΣΩ. Ἄραγε δὲν λαμβάνεις ὑπόψη σου καὶ τὴν ἐξῆς ἀμφισβήτηση σχετικὰ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ποὺ ἀφορᾷ ἰδιαιτέρα τὸ ζήτημα τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ ξύπνιου;

ΘΕΑΙ. Ποιά εἶναι αὐτή;

ΣΩ. Ἐκεῖνο ποὺ πιστεύω ὅτι ἔχεις ἀκούσει πολλές φορές νὰ ρωτοῦν: ποῖο τεκμήριο διαθέτουμε γιὰ νὰ ἀποδείξουμε, ἂν κάποιος μᾶς ρωτήσῃ τώρα, τούτῃ τῇ στιγμῇ, κατὰ πόσον κοιμόμαστε καὶ βλέπουμε στὸ ὄνειρό μας ὅλα ὅσα σκεφτόμαστε, ἢ εἴμαστε ξύπνιοι καὶ συζητοῦμε πραγματικὰ μεταξύ μας.²⁹

ΘΕΑΙ. Πράγματι, Σωκράτη, δὲν ἔχω νὰ πῶ κάποιο τεκμήριο ποὺ μπορῶ νὰ προσκομίσω· ἀφοῦ ὅλα τους εἶναι συνεπῆ τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἀντίστροφα. Διότι τίποτα δὲν ἐμποδίζει ἢ συζήτηση ποὺ μόλις εἶχαμε νὰ μᾶς φάνηκε ὅτι τὴν διεξήγαμε ἀλλὰ στὸν ὕπνο μας. Καὶ ἰδιαιτέρα, ὅταν στὸ ὄνειρό μας νομίζουμε ὅτι διηγούμαστε ἄλλα ὄνειρα, ἢ ὁμοιότητα τῆς μιᾶς κατάστασης μὲ τὴν ἄλλη εἶναι ἀπίστευτη.

ΣΩ. Τὸ βλέπεις ἐπομένως ὅτι δὲν εἶναι δύσκολο ἡ θεωρία νὰ ἀμφισβητηθεῖ, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τίθεται σὲ ἀμφισβήτηση ἡ διάκριση ἀνάμεσα σὲ ὕπνο καὶ σὲ ξύπνιο. Καὶ μάλιστα, δεδομένου ὅτι ὁ χρόνος ποὺ κοιμόμαστε καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἴμαστε ξύπνιοι εἶναι ἴσος, ἡ ψυχὴ μας ἰσχυρίζεται μὲ σθένος κάθε φορὰ ὅτι οἱ πεπειθήσεις τῆς ποὺ ἔχει σὲ μιὰ δεδομένη στιγμή εἶναι

- εἶναι ἀληθῆ, ὥστε ἴσον μὲν χρόνον τάδε φαμέν ὄντα εἶναι, ἴσον
 5 δὲ ἐκεῖνα, καὶ ὁμοίως ἐφ' ἑκατέροις δισχυριζόμεθα.
 ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.
 ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ νόσων τε καὶ μανιῶν ὁ αὐτὸς λόγος,
 πλὴν τοῦ χρόνου ὅτι οὐχὶ ἴσος;
 ΘΕΑΙ. Ὅρθως.
 10 ΣΩ. Τί οὖν; πλήθει χρόνου καὶ ὀλιγότητι τὸ ἀληθὲς ὀρισθη-
 σεται;
 e ΘΕΑΙ. Γελοῖον μεντὰν εἶη πολλαχῆ.
 ΣΩ. Ἀλλὰ τι ἄλλο ἔχεις σαφὲς ἐνδείξασθαι ὅποια τούτων
 τῶν δοξασμάτων ἀληθῆ;
 ΘΕΑΙ. Οὐ μοι δοκῶ.
 5 ΣΩ. Ἐμοῦ τοίνυν ἄκουε οἶα περὶ αὐτῶν ἂν λέγοιεν οἱ τὰ ἀεὶ
 δοκοῦντα ὀριζόμενοι τῷ δοκοῦντι εἶναι ἀληθῆ. λέγουσι δέ, ὡς
 ἐγὼ οἶμαι, οὕτως ἐρωτῶντες· “ὦ Θεαίτητε, ὃ ἂν ἕτερον ἢ παν-
 τάπασι, μὴ πῆ τινα δύναμιν τὴν αὐτὴν ἔξει τῷ ἑτέρῳ; καὶ μὴ
 ὑπολάβωμεν τῇ μὲν ταῦτὸν εἶναι ὃ ἐρωτῶμεν τῇ δὲ ἕτερον, ἀλλ'
 10 ὅλως ἕτερον.”
 159 ΘΕΑΙ. Ἀδύνατον τοίνυν ταῦτόν τι ἔχειν ἢ ἐν δυνάμει ἢ ἐν
 ἄλλῳ ὄτρωσθαι, ὅταν ἢ κομιδῆ ἕτερον.
 ΣΩ. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ ἀνόμοιον ἀναγκαῖον τὸ τοιοῦτον ὁμολο-
 γεῖν;
 5 ΘΕΑΙ. Ἐμοιγε δοκεῖ.
 ΣΩ. Εἰ ἄρα τι συμβαίνει ὁμοίον τῷ γίγνεσθαι ἢ ἀνόμοιον, εἴτε
 ἐαυτῷ εἴτε ἄλλῳ, ὁμοιούμενον μὲν ταῦτὸν φήσομεν γίγνεσθαι,
 ἀνομοιούμενον δὲ ἕτερον;
 ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.
 10 ΣΩ. Οὐκοῦν πρόσθεν ἐλέγομεν ὡς πολλὰ μὲν εἶη τὰ ποιοῦντα
 καὶ ἄπειρα, ὡσαύτως δέ γε τὰ πάσχοντα;

ὀπωσδήποτε οἱ πῖο ἀληθεῖς. Ὅποτε γιὰ ἴσο χρόνο λέμε ὅτι ἰσχύουν τὰ μὲν καὶ γιὰ ἴσο τὰ δέ, καὶ εἴμαστε ἐξίσου πεπεισμένοι καὶ γιὰ τὰ δύο.

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΣΩ. Τὰ ἴδια, ἐπομένως, δὲν ἰσχύουν καὶ γιὰ τὶς νόσους καὶ γιὰ τὶς καταστάσεις παραφροσύνης, ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν χρόνο, ἀφοῦ σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις δὲν εἶναι ἴσος;

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΣΩ. Τί λοιπόν; Θὰ ὀρίσουμε τὸ ἀληθὲς μὲ βάση τὸν πολὺ ἢ τὸν λίγο χρόνο;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἐντελῶς γελοῖο.

ΣΩ. Ἀλλὰ τί ἄλλο σαφὲς θὰ εἶχες νὰ ὑποδείξεις γιὰ τὸ ποιὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς πεπειθήσεις εἶναι ἀληθεῖς;

ΘΕΑΙ. Δὲν νομίζω ὅτι ἔχω.³⁰

ΣΩ. Ἄκουσε ἀπὸ ἐμένα, λοιπόν, τί θὰ ἔλεγαν γι' αὐτὰ ἐκεῖνοι ποὺ ὀρίζουν ὅτι ὅσα πιστεύει κάποιος εἶναι γι' αὐτὸν ποὺ τὰ πιστεύει ἀληθῆ. Μιλοῦν κάπως ἔτσι, θαρρῶ, καὶ θέτουν τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: «Ἐ, Θεαίτητε, ὅταν κάτι εἶναι ἐντελῶς ἕτερο ἀπὸ κάτι ἄλλο, δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ἔχει κάποια δυνατότητα ποὺ νὰ εἶναι ἴδια μὲ τὸ ἄλλο, ἔτσι δὲν εἶναι; Καὶ ἂς μὴ θεωρήσουμε ὅτι αὐτὸ ποὺ ρωτᾶμε ἀφορᾷ κάτι ποὺ εἶναι κατὰ τι ταυτὸ καὶ κατὰ τι ἕτερο, ἀλλὰ κάτι ἐντελῶς ἕτερο».

ΘΕΑΙ. Μὰ ἂν ἔτσι συμβαίνει, τότε εἶναι συνεπῶς ἀδύνατον νὰ ἔχει τὴν ἴδια δυνατότητα ἢ ὅτιδήποτε ἄλλο, ἐφόσον εἶναι ἐντελῶς ἕτερο.

ΣΩ. Ὡστε λοιπόν εἴμαστε σύμφωνοι ὅτι κάτι τέτοιο θὰ εἶναι ὑποχρεωτικὰ καὶ ἀνόμοιο;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πιστεύω.

ΣΩ. Ἄν ἐπομένως συμβαίνει κάτι νὰ γίνεται ὅμοιο ἢ ἀνόμοιο μὲ κάτι, εἴτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του πρόκειται εἴτε γιὰ κάτι ἄλλο, δὲν θὰ ποῦμε ὅτι, ἂν γίνεται ὅμοιο, τότε γίνεται ταυτὸ, καὶ ἂν γίνεται ἀνόμοιο, τότε γίνεται ἕτερο;

ΘΕΑΙ. Ὑποχρεωτικὰ.

ΣΩ. Καὶ δὲν εἴπαμε προηγουμένως ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐνεργοῦν θὰ εἶναι πολλὰ ἢ ἄπειρα, καὶ τὸ ἴδιο αὐτὰ ποὺ πάσχουν;

- ΘΕΑΙ. Ναί.
 ΣΩ. Καὶ μὴν ὅτι γε ἄλλο ἄλλω συμμειγνύμενον καὶ ἄλλω οὐ ταυτὰ ἀλλ' ἕτερα γεννήσει;
- b** ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.
 ΣΩ. Λέγωμεν δὴ ἐμέ τε καὶ σέ καὶ τὰλλα ἤδη κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, Σωκράτη ὑγιαίνοντα καὶ Σωκράτη αὐτὸν ἀσθενοῦντα. πότερον ὅμοιον τοῦτ' ἐκείνω ἢ ἀνόμοιον φήσομεν;
- 5 ΘΕΑΙ. Ἄρα τὸν ἀσθενοῦντα Σωκράτη, ὅλον τοῦτο λέγεις ὅλω ἐκείνω, τῷ ὑγιαίνοντι Σωκράτει;
 ΣΩ. Κάλλιστα ὑπέλαβες· αὐτὸ τοῦτο λέγω.
 ΘΕΑΙ. Ἀνόμοιον δήπου.
 ΣΩ. Καὶ ἕτερον ἄρα οὕτως ὥσπερ ἀνόμοιον;
- 10 ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.
c ΣΩ. Καὶ καθεύδοντα δὴ καὶ πάντα ἃ νυδῆ διήλθομεν, ὡσαύτως φήσεις;
 ΘΕΑΙ. Ἐγώ γε.
 ΣΩ. Ἐκαστον δὴ τῶν πεφυκότων τι ποιεῖν, ἄλλο τι, ὅταν μὲν
- 5 λάβῃ ὑγιαίνοντα Σωκράτη, ὡς ἐτέρω μοι χρήσεται, ὅταν δὲ ἀσθενοῦντα, ὡς ἐτέρω;
 ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ μέλλει;
 ΣΩ. Καὶ ἕτερα δὴ ἐφ' ἑκατέρου γεννήσομεν ἐγώ τε ὁ πάσχων καὶ ἐκεῖνο τὸ ποιοῦν;
- 10 ΘΕΑΙ. Τί μὴν;
 ΣΩ. Ὅταν δὴ οἶνον πίνω ὑγιαίνων, ἡδύς μοι φαίνεται καὶ γλυκύς;
 ΘΕΑΙ. Ναί.
 ΣΩ. Ἐγέννησε γὰρ δὴ ἐκ τῶν προωμολογημένων τό τε ποι-
- d** οῦν καὶ τὸ πάσχον γλυκύτερά τε καὶ αἰσθησι, ἅμα φερόμενα ἀμφότερα, καὶ ἡ μὲν αἰσθησις πρὸς τοῦ πάσχοντος οἷσα αἰσθανομένην τὴν γλώτταν ἀπηργάσατο, ἡ δὲ γλυκύτερη πρὸς τοῦ οἴνου περὶ αὐτὸν φερομένη γλυκὺν τὸν οἶνον τῇ ὑγιαίνουσῃ
- 5 γλώττῃ ἐποίησεν καὶ εἶναι καὶ φαίνεσθαι.

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΣΩ. Και επίσης πώς, όταν ένα από αυτά συνευρίσκεται με διάφορα άλλα, αυτά που θα γεννήσει θα είναι όχι τὰ ἴδια ἀλλὰ ἕτερα;

ΘΕΑΙ. Ὅπωςδῆποτε.

ΣΩ. Ἄς πάρουμε λοιπὸν ἡ ἐμένα ἢ ἐσένα ἢ ὅτιδῆποτε ἄλλο γιὰ τὸ ὁποῖο ἰσχύει ἡ ἴδια αὐτὴ θεωρία, γιὰ παράδειγμα τὸν ὑγιῆ Σωκράτη καὶ τὸν ἀσθενοῦντα Σωκράτη. Τί θα πούμε, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀνόμοια τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο;

ΘΕΑΙ. Ἐννοεῖς ὅλο αὐτὸ μαζί, τὸν ἀσθενοῦντα Σωκράτη, καὶ ὅλο μαζί ἐκεῖνο, τὸν ὑγιῆ Σωκράτη;

ΣΩ. Πολὺ καλὰ κατάλαβες, αὐτὸ ἐννοῶ.

ΘΕΑΙ. Ἐπομένως εἶναι ἀσφαλῶς κάτι ἀνόμοιο.

ΣΩ. Καὶ συνεπῶς, ἐφόσον ἀνόμοιο, καὶ ἕτερο;

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά.

ΣΩ. Καὶ θὰ ἔλεγες τὸ ἴδιο γιὰ τὸν κοιμώμενο Σωκράτη καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ἀναφέραμε προηγουμένως;

ΘΕΑΙ. Βεβαίως.

ΣΩ. Καθένα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἐνεργητικά θὰ ἐπενεργεῖ πάνω μου ὡς σὲ κάτι ἄλλο ἂν μὲ προλάβει ὅσο εἶμαι ὑγιῆς, καὶ ὡς σὲ κάτι ἕτερο ὅταν εἶμαι ἀσθενής.

ΘΕΑΙ. Καὶ γιατί ὄχι;

ΣΩ. Καὶ ἐπομένως θὰ γεννήσουμε τόσο ἐγὼ πού πάσχω ὅσο καὶ ἐκεῖνο πού ἐνεργεῖ κάτι διαφορετικὸ κάθε φορά.

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἐφόσον τώρα πῶ κρασί ὅταν εἶμαι ὑγιῆς, δὲν μοῦ φαίνεται εὐχάριστο καὶ γλυκό;

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΣΩ. Ἐπειδὴ, μὲ βάση ὅσα ἔχουμε συμφωνήσει, τὸ ἐνεργητικὸ καὶ τὸ παθητικὸ, καθὼς μεταβάλλονται καὶ τὰ δύο μαζί ταυτόχρονα, γεννοῦν τὴ γλυκύτητα καὶ τὴν αἴσθηση, ὁπότε ἡ μὲν αἴσθηση, εὐρισκόμενη ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πάσχοντος, κάνει τὴ γλώσσα νὰ αἰσθανθεῖ, ἐνῶ ἡ γλυκύτητα, καθὼς κινεῖται ἐκεῖ ὅπου βρῖσκεται τὸ κρασί, κάνει τὸ κρασί καὶ νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνεται γλυκὸ γιὰ τὴ γλώσσα πού εἶναι ὑγιῆς.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν τὰ πρότερα ἡμῖν οὕτως ὠμολόγητο.

ΣΩ. Ὅταν δὲ ἀσθενοῦντα, ἄλλο τι πρῶτον μὲν τῇ ἀληθείᾳ οὐ τὸν αὐτὸν ἔλαβεν; ἀνομοίω γὰρ δὴ προσῆλθεν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

- e ΣΩ. Ἔτερα δὴ αὖ ἐγεννησάτην ὃ τε τοιοῦτος Σωκράτης καὶ ἡ τοῦ οἴνου πόσις, περὶ μὲν τὴν γλῶτταν αἴσθησιν πικρότητος, περὶ δὲ τὸν οἶνον γιγνομένην καὶ φερομένην πικρότητα, καὶ τὸν μὲν οὐ πικρότητα ἀλλὰ πικρὸν, ἐμὲ δὲ οὐκ αἴσθησιν ἀλλ' αἰσθι-
5 νόμενον;

ΘΕΑΙ. Κομιδῇ μὲν οὖν.

- 160 ΣΩ. Οὐκ οὖν ἐγὼ τε οὐδὲν ἄλλο ποτὲ γενήσομαι οὕτως αἰσθανόμενος· τοῦ γὰρ ἄλλου ἄλλη αἴσθησις, καὶ ἄλλοῖον καὶ ἄλλον ποιεῖ τὸν αἰσθανόμενον· οὐτ' ἐκεῖνο τὸ ποιοῦν ἐμὲ μήποτ' ἄλλω συνελθὼν ταῦτον γεννήσαν τοιοῦτον γένηται· ἀπὸ γὰρ ἄλλου ἄλλο γεννήσαν ἄλλοῖον γενήσεται.

ΘΕΑΙ. Ἔστι ταῦτα.

- 5 ΣΩ. Οὐδὲ μὴν ἔγωγε ἐμαυτῷ τοιοῦτος, ἐκεῖνό τε ἐαυτῷ τοιοῦτον γενήσεται.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

- ΣΩ. Ἀνάγκη δέ γε ἐμέ τε τινὸς γίγνεσθαι, ὅταν αἰσθανόμενος γίγνωμαι· αἰσθανόμενον γάρ, μηδενὸς δὲ αἰσθανόμενον, ἀδύ-
b νατον γίγνεσθαι· ἐκεῖνό τε τινὶ γίγνεσθαι, ὅταν γλυκὴ ἢ πικρὸν ἢ τι τοιοῦτον γίγνηται· γλυκὴ γάρ, μηδενὶ δὲ γλυκὴ ἀδύνατον γενέσθαι.

ΘΕΑΙ. Παντάπασιν μὲν οὖν.

- 5 ΣΩ. Δεῖπεται δὴ οἶμαι ἡμῖν ἀλλήλοις, εἴτ' ἐσμέν, εἶναι, εἴτε γιγνώμεθα, γίγνεσθαι, ἐπεὶ περ ἡμῶν ἡ ἀνάγκη τὴν οὐσίαν συνδεῖ μὲν, συνδεῖ δὲ οὐδενὶ τῶν ἄλλων οὐδ' αὖ ἡμῖν αὐτοῖς. ἀλλή-

ΘΕΑΙ. Βεβαίως, ἔτσι συμφωνήσαμε προηγουμένως.

ΣΩ. Ὄταν ὁμως εἶμαι ἄρρωστος, τότε, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο θὰ συναντήσῃ μήπως δὲν εἶναι στὰ ἀλήθεια ὁ ἴδιος; Ἄφου αὐτὸς τὸν ὁποῖο πλησιάζει θὰ εἶναι ἀνόμοιος.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ὅποτε λοιπόν, ὁ τέτοιος Σωκράτης καὶ ἡ πόση τοῦ κρασιοῦ θὰ γεννήσουν στὴ γλώσσα κάτι διαφορετικό: τὴν αἴσθησιν τῆς πικράδας, μιᾶς πικράδας ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ καὶ κινεῖται στὴν περιοχὴ τοῦ κρασιοῦ, κάνοντάς το ἐκεῖνο ὄχι πικράδα ἀλλὰ πικρό, ἐνῶ ἐμένα ὄχι αἴσθησιν ἀλλὰ αἰσθανόμενο;

ΘΕΑΙ. Ὅπως δὴ ποτε.

ΣΩ. Ἐπομένως, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐγὼ δὲν θὰ βρεθῶ ποτὲ νὰ αἰσθάνομαι τίποτε ἄλλο· διότι ἡ αἴσθησιν τοῦ ἄλλου θὰ εἶναι ἄλλη, καὶ θὰ κάνει αὐτὸν ποὺ τὴν αἰσθάνεται ἀλλιώτικο καὶ ἄλλον. Ἀλλὰ οὔτε ἐκεῖνο ποὺ ἐνεργεῖ σὲ ἐμένα, ἐφόσον συνευρίσκεται μὲ κάποιον ἄλλο, θὰ μπορεῖ ποτὲ νὰ γεννήσῃ κάτι ποὺ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο· ἀφοῦ, ὅταν γεννήσῃ κάτι ἄλλο ἀπὸ κάποιον ἄλλο, τότε θὰ γεννηθεῖ κάτι ἀλλιώτικο.

ΘΕΑΙ. Αὐτὰ ἰσχύουν.

ΣΩ. Οὔτε, συνεπῶς, ἐγὼ θὰ ἔχω τὴν ἴδια αἴσθησιν μὲ τὸν ἑαυτό μου, οὔτε ἐκεῖνο θὰ ἔχει τὴν ἴδια ιδιότητα μὲ τὸν ἑαυτό του.

ΘΕΑΙ. Ὅχι βέβαια.

ΣΩ. Ἀλλὰ εἶναι ἀναγκαῖο, ὅταν ἀποκτῶ αἴσθησιν, τοῦτο νὰ γίνεται ὡς πρὸς κάτι, ἐφόσον τὸ νὰ ἔχω ἓνα αἰσθητηριακὸ ἐνεργημα καὶ νὰ μὴν αἰσθάνομαι τίποτα εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβεῖ. Καὶ ἐκεῖνο, ὅταν γίνεται γλυκὸ ἢ πικρὸ ἢ κάτι τέτοιο, αὐτὸ θὰ συμβαίνει γιὰ κάποιον· ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ γλυκὸ ποὺ δὲν εἶναι γλυκὸ γιὰ κανέναν.

ΘΕΑΙ. Ὅπως δὴ ποτε.

ΣΩ. Ἀπομένει ἐπομένως, θαρρῶ, ὅτι ἐμεῖς, εἴτε εἴμαστε — ἂν εἴμαστε — εἴτε γινόμεσθε — ἂν γινόμεσθε — ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλον, καθὼς ἡ ἀναγκαιότητα ἀπαιτεῖ κατ' οὐσίαν νὰ εἴμαστε συνδεδεμένοι, ὁμως δὲν μᾶς συνδέει μὲ τίποτε ἄλλο, οὔτε κἂν μὲ τὸν ἑαυτό μας. Αὐτὸ ποὺ ἀπομένει, λοιπόν, εἶναι ὅτι εἴμαστε

λοις δὴ λείπεται συνδεδέσθαι. ὥστε εἴτε τις εἶναι τι ὀνομάζει, τινὲ εἶναι ἢ τινὸς ἢ πρὸς τι ρητέον αὐτῷ, εἴτε γίνεσθαι· αὐτὸ
 c δὲ ἐφ' αὐτοῦ τι ἢ ὄν ἢ γιγνόμενον οὔτε αὐτῷ λεκτέον οὔτ' ἄλλον λέγοντος ἀποδεκτέον, ὡς ὁ λόγος ὄν διεληλύθαμεν σημαίνει.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὅτε δὴ τὸ ἐμὲ ποιοῦν ἐμοί ἐστιν καὶ οὐκ ἄλλω,
 5 ἐγὼ καὶ αἰσθάνομαι αὐτοῦ, ἄλλος δ' οὔ;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΣΩ. Ἀληθῆς ἄρα ἐμοὶ ἢ ἐμῇ αἴσθησις — τῆς γὰρ ἐμῆς οὐσίας αἰεὶ ἐστιν— καὶ ἐγὼ κριτῆς κατὰ τὸν Πρωταγόραν τῶν τε ὄντων ἐμοὶ ὡς ἔστι, καὶ τῶν μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν.

10 ΘΕΑΙ. Ὅμοιον.

d ΣΩ. Πῶς ἂν οὖν ἀψευδῆς ᾖν καὶ μὴ πταίων τῇ διανοίᾳ περὶ τὰ ὄντα ἢ γιγνόμενα οὐκ ἐπιστήμων ἂν εἶην ὄντων αἰσθητής;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς ὅπως οὔ.

ΣΩ. Παγκάλως ἄρα σοι εἶρηται ὅτι ἐπιστήμη οὐκ ἄλλο τί
 5 ἐστὶν ἢ αἴσθησις, καὶ εἰς ταῦτόν συμπέπτωκεν, κατὰ μὲν Ὅμηρον καὶ Ἡράκλειτον καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον φύλον οἷον ρεύματα κινεῖσθαι τὰ πάντα, κατὰ δὲ Πρωταγόραν τὸν σοφώτατον
 e πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι, κατὰ δὲ Θεαίτητον τούτων οὕτως ἐχόντων αἴσθησιν ἐπιστήμην γίνεσθαι. ἢ γάρ, ὦ Θεαίτητε; φῶμεν τοῦτο σὸν μὲν εἶναι οἷον νεογενὲς παιδίον, ἐμὸν δὲ μαίεμα; ἢ πῶς λέγεις;

5 ΘΕΑΙ. Οὕτως ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες.

ΣΩ. Τοῦτο μὲν δὴ, ὡς ὅμοιον, μόλις ποτὲ ἐγεννήσαμεν, ὅτι δὴ ποτε τυγχάνει ὄν. μετὰ δὲ τὸν τόκον τὰ ἀμφιδρόμια αὐτοῦ ὡς

συνδεδεμένοι μεταξύ μας. Συνεπῶς, εἴτε «εἶναι» τὸ ἀποκαλεῖ κάποιος εἴτε «γίγνεσθαι», θὰ πρέπει πάντοτε νὰ θεωρεῖται ἢ ὅτι ἀναφέρεται σὲ κάποιον, ἢ ὅτι ἀνήκει σὲ κάτι, ἢ ὅτι εἶναι ὡς πρὸς κάτι· ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὅπως τὸ δηλώνει ἡ θεωρία τὴν ὁποία παρουσιάσαμε, δὲν θὰ πρέπει οὔτε ἐμεῖς νὰ λέμε οὔτε νὰ ἀποδεχόμαστε, ἂν τὸ λέει κάποιος ἄλλος, πῶς ὀτιδήποτε αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι ἢ γίνεται κάτι καθαυτό.

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα, Σωκράτη.

ΣΩ. Συνεπῶς, ὅταν ἐνεργεῖ σὲ ἐμένα, θὰ ἀφορᾷ ἐμένα καὶ ὄχι κάποιον ἄλλον, καὶ θὰ τὸ αἰσθάνομαι ἐγὼ καὶ ὄχι ἄλλος;

ΘΕΑΙ. Πῶς ἄλλιῶς;

ΣΩ. Ἄρα ἡ αἴσθησις θὰ εἶναι ἀληθὴς γιὰ ἐμένα —ἐφόσον θὰ ἀφορᾷ πάντοτε τὴ δική μου πραγματικότητα— καὶ ἐγὼ, σύμφωνα μὲ τὸν Πρωταγόρα, θὰ εἶμαι κριτὴς καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἰσχύουν ὅσα ἰσχύουν γιὰ ἐμένα, καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἰσχύουν ὅσα δὲν ἰσχύουν.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Πῶς λοιπόν, ἐφόσον εἶμαι ἀδιάψευστος καὶ ἀλάνθαστος στὴ διάνοιά μου ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὄντα καὶ τὰ γινόμενα, δὲν θὰ εἶμαι γνώστης ὅσων αἰσθάνομαι;

ΘΕΑΙ. Δὲν ὑπάρχει κανένας τρόπος.

ΣΩ. Ἄρα τὸ διατύπωσης πολὺ ὠραῖα, ὅτι ἡ γνώσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ αἴσθησις, καὶ οἱ τρεῖς ἀπόψεις συμπίπτουν: κατὰ μὲν τὸν Ὅμηρο, τὸν Ἡράκλειτο καὶ ὅλη ἐκείνη τὴν παρέα ὅτι τὰ πάντα μεταβάλλονται σὰν ρεύματα, κατὰ τὸν σοφότατο Πρωταγόρα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων, καὶ κατὰ τὸν Θεαίτητο ὅτι, ἐφόσον ἔτσι ἔχουν αὐτά, προκύπτει ὅτι ἡ αἴσθησις εἶναι γνώσις. Ἔτσι δὲν εἶναι, Θεαίτητε; Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι σὰν δικό σου νεογέννητο παιδί καὶ προϊόν τῆς δικῆς μου μαίευσης; Ἡ πῶς θὰ τὸ ἔλεγες;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι, ἀναγκαστικά, Σωκράτη.³¹

ΣΩ. Τοῦτο λοιπόν φαίνεται πῶς εἶναι αὐτὸ πού μὲ τόσον κόπο γεννήσαμε, ὅ,τι καὶ ἂν τυχαίνει νὰ εἶναι. Καὶ μετὰ τὸν τοκετό,

ἀληθῶς ἐν κύκλω περιθρεκτέον τῷ λόγῳ, σκοπουμένους μὴ λά-
 161 θη ἡμᾶς οὐκ ἄξιον ὄν τροφῆς τὸ γιννόμενον, ἀλλὰ ἀνεμιαῖόν τε
 καὶ ψεύδος. ἢ σὺ οἶει πάντως δεῖν τό γε σὸν τρέφειν καὶ μὴ ἀπο-
 τιθέναι, ἢ καὶ ἀνέξῃ ἐλεγχόμενον ὄρων, καὶ οὐ σφόδρα χαλε-
 πανεῖς ἐάν τις σοῦ ὡς πρωτοτόκου αὐτὸ ὑφαιρῇ;

ΘΕΟ. Ἀνέξεται, ὦ Σώκρατες, Θεαίτητος· οὐδαμῶς γὰρ δύσ-
 5 κολος. ἀλλὰ πρὸς θεῶν εἶπέ ἢ αὐ οὐχ οὕτως ἔχει;

ΣΩ. Φιλολόγός γ' εἰ ἀτεχνῶς καὶ χρηστός, ὦ Θεόδωρε, ὅτι με
 οἶει λόγων τινὰ εἶναι θύλακον καὶ ῥαδίως ἐξελόντα ἐρεῖν ὡς οὐκ
 b αὐ ἔχει οὕτω ταῦτα· τὸ δὲ γιννόμενον οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι οὐδεὶς
 τῶν λόγων ἐξέρχεται παρ' ἐμοῦ ἀλλ' αἰεὶ παρὰ τοῦ ἐμοὶ προσ-
 διαλεγόμενου, ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἐπίσταμαι πλέον πλὴν βραχέος,
 ὅσον λόγον παρ' ἑτέρου σοφοῦ λαβεῖν καὶ ἀποδέξασθαι με-
 5 τρίως. καὶ νῦν τοῦτο παρὰ τοῦδε πειράσομαι, οὐ τι αὐτὸς
 εἰπέιν.

ΘΕΟ. Σὺ κάλλιον, ὦ Σώκρατες, λέγεις· καὶ ποιεῖ οὕτως.

ΣΩ. Οἶσθ' οὖν, ὦ Θεόδωρε, ὃ θαυμάζω τοῦ ἐταίρου σου Πρω-
 ταγόρου;

c ΘΕΟ. Τὸ ποῖον;

ΣΩ. Τὰ μὲν ἄλλα μοι πάννυ ἠδέως εἶρηκεν, ὡς τὸ δοκοῦν
 ἐκάστω τοῦτο καὶ ἔστιν· τὴν δ' ἀρχὴν τοῦ λόγου τεθαύμακα,
 ὅτι οὐκ εἶπεν ἀρχόμενος τῆς Ἀληθείας ὅτι “ πάντων χρημάτων
 5 μέτρον ἐστὶν ὕς” ἢ “ κυνοκέφαλος” ἢ τι ἄλλο ἀποπώτερον τῶν
 ἐχόντων αἴσθησιν, ἵνα μεγαλοπρεπῶς καὶ πάννυ καταφρονη-
 τικῶς ἤρξατο ἡμῖν λέγειν, ἐνδεικνύμενος ὅτι ἡμεῖς μὲν αὐτὸν

θά πρέπει νά πραγματοποιήσουμε γιά τοῦτο τήν τελετή τῶν ἀμφιδρομιῶν, ἐξετάζοντάς το μέ τόν λόγο ἀπ' ὅλες τίς πλευρές καί προσέχοντας μήπως μᾶς διαφύγει ὅτι αὐτό πού γεννήθηκε δέν εἶναι ἄξιο ἀνατροφῆς, ἀλλά ἀποτελεῖ ἀνεμογκάστρι καί ψευδός. Ἡ μήπως ἐσύ πιστεύεις ὅτι τὸ γέννημά σου θά πρέπει ὀπωσδήποτε νά ἀνατραφεῖ καί νά μὴν ἀφεθεῖ ἔκθετο; Θά ἀντέξεις νά τὸ δεῖς νά ὑφίσταται ἔλεγχο, καί δέν θά ἀγανακτήσεις ὑπερβολικά, ἂν κάποιος σοῦ ἀφαιρέσει τὸ πρωτότοκο βλαστάρι σου;

ΘΕΟ. Ὁ Θεαίτητος θά τὸ ἀντέξει, Σωκράτη, διότι δέν εἶναι καθόλου δύστροπος. Ἀλλά, μά τοὺς θεοὺς, πές μας τί δέν εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ εἶπαμε;

ΣΩ. Ἐχεις μεγάλη ἀγάπη γιά τίς συζητήσεις, Θεόδωρε, καί μοῦ ἀρέσει πού μέ θεωρεῖς σάν ἓνα εἶδος πουγγιῶν γεμάτου μέ λόγους, ὥστε νά μπορῶ μέ εὐκολία νά τραβήξω ἕξω ἓναν καί νά πῶ ὅτι αὐτὰ δέν εἶναι ἔτσι. Δέν ἀντιλαμβάνεσαι ἐκεῖνο πού συμβαίνει, ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς λόγους δέν βγαίνει ἀπὸ ἐμένα, ἀλλά κάθε φορά ἀπὸ τὸν συνομιλητή μου, ἐνῶ ἐγὼ δέν ξέρω τίποτε παραπάνω ἐκτὸς ἀπὸ λίγα πράγματα, ὅσα χρειάζονται γιά νά πάρω τὸν λόγο ἀπὸ κάποιον ἄλλον πού εἶναι σοφὸς καί νά τὸν κάνω μετὰ ἀπὸ ἐπαρκῆ χειρισμὸ ἀποδεκτό. Καί τώρα, αὐτὸ θά προσπαθήσω νά κάνω παίρνοντας ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ, καί ὅχι λέγοντας ἐγὼ ὁ ἴδιος κάτι.

ΘΕΟ. Ἐσὺ τὰ λές καλύτερα, Σωκράτη. Κάνε λοιπὸν ἔτσι.

ΣΩ. Ξέρεις, Θεόδωρε, τί εἶναι αὐτὸ πού μέ ἐκπλήσσει στὸν σύντροφό σου τὸν Πρωταγόρα;

ΘΕΟ. Ποιό εἶναι αὐτό;

ΣΩ. Ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔχει πεῖ μέ ἀπολαυστικὸ τρόπο, πῶς αὐτὸ πού πιστεύει ὁ καθένας αὐτὸ καί ἰσχύει. Μὲ ἐκπλήσσει, ὡστόσο, τὸ ξεκίνημα τοῦ ἔργου του, ὅταν στὴν ἀρχὴ τῆς Ἀλήθειας δέν λέει ὅτι «ὅλων τῶν πραγμάτων μέτρο εἶναι ὁ χοῖρος» ἢ «ὁ μπαμποῦνος» ἢ κάποιον ἄλλο παράξενο ἀπ' ὅσα ἔχουν αἰσθησι, ἔτσι ὥστε νά ἀρχίσει νά μιλάει μέ μεγαλοπρέπειαν ἀλλὰ καί ἐντελῶς περιφρονητικά, δείχνοντας κατ'

ὥσπερ θεὸν ἐθανυμάζομεν ἐπὶ σοφία, ὁ δ' ἄρα ἐτύγγανεν ὦν εἰς
d φρόνησιν οὐδὲν βελτίων βατράχου γυρίνου, μὴ ὅτι ἄλλου του
 ἀνθρώπων. ἢ πῶς λέγωμεν, ὦ Θεόδωρε; εἰ γὰρ δὴ ἐκάστω
 ἀληθὲς ἔσται ὃ ἂν δι' αἰσθήσεως δοξάζῃ, καὶ μήτε τὸ ἄλλου
 πάθος ἄλλος βέλτιον διακρινεῖ, μήτε τὴν δόξαν κυριώτερος
5 ἔσται ἐπισκέψασθαι ἕτερος τὴν ἑτέρου ὀρθὴν ἢ ψευδῆς, ἀλλ' ὃ
 πολλάκις εἴρηται, αὐτὸς τὰ αὐτοῦ ἕκαστος μόνος δοξάσει,
 ταῦτα δὲ πάντα ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ, τί δὴ ποτε, ὦ ἐταῖρε, Πρωτα-
e γόρας μὲν σοφός, ὥστε καὶ ἄλλων διδάσκαλος ἀξιούσθαι δι-
 καίως μετὰ μεγάλων μισθῶν, ἡμεῖς δὲ ἀμαθέστεροί τε καὶ
 φοιτητέον ἡμῖν ἦν παρ' ἐκεῖνον, μέτρῳ ὄντι αὐτῷ ἐκάστω τῆς
 αὐτοῦ σοφίας; ταῦτα πῶς μὴ φῶμεν δημούμενον λέγειν τὸν
5 Πρωταγόραν; τὸ δὲ δὴ ἐμόν τε καὶ τῆς ἐμῆς τέχνης τῆς μαιευ-
 τικῆς σιγῷ ὅσον γέλωτα ὀφλισκάνομεν, οἶμαι δὲ καὶ σύμπασα
 ἢ τοῦ διαλέγεσθαι πραγματεία. τὸ γὰρ ἐπισκοπεῖν καὶ ἐπιχει-
 ρεῖν ἐλέγχειν τὰς ἀλλήλων φαντασίας τε καὶ δόξας, ὀρθὰς ἐκά-
162 στου οὔσας, οὐ μακρὰ μὲν καὶ διωλύγιος φλυαρία, εἰ ἀληθῆς ἢ
 Ἀλήθεια Πρωταγόρου ἀλλὰ μὴ παίζουσα ἐκ τοῦ ἀδύτου τῆς βί-
 βλου ἐφθέγξατο.

ΘΕΟ. Ὡ Σώκρατες, φίλος ἀνὴρ, ὥσπερ σὺ νυνδὴ εἶπες. οὐκ
5 ἂν οὖν δεξαίμην δι' ἐμοῦ ὁμολογοῦντος ἐλέγχεσθαι Πρωταγό-
 ραν, οὐδ' αὖ σοὶ παρὰ δόξαν ἀντιτείνειν. τὸν οὖν Θεαίτητον
 πάλιν λαβέ' πάντως καὶ νυνδὴ μάλ' ἐμμελῶς σοὶ ἐφαίνετο ὑπα-
 κούειν.

b ΣΩ. Ἄρα κἂν εἰς Λακεδαίμονα ἐλθῶν, ὦ Θεόδωρε, πρὸς τὰς

d4 διακρινεῖ Y: διακρίνη e a3 post ἐφθέγξατο interpuncti: ἐφθέγξατο;
 Burnet, Hicken a4 ἀνὴρ Bekker: ἀνήρ e

αὐτὸν τὸν τρόπο ὅτι, ἐνῶ ἐμεῖς τὸν θαυμάζουμε σὰν θεὸ γιὰ τὴ σοφία του, ἐκεῖνος στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι καθόλου καλύτερος ὡς πρὸς τὴ φρόνηση ἀπὸ τὸν γυρίνο ἐνὸς βατράχου, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον ἄνθρωπο. Ἡ ἀλλιῶς τί θὰ ποῦμε, Θεόδωρε; Ἐφόσον, ἂν γιὰ τὸν καθένα ἀληθές εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο πιστεύει μέσω τῆς αἴσθησης, καὶ δὲν μπορεῖ ὁ ἓνας νὰ διακρίνει καλύτερα αὐτὸ ποῦ νιώθει ὁ ἄλλος, οὔτε νὰ ἐξετάσει μὲ μεγαλύτερη ἐγκυρότητα ὁ ἓνας τὴ γνώμη τοῦ ἄλλου κατὰ πόσον εἶναι ὀρθὴ ἢ ψευδής, ἐνῶ παράλληλα ἰσχύει αὐτὸ ποῦ εἰπώθηκε πολλές φορές, ὅτι ὁ καθένας διαμορφώνει τὶς πεποιθήσεις του μόνος του καὶ πῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ, τότε, φίλε μου, γιατί ὁ Πρωταγόρας εἶναι σοφός, ὥστε νὰ ἔχει δικαιολογημένα τὴν ἀξίωση νὰ κάνει τὸν δάσκαλο σὲ ἄλλους καὶ νὰ παίρνει μεγάλους μισθοὺς, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε ἐντελῶς ἀμαθεῖς καὶ συνεπῶς ὑποχρεωμένοι νὰ σπουδάσουμε κοντὰ σὲ ἐκεῖνον, ὅταν ὁ καθένας μας εἶναι μέτρο τῆς δικῆς του σοφίας; Μὲ βάση αὐτά, πῶς νὰ μὴν ἰσχυριστοῦμε ὅτι ὁ Πρωταγόρας μιλάει ἔτσι γιὰ νὰ χαϊδέψει τὰ αὐτιά τοῦ κοσμάκη; Ὅσο γιὰ ἐμένα καὶ τὴ δική μου τέχνη, τὴν μαιευτική, καλύτερα νὰ σωπάσω γιὰ τὸ πόσα γέλια μᾶς ἐπιφυλάσσει, καθὼς ἐπίσης, θαρρῶ, καὶ γιὰ τὴν ἐνασχόληση μὲ τὴ διαλεκτικὴ στὸ σύνολό της. Ἄφοῦ τὸ νὰ ἐξετάζει κανεὶς καὶ νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐλέγξει τὶς ἀντιλήψεις καὶ τὶς πεποιθήσεις τοῦ ἄλλου, ὅταν ὁλωνῶν εἶναι ὀρθές, δὲν θὰ ἦταν παρὰ μακρόσυρτη καὶ παραφουσκωμένη φλυαρία, ἐφόσον ἦταν ἀληθής ἡ Ἀλήθεια τοῦ Πρωταγόρα καὶ ἂν δὲν παρέδιδε τοὺς χρησμούς της ἀπὸ τὸ ἄδυτο τοῦ βιβλίου του ὡς ἄστειο.

ΘΕΟ. Σωκράτη, πρόκειται γιὰ ἀγαπητὸ μου ἄνθρωπο, ὅπως καὶ ἐσὺ τὸ εἶπες μόλις πρὶν. Δὲν θὰ ἀποδεχόμενοι λοιπὸν νὰ ἐλεγχθεῖ ὁ Πρωταγόρας μὲ βάση τὶς δικές μου παραδοχές, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ σοῦ προβάλλω ἀντιρρήσεις ἀντίθετες ἀπὸ αὐτὰ ποῦ πιστεύω. Ἀνάλαβε λοιπὸν πάλι τὸν Θεαίτητο. Ἄλλωστε ὡς τώρα ἔχει ἀνταποκριθεῖ πολὺ καλὰ στὴ συζήτηση μαζί σου.

ΣΩ. Ἄν βρισκόσουν στὴ Λακεδαίμονα, Θεόδωρε, καὶ πῆγαινες στὶς παλαιστρες ἐκεῖ, θὰ τὸ θεωροῦσες σωστὸ νὰ δεῖς τοὺς

παλαιστρας ἀξιοῖς ἂν ἄλλους θεώμενος γυμνούς, ἐνίους φαύλους, αὐτὸς μὴ ἀντεπιδεικνύει τὸ εἶδος παραποδυνόμενος;

5 ΘΕΟ. Ἀλλὰ τί μὴν δοκεῖς, εἴπερ μέλλοιέν μοι ἐπιτρέψειν καὶ πείσεσθαι; ὥσπερ νῦν οἶμαι ὑμᾶς πείσειν ἐμὲ μὲν ἔαν θεᾶσθαι καὶ μὴ ἔλκειν πρὸς τὸ γυμνάσιον σκληρὸν ἤδη ὄντα, τῷ δὲ δὴ νεωτέρῳ τε καὶ ὑγροτέρῳ ὄντι προσπαλαίειν.

c ΣΩ. Ἀλλ' εἰ οὕτως, ὦ Θεόδωρε, σοὶ φίλον, οὐδ' ἐμοὶ ἐχθρόν, φασὶν οἱ παροιμαζόμενοι. πάλιν δὴ οὖν ἐπὶ τὸν σοφὸν Θεαίτητον ἰτέον. λέγε δὴ, ὦ Θεαίτητε, πρῶτον μὲν ἂ νυνδὴ διήλθομεν, ἄρα οὐ σὺ θαυμάζεις εἰ ἐξαίφνης οὕτως ἀναφανήσῃ μηδὲν χείρων εἰς σοφίαν ὁτουοῦν ἀνθρώπων ἢ καὶ θεῶν; ἢ ἤττον τι οἶει
5 τὸ Πρωταγόρειον μέτρον εἰς θεοὺς ἢ εἰς ἀνθρώπους λέγεσθαι;

ΘΕΑΙ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε· καὶ ὅπερ γε ἐρωτᾶς, πάννυ θαυμάζω. ἠνίκα γὰρ διημεν ὃν τρόπον λέγοιεν τὸ δοκοῦν ἐκάστῳ
d τοῦτο καὶ εἶναι τῷ δοκοῦντι, πάννυ μοι εὐ ἐφαίνετο λέγεσθαι· νῦν δὲ τούναντίον τάχα μεταπέπτωκεν.

ΣΩ. Νέος γὰρ εἶ, ὦ φίλε παῖ· τῆς οὖν δημηγορίας ὀξέως ὑπακούεις καὶ πείθῃ. πρὸς γὰρ ταῦτα ἐρεῖ Πρωταγόρας ἢ τις
5 ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ· “ὦ γενναῖοι παῖδες τε καὶ γέροντες, δημηγορεῖτε συγκαθεζόμενοι, θεοὺς τε εἰς τὸ μέσον ἄγοντες, οὓς ἐγὼ ἔκ τε τοῦ λέγειν καὶ τοῦ γράφειν περὶ αὐτῶν ὡς εἰσὶν ἢ ὡς οὐκ εἰσὶν, ἐξαιρῶ, καὶ ἂ οἱ πολλοὶ ἂν ἀποδέχοντο ἀκούοντες, λέγετε
e ταῦτα, ὡς δεῖν ἂν εἰ μὴδὲν διοίσει εἰς σοφίαν ἕκαστος τῶν ἀν-

ἄλλους νὰ ἀγωνίζονται γυμνοί, μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀδέξια, χωρὶς ἐσὺ ὁ ἴδιος νὰ ἐπιδείξεις τὶς ἱκανότητές σου μὲ τὸ νὰ ξεγυμνωθεῖς καὶ νὰ παλέψεις;

ΘΕΟ. Καὶ τί νομίζεις πὺς θὰ ἔκανα, ἂν τοὺς ἔπειθα καὶ μοῦ ἐπέτρεπαν νὰ τοὺς παρατηρῶ; Ὅπως ἀκριβῶς προσδοκῶ νὰ σᾶς πείσω νὰ μὲ ἀφήσετε νὰ παρακολουθῆσω τὴ συζήτηση χωρὶς νὰ μὲ τραβᾶτε νὰ πάρω μέρος στὸν ἀγῶνα, ἐφόσον εἶμαι πιά μᾶλλον δυσκίνητος, ἀλλὰ νὰ παλέψεις ἐσὺ μὲ κάποιον νεότερο καὶ πιὸ εὐκίνητο ἀντίπαλο.

ΣΩ. Δὲν ἔχω ἀντίρρηση, Θεόδωρε, ἂν ἔτσι τὸ προτιμᾶς. Διότι, ὅπως τὸ λέει ἡ παροιμία, «αὐτὸ πού ἐσὺ ἀγαπᾶς δὲν εἶναι ἐχθρὸς γιὰ μένα». Ἄς στραφῶ λοιπὸν καὶ πάλι στὸν σοφὸ Θεαίτητο.³²

Πές μου, τῶρα, Θεαίτητε, πρῶτα-πρῶτα γι' αὐτὸ πού λέγαμε: Δὲν σοῦ προξενεῖ κατάπληξη τὸ ὅτι ἔτσι ξαφνικὰ θὰ ἀναδειχθεῖς ὅτι δὲν ὑστερεῖς σὲ σοφία ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο ἢ θεό; Διότι δὲν φαντάζομαι νὰ θεωρεῖς ὅτι τὸ «μέτρο» τοῦ Πρωταγόρα ἀφορᾶ πρὸς πολλοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ὅ,τι τοὺς θεοὺς.

ΘΕΑΙ. Ὅχι, βέβαια. Καί, γιὰ νὰ ἀπαντήσω σὲ αὐτὸ πού ρωτᾶς, πράγματι μοῦ προξενεῖ μεγάλη κατάπληξη. Διότι προηγουμένως, ὅταν συζητούσαμε μὲ ποιὸν τρόπο ἐννοεῖται τὸ ὅτι, αὐτὸ πού πιστεύει κάποιος, αὐτὸ ἰσχύει γι' αὐτὸν πού τὸ πιστεύει, μοῦ φάνηκε πολὺ καλὰ εἰπωμένο. Τῶρα ὁμως, μέσα σὲ πολὺ λίγο χρόνο ἀναποδογύρισε.

ΣΩ. Εἶναι ἐπειδὴ εἶσαι νέος, φίλε μου. Ἐτσι, εὐθύς μόλις ἀκούσεις μιὰ ὠραία ὀμιλία, ἀμέσως τὴν ἀποδέχεσαι καὶ πείθεσαι ἀπὸ αὐτήν. Ἀλλὰ ὁ Πρωταγόρας ἢ ὁ ἐκπρόσωπός του θὰ ἔχει τὴν ἐξῆς ἀπάντηση: «Ἐ, καλὰ μου παιδιὰ καὶ γέροντες, ἐσεῖς κάθεστε καὶ ἀνταλλάσσετε ὠραῖες κουβέντες, φέρνοντας στὴ συζήτηση τοὺς θεοὺς —τοὺς ὁποίους, γιὰ τὸ ἂν ὑπάρχουν ἢ δὲν ὑπάρχουν, ἐγὼ τοὺς ἀφήνω ἀπ' ἔξω τόσο στοὺς λόγους ὅσο καὶ στὰ γραπτὰ μου—, καὶ αὐτὰ πού λέτε βασιζόμενοι σὲ ὅσα ἀποδέχεται ὁ πολὺς κόσμος: ὅτι τάχα εἶναι κάτι φοβερὸ τὸ νὰ μὴν διαφέρει καθόλου ὡς πρὸς τὴ σοφία του ὁ κάθε τυχών

5 θρώπων βροσκήματος ὄτουσῶν· ἀπόδειξιν δὲ καὶ ἀνάγκην οὐδ' ἠντινοῦν λέγετε ἀλλὰ τῷ εἰκότι χρῆσθε, ὧ εἰ ἐθέλοι Θεόδωρος ἢ ἄλλος τις τῶν γεωμετρῶν χρώμενος γεωμετρεῖν, ἄξιος οὐδ' ἐνὸς μόνου ἂν εἴη. σκοπεῖτε οὖν σύ τε καὶ Θεόδωρος εἰ ἀποδέ-
163 ξεσθε πιθανολογία τε καὶ εἰκόσι περὶ τηλικούτων λεγομένους λόγους.”

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' οὐ δίκαιον, ὦ Σώκρατες, οὔτε σὺ οὔτε ἂν ἡμεῖς φαίμεν.

5 ΣΩ. Ἄλλη δὴ σκεπτέον, ὡς ἔοικεν, ὡς ὁ τε σὸς καὶ ὁ Θεοδώρου λόγος.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ἄλλη.

10 ΣΩ. Τῆδε δὴ σκοπῶμεν εἰ ἄρα ἐστὶν ἐπιστήμη τε καὶ αἴσθησις ταῦτόν ἢ ἕτερον. εἰς γὰρ τοῦτό που πᾶς ὁ λόγος ἡμῖν ἔτι-
10 νεν, καὶ τούτου χάριν τὰ πολλὰ καὶ ἄτοπα ταῦτα ἐκινήσαμεν. οὐ γάρ;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

b ΣΩ. Ἡ οὖν ὁμολογήσομεν, ἃ τῷ ὄρᾶν αισθανόμεθα ἢ τῷ ἀκούειν, πάντα ταῦτα ἅμα καὶ ἐπίστασθαι; οἷον τῶν βαρβάρων πρὶν μαθεῖν τὴν φωνὴν πότερον οὐ φήσομεν ἀκούειν ὅταν φθέγγωνται, ἢ ἀκούειν τε καὶ ἐπίστασθαι ἃ λέγουσι; καὶ αὐ
5 γράμματα μὴ ἐπιστάμενοι, βλέποντες εἰς αὐτὰ πότερον οὐχ ὄρᾶν ἢ ἐπίστασθαι εἴπερ ὀρώμεν δυσχυριούμεθα;

c ΘΕΑΙ. Αὐτό γε, ὦ Σώκρατες, τοῦτο αὐτῶν, ὅπερ ὀρώμεν τε καὶ ἀκούομεν, ἐπίστασθαι φήσομεν· τῶν μὲν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα ὄρᾶν τε καὶ ἐπίστασθαι, τῶν δὲ τὴν ὀξύτητα καὶ βα-
15 ρύτητα ἀκούειν τε ἅμα καὶ εἰδέναι· ἃ δὲ οἶτε γραμματισταὶ περὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἐρμηνῆς διδάσκουσιν, οὔτε αισθάνεσθαι τῷ ὄρᾶν ἢ ἀκούειν οὔτε ἐπίστασθαι.

ἄνθρωπος ἀπὸ ἑνα οἰκόσιτο ζῶο. Ἄλλὰ δὲν προσκομίζετε κανενὸς εἶδους ἀπόδειξη ἢ ὑποχρεωτικὸ ἐπιχειρήμα, καὶ χρησιμοποιεῖτε μόνον εἰκασίες. Ἄν ὁ Θεόδωρος ἢ κάποιος ἄλλος γεωμέτρης ἐπιχειροῦσε μὲ τέτοιες μεθόδους νὰ κάνει γεωμετρία, δὲν θὰ ἀξίζε νὰ βαθμολογηθεῖ οὔτε μὲ μονάδα. Ὅποτε ἐσὺ καὶ ὁ Θεόδωρος θὰ πρέπει νὰ τὸ σκεφτεῖτε σοβαρὰ, ἂν θὰ ἀποδεχθεῖτε τὴν ἐπιχειρηματολογία μὲ βάση πιθανότητες καὶ τὴν εὐλογοφάνεια προκειμένου γιὰ τόσο σοβαρὰ ζητήματα».

ΘΕΑΙ. Μά, Σωκράτη, οὔτε ἐσὺ οὔτε ἐγὼ θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι σωστὸ κάτι τέτοιο.

ΣΩ. Κατὰ τὴν ἀποψή σας, λοιπὸν, ἐσένα καὶ τοῦ Θεόδωρου, θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὸ θέμα μὲ ἄλλον τρόπο;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς μὲ ἄλλον τρόπο.

ΣΩ. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν μὲ τὸν παρακάτω τρόπο τὸ κατὰ πόσον ἡ γνώση καὶ ἡ αἴσθηση ταυτίζονται ἢ διαφέρουν. Διότι πρὸς αὐτὸ κατέτεινε ὅλη μας ἡ συζήτηση — ἔτσι δὲν εἶναι; — καὶ εἶναι πρὸς χάρη του ποὺ φέραμε στὴν ἐπιφάνεια ὅλες αὐτὲς τίς πολλὲς καὶ παράδοξες ἀπόψεις.

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα.

ΣΩ. Ὅα συμφωνήσουμε λοιπὸν πῶς ὅσα αἰσθανόμαστε μὲ τὴν ὄραση καὶ μὲ τὴν ἀκοή, ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίζουμε κιόλας; Μιὰ ξένη γλώσσα, γιὰ παράδειγμα, πρὶν νὰ τὴ μάθουμε, θὰ ποῦμε ὅτι δὲν τὴν ἀκοῦμε ὅταν τὴν μιλοῦν, ἢ ὅτι καὶ τὴν ἀκοῦμε καὶ γνωρίζουμε ὅσα λένε; Καὶ ἐπίσης, ἂν δὲν γνωρίζουμε τὴ γραφή της, ὅταν τὴν βλέπουμε θὰ ποῦμε ὅτι δὲν τὴν βλέπουμε, ἢ θὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἐφόσον τὴν βλέπουμε τὴν γνωρίζουμε κιόλας;

ΘΕΑΙ. Ὅα ποῦμε, Σωκράτη, ὅτι γνωρίζουμε ἀπὸ τοῦτα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο βλέπουμε καὶ ἀκοῦμε. Ἐφόσον ἀπὸ τὰ μὲν βλέπουμε καὶ γνωρίζουμε τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τους, ἐνῶ ἀπὸ τὰ δὲ ἀκοῦμε καὶ συνάμα γνωρίζουμε τὴν ὀξύτητα καὶ τὴ βαρύτητα τοῦ ἤχου τους. Ὅμως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διδάσκουν γι' αὐτὰ οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ ἐρμηνευτὲς τους οὔτε τὰ αἰσθανόμαστε οὔτε τὰ γνωρίζουμε μὲ βάση τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή μας.

5 ΣΩ. Ἄριστά γ', ὦ Θεαίτητε, καὶ οὐκ ἄξιόν σοι πρὸς ταῦτα ἀμφισβητήσαι, ἵνα καὶ αὐξάνη. ἀλλ' ὄρα δὴ καὶ τὸδε ἄλλο προσ-
 ἰόν, καὶ σκόπει πῆ αὐτὸ διωσόμεθα.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δῆ;

d ΣΩ. Τὸ τοιούδε· εἴ τις ἔροιτο· “Ἄρα δυνατὸν ὅτου τις ἐπι-
 στημῶν γένοιτό ποτε, ἔτι ἔχοντα μνήμην αὐτοῦ τούτου καὶ
 σωζόμενον, τότε ὅτε μέμνηται μὴ ἐπίστασθαι αὐτὸ τοῦτο ὃ μέ-
 μνηται;” μακρολογῶ δέ, ὡς ἔοικε, βουλόμενος ἐρέσθαι εἰ μαθῶν
 5 τίς τι μεμνημένος μὴ οἶδε.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς, ὦ Σώκρατες; τέρας γὰρ ἂν εἴη ὃ λέγεις.

ΣΩ. Μὴ οὖν ἐγὼ ληρῶ; σκόπει δέ. ἄρα τὸ ὀρᾶν οὐκ αἰσθά-
 νεσθαι λέγεις καὶ τὴν ὄψιν αἰσθησιν;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

e ΣΩ. Οὐκοῦν ὁ ἰδὼν τι ἐπιστήμων ἐκείνου γέγονεν ὃ εἶδεν
 κατὰ τὸν ἄρτι λόγον;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί δέ; μνήμην οὐ λέγεις μέντοι τι;

5 ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Πότερον οὐδενὸς ἢ τινός;

ΘΕΑΙ. Τινὸς δήπου.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὦν ἔμαθε καὶ ὦν ἤσθετο, τοιουτωνί τινων;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

10 ΣΩ. Ὅ δὴ εἶδέ τις, μέμνηταί που ἐνίοτε;

ΘΕΑΙ. Μέμνηται.

ΣΩ. Ἡ καὶ μύσας; ἢ τοῦτο δράσας ἐπελάθετο;

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ δεινόν, ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε φάναι.

164 ΣΩ. Δεῖ γε μέντοι, εἰ σώσομεν τὸν πρόσθε λόγον· εἰ δὲ μή,
 οἴχεται.

ΣΩ. Ἐξοχα, Θεαίτητε, καὶ δὲν ἀξίζει νὰ φέρω ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς αὐτό, ἔτσι ὥστε νὰ πάρεις κουράγιο.³³ Ἀλλὰ πρόσεξε τὸ ἄλλο χτύπημα ποὺ ἔρχεται καὶ δεῖς πῶς θὰ τὸ ἀποκρούσουμε.

ΘΕΑΙ. Ποιὸ εἶναι αὐτό;

ΣΩ. Τὸ ἐξῆς: ἂν κανεὶς ρωτοῦσε («Εἶναι δυνατὸν ἄραγε κάποιος ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποκτήσει γνώση ἐνὸς πράγματος, γιὰ ὅσο ἔχει ἀκόμη καὶ διατηρεῖ τὴ θύμηση ἐκείνου, νὰ μὴ γνωρίζει αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὁποῖο θυμᾶται ὅταν τὸ θυμᾶται;»). Ἐνδεχομένως τὸ διατυπώνω μὲ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ ρωτήσω εἶναι ἂν, ἐφόσον κάποιος θυμᾶται αὐτὸ ποὺ ἔχει μάθει, μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ξέρει.

ΘΕΑΙ. Μὰ πῶς θὰ μπορούσε, Σωκράτη; Αὐτὸ ποὺ λὲς θὰ ἦταν τερατολογία.

ΣΩ. Μήπως λέω ἀνοησίες; Κοίταξε ὁμως: δὲν λὲς ὅτι τὸ νὰ βλέπει κάποιος ἀποτελεῖ αἴσθησι καὶ ὅτι ἡ ὄραση εἶναι αἰσθητηριακὸ ἐνέργημα;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἐπομένως, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ μόλις εἶπαμε, αὐτὸς ποὺ βλέπει κάτι δὲν θὰ εἶναι γνώστης ἐκείνου τὸ ὁποῖο εἶδε;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τί τώρα, δὲν λὲς ὁμως ὅτι ἡ μνήμη εἶναι κάτι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ποῦ ἀφορᾷ σὲ κάτι ἢ σὲ τίποτα;

ΘΕΑΙ. Σὲ κάτι, βέβαια.

ΣΩ. Ἄραγε σὲ ὅσα ἔμαθε καὶ ὅσα αἰσθάνθηκε κανεὶς — κάποια τέτοια πράγματα;

ΘΕΑΙ. Τί ἄλλο;

ΣΩ. Καὶ ὅσα εἶδε κανεὶς, τὰ θυμᾶται κάποιες φορές;

ΘΕΑΙ. Τὰ θυμᾶται.

ΣΩ. Ἀκόμη καὶ ὅταν κλείσει τὰ μάτια; Ἡ μήπως ὅταν τὸ κάνει αὐτὸ τὰ ξεχνάει;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, Σωκράτη. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἐντελῶς παράδοξο νὰ τὸ ἰσχυριστεῖ κανεὶς.

ΣΩ. Θὰ πρέπει, ὡστόσο, ἂν εἶναι νὰ περισώσουμε ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε προηγουμένως. Ἀφοῦ ἀλλιῶς αὐτὸ πάει περίπατο.

ΘΕΑΙ. Καὶ ἐγώ, νῆ τὸν Δία, ὑποπτεύω, οὐ μὴν ἰκανῶς γε συννοῶ· ἀλλ' εἰπέ πῆ.

5 ΣΩ. Τῆδε· ὁ μὲν ὁρῶν ἐπιστήμων, φαμέν, τούτου γέγονεν οὐπερ ὁρῶν· ὄψις γὰρ καὶ αἴσθησις καὶ ἐπιστήμη ταῦτὸν ὠμολόγηται.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

10 ΣΩ. Ὁ δέ γε ὁρῶν καὶ ἐπιστήμων γεγονῶς οὐ ἑώρα, ἐὰν μύση, μέμνηται μὲν, οὐχ ὁρᾷ δὲ αὐτό. ἦ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

b ΣΩ. Τὸ δέ γε “οὐχ ὁρᾷ” “οὐκ ἐπίσταται” ἔστιν, εἴπερ καὶ τὸ “ὁρᾷ” “ἐπίσταται.”

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

5 ΣΩ. Συμβαίνει ἄρα, οὐ τις ἐπιστήμων ἐγένετο, ἔτι μεμνημένον αὐτὸν μὴ ἐπίστασθαι, ἐπειδὴ οὐχ ὁρᾷ· ὃ τέρας ἔφαμεν ἂν εἶναι εἰ γίνοιτο.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Τῶν ἀδυνάτων δὴ τι συμβαίνειν φαίνεται ἐὰν τις ἐπιστήμην καὶ αἴσθησιν ταῦτὸν φῆ εἶναι.

10 ΘΕΑΙ. Ἐοικεν.

ΣΩ. Ἄλλο ἄρα ἐκάτερον φατέον.

ΘΕΑΙ. Κινδυνεύει.

c ΣΩ. Τί οὖν δῆτ' ἂν εἶη ἐπιστήμη; πάλιν ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔοικεν, λεκτέον. καίτοι τί ποτε μέλλομεν, ὦ Θεαίτητε, δρᾶν;

ΘΕΑΙ. Τίνος πέρι;

5 ΣΩ. Φαινόμεθ' αἰ ἀλεκτρύονος ἀγεννοῦς δίκην πρὶν νενικηκέναι ἀποπηδήσαντες ἀπὸ τοῦ λόγου ἄδειν.

ΘΕΑΙ. Πῶς δῆ;

ΣΩ. Ἀντιλογικῶς εἰκόκαμεν πρὸς τὰς τῶν ὀνομάτων ὁμολογίας ἀνομολογησάμενοι καὶ τοιοῦτ' αἰ περιγεγόμενοι τοῦ

ΘΕΑΙ. Τὸ ὑποπτεύομαι καὶ ἐγώ, μὰ τὸν Δία, ἀλλὰ δὲν τὸ κατανοῶ πλήρως. Πές μου λοιπὸν πῶς γίνεται.

ΣΩ. Ὡς ἐξῆς: αὐτὸς ποῦ βλέπει θὰ εἶναι, κατὰ τὴν ἀποψή μας, γνώστης ἐκεῖνου τὸ ὁποῖο βλέπει. Ἀφοῦ, ὅπως συμφωνήσαμε, ὄραση, αἴσθησις καὶ γνώσις εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.

ΘΕΑΙ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ὡστόσο, αὐτὸς ποῦ βλέπει καὶ εἶναι γνώστης, ὅταν κλείσει τὰ μάτια, δὲν βλέπει ἀλλὰ θυμᾶται, ποῦ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ βλέπει. Ἔτσι δὲν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Ὅμως τὸ ὅτι 'δὲν βλέπει' σημαίνει ὅτι 'δὲν γνωρίζει', ἐφόσον τὸ 'βλέπει' θὰ πεῖ 'γνωρίζει'.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια.

ΣΩ. Ἔπεται, συνεπῶς, ὅτι κάτι τὸ ὁποῖο κάποιος τὸ ἔχει γνωρίσει, δὲν τὸ γνωρίζει ἐνόσω ἀκόμη τὸ θυμᾶται, ἐφόσον δὲν τὸ βλέπει. Πράγμα πού, ὅπως εἶπαμε, θὰ ἀποτελοῦσε παραδοξολογία, ἂν ἴσχυε.

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ ποῦ λές εἶναι ἀπολύτως ἀληθές.

ΣΩ. Φαίνεται, ἐπομένως, ὅτι ὑπάρχουν συνέπειες ποῦ εἶναι ἀδύνατες, ἂν ἰσχυριστεῖ κάποιος ὅτι ἡ γνώσις καὶ ἡ αἴσθησις εἶναι τὸ ἴδιο.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Ἄρα θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ καθένα τους εἶναι κάτι διαφορετικόν.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι μοιάζει.³⁴

ΣΩ. Θὰ πρέπει, λοιπόν, νὰ ποῦμε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τί μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ γνώσις. Τί θὰ πρέπει νὰ κάνουμε τώρα, Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Ὅσον ἀφορᾷ τί;

ΣΩ. Μοῦ φαίνεται ὅτι συμπεριφερθήκαμε στὸ ἐπιχείρημα σὰν τὸν κακομαθημένο πετεινὸ πού, προτοῦ νὰ νικήσει στὸν ἀγῶνα, πηδάει ἔξω ἀπὸ τὸ γήπεδο καὶ ἀρχίζει νὰ κρᾶζει.

ΘΕΑΙ. Πῶς αὐτό;

ΣΩ. Φαίνεται πῶς ὑπερισχύσαμε ἀπέναντι στὴ θεωρία ἀρκούμενοι στὸ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν τεχνικὴ τῆς ἀντιλογίας,

λόγου ἀγαπᾶν, καὶ οὐ φάσκοντες ἀγωνισταὶ ἀλλὰ φιλόσοφοι
d εἶναι λανθάνομεν ταυτὰ ἐκείνοις τοῖς δεινοῖς ἀνδράσιν ποιούν-
 τες.

ΘΕΑΙ. Οὕτω μαθάνω ὅπως λέγεις.

ΣΩ. Ἄλλ' ἐγὼ πειράσομαι δηλῶσαι περὶ αὐτῶν ὃ γε δὴ νοῶ.
 5 ἠρόμεθα γὰρ δὴ εἰ μαθὼν καὶ μεμνημένος τίς τι μὴ ἐπίσταται,
 καὶ τὸν ἰδόντα καὶ μύσαντα μεμνημένον ὀρώντα δὲ οὐ ἀποδεί-
 ξαντες, οὐκ εἰδότα ἀπεδείξαμεν καὶ ἅμα μεμνημένον· τοῦτο δ'
 εἶναι ἀδύνατον. καὶ οὕτω δὴ μῦθος ἀπώλετο ὁ Πρωταγόρειος,
 καὶ ὁ σὸς ἅμα ὁ τῆς ἐπιστήμης καὶ αἰσθήσεως ὅτι ταυτόν ἐστιν.

e ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐ τι ἄν, οἶμαι, ὦ φίλε, εἴπερ γε ὁ πατήρ τοῦ ἐτέρου
 μύθου ἔζη, ἀλλὰ πολλὰ ἂν ἤμυνε· νῦν δὲ ὀρφανὸν αὐτὸν ἡμεῖς
 προπηλακίζομεν. καὶ γὰρ οὐδ' οἱ ἐπίτροποι, οὗς Πρωταγόρας
 5 κατέλιπεν, βοηθεῖν ἐθέλουσιν, ὧν Θεόδωρος εἷς ὄδε. ἀλλὰ δὴ
 αὐτοὶ κινδυνεύομεν τοῦ δικαίου ἕνεκ' αὐτῶ βοηθεῖν.

ΘΕΟ. Οὐ γὰρ ἐγώ, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ μᾶλλον Καλλίας ὁ
 165 Ἴππονίκου τῶν ἐκείνου ἐπίτροπος· ἡμεῖς δέ πως θᾶπτον ἐκ τῶν
 ψιλῶν λόγων πρὸς τὴν γεωμετρίαν ἀπενεύσαμεν. χάριν γε μέν-
 τοι σοὶ ἔξομεν ἔαν αὐτῶ βοηθῆς.

ΣΩ. Καλῶς λέγεις, ὦ Θεόδωρε. σκέψαι οὖν τὴν γ' ἐμὴν βοή-
 5 θειαν. τῶν γὰρ ἄρτι δεινότερα ἂν τις ὁμολογήσειεν μὴ προσέ-
 χων τοῖς ῥήμασι τὸν νοῦν, ἢ τὸ πολὺ εἰθίσμεθα φάναι τε καὶ
 ἀπαρνεῖσθαι. σοὶ λέγω ὅπη, ἢ Θεαιτήτῳ.

ΘΕΟ. Εἰς τὸ κοινὸν μὲν οὖν, ἀποκρινέσθω δὲ ὁ νεώτερος·
b σφαλεῖς γὰρ ἦπτον ἀσχημονήσει.

βασιζόμενοι στις λεκτικές συνέπειες ὅσων ἔχουν συμφωνηθεῖ. Καί πῶς, ἐνῶ ἰσχυριζόμαστε ὅτι δὲν εἴμαστε ἀθλητὲς ποὺ ἀγωνίζονται ἀλλὰ φιλόσοφοι, ξεχαστήκαμε καὶ κάναμε τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους τοὺς παλικαράδες τῶν λόγων.

ΘΕΑΙ. Δὲν καταλαβαίνω πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό.

ΣΩ. Ἐγὼ λοιπὸν θὰ προσπαθῆσω νὰ σοῦ φανερώσω τί ἐννοῶ σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα. Θέσαμε, ποὺ λές, τὸ ἐρώτημα ἂν κάποιος ποὺ ἔχει μάθει καὶ θυμᾶται κάτι τὸ γνωρίζει καί, ὑποδεικνύοντας ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει δεῖ καί, ἀφοῦ κλείσει τὰ μάτια του, θυμᾶται ἀλλὰ δὲν βλέπει πιά, καταλήξαμε ὅτι αὐτὸς δὲν γνωρίζει καὶ συνάμα θυμᾶται. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἔτσι λοιπὸν, ἡ ἱστορία ποὺ μᾶς εἶπε ὁ Πρωταγόρας καὶ ἐσὺ μαζί του, ὅτι ἡ γνώση καὶ ἡ αἴσθηση ταυτίζονται, πῆγε στὸν βρόντο.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΣΩ. Δὲν θὰ ἦταν ἔτσι θαρρῶ, φίλε μου, ἂν ὁ πατέρας ἐκείνης τῆς ἱστορίας ἦταν ἀκόμη ζωντανός. Τότε θὰ προέβαλλε σθεναρὴ ἀντίσταση. Ἐνῶ ἐμεῖς τώρα βρήκαμε τὸ ὄρφανὸ καὶ τὸ κακομεταχειριζόμαστε. Ἀλλὰ οὔτε οἱ ἐπίτροποι ποὺ ἄφησε πίσω του ὁ Πρωταγόρας, ὅπως εἶναι τοῦτος ἐδῶ ὁ Θεόδωρος, προθυμοποιοῦνται νὰ βοηθήσουν. Μολαταῦτα, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ προσπαθήσουμε νὰ τοῦ προσφέρουμε βοήθεια ὥστε νὰ εἴμαστε δίκαιοι.

ΘΕΟ. Δὲν εἶμαι ἐγώ, Σωκράτη, ἐπίτροπος τῶν ὑποθέσεών του, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ Καλλίας, ὁ γιὸς τοῦ Ἴππονίκου. Ἀφοῦ ἐγὼ ἀπὸ ἀρκετὰ νωρὶς στράφηκα ἀπὸ τὶς ἀφηρημένες συζητήσεις πρὸς τὴ γεωμετρία. Ὅπωςδήποτε πάντως, θὰ σοῦ χρωστοῦμε χάρη ἂν τοῦ προσφέρεις βοήθεια.

ΣΩ. Καλὰ τὰ λές, Θεόδωρε. Πρόσεξε λοιπὸν νὰ δεῖς τὴ βοήθειά μου. Διότι κάποιος μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ σὲ ἀκόμη πιὸ ἀπίθανα συμπεράσματα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶδαμε, ἂν δὲν προσέξει ὥστε τὰ λόγια του νὰ συμφωνοῦν μὲ τὴ σκέψη του, μιὰ καὶ οἱ καταφάσεις μας καὶ οἱ ἀνήσεις μας πολλές φορές γίνονται ἀπὸ συνήθεια. Νὰ μιλάω μὲ ἐσένα, λοιπὸν, ἢ μὲ τὸν Θεαίτητο;

ΘΕΟ. Καὶ στοὺς δύο, ἀλλὰ θὰ ἀποκρίνεται ὁ νεότερος. Διότι, ἂν κάνει κάποιο σφάλμα, θὰ εἶναι λιγότερο ἄπρεπο.

ΣΩ. Λέγω δὴ τὸ δεινότατον ἐρώτημα, ἔστι δὲ οἶμαι τοιόνδε τι· “Ἄρα οἶόν τε τὸν αὐτὸν εἰδότα τι τοῦτο ὃ οἶδεν μὴ εἰδέναι;”

ΘΕΟ. Τί δὴ οὖν ἀποκρινόμεθα, ὦ Θεαίτητε;

5 ΘΕΑΙ. Ἀδύνατόν που, οἶμαι ἔγωγε.

ΣΩ. Οὐκ, εἰ τὸ ὄραν γε ἐπίστασθαι θήσεις. τί γὰρ χρῆση ἀφύκτω ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον ἐν φρέατι συσχόμενος, ὅταν ἐρωτᾷ ἀνέκπληκτος ἀνὴρ, καταλαβὼν τῇ χειρὶ σου τὸν ἕτερον
c ὀφθαλμόν, εἰ ὄρᾳς τὸ ἰμάτιον τῷ κατειλημμένῳ;

ΘΕΑΙ. Οὐ φήσω οἶμαι τούτῳ γε, τῷ μέντοι ἑτέρῳ.

ΣΩ. Οὐκοῦν ὄρᾳς τε καὶ οὐχ ὄρᾳς ἅμα ταυτόν;

ΘΕΑΙ. Οὕτω γέ πως.

5 ΣΩ. Οὐδὲν ἐγώ, φήσει, τοῦτο οὔτε τάπτω οὔτ' ἠρόμην τὸ ὄπως, ἀλλ' εἰ ὃ ἐπίστασαι, τοῦτο καὶ οὐκ ἐπίστασαι. νῦν δὲ ὃ οὐχ ὄρᾳς ὄρων φαίνει. ὠμολογηκῶς δὲ τυγχάνεις τὸ ὄραν ἐπίστασθαι καὶ τὸ μὴ ὄραν μὴ ἐπίστασθαι. ἐξ οὖν τούτων λογιζοῦ τί σοι συμβαίνει.

d ΘΕΑΙ. Ἄλλα λογιζομαι ὅτι τὰναντία οἷς ὑπεθέμην.

ΣΩ. Ἴσως δέ γ', ὦ θαυμάσιε, πλείω ἂν τοιαῦτ' ἔπαθες εἴ τις σε προσηρώτα εἰ ἐπίστασθαι ἔστι μὲν ὀξύ, ἔστι δὲ ἀμβλύ, καὶ ἐγγύθεν μὲν ἐπίστασθαι, πόρρωθεν δὲ μή, καὶ σφόδρα καὶ ἠρέμα
5 τὸ αὐτό, καὶ ἄλλα μυρία, ἃ ἔλλοχῶν ἂν πελταστικὸς ἀνὴρ μισθοφόρος ἐν λόγοις ἐρόμενος, ἠνίκ' ἐπιστήμην καὶ αἴσθησιν ταυτόν ἔθου, ἐμβαλὼν ἂν εἰς τὸ ἀκούειν καὶ ὀσφραίνεσθαι καὶ
e τὰς τοιαύτας αἰσθήσεις, ἤλεγχεν ἂν ἐπέχων καὶ οὐκ ἀνιείς πρὶν θαυμάσας τὴν πολυάρατον σοφίαν συνεποδίσθης ὑπ' αὐτοῦ, οὐ

ΣΩ. Θὰ διατυπώσω τώρα τὸ πιὸ σημαντικό ἐρώτημα, τὸ ὁποῖο θαρρῶ ὅτι εἶναι τὸ ἐξῆς: «Εἶναι ἄραγε δυνατόν, ὁ ἴδιος αὐτὸς ποὺ γνωρίζει κάτι νὰ μὴ γνωρίζει αὐτὸ ποὺ γνωρίζει;».

ΘΕΟ. Τί θὰ ἀποκριθοῦμε λοιπόν, Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον.

ΣΩ. Ὅχι, ἂν θεωρεῖς ὅτι τὸ νὰ βλέπεις συνιστᾷ γνώση. Διότι τί θὰ κάνεις ὅταν, ὅπως λέγεται, «βρεθεῖς στριμωγμένος στὸ πηγάδι»; Ὅταν ἓνας ἄνθρωπος βάλει τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὸ ἓνα σου μάτι καὶ σοῦ θέσει ψύχραιμα τὸ ἀδήρητο ἐρώτημα ἂν βλέπεις τὸ ροῦχο του μὲ τὸ καλυμμένο μάτι.

ΘΕΑΙ. Θὰ τοῦ ἀπαντήσω, ὑποθέτω, ὅτι ἀσφαλῶς ὄχι μὲ αὐτό, ἀλλὰ μὲ τὸ ἄλλο.

ΣΩ. Ὅποτε θὰ βλέπεις καὶ συνάμα δὲν θὰ βλέπεις τὸ ἴδιο πράγμα;

ΘΕΑΙ. Κάπως ἔτσι.

ΣΩ. «Ἐγὼ ὁμῶς», θὰ σοῦ πεῖ, «δὲν σοῦ ζήτησα οὔτε σὲ ρώτησα τὸ πῶς, ἀλλὰ τὸ ἂν αὐτὸ ποὺ γνωρίζεις αὐτὸ καὶ δὲν γνωρίζεις. Διότι σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι φάινεται ὅτι δὲν βλέπεις αὐτὸ ποὺ βλέπεις, ἐνῶ ἀπὸ τὴ ἄλλη πλευρὰ ἔχεις συμφωνήσει ὅτι τὸ νὰ βλέπεις εἶναι νὰ γνωρίζεις καὶ τὸ νὰ μὴ βλέπεις νὰ μὴ γνωρίζεις». Ὑπολόγισε λοιπόν τί προκύπτει λογικὰ ἀπὸ αὐτά.

ΘΕΑΙ. Ὑπολογίζω ὅτι προκύπτει τὸ ἀντίθετο συμπέρασμα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔθεσα ὡς ὑπόθεσι.

ΣΩ. Ἴσως μάλιστα, ὑπέροχε ἄνθρωπε, θὰ μπορούσες νὰ πάθεις καὶ ἄλλα τέτοια, ἂν κάποιος σοῦ ἔθετε τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ γνώση μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλοτε ὀξεῖα καὶ ἄλλοτε ἀμβλεία· ἢ ἂν μπορεῖς νὰ γνωρίζεις κάτι ἀπὸ κοντὰ ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ μακριά, ἢ τὸ ἴδιο πράγμα ἔντονα καὶ ὄχι ἔντονα — καὶ χίλια δυὸ ἄλλα. Μὲ δεδομένο ὅτι θεωρεῖς πῶς ἡ γνώση καὶ ἡ αἴσθησι εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, ἓνας μισθοφόρος πελταστῆς τῶν λόγων θὰ μπορούσε νὰ παραμονεύει γιὰ νὰ σὲ βομβαρδίσει μὲ ἐρωτήσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀκοή, τὴν ὄσφρησι καὶ τίς ἄλλες τέτοιες αἰσθήσεις, καὶ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ σοῦ ἀσκεῖ ἔλεγχο δίχως σταματημό, ὥστόσο

δὴ σε χειρωσάμενός τε καὶ συνδήσας ἤδη ἂν τότε ἐλύτρου χρη-
μάτων ὅσων σοὶ τε κακείνω ἐδόκει. τίν' οὖν δὴ ὁ Πρωταγόρας,
5 φαίης ἂν ἴσως, λόγον ἐπίκουρον τοῖς αὐτοῦ ἐρεῖ; ἄλλο τι πει-
ρώμεθα λέγειν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΣΩ. Ταῦτά τε δὴ πάντα ὅσα ἡμεῖς ἐπαμύνοντες αὐτῷ λέγο-
166 μεν, καὶ ὁμοσε οἶμαι χωρήσεται καταφρονῶν ἡμῶν καὶ λέγων·
“Οὗτος δὴ ὁ Σωκράτης ὁ χρηστός, ἐπειδὴ αὐτῷ παιδίον τι
ἐρωτηθὲν ἔδεισεν εἰ οἶόν τε τὸν αὐτὸν τὸ αὐτὸ μεμῆσθαι ἅμα
καὶ μὴ εἰδέναι, καὶ δεῖσαν ἀπέφησεν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι προ-
5 ορᾶν, γέλωτα δὴ τὸν ἐμὲ ἐν τοῖς λόγοις ἀπέδειξεν. τὸ δέ, ὦ ῥα-
θυμότατε Σώκρατες, τῆδ' ἔχει· ὅταν τι τῶν ἐμῶν δι' ἐρωτήσεως
σκοπῆς, ἐὰν μὲν ὁ ἐρωτηθεὶς οἶάπερ ἂν ἐγὼ ἀποκρυναίμην ἀπο-
b κρινάμενος σφάλληται, ἐγὼ ἐλέγχομαι, εἰ δὲ ἄλλοῖα, αὐτὸς ὁ
ἐρωτηθεὶς. αὐτίκα γὰρ δοκεῖς τινὰ σοι συγχωρήσεσθαι μνήμην
παρεῖναί τω ὧν ἔπαθε, τοιοῦτόν τι οὔσαν πάθος οἶον ὅτε ἔπα-
5 σχε, μηκέτι πάσχοντι; πολλοῦ γε δεῖ. ἢ αὖ ἀποκινήσειν ὁμολο-
γεῖν οἶόν τ' εἶναι εἰδέναι καὶ μὴ εἰδέναι τὸν αὐτὸν τὸ αὐτό; ἢ
ἐάνπερ τοῦτο δείσῃ, δώσειν ποτὲ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν ἀνομοι-
οῦμενον τῷ πρὶν ἀνομοιοῦσθαι ὄντι; μᾶλλον δὲ τὸν εἶναί τινα
ἀλλ' οὐχὶ τούς, καὶ τούτους γιγνομένους ἀπείρους, ἐάνπερ ἀνο-
c μοιώσις γίγνηται, εἰ δὴ ὀνομάτων γε δεήσει θηρεύσεις διευλα-

ὁ θαυμασμός σου γι' αὐτὴ τὴν ἀνεκτίμητη σοφία σὲ κάνει νὰ βρεθεῖς δεμένος ἀπὸ ἐκεῖνον χεροπόδαρα, ὅποτε αὐτὸς θὰ σὲ συλλάβει, θὰ σὲ μπαγλαρώσει καὶ θὰ ζητάει λύτρα τὰ ὅποια θὰ χρειαστεῖ νὰ συμφωνήσετε μεταξύ σας. Θὰ ἀναρωτιέσαι τώρα, ἴσως, ποιὸ ἐπιχείρημα θὰ ἐπικαλεστεῖ ὁ Πρωταγόρας γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τις ἀπόψεις του. Νὰ προσπαθήσουμε λοιπὸν νὰ τὸ διατυπώσουμε ἐμεῖς;

ΘΕΑΙ. Βεβαίως!³⁵

ΣΩ. Ἀσφαλῶς θὰ συγκεντρώσει ὅλα ὅσα εἶπαμε ἤδη πρὸς ὑπεράσπισή του, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ταυτόχρονα θὰ προχωρήσει μιλώντας περιφρονητικὰ γιὰ ἐμᾶς καὶ θὰ πεῖ: «Τοῦτος ἐδῶ εἶναι λοιπὸν ὁ ἀξιότιμος Σωκράτης, ὁ ὁποῖος, βρίσκοντας ἓνα παιδαρέλι πού τρομοκρατήθηκε ὅταν τὸ ρώτησε ἂν εἶναι δυνατόν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος καὶ νὰ θυμᾶται καὶ συνάμα νὰ μὴ γνωρίζει τὸ ἴδιο πράγμα, ὅποτε ἐκεῖνο τὸ ἀρνήθηκε ἐντρομο καθὼς δὲν μποροῦσε νὰ προβλέψει τί ἔπεται, θεώρησε ὅτι μὲ ἔκανε μὲ τὰ λόγια του ἄξιο γιὰ γέλια. Ὅμως, Σωκράτη, ἐνῶ κάνεις τὰ πράγματα νὰ φαίνονται εὐκόλα, στὴν πραγματικότητα ἔχουν ὡς ἐξῆς: ὅταν ἐξετάζεις μὲ ἐρωτήσεις κάποια ἀπὸ τις ἀπόψεις μου, ἂν μὲν αὐτὸς πού ἀποκρίνεται δώσει ὡς ἀπάντηση αὐτὰ πού θὰ ἀπαντοῦσα ἐγὼ καὶ κάνει κάποιο σφάλμα, τότε ὁ ἔλεγχος ἀφορᾷ ἐμένα, ἂν ὅμως ἀπαντήσει ἄλλιῶς, τότε ἐλέγχεται ἐκεῖνος. Γιὰ παράδειγμα, πιστεύεις ὅτι θὰ βρεθεῖ κανεὶς πού νὰ συμφωνήσει ὅτι κάποιος πού ἔχει μνήμη γιὰ κάτι πού τοῦ συνέβη ἔχει τὴν ἴδια ἐμπειρία ὅπως ὅταν τοῦ συνέβη, ὅτι εἶναι μιὰ ἐμπειρία ὅμοια σὰν ἐκείνην πού εἶχε τότε, ὅταν τώρα δὲν τοῦ συμβαίνει πιά; Μὰ κάθε ἄλλο! Ἡ πάλι, ὅτι κανεὶς θὰ διστάσει νὰ συμφωνήσει πὼς εἶναι δυνατόν κάποιος νὰ γνωρίζει καὶ νὰ μὴν γνωρίζει αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ ἴδιο πράγμα; Ἡ, ἂν φοβηθεῖ νὰ τὸ πεῖ αὐτό, ὅτι θὰ παραδεχτεῖ ποτὲ πὼς αὐτὸς πού γίνεται ἀνόμοιος εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκεῖνον πού ἦταν προτοῦ νὰ γίνεῖ ἀνόμοιος; Ἡ μᾶλλον, ὅτι αὐτὸς εἶναι κάποιος καὶ ὄχι κάποιος, καθὼς τοῦτοι γίνονται ἄπειροι δεδομένου ὅτι ἐξακολουθεῖ ἡ ἀνομοίωσή τους, ἐφόσον χρειάζεται νὰ εἴμαστε προσεκτικοὶ μεταξύ μας ὅσον ἀφορᾷ τὸ κυνήγι τῶν λέξεων;

βεῖσθαι ἀλλήλων; ἀλλ, ὦ μακάριε,” φήσει, “γενναιότερος ἐπ’
 αὐτὸ ἐλθὼν ὃ λέγω, εἰ δύνασαι, ἐξέλεγξον ὡς οὐχὶ ἴδιαι αἰσθή-
 σεις ἐκάστω ἡμῶν γίνονται, ἢ ὡς ἰδίων γιγνομένων οὐδέν τι ἂν
 5 μᾶλλον τὸ φαινόμενον μόνῳ ἐκείνῳ γίνοιτο, ἢ εἰ εἶναι δεῖ ὀνο-
 μάξειν, εἴη ᾧπερ φαίνεται· ὅς δὲ δὴ καὶ κυνοκεφάλους λέγων οὐ
 μόνον αὐτὸς ὑπνεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας τοῦτο δρᾶν εἰς
 τὰ συγγράμματά μου ἀναπείθεις, οὐ καλῶς ποιῶν. ἐγὼ γάρ
 d φημι μὲν τὴν ἀλήθειαν ἔχειν ὡς γέγραφα· μέτρον γὰρ ἕκαστον
 ἡμῶν εἶναι τῶν τε ὄντων καὶ μῆ, μυρίον μέντοι διαφέρειν ἕτε-
 ρον ἑτέρου αὐτῷ τούτῳ, ὅτι τῷ μὲν ἄλλα ἔστι τε καὶ φαίνεται,
 τῷ δὲ ἄλλα. καὶ σοφίαν καὶ σοφὸν ἄνδρα πολλοῦ δέω τὸ μῆ
 5 φάναι εἶναι, ἀλλ’ αὐτὸν τοῦτον καὶ λέγω σοφόν, ὃς ἂν τινι ἡμῶν,
 ᾧ φαίνεται καὶ ἔστι κακά, μεταβάλλων ποιήσῃ ἀγαθὰ φαίνε-
 e σθαί τε καὶ εἶναι. τὸν δὲ λόγον αὖ μῆ τῷ ῥήματί μου δίωκε, ἀλλ’
 ὧδε ἔτι σαφέστερον μάθε τί λέγω. οἶον γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέ-
 γετο ἀναμνήσθητι, ὅτι τῷ μὲν ἀσθενοῦντι πικρὰ φαίνεται ἃ
 ἐσθίει καὶ ἔστι, τῷ δὲ ὑγιαίνοντι τὰναντία ἔστι καὶ φαίνεται.
 5 σοφώτερον μὲν οὖν τούτων οὐδέτερον δεῖ ποιῆσαι—οὐδὲ γὰρ
 167 δυνατόν—οὐδὲ κατηγορητέον ὡς ὁ μὲν κάμνων ἀμαθὴς ὅτι τοι-
 αῦτα δοξάζει, ὁ δὲ ὑγιαίνων σοφὸς ὅτι ἀλλοῖα, μεταβλητέον δ’
 ἐπὶ θάτερα· ἀμείνων γὰρ ἢ ἑτέρα ἔξις. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ παι-
 δεῖα ἀπὸ ἑτέρας ἕξεως ἐπὶ τὴν ἀμείνω μεταβλητέον· ἀλλ’ ὁ μὲν
 5 ἰατρὸς φαρμάκοις μεταβάλλει, ὁ δὲ σοφιστὴς λόγοις. ἐπεὶ οὖν
 τί γε ψευδῆ δοξάζοντά τις τινα ὕστερον ἀληθῆ ἐποίησε δοξά-

»Αλλά όμως, μακάριε άνθρωπε», θὰ πεί, «δεῖξε ἂν μπορεῖς γενναιοφροσύνη μὲ τὸ νὰ ἀντιταχθεῖς σὲ αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ λέγω: δεῖξε πὼς σφάλω ὅταν ἰσχυρίζομαι ὅτι τὰ αἰσθητηριακὰ ἐνεργήματα τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι ἰδιαίτερα σὲ αὐτόν, ἢ πὼς, μὲ δεδομένο ὅτι εἶναι ἰδιαίτερα στὸν καθένα, δὲν ἔπεται ὅτι αὐτὸ ποὺ φαίνεται ἰσχύει — ἢ “εἶναι”, ἂν χρειάζεται νὰ τὸ διατυπώσουμε ἔτσι — μόνον γιὰ ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο φαίνεται. Μὲ τὸ νὰ μιλάς γιὰ χοίρους καὶ γιὰ μπαμπούινους ὄχι μόνον κατεβάζεις τὸν ἑαυτὸ σου στὸ ἐπίπεδο τοῦ χοίρου, ἀλλὰ κάνεις καὶ ὄσους ἀκοῦν τὰ συγγράμματά μου νὰ τοὺς συμπεριφέρονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι σωστό. Διότι ἐγὼ ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἔτσι ὅπως τὴν ἔχω καταγράψει. Ὅτι δηλαδή ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ἀποτελεῖ τὸ μέτρο γιὰ ὅσα ἰσχύουν καὶ γιὰ ὅσα δὲν ἰσχύουν, ἀλλὰ ὑπάρχει μολοντοῦτο μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἕναν καὶ τὸν ἄλλον ἐξαιτίας ἀκριβῶς τοῦ ὅτι γιὰ τὸν ἕναν φαίνονται νὰ ἰσχύουν ἄλλα καὶ γιὰ τὸν ἄλλον ἄλλα.³⁶ Καὶ δὲν ἰσχυρίζομαι μὲ κανέναν τρόπο ὅτι δὲν ὑπάρχει σοφία ἢ σοφὸς ἄνδρας, ἀλλὰ ἀντιθέτως λέω πὼς εἶναι σοφὸς αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ ὁποῖος κάποιον ἀπὸ ἐμᾶς, γιὰ τὸν ὁποῖο φαίνονται νὰ ἰσχύουν τὰ κακά, θὰ τὸν μεταβάλλει καὶ θὰ τὸν κάνει νὰ τοῦ φαίνονται καὶ νὰ ἰσχύουν τὰ καλά. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴ θεωρία μου, μὴν κολλᾷς στὴ διατύπωση, ἀλλὰ κατάλαβε ἀκόμη σαφέστερα τί ἐννοῶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς: διότι θυμῆσου αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε νωρίτερα, ὅτι σὲ κάποιον ποὺ νοσεῖ, ὅ,τι τρώει τοῦ φαίνεται πικρὸ καὶ εἶναι κιόλας, ἐνῶ στὸν ὑγιῆ φαίνεται καὶ εἶναι τὸ ἀντίθετο. Δὲν θὰ πρέπει συνεπῶς νὰ θεωρήσουμε ὡς σοφότερο κανέναν ἀπὸ τοὺς δύο — δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν ἄλλωστε —, οὔτε θὰ πρέπει νὰ κατηγορήσουμε τὸν ἀσθενῆ ὅτι, ἐπειδὴ πιστεύει κάτι τέτοιο, εἶναι ἀμαθής, ἢ νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ὑγιῆς εἶναι σοφὸς ἐπειδὴ πιστεύει κάτι διαφορετικὸ ἄπλῶς, αὐτὸ ποὺ χρειάζεται εἶναι νὰ μεταβληθεῖ ἡ κατάσταση τοῦ ἐνὸς στοῦ ἄλλου, ἐφόσον ἡ ἄλλη φυσικὴ κατάσταση εἶναι καλύπτερη. Καὶ ὁ μὲν γιατρὸς ἐπιφέρει τὴ μεταβολὴ μὲ φάρμακα, ἐνῶ ὁ σοφιστῆς μὲ τοὺς λόγους του. Διότι δὲν ἰσχύει ὅτι κανεὶς κάποιον ὁ

ζειν· οὔτε γὰρ τὰ μὴ ὄντα δυνατὸν δοξάσαι, οὔτε ἄλλα παρ' ἂν
b πᾶσχη, ταῦτα δὲ αἰεὶ ἀληθῆ. ἀλλ' οἶμαι πονηρᾶ ψυχῆς ἔξει δο-
 ξάζοντα συγγενῇ αὐτῆς χρηστῇ ἐποίησε δοξάσαι ἕτερα τοιαῦτα,
 ἂν δὴ τινες [τὰ φαντάσματα] ὑπὸ ἀπειρίας ἀληθῆ καλοῦσιν, ἐγὼ
 δὲ βελτίω μὲν τὰ ἕτερα τῶν ἐτέρων, ἀληθέστερα δὲ οὐδέν. καὶ
 5 τοὺς σοφοὺς, ὦ φίλε Σώκρατες, πολλοῦ δέω βατράχους λέγειν,
 ἀλλὰ κατὰ μὲν σώματα ἰατροὺς λέγω, κατὰ δὲ φυτὰ γεωργοὺς.
c φημί γὰρ καὶ τούτους τοῖς φυτοῖς ἀντὶ πονηρῶν αἰσθήσεων,
 ὅταν τι αὐτῶν ἀσθενῇ, χρηστὰς καὶ ὑγιεῖνας αἰσθήσεις τε καὶ
 ἔξις ἐμποιεῖν, τοὺς δὲ γε σοφοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς ῥήτορας ταῖς
 πόλεσι τὰ χρηστὰ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δίκαια δοκεῖν εἶναι ποι-
 5 εῖν. ἐπεὶ οἷά γ' ἂν ἐκάστη πόλει δίκαια καὶ καλὰ δοκῇ, ταῦτα
 καὶ εἶναι αὐτῇ, ἕως ἂν αὐτὰ νομίζῃ· ἀλλ' ὁ σοφὸς ἀντὶ πονηρῶν
 ὄντων αὐταῖς ἐκάστων χρηστὰ ἐποίησεν εἶναι καὶ δοκεῖν. κατὰ
 δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ σοφιστῆς τοὺς παιδευομένους οὕτω
d δυνάμενος παιδαγωγεῖν σοφός τε καὶ ἄξιος πολλῶν χρημάτων
 τοῖς παιδευθεῖσιν. καὶ οὕτω σοφώτεροί τέ εἰσιν ἕτεροι ἐτέρων
 καὶ οὐδεὶς ψευδῆ δοξάζει, καὶ σοί, εἴαντε βούλη εἴαντε μὴ, ἀνε-
 κτέον ὄντι μέτρῳ· σάφεται γὰρ ἐν τούτοις ὁ λόγος οὗτος. ᾧ σὺ
 5 εἰ μὲν ἔχεις ἐξ ἀρχῆς ἀμφισβητεῖν, ἀμφισβῆται λόγῳ ἀντιδι-
 εξελλθῶν· εἰ δὲ δι' ἐρωτήσεων βούλει, δι' ἐρωτήσεων· οὐδὲ γὰρ
 τοῦτο φευκτέον, ἀλλὰ πάντων μάλιστα διωκτέον τῷ νοῦν ἔ-
e χοντι. ποιεῖ μέντοι οὕτωςί· μὴ ἀδίκει ἐν τῷ ἐρωτᾶν. καὶ γὰρ

b1 πονηρᾶ Aldus: πονηρᾶς **c** Burnet b2 αὐτῆς Laur.b: ἐαυτῆς BTW
 Burnet: ἐαυτῆ D χρηστῇ BT Burnet χρηστῇ DW Hicken b3 [ ] Diels: ten.
 Burnet, Hicken c3 ἔξις Diels: ἀληθεῖς **c** Burnet, Hicken, Nancy c7 αὐταῖς
 correxi: αὐτοῖς **c** Burnet, Hicken

ὁποῖος πιστεύει κάτι ψευδές τὸν κάνει ὕστερα νὰ πιστεύει αὐτὰ πού εἶναι ἀληθῆ. Ἄφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύει κανεὶς ὅσα δὲν ἰσχύουν, ἀλλὰ οὔτε ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἔχει ἐμπειρία· καὶ τοῦτα εἶναι πάντοτε ἀληθῆ. Κατὰ τὴ γνώμη μου, βέβαια, ἂν μιὰ ψυχὴ σὲ κακὴ κατάστασι ἔχει πεποιθήσεις τέτοιου χαρακτήρα, τότε κάποιος μὲ σωστὴ ψυχὴ θὰ τὴν κάνει νὰ πιστέψει ἄλλες καὶ ὠφέλιμες πεποιθήσεις, τὶς ὁποῖες ὀρισμένοι, ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας τους, τὶς ἀποκαλοῦν ἀληθεῖς, ἐνῶ ἐγώ, μολονότι λέω ὅτι οἱ μὲν εἶναι καλύτερες ἀπὸ τὶς δέ, ἰσχυρίζομαι ὅτι δὲν εἶναι οὐδόλως ἀληθέστερες.³⁷ Καὶ τοὺς σοφοὺς, φίλε Σωκράτη, δὲν τοὺς λέω καθόλου βατράχους, ἀλλὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ σώματα τοὺς ἀποκαλῶ γιατροὺς, ἐνῶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ φυτὰ γεωργοὺς. Διότι ὑποστηρίζω ὅτι ὅπως οἱ τελευταῖοι προσδίδουν στὰ φυτὰ, ὅταν κάποιος ἀπὸ αὐτὰ ἀσθενεῖ, ἀντὶ γιὰ κακὰ αἰσθήσεις καλὰ καὶ ὑγιεῖς, ἔτσι καὶ οἱ σοφοὶ καὶ ἐξαιρετοὶ ρήτορες κάνουν τὶς πόλεις νὰ πιστεύουν καὶ νὰ πραγματοποιοῦν αὐτὰ πού εἶναι ὠφέλιμα ἀντὶ γιὰ τὰ κακὰ. Ἐπειδὴ κάθε πόλη, ὅποια πράγματα κρίνει ὡς δίκαια καὶ σωστά, αὐτὰ καὶ ἰσχύουν γι' αὐτήν, ἐφόσον αὐτὰ θεωρεῖ. Ἀλλὰ ὁ σοφός, ἀντὶ γιὰ τὰ κακὰ πού ἰσχύουν σὲ κάποιες ἀπὸ αὐτές, τὶς κάνει νὰ στρέφονται καὶ νὰ ἐπιλέγουν τὰ ὠφέλιμα. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ σοφιστὴς ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ διαπαιδαγωγεῖ ἔτσι ὅσους ἐκπαιδεύει, ὄντας σοφός καὶ ἀξιζοντας νὰ λάβει πολλὰ χρήματα ἀπὸ ἐκείνους πού ἐκπαιδεύονται ἀπὸ αὐτόν. Ὅποτε ἔτσι, καὶ κάποιοι γίνονται σοφότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ κανεὶς τους δὲν ἔχει ψευδεῖς ἀπόψεις, καὶ ἐσύ, εἴτε τὸ θέλεις εἴτε ὄχι, θὰ πρέπει νὰ παραδεχτεῖς ὅτι ἀποτελεῖς μέτρο. Ἄφοῦ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ θεωρία μου παραμένει ἀλώβητη.³⁸

»Αὐτὸ τώρα πού ἐσύ ἔχεις ἐξ ἀρχῆς ὡς σκοπὸ νὰ ἀμφισβητήσεις, ἀμφισβήτησέ το προβάλλοντας ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά. Καί, ἂν προτιμᾷς νὰ τὸ κάνεις αὐτὸ μὲ ἐρωτήσεις, κάντο μὲ ἐρωτήσεις. Διότι τοῦτο δὲν εἶναι κάτι πού θὰ πρέπει κανεὶς νὰ τὸ ἀποφεύγει, ἀλλὰ ὅποιος ἔχει νοῦ πρέπει νὰ τὸ ἐπιδιώκει περισσότερο ἀπ' ὅλα. Κάνε ὡστόσο τὸ ἐξῆς: μὴν εἰσαι

πολλή ἀλογία ἀρετῆς φάσκοντα ἐπιμελείσθαι μηδὲν ἀλλ' ἢ ἀδικούντα ἐν λόγοις διατελεῖν. ἀδικεῖν δ' ἐστὶν ἐν τῷ τοιούτῳ, ὅταν

5 τις μὴ χωρὶς μὲν ὡς ἀγωνιζόμενος τὰς διατριβὰς ποιῆται, χωρὶς δὲ διαλεγόμενος, καὶ ἐν μὲν τῷ παιζῆι τε καὶ σφάλῃ καθ' ὅσον ἂν δύνηται, ἐν δὲ τῷ διαλέγεσθαι σπουδάζῃ τε καὶ ἐπανορθοῖ τὸν προσδιαλεγόμενον, ἐκεῖνα μόνῃ αὐτῷ ἐνδεικνύμενος τὰ σφάλματα, ἃ αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν προτέρων συνουσιῶν παρεκέκρουστο. ἂν μὲν γὰρ οὕτω ποιῆς, ἑαυτοὺς αἰτιάσονται οἱ προσδιατριβοντές σοι τῆς αὐτῶν ταραχῆς καὶ ἀπορίας ἀλλ' οὐ σέ, καὶ σὲ μὲν διώξονται καὶ φιλήσουσιν, αὐτοὺς δὲ

5 μισήσουσι καὶ φεύξονται ἀφ' ἑαυτῶν εἰς φιλοσοφίαν, ἢ ἄλλοι γενόμενοι ἀπαλλαγῶσι τῶν οἱ πρότερον ἦσαν· ἐὰν δὲ τὰναντία τούτων δρᾷς ὥσπερ οἱ πολλοί, τὰναντία συμβήσεται σοι καὶ

b τοὺς συνόντας ἀντὶ φιλοσόφων μισοῦντας τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἀποφανεῖς ἐπειδὴν πρεσβύτεροι γένωνται. ἐὰν οὖν ἐμοὶ πείθῃ, ὃ καὶ πρότερον ἐρρήθη, οὐ δυσμενῶς οὐδὲ μαχητικῶς ἀλλ' ἴλεω τῇ διανοίᾳ συγκαθεῖς ὡς ἀληθῶς σκέψῃ τί ποτε λέγομεν, κινεῖσθαί τε ἀποφαινόμενοι τὰ πάντα, τό τε δοκοῦν ἐκάστῳ τοῦτο καὶ εἶναι ἰδιώτη τε καὶ πόλει. καὶ ἐκ τούτων ἐπισκέψῃ εἴτε ταυτὸν εἴτε καὶ ἄλλο ἐπιστήμη καὶ αἴσθησις, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ

5 ἄρτι ἐκ συνηθείας ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων, ἃ οἱ πολλοὶ ὅπη ἂν τύχωσιν ἔλκοντες ἀπορίας ἀλλήλοις παντοδαπὰς παρέχουσι." ταῦτα, ὦ Θεόδωρε, τῷ ἐταίρῳ σου εἰς βοήθειαν προσηρξάμην κατ' ἐμὴν δύναμιν σμικρὰ ἀπὸ σμικρῶν· εἰ δ' αὐτὸς

5 ἕξῃ, μεγαλειότερον ἂν τοῖς αὐτοῦ ἐβοήθησεν.

ἄδικος μὲ τις ἐρωτήσεις σου. Ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς παράλογο κάποιος πού ἰσχυρίζεται ὅτι μεριμνᾷ γιὰ τὴν ἀρετὴν νὰ εἶναι κά-
 θε φορὰ ἄδικος στὸν τρόπο πού μεταχειρίζεται τὰ ἐπιχειρή-
 ματα. Καὶ πρόκειται γιὰ ἀδικία σὲ αὐτὸν τὸν τομέα, ὅταν κά-
 ποιος δὲν κάνει διάκριση ἀνάμεσα στὸ νὰ διεξάγει μιὰ συζήτη-
 ση μὲ ἀγωνιστικὴ διάθεση καὶ στὴν ἀπλὴ διαλεκτικὴ. Στὴν
 πρώτη περίπτωση, μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ μιλάει στὰ σοβαρὰ ἢ νὰ
 μεταχειρίζεται ἐσφαλμένες μεθόδους, ὅταν τοῦ δοθεῖ ἡ δυνατό-
 τητα, ἐνῶ στὴ διαλεκτικὴ θὰ μιλάει σοβαρὰ καὶ θὰ διορθώνει
 τὸν συνομιλητὴ του, ὑποδεικνύοντάς του ἐκεῖνα μόνο τὰ σφάλ-
 ματα στὰ ὁποῖα ἔχει περιπέσει εἴτε ἀπὸ μόνος του, εἴτε ἐξαι-
 τίας συζητήσεων πού προηγήθησαν. Ἄν τὸ κάνεις αὐτό, τότε οἱ
 συνομιλητὲς σου θὰ μέμφονται τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὄχι ἐσένα,
 θὰ ἐπιδιώκουν τὴ συντροφιά σου καὶ θὰ σὲ συμπαθοῦν, ἐνῶ θὰ
 νιώσουν ἀπέχθεια γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ θὰ καταφύγουν
 ἀπὸ μόνοι τους στὴ φιλοσοφία, προκειμένου νὰ γίνουν ἄλλοι
 ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὸ πού ἦσαν
 προηγουμένως. Ἐνῶ, ἂν κάνεις τὰ ἀντίθετα ὅπως κάνει ὁ πολὺς
 κόσμος, θὰ σοῦ συμβοῦν τὰ ἀντίθετα, καὶ οἱ σύντροφοί σου, ἀντὶ
 νὰ γίνουν φιλόσοφοι, θὰ καταλήξουν ὅταν φτάσουν σὲ μεγαλύ-
 τερὴ ἡλικία νὰ μισοῦν τὴ φιλοσοφία. Ἄν λοιπὸν ἀκούσεις τὴ
 συμβουλή μου, τότε, ὅπως σοῦ εἶπα καὶ πρὶν, θὰ καθίσεις νὰ
 συζητήσουμε δίχως ἐχθρότητες καὶ ἀνταγωνισμούς, ἀλλὰ μὲ
 εὐμενὴ διάθεση, ἐξετάζοντας μὲ εἰλικρίνεια τί ἐννοοῦμε ὅταν
 ἰσχυριζόμαστε ὅτι τὰ πάντα ὑπόκεινται σὲ μεταβολὴ καὶ ὅτι
 αὐτὸ πού πιστεῖται ὁ καθένας, εἴτε ἰδιώτης εἶναι εἴτε πόλη, αὐτὸ
 καὶ ἰσχύει. Καὶ μὲ βάση αὐτὰ θὰ ἐξετάσεις τὸ ἂν ἡ γνώση καὶ
 ἡ αἴσθησις εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα ἢ ἄλλο, καὶ ὄχι ὅπως προηγου-
 μένως μὲ βάση τὴ συνηθισμένη χρῆση τῶν φράσεων καὶ τῶν
 λέξεων, πού ὁ πολὺς κόσμος τις τραβολογᾷ ἐδῶ κι ἐκεῖ προ-
 καλώντας κάθε λογῆς ἀμηχανία οἱ μὲν στοὺς δέ». ³⁹

Αὐτὰ τὰ λίγα εἶναι, Θεόδωρε, πού εἶχα νὰ προσφέρω ὡς
 βοήθεια στὸν φίλο σου μὲ τις μικρὲς μου δυνάμεις. Ἄν βέβαια
 ἐκεῖνος ζοῦσε, τότε θὰ βοηθοῦσε τὸν ἑαυτὸ του μὲ περισσότερὴ
 μεγαλοπρέπεια.

ΘΕΟ. Παίξεις, ὦ Σώκρατες· πάνυ γὰρ νεανικῶς τῷ ἀνδρὶ βεβοήθηκας.

ΣΩ. Εὖ λέγεις, ὦ ἑταῖρε. καὶ μοι εἶπέ· ἐνενόησάς που λέγοντος ἄρτι τοῦ Πρωταγόρου καὶ ὀνειδίζοντος ἡμῖν ὅτι πρὸς παι-
 d δῖον τοὺς λόγους ποιούμενοι τῷ τοῦ παιδὸς φόβῳ ἀγωνιζόμεθα εἰς τὰ ἑαυτοῦ, καὶ χαριεντισμὸν τινα ἀποκαλῶν, ἀποσεμνύνων δὲ τὸ πάντων μέτρον, σπουδάσαι ἡμᾶς διεκελεύσατο περὶ τὸν αὐτοῦ λόγον;

5 ΘΕΟ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐνενόησα, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Τί οὖν; κελεύεις πείθεσθαι αὐτῷ;

ΘΕΟ. Σφόδρα γε.

ΣΩ. Ὅρῳ οὖν ὅτι τάδε πάντα πλὴν σοῦ παιδία ἐστίν. εἰ οὖν
 e πεισόμεθα τῷ ἀνδρὶ, ἐμὲ καὶ σὲ δεῖ ἐρωτῶντάς τε καὶ ἀποκρινομένους ἀλλήλοις σπουδάσαι αὐτοῦ περὶ τὸν λόγον, ἵνα μὴ τοῦτό γε ἔχη ἐγκαλεῖν, ὡς παίζοντες πρὸς μειράκια διεσκεψάμεθ' αὐτοῦ τὸν λόγον.

5 ΘΕΟ. Τί δ'; οὐ πολλῶν τοι Θεαίτητος μεγάλους πύγυνας ἐχόντων ἄμεινον ἂν ἐπακολουθήσειε λόγῳ διερευνημένῳ;

169 ΣΩ. Ἄλλ' οὐ τι σοῦ γε, ὦ Θεόδωρε, ἄμεινον. μὴ οὖν οἴου ἐμὲ μὲν τῷ σῷ ἑταίρῳ τετελευτηκότι δεῖν παντὶ τρόπῳ ἐπαμύνειν, σὲ δὲ μηδενί. ἀλλ' ἴθι, ὦ ἄριστε, ὀλίγον ἐπίσπου, μέχρι τούτου αὐτοῦ ἕως ἂν εἰδῶμεν εἴτε ἄρα σὲ δεῖ διαγραμμάτων πέρι μέτρον εἶναι, εἴτε πάντες ὁμοίως σοὶ ἱκανοὶ ἑαυτοῖς εἶς τε ἀστρονομίαν καὶ τᾶλλα ὧν δὴ σὺ πέρι αἰτίαν ἔχεις διαφέρεις.

5 ΘΕΟ. Οὐ ράδιον, ὦ Σώκρατες, σοὶ παρακαθήμενον μὴ διδόναι λόγον, ἀλλ' ἐγὼ ἄρτι παρελήρησα φάσκων σε ἐπιτρέψειν μοι μὴ ἀποδύεσθαι, καὶ οὐχὶ ἀναγκάσειν καθάπερ Λακεδαιμό-

ΘΕΟ. Θὰ ἀστειεύεσαι, Σωκράτη. Διότι ἡ βοήθεια ποῦ τοῦ προσέφερες ἦταν ἐντελῶς ἐξαιρετική.

ΣΩ. Σὲ εὐχαριστῶ, φίλε μου. Ἄλλὰ πές μου: πρόσεξες ὅτι ὁ Πρωταγόρας μᾶς κατηγορήσε μόλις τώρα ἐπειδὴ πήραμε ὡς συνομιλήτῃ μας ἓνα παιδαρέλι καὶ ἐκμεταλλεψτήκαμε τοὺς φόβους του γιὰ νὰ ὑπερισχύσουμε ἀγωνιστικὰ ἀπέναντί του σὲ αὐτὸ ποῦ ὁ ἴδιος ἀποκάλεσε χαριεντισμὸ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ σπουδαιότητα τῆς διδασκαλίας του γιὰ τὸ «μέτρο τῶν πάντων», καὶ μᾶς προέτρεψε νὰ ἐξετάσουμε τὴ θεωρία του στὰ σοβαρά;

ΘΕΟ. Πῶς δὲν τὸ πρόσεξα, Σωκράτη;

ΣΩ. Τί λοιπόν, μᾶς συμβουλεύεις νὰ τὸν ὑπακούσουμε;

ΘΕΟ. Καὶ πάρα πολὺ.

ΣΩ. Παρατηρεῖς ὅτι ὅλοι ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα, εἶναι παιδιὰ. Ἄν λοιπὸν τὸν ὑπακούσουμε, τότε θὰ πρέπει νὰ συνεχίσουμε τὴ συζήτηση στὰ σοβαρά ἐγὼ καὶ ἐσύ, ἀνταλλάσσοντας ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις μεταξύ μας, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ μᾶς ἐγκαλέσει ὅτι συζητοῦμε τὴ θεωρία του παίζοντας μὲ μικρὰ παιδιὰ.

ΘΕΟ. Μὰ τί; Ὁ Θεαίτητος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ παρακολουθήσει τὴ διερεύνηση τῆς θεωρίας καλύτερα ἀπὸ πολλοὺς μὲ μακριῆς γενειάδες;

ΣΩ. Ὅχι ὅμως καλύτερα ἀπ' ὅ,τι ἐσύ, Θεόδωρε. Μὴ θεωρήσεις ὅτι, ἐνῶ ἐγὼ εἶχα τὴν ὑποχρέωση νὰ ὑπερασπιστῶ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἀποθανόντα φίλο σου, ἐσύ δὲν τὴν ἔχεις. Ἐλα λοιπὸν, ὑπέροχε ἀνθρωπε, ἀκολούθησέ μας γιὰ λίγο, τουλάχιστον ὡσὸτου διαπιστώσουμε ἂν θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ἐσένα ὡς μέτρο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τις γεωμετρικὲς ἀποδείξεις ἢ ἂν εἶναι οἱ πάντες ἐξίσου ἱκανοὶ μὲ ἐσένα στὰ θέματα τῆς ἀστρονομίας καὶ στὰ ὑπόλοιπα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχεις λόγο νὰ ξεχωρίζεις.

ΘΕΟ. Δὲν εἶναι εὐκόλο, Σωκράτη, ὅταν κάποιος κάθεται μαζὶ σου νὰ μὴν ὑποχρεωθεῖ νὰ δώσει λόγο. Καὶ ἐγὼ προηγουμένως εἶπα ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, ὅταν σοῦ ζήτησα νὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ μὴν ξεγυμνωθῶ, καὶ νὰ μὴ μὲ ἐξαναγκάσεις νὰ κάνω ὅπως οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐνῶ ἐσύ, ὅπως μοῦ φαίνεται, συμπεριφέ-

βιοι· σὺ δέ μοι δοκεῖς πρὸς τὸν Σκίρωνα μᾶλλον τείνειν. Λακε-
b δαιμόνιοι μὲν γὰρ ἀπίεσαι ἢ ἀποδύεσθαι κελεύουσι, σὺ δὲ κατ'
 Ἄνταϊόν τί μοι μᾶλλον δοκεῖς τὸ δράμα δρᾶν· τὸν γὰρ προσελ-
 θόντα οὐκ ἀνίης πρὶν <ἂν> ἀναγκάσῃς ἀποδύσας ἐν τοῖς λό-
 γοις προσπαλαῖσαι.

5 ΣΩ. Ἄριστά γε, ὦ Θεόδωρε, τὴν νόσον μου ἀπήκασας· ἰσχυ-
 ρικώτερος μέντοι ἐγὼ ἐκείνων. μυρῖοι γὰρ ἤδη μοι Ἡρακλέες
 τε καὶ Θησέες ἐντυχόντες καρτεροὶ πρὸς τὸ λέγειν μάλ' εὖ συγ-
 κεκόφασιν, ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲν τι μᾶλλον ἀφίσταμαι· οὕτω τις ἔρωσ
c δεινὸς ἐνδέδυκε τῆς περὶ ταῦτα γυμνασίας. μὴ οὖν μηδὲ σὺ φθο-
 νήσῃς προσανατριψάμενος σαυτόν τε ἅμα καὶ ἐμέ ὄνησαι.

ΘΕΟ. Οὐδὲν ἔτι ἀντιλέγω, ἀλλ' ἄγε ὅπῃ θέλεις· πάντως τὴν
 περὶ ταῦτα εἰμαρμένην ἦν <ἂν> σὺ ἐπικλώσῃς δεῖ ἀνατλήναι
 5 ἐλεγχόμενον. οὐ μέντοι περαιτέρω γε ὦν προτίθεσαι οἴός τ'
 ἔσομαι παρασχεῖν ἐμαυτόν σοι.

ΣΩ. Ἄλλ' ἀρκεῖ καὶ μέχρι τούτων. καί μοι πάνυ τήρει τὸ τοι-
 ὄνδε, μὴ που παιδικὸν τι λάθωμεν εἶδος τῶν λόγων ποιούμε-
d νοι, καὶ τις πάλιν ἡμῖν αὐτὸ ὀνειδίσῃ.

ΘΕΟ. Ἄλλὰ δὴ πειράσομαί γε καθ' ὅσον ἂν δύνωμαι.

ΣΩ. Τοῦδε τοίνυν πρῶτον πάλιν ἀντιλαβώμεθα οὐπερ τὸ
 πρότερον, καὶ ἴδωμεν ὀρθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς ἐδυσχεραίνομεν ἐπι-
 5 τιμώντες τῷ λόγῳ ὅτι αὐτάρκη ἕκαστον εἰς φρόνησιν ἐποίει,
 καὶ ἡμῖν συνεχώρησεν ὁ Πρωταγόρας περὶ τοῦ ἀμείνου καὶ
 χείρονος διαφέρειν τινάς, οὓς δὴ καὶ εἶναι σοφούς. οὐχί;

ΘΕΟ. Ναί.

ΣΩ. Εἰ μὲν τοίνυν αὐτὸς παρὼν ὠμολόγει ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς
e βοηθοῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ συνεχωρήσαμεν, οὐδὲν ἂν πάλιν ἔδει

ρσαι σάν τόν Σκίρωνα. Διότι οί Λακεδαιμόνιοι σου ζητοῦν ἢ νά ξεγυμνωθεῖς ἢ νά ἀποχωρήσεις, ἐνῶ ἐσύ κάνεις τὸ πράγμα περισσότερο σάν τόν Ἄνταῖο. Ἀφοῦ ὅποιον βρεθεῖ κοντά σου δέν τὸν ἀφήνεις νά φύγει προτοῦ τὸν ὑποχρεώσεις νά ξεγυμνωθεῖ καὶ νά παλέψει μαζί σου μὲ τοὺς λόγους.

ΣΩ. Ἐξοχα, Θεόδωρε, παρομοίασες τὴν ἀρρώστια μου. Μόνο πού ἐγὼ εἶμαι περισσότερο ἐπίμονος ἀπὸ ἐκείνους. Διότι μέχρι τώρα ἔχω συναντήσει χιλιάδες Ἑρακλῆδες καὶ Θησέες ἰσχυροὺς στὰ λόγια καὶ ἔχω φάει τὸ ξύλο τῆς χρονιᾶς μου, ὅμως ἐγὼ δέν σταματῶ· ἐπειδὴ τέτοιο φοβερὸ πάθος μὲ διακατέχει γιὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆ γυμναστικῆ. Ἐπομένως, μὴ μοῦ ἀρνηθεῖς νά κάνουμε λίγη προπόνηση πού θὰ ὠφελήσει καὶ ἐσένα καὶ ἐμένα.

ΘΕΟ. Δέν φέρνω πιά ἀντίρρηση, ἀλλὰ πῆγαινε με ὅπου θέλεις. Ἀφοῦ, ὅπως μὲ τὴ Μοίρα, κάνεις δέν μπορεῖ νά ξεφύγει ἀπὸ τὰ δῖχτυα τοῦ ἐλέγχου πού κλώθεις γύρω του. Ὡστόσο, δέν θὰ μπορέσω νά σου προσφέρω τὸν ἑαυτό μου πιὸ πέρα ἀπὸ ἐκεῖ πού πρότεινες.

ΣΩ. Ἀρκεῖ μέχρις ἐκεῖ. Καὶ ἔχε τὸν νοῦ σου μὴ μᾶς ξεφύγει ἡ συζήτηση καὶ γίνει παιδιάστικη, κι ἔτσι μᾶς κατηγορήσει πάλι κανεὶς γι' αὐτό.

ΘΕΟ. Θὰ τὸ προσπαθῆσω, ὅσο μπορῶ.⁴⁰

ΣΩ. Ἄς ξεκινήσουμε λοιπὸν πάλι ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅπου ἤμασταν πρὶν, καὶ ἄς δοῦμε ἂν σωστά ἢ ὄχι σωστά ἐκφράσαμε τὴ δυσφορία μας, ὅταν κατηγορήσαμε τὴν θεωρία ἐπειδὴ καθιστοῦσε τὸν καθένα αὐτάρκη ὡς πρὸς τὴν φρόνηση. Ἄλλωστε καὶ ὁ Πρωταγόρας συμφώνησε μαζί μας ὅτι ὀρισμένοι ἄνθρωποι ξεχωρίζουν ὅσον ἀφορᾷ τὸ καλύτερο καὶ τὸ χειρότερο, καὶ πῶς αὐτοὶ εἶναι σοφοί, ὄχι;

ΘΕΟ. Ναι.

ΣΩ. Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνος ἦταν ὁ ἴδιος παρὼν καὶ συμφωνοῦσε, καὶ δέν κάναμε ἐμεῖς αὐτὴ τὴν παραδοχὴ γιὰ λογαριασμό του βοηθώντας τον, τότε δέν θὰ χρειαζόταν νά τὸ ἐπαναβεβαιώσουμε καὶ πάλι. Τώρα ὅμως, ἐνδέχεται κάποιος νά μᾶς βγάλει

- ἐπαναλαμβάνοντας βεβαιουῖσθαι· νῦν δὲ τάχ' ἂν τις ἡμᾶς ἀκύρους
τιθείη τῆς ὑπὲρ ἐκείνου ὁμολογίας. διὸ καλλιόνως ἔχει σαφέ-
στερον περὶ τούτου αὐτοῦ διομολογήσασθαι· οὐ γάρ τι σμικρὸν
- 5 παραλλάττει οὕτως ἔχον ἢ ἄλλως.
ΘΕΟ. Λέγεις ἀληθῆ.
ΣΩ. Μῆ τοίνυν δι' ἄλλων ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐκείνου λόγου ὡς διὰ
170 βραχυτάτων λάβωμεν τὴν ὁμολογίαν.
ΘΕΟ. Πῶς;
ΣΩ. Οὕτωςί· τὸ δοκοῦν ἐκάστῳ τοῦτο καὶ εἶναι φησί που ᾧ
δοκεῖ;
- 5 ΘΕΟ. Φησὶ γὰρ οὖν.
ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ Πρωταγόρα, καὶ ἡμεῖς ἀνθρώπου, μᾶλλον δὲ
πάντων ἀνθρώπων δόξας λέγομεν, καὶ φαμέν οὐδένα ὄντινα οὐ
τὰ μὲν αὐτὸν ἠγεῖσθαι τῶν ἄλλων σοφώτερον, τὰ δὲ ἄλλους
ἑαυτοῦ, καὶ ἔν γε τοῖς μεγίστοις κινδύνοις, ὅταν ἐν στρατείαις ἢ
10 νόσοις ἢ ἐν θαλάττῃ χειμάζωνται, ὥσπερ πρὸς θεοὺς ἔχειν τοὺς
b ἐν ἐκάστοις ἄρχοντας, σωτῆρας σφῶν προσδοκῶντας, οὐκ ἄλ-
λω τῷ διαφέροντας ἢ τῷ εἰδέναι· καὶ πάντα που μεστὰ τὰν-
θρώπινα ζητούντων διδασκάλους τε καὶ ἄρχοντας ἑαυτῶν τε
καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν τε ἐργασιῶν, οἰομένων τε αὐτῶν ἰκανῶν
5 μὲν διδάσκειν, ἰκανῶν δὲ ἄρχειν εἶναι. καὶ ἐν τούτοις ἅπασι τί
ἄλλο φήσομεν ἢ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἠγεῖσθαι σοφίαν καὶ
ἀμαθίαν εἶναι παρὰ σφίσι;
- ΘΕΟ. Οὐδὲν ἄλλο.
ΣΩ. Οὐκοῦν τὴν μὲν σοφίαν ἀληθῆ διάνοιαν ἠγοῦνται, τὴν
10 δὲ ἀμαθίαν ψευδῆ δόξαν;
- c ΘΕΟ. Τί μήν;
ΣΩ. Τί οὖν, ὦ Πρωταγόρα, χρῆσόμεθα τῷ λόγῳ; πότερον

ἄκυρους λέγοντας ὅτι δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴν παραδοχὴ ἐκ μέρους του. Πι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ ἔρθουμε σαφέστερα σὲ συμφωνία ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐπειδὴ κάνει σημαντικὴ διαφορὰ ἂν τὸ πράγμα ἔχει ἔτσι ἢ ἄλλιῶς.

ΘΕΟ. Ἀλήθεια λές.

ΣΩ. Ἄς ἀντλήσουμε λοιπὸν τὴν παραδοχὴ αὐτὴ ὄχι ἀπὸ ἀλλοῦ, ἀλλὰ, ὅσο πιὸ σύντομα γίνεται, ἀπὸ τὴ δική του θεωρία.

ΘΕΟ. Πῶς;

ΣΩ. Ὡς ἐξῆς: δὲν λέει κάπου ὅτι αὐτὸ πού πιστεύει κάποιος αὐτὸ καὶ ἰσχύει;

ΘΕΟ. Ἔτσι ἰσχυρίζεται.

ΣΩ. Ὅποτε λοιπὸν, Πρωταγόρα, καὶ ἐμεῖς διατυπώνουμε τίς ἀπόψεις κάποιου ἀνθρώπου, ἢ μᾶλλον ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἰσχυρίζομαστε πῶς δὲν ὑπάρχει κανένας πού νὰ μὴν θεωρεῖ ὅτι σὲ ὀρισμένα θέματα εἶναι σοφότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ σὲ ἄλλα ὅτι ἄλλοι εἶναι περισσότερο σοφοὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ πῶς ὅταν βρίσκεται σὲ πολὺ μεγάλο κίνδυνο, ὅταν δοκιμάζεται σὲ ἐκστρατεῖες, ἢ ἀπὸ ἀρρώστιες, ἢ ἀπὸ φουρτοῦνες στὴ θάλασσα, ἔχει ὅσους ἔχουν τὴν κατάστασι στὰ χέρια τους σὰν θεοὺς, προσβλέποντας σὲ αὐτοὺς ὡς σωτῆρες ἐπειδὴ ὑπερέχουν ὄχι ὡς πρὸς κάτι ἄλλο, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ γνώση. Καὶ πῶς ὅλος ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἀναζητοῦν δασκάλους ἢ ὅσους μποροῦν νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ζωντανὰ πλάσματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τίς διάφορες ἐργασίες θεωρώντας τους ὅτι εἶναι ἱκανοί, ἀφ' ἐνός νὰ τοὺς διδάξουν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀναλάβουν ὑπεύθυνα τὰ πράγματα στὰ χέρια τους. Σὲ ὅλες αὐτὲς τίς περιπτώσεις, λοιπὸν, τί ἄλλο θὰ ποῦμε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἀνθρωποὶ θεωροῦν πῶς ὑπάρχει σὲ αὐτοὺς σοφία ἢ ἄλλιῶς ἀμάθεια;

ΘΕΟ. Τίποτε ἄλλο.⁴¹

ΣΩ. Καὶ λοιπὸν, θεωροῦν ὅτι ἡ σοφία εἶναι ἡ ἀληθῆς σκέψις, ἐνῶ ἡ ἀμάθεια ἡ ψευδῆς πεποίθησι;

ΘΕΟ. Τί ἄλλο;

ΣΩ. Ἐπομένως, Πρωταγόρα, τί θὰ κάνουμε μὲ τὴ θεωρία

ἀληθῆ φῶμεν αἰεὶ τοὺς ἀνθρώπους δοξάζειν, ἢ τοτὲ μὲν ἀληθῆ, τοτὲ δὲ ψευδῆ; ἐξ ἀμφοτέρων γάρ που συμβαίνει μὴ αἰεὶ ἀληθῆ
 5 ἀλλ' ἀμφοτέρα αὐτοὺς δοξάζειν. σκόπει γάρ, ὦ Θεόδωρε, εἰ ἐθέ-
 λου ἂν τις τῶν ἀμφὶ Πρωταγόραν ἢ σὺ αὐτὸς διαμάχεσθαι ὡς
 οὐδείς ἡγείται ἕτερος ἕτερον ἀμαθῆ τε εἶναι καὶ ψευδῆ δοξάζειν.

ΘΕΟ. Ἄλλ' ἄπιστον, ὦ Σώκρατες.

d ΣΩ. Καὶ μὴν εἰς τοῦτό γε ἀνάγκης ὁ λόγος ἦκει ὁ πάντων
 χρημάτων μέτρον ἄνθρωπον λέγων.

ΘΕΟ. Πῶς δῆ;

ΣΩ. Ὅταν σὺ κρίνας τι παρὰ σαυτῷ πρός με ἀποφαίνῃ περὶ
 5 τινος δόξαν, σοὶ μὲν δὴ τοῦτο κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ἀληθὲς
 ἔστω, ἡμῖν δὲ δὴ τοῖς ἄλλοις περὶ τῆς σῆς κρίσεως πότερον οὐκ
 ἔστιν κριταῖς γενέσθαι, ἢ αἰεὶ σὲ κρίνομεν ἀληθῆ δοξάζειν; ἢ μυ-
 ρίοι ἐκάστοτέ σοι μάχονται ἀντιδοξάζοντες, ἡγούμενοι ψευδῆ
 κρίνειν τε καὶ οἶεσθαι;

e ΘΕΟ. Νῆ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, μάλα μυρίοι δῆτα, φησὶν
 Ὅμηρος, οἳ γέ μοι τὰ ἐξ ἀνθρώπων πράγματα παρέχουσιν.

ΣΩ. Τί οὖν; βούλει λέγωμεν ὡς σὺ τότε σαυτῷ μὲν ἀληθῆ δο-
 ξάζεις, τοῖς δὲ μυρίοις ψευδῆ;

5 ΘΕΟ. Ἴσκειν ἕκ γε τοῦ λόγου ἀνάγκη εἶναι.

ΣΩ. Τί δὲ αὐτῷ Πρωταγόρα; ἄρ' οὐχὶ ἀνάγκη, εἰ μὲν μηδὲ
 αὐτὸς ᾤετο μέτρον εἶναι ἄνθρωπον μηδὲ οἱ πολλοί, ὥσπερ οὐδὲ
 οἴονται, μηδενὶ δὴ εἶναι ταύτην τὴν Ἀλήθειαν ἣν ἐκεῖνος ἔγρα-
 171 ψεν; εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ᾤετο, τὸ δὲ πλῆθος μὴ συνοίεται, οἴσθ' ὅτι
 πρῶτον μὲν ὅσω πλείους οἷς μὴ δοκεῖ ἢ οἷς δοκεῖ, τοσοῦτα
 μᾶλλον οὐκ ἔστιν ἢ ἔστιν.

σου; Τί ἀπό τὰ δύο θὰ ποῦμε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν πάντοτε αὐτὰ πού εἶναι ἀληθῆ, ἢ ἄλλοτε ἀλήθειες καὶ ἄλλοτε ψεύδη; Ἄφοῦ καὶ ἀπό τὰ δύο αὐτὰ προκύπτει ὅτι δὲν πιστεύουν πάντοτε τὰ ἀληθῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο. Κοίταξε λοιπόν, Θεόδωρε, ἂν θέλει κάποιος ἀπό ὅσους ἀνήκουν στοῦ περιβάλλον τοῦ Πρωταγόρα, ἢ ἐσὺ ὁ ἴδιος, νὰ ὑποστηρίξει ὅτι κανεὶς δὲν θεωρεῖ ὅτι κάποιος ἄλλος εἶναι ἀμαθῆς καὶ ἔχει ψευδεῖς πεποιθήσεις.

ΘΕΟ. Μὰ αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύει κανεὶς, Σωκράτη.

ΣΩ. Ὅμως σὲ αὐτὸ ὁδηγεῖ ἀναγκαστικά ἡ θεωρία πού ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων.

ΘΕΟ. Πῶς αὐτό;

ΣΩ. Ὅταν ἐσὺ, ἔχοντας διαμορφώσει μιὰ κρίση μὲ τὸν ἑαυτό σου, ἐκφράξεις πρὸς ἐμένα τὴν πεποιθήσή σου γιὰ κάτι, τότε, σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία του, αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ ἐσένα ἀληθές. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τώρα, λοιπόν, μπορούμε νὰ γίνουμε κριτὲς τῆς δικῆς σου κρίσης, ἢ θὰ κρίνουμε ὅτι αὐτὰ πού ἐσὺ πιστεύεις εἶναι πάντοτε ἀληθῆ; Μὰ δὲν ὑπάρχουν κάθε φορά χιλιάδες οἱ ὅποιοι ἀντιστρατεύονται σὲ αὐτὰ τὰ ὅποια ἐσὺ πιστεύεις, θεωρώντας ὅτι ἡ κρίση σου καὶ οἱ πεποιθήσεις σου εἶναι ψευδεῖς;

ΘΕΟ. Μὰ τὸν Δία, Σωκράτη, ὑπάρχουν σίγουρα «χιλιάδες χιλιάδων», ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος,⁴² καὶ μοῦ προξενοῦν ἕνα σωρὸ προβλήματα.

ΣΩ. Τί λοιπόν; Θέλεις νὰ ποῦμε τότε ὅτι ἐσὺ μὲν πιστεύεις αὐτὰ πού γιὰ σένα εἶναι ἀληθῆ, ἐνῶ γιὰ τοὺς χιλιάδες ἐκείνους εἶναι ψευδῆ;

ΘΕΟ. Ἐτσι μοιάζει νὰ προκύπτει ἀναγκαστικά ἀπὸ τὴ θεωρία.

ΣΩ. Καὶ τί ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἴδιο τὸν Πρωταγόρα; Δὲν θὰ ἦταν ἀναγκαῖο, ἂν οὔτε αὐτὸς δὲν θεωροῦσε ὅτι τὸ μέτρο εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ πολλοί — πού δὲν τὸ θεωροῦν —, ὅτι ἡ Ἀλήθεια ἐκείνη τὴν ὁποία συνέγραψε δὲν θὰ ἴσχυε γιὰ κανένα; Ἄν πάλι αὐτὸς τὸ θεωροῦσε, ἀλλὰ τὸ πλῆθος δὲν συμφωνοῦσε, τότε ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι, πρῶτα ἀπ' ὅλα, τότε δὲν θὰ ἴσχυε ἢ θὰ ἴσχυε ἀνάλογα μὲ τὸ πόσο περισσότεροι εἶναι ἐκεῖνοι πού δὲν τὸ πιστεύουν ἀπὸ ἐκείνους πού τὸ πιστεύουν;

5 ΘΕΟ. Ἀνάγκη, εἴπερ γε καθ' ἐκάστην δόξαν ἔσται καὶ οὐκ ἔσται.

ΣΩ. Ἐπειτά γε τοῦτ' ἔχει κομψότατον· ἐκεῖνος μὲν περὶ τῆς αὐτοῦ οἰήσεως τὴν τῶν ἀντιδοξαζόντων οἴησις, ἢ ἐκεῖνον ἡγοῦνται ψεύδεσθαι, συγχωρεῖ που ἀληθῆ εἶναι ὁμολογῶν τὰ ὄντα δοξάζειν ἅπαντας.

10 ΘΕΟ. Πάνυ μὲν οὖν.

b ΣΩ. Οὐκοῦν τὴν αὐτοῦ ἂν ψευδῆ συγχωροῖ, εἰ τὴν τῶν ἡγουμένων αὐτὸν ψεύδεσθαι ὁμολογεῖ ἀληθῆ εἶναι;

ΘΕΟ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οἱ δέ γ' ἄλλοι οὐ συγχωροῦσιν ἑαυτοῖς ψεύδεσθαι;

5 ΘΕΟ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Ὅ δέ γ' αὐτὸ ὁμολογεῖ καὶ ταύτην ἀληθῆ τὴν δόξαν ἐξ ὧν γέγραφεν.

ΘΕΟ. Φαίνεται.

10 ΣΩ. Ἐξ ἀπάντων ἄρα ἀπὸ Πρωταγόρου ἀρξαμένων ἀμφισβητήσεται, μᾶλλον δὲ ὑπὸ γε ἐκείνου ὁμολογήσεται, ὅταν τῶ τἀναντία λέγοντι συγχωρῇ ἀληθῆ αὐτὸν δοξάζειν, τότε καὶ ὁ
c Πρωταγόρας αὐτὸς συγχωρήσεται μήτε κύνα μήτε τὸν ἐπιτυχόντα ἀνθρωπὸν μέτρον εἶναι μηδὲ περὶ ἐνὸς οὐδ' ἂν μὴ μάθη. οὐχ οὕτως;

ΘΕΟ. Οὕτως.

5 ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πάντων, οὐδεὶς ἂν εἴη ἢ Πρωταγόρου Ἀλήθεια ἀληθῆς, οὔτε τινὲς ἄλλω οὔτ' αὐτῶ ἐκείνω.

ΘΕΟ. Ἄγαν, ὦ Σώκρατες, τὸν ἐταῖρόν μου καταθέομεν.

10 ΣΩ. Ἀλλά τοι, ὦ φίλε, ἄδηλον εἰ καὶ παραθέομεν τὸ ὀρθόν. εἰκὸς γε ἄρα ἐκεῖνον πρεσβύτερον ὄντα σοφώτερον ἡμῶν εἶναι
d καὶ εἰ αὐτίκα ἐντεῦθεν ἀνακύψει μέχρι τοῦ ἀχένος, πολλὰ ἂν

ΘΕΟ. Τοῦτο θὰ ἦταν ἀναπόφευκτο, ἂν ἔτσι ὀρίζεται γιὰ κάθε πεποιθήση τὸ ἂν ἰσχύει ἢ δὲν ἰσχύει.

ΣΩ. Καὶ ἔπειτα, ἔχουμε τὸ ἐξῆς ὠραῖο: ὁ Πρωταγόρας, ἐφόσον δέχεται ὅτι οἱ πάντες πιστεύουν αὐτὰ πού ἰσχύουν, θὰ ὀφείλει νὰ παραδεχτεῖ ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἡ ἄποψη τῶν ἀντιπάλων τῆς θεωρίας του ὅσον ἀφορᾷ τῇ δικῇ του ἄποψη, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος ψεύδεται.

ΘΕΟ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Θὰ ἀποδέχεται ἐπομένως ὅτι ἡ ἄποψή του εἶναι ψευδῆς, ἐφόσον συμφωνεῖ ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἐκείνη ὅσων θεωροῦν ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ψεύδεται;

ΘΕΟ. Ὑποχρεωτικά.

ΣΩ. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν θὰ παραδέχονται γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ὅτι ψεύδονται;

ΘΕΟ. Ὅπωςδῆποτε ὄχι.

ΣΩ. Ὅμως, μὲ βάση ὅσα γράφει, ἐκεῖνος θὰ συμφωνεῖ ὅτι καὶ αὐτὴ τους ἡ πεποιθήση εἶναι ἀληθῆς.

ΘΕΟ. Εἶναι φανερό.

ΣΩ. Ἄρα, ἡ θεωρία θὰ ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τοὺς πάντες, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα, ἢ μᾶλλον ἐκεῖνος θὰ συμφωνήσῃ μὲ τοὺς πάντες, ἀπὸ τῆ στιγμῆ κατὰ τὴν ὁποία παραδέχεται ὅτι αὐτὸς πού λέει τὰ ἀντίθετα πιστεύει κάτι πού εἶναι ἀληθές. Ὅποτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πρωταγόρας θὰ παραδεχτεῖ πῶς οὔτε ἓνας σκύλος οὔτε ἓνας τυχὼν ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μέτρο ὅσον ἀφορᾷ κάτι γιὰ τὸ ὅποιο δὲν ἔχει ἀποκτήσει γνώση." Ἐτσι δὲν εἶναι;

ΘΕΟ. Ἐτσι.

ΣΩ. Συνεπῶς, ἐφόσον ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τοὺς πάντες, ἡ Ἀλήθεια τοῦ Πρωταγόρα δὲν θὰ εἶναι ἀληθῆς γιὰ κανέναν, οὔτε γιὰ κάποιον ἄλλον οὔτε γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο.

ΘΕΟ. Σωκράτη, τὸν φίλο μου τὸν κάναμε ἐντελῶς κουρέλι!⁴³

ΣΩ. Ὅμως, φίλε μου, δὲν προκύπτει ὅτι κάναμε κουρέλι αὐτὸ πού εἶναι τὸ σωστό. Εἶναι πάντως ἀναμενόμενο, ἐφόσον ἐκεῖνος εἶναι μεγαλύτερος σὲ ἡλικία, νὰ εἶναι πιὸ σοφὸς ἀπὸ ἐμᾶς. Ὅποτε, σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, θὰ ἀνασήκωνε εὐθύς ἀμέσως τὸ κε-

ἐμέ τε ἐλέγξας ληροῦντα, ὡς τὸ εἰκός, καὶ σὲ ὁμολογοῦντα, καταδύς ἂν οἴχοιτο ἀποτρέχων. ἀλλ' ἡμῖν ἀνάγκη οἶμαι χρῆσθαι ἡμῖν αὐτοῖς ὁποῖοί τινές ἐσμεν, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀεὶ ταῦτα λέ-
 5 γειν. καὶ δῆτα καὶ νῦν ἄλλο τι φῶμεν ὁμολογεῖν ἂν τοῦτό γε ὄντιν οὖν, τὸ εἶναι σοφώτερον ἕτερον ἑτέρου, εἶναι δὲ καὶ ἀμαθέστερον;

ΘΕΟ. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ.

ΣΩ. Ἡ καὶ ταύτη ἂν μάλιστα ἴστασθαι τὸν λόγον, ἥ ἡμεῖς
 e ὑπεγράψαμεν βοηθοῦντες Πρωταγόρα, ὡς τὰ μὲν πολλὰ ἦ δοκεῖ, ταύτη καὶ ἔστιν ἐκάστω, θερμά, ξηρά, γλυκέα, πάντα ὅσα τοῦ τύπου τούτου· εἰ δέ που ἔν τισι συγχωρήσεται διαφέρειν ἄλλον ἄλλου, περὶ τὰ ὑγιεινὰ καὶ νοσώδη ἐβελήσαι ἂν
 5 φάναι μὴ πᾶν γύναιον καὶ παιδίον, καὶ θηρίον δέ, ἰκανὸν εἶναι ἰᾶσθαι αὐτὸ γιγνώσκον ἑαυτῷ τὸ ὑγιεινόν, ἀλλὰ ἐνταῦθα δὴ ἄλλον ἄλλου διαφέρειν, εἴπερ που;

ΘΕΟ. Ἐμοιγε δοκεῖ οὕτως.

172 ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ περὶ πολιτικῶν, καλὰ μὲν καὶ αἰσχροὶ καὶ δίκαια καὶ ἄδικα καὶ ὅσια καὶ μὴ, οἷα ἂν ἐκάστη πόλις οἰηθεῖσα θῆται νόμιμα αὐτῇ, ταῦτα καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐκάστη, καὶ ἐν τούτοις μὲν οὐδὲν σοφώτερον οὔτε ἰδιώτην ἰδιώτου οὔτε πόλιν
 5 πόλεως εἶναι· ἐν δὲ τῷ συμφέροντα ἑαυτῇ ἢ μὴ συμφέροντα τίθεσθαι, ἐνταῦθ', εἴπερ που, αὐτὸ ὁμολογήσει σύμβουλον τε συμβούλου διαφέρειν καὶ πόλεως δόξαν ἑτέραν ἑτέρας πρὸς
 b ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἂν πάνυ τολμήσειε φῆσαι, ἃ ἂν θῆται πόλις

φάλι ὡς τὸν αὐχένα καὶ θὰ ἔψεγε, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐμένα γιὰ πολλὰ ὅτι λέω φλυαρίες, καὶ ἐσένα ἐπειδὴ συμφωνεῖς μαζί μου, πρὶν νὰ σκύψει πάλι καὶ νὰ τὸ βάλει στὰ πόδια. Ἐμεῖς, πάντως, θὰ πρέπει νὰ διατηρήσουμε τὴν αὐτοκυριαρχία μας καὶ νὰ λέμε κάθε φορά αὐτὸ ποὺ πιστεύουμε. Τώρα λοιπόν, θὰ ποῦμε ἄραγε ὅτιδῆποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ὅποιοςδῆποτε θὰ συμφωνοῦσε πῶς κάποιος εἶναι σοφότερος ἢ ἀμαθέστερος ἀπὸ κάποιον ἄλλον;

ΘΕΟ. Ἔτσι πιστεύω καὶ ἐγώ.

ΣΩ. Ἐπίσης, ἡ θεωρία βασίζεται κυρίως σὲ ἐκεῖνο τὸ ὅποιο εἴπαμε συνοπτικά, ὅταν δώσαμε βοήθεια στὸν Πρωταγόρα, ὅτι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γιὰ τὸ καθετὶ —γιὰ τὰ θερμά, τὰ ξηρά, τὰ γλυκὰ καὶ ὅλα αὐτοῦ τοῦ τύπου— ἰσχύει αὐτὸ τὸ ὅποιο πιστεύει ὁ καθένας. Ἄν ὡστόσο ἐκεῖνος παραδέχεται ὅτι σὲ ὀρισμένα ζητήματα ὁ ἓνας ὑπερτερεῖ ἔναντι τοῦ ἄλλου, τότε δὲν θὰ εἶναι διατεθειμένος νὰ συμφωνῆσει πῶς, ὅσον ἀφορᾷ θέματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ὑγεία καὶ τὴ νόσο, δὲν ἰσχύει ὅτι ἡ κάθε γυναίκα, τὸ κάθε παιδί καὶ κάθε θηρίο μπορεῖ νὰ εἶναι ἱκανὸ νὰ θεραπεύσει τὸν ἑαυτὸ του γνωρίζοντας τί εἶναι ὑγιεινὸ γι' αὐτόν, ἀλλὰ ὅτι, σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση τουλάχιστον, ὁ ἓνας ὑπερέχει τοῦ ἄλλου;

ΘΕΟ. Ἔτσι θεωρῶ.

ΣΩ. Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολιτικὰ ζητήματα, ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἡ κάθε πόλη θεωρεῖ καὶ καθιερώνει ὡς νόμιμα γι' αὐτὴν —τὸ ποιά εἶναι σωστὰ καὶ ποιά εἶναι αἰσχροῦ, ποιά δίκαια καὶ ποιά ἄδικα, ποιά εὐσεβῆ καὶ ποιά ὄχι—, αὐτὰ θὰ εἶναι καὶ στὰ ἀλήθεια γιὰ τὴν καθεμιά, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ κανένας ἰδιώτης δὲν θὰ εἶναι καθόλου σοφότερος ἀπὸ κάποιον ἄλλον, οὔτε ἡ μιὰ πόλη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὅμως ὅσον ἀφορᾷ τὸ νὰ ἀποφασίσει κάποιος τί εἶναι συμφέρον γι' αὐτὴν καὶ τί δὲν εἶναι, σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση τουλάχιστον θὰ συμφωνῆσει ὅτι ὁ ἓνας σύμβουλος ὑπερέχει ἀπὸ ἓναν ἄλλον, ὅπως καὶ οἱ ἀπόψεις τῆς μιᾶς πόλης ὡς πρὸς ἐκεῖνες μιᾶς ἄλλης κατὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ δὲν θὰ ἀποτολμοῦσε νὰ ἰσχυριστῆ ὅτι ὅποιες ἀποφάσεις καὶ ἂν λάβει μιὰ πόλη

συμφέροντα οἰηθείσα αὐτῇ, παντὸς μᾶλλον ταῦτα καὶ συνοί-
 σειν· ἀλλ' ἐκεῖ οὐ λέγω, ἐν τοῖς δικαίοις καὶ ἀδίκους καὶ ὀσίοις
 καὶ ἀνοσίοις, ἐθέλουσιν ἰσχυρίζεσθαι ὡς οὐκ ἔστι φύσει αὐτῶν
 5 οὐδὲν οὐσίαν ἑαυτοῦ ἔχον, ἀλλὰ τὸ κοινῇ δόξαν τοῦτο γίγνεται
 ἀληθές τότε, ὅταν δόξη καὶ ὅσον ἂν δοκῇ χρόνον. καὶ ὅσοι γε ἂν
 μὴ παντάπασι τὸν Πρωταγόρου λόγον λέγουσιν, ὡδέ πως τὴν
 c σοφίαν ἄγουσι. λόγος δὲ ἡμᾶς, ὦ Θεόδωρε, ἐκ λόγου μεῖζων ἐξ
 ἐλάττωνος καταλαμβάνει.

ΘΕΟ. Οὐκοῦν σχολὴν ἄγομεν, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Φαινόμεθα. καὶ πολλάκις μὲν γε δῆ, ὦ δαιμόνιε, καὶ
 5 ἄλλοτε κατενόησα, ἀτὰρ καὶ νῦν, ὡς εἰκότως οἱ ἐν ταῖς φιλο-
 σοφίαις πολὺν χρόνον διατρέψαντες εἰς τὰ δικαστήρια ἰόντες
 γελοῖοι φαίνονται ῥήτορες.

ΘΕΟ. Πῶς δὴ οὖν λέγεις;

ΣΩ. Κινδυνεύουσιν οἱ ἐν δικαστηρίοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐκ
 d νέων κυλινδούμενοι πρὸς τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ τοιαύτῃ δια-
 τριβῇ τεθραμμένους ὡς οἰκείται πρὸς ἐλευθέρους τεθράφθαι.

ΘΕΟ. Πῆ δῆ;

ΣΩ. Ἴτι τοῖς μὲν τοῦτο ὃ σὺ εἶπες αἰεὶ πάρεστι, σχολή, καὶ τοὺς
 5 λόγους ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ σχολῆς ποιοῦνται· ὥσπερ ἡμεῖς νυνὶ τρί-
 τον ἤδη λόγον ἐκ λόγου μεταλαμβάνομεν, οὕτω κακεῖνοι, ἐὰν
 αὐτοὺς ὁ ἐπελθὼν τοῦ προκειμένου μᾶλλον καθάπερ ἡμᾶς
 ἀρέσῃ· καὶ διὰ μακρῶν ἢ βραχέων μέλει οὐδὲν λέγειν, ἂν μόνον
 e τύχῃσι τοῦ ὄντος· οἱ δὲ ἐν ἀσχολίᾳ τε αἰεὶ λέγουσι—κατεπεύγει
 γὰρ ὕδωρ ῥέον— καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ περὶ οὐδ' ἂν ἐπιθυμήσωσι τοὺς

θεωρώντας πώς είναι πρὸς τὸ συμφέρον της, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι καὶ ἔτσι. Ἀλλὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια μιλάω —γιὰ τὰ δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, τὰ εὐσεβῆ καὶ τὰ μὴ εὐσεβῆ— πολλοὶ ἰσχυρίζονται πὼς δὲν ὑφίσταται κάποιος ἀπὸ αὐτὰ πού νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση μιὰ δική του οὐσία, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ ὅποιο πιστεύεται γενικά, αὐτὸ τότε καθίσταται ἀληθές, ἐφόσον πιστεύεται ὅτι εἶναι ἔτσι καὶ γιὰ ὅσον χρόνο πιστεύεται. Ἀκόμη καὶ ὅσοι δὲν συμφωνοῦν ἀπόλυτα μὲ ὅσα λέει ὁ Πρωταγόρας, ὀδηγοῦν τὴ σοφία πρὸς μιὰ τέτοια κατεύθυνση.⁴⁴ Ὅμως, Θεόδωρε, ἢ μιὰ κουβέντα μᾶς φέρνει στὴν ἄλλη, ἢ λιγότερο σπουδαία σὲ αὐτὴν πού εἶναι περισσότερο.

ΘΕΟ. Καὶ λοιπόν, Σωκράτη, δὲν ἔχουμε χρόνο στὴ διάθεσή μας;

ΣΩ. Προφανῶς. Ἀλλὰ τώρα, ὅπως καὶ πολλές ἄλλες φορές, ὑπέροχε ἀνθρώπε, ἀντιλαμβάνομαι πόσο εἶναι ἀναμενόμενο ὅσοι ἀφιερώνουν πολὺν χρόνο στὴ φιλοσοφία νὰ ἐμφανίζονται ὡς γελοῖοι ρήτορες, ὅταν πᾶνε στὰ δικαστήρια.

ΘΕΟ. Γιατί τὸ λὲς αὐτό;

ΣΩ. Ἄν συγκρίνουμε ὅσους τριγυροῦν ἀπὸ τὰ νιάτα τους στὰ δικαστήρια καὶ σὲ ἄλλους τέτοιους χώρους μὲ ὅσους ἔχουν ἀνατραφεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐνασχολήσεις, φαίνονται σὰν τοὺς ὑπηρέτες ὡς πρὸς τοὺς ἐλεύθερους ἀνθρώπους.

ΘΕΟ. Πῶς αὐτό;

ΣΩ. Ἐφόσον, ὅπως εἶπες, ἐτοῦτοι ἔχουν πάντοτε ἐλεύθερο χρόνο στὴ διάθεσή τους καὶ διεξάγουν τίς συζητήσεις τους εἰρηνικά καὶ δίχως βιασύνη. Ὅπως ἐμεῖς τώρα, πού ἤδη γιὰ τρίτη φορά περναῖμε ἀπὸ τὸ ἓνα ἐπιχείρημα στοὺς ἄλλοι, ἔτσι κάνουν καὶ ἐκεῖνοι, ἐφόσον τυχὸν τὸ παρακάτω τοὺς ἐνδιαφέρει περισσότερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο — ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε μὲ ἐμᾶς. Δὲν τοὺς νοιάζει ἂν θὰ μιλήσουν διὰ μακρῶν ἢ βραχυλογικά, φτάνει μόνον νὰ καταλήξουν σὲ αὐτὸ πού ἰσχύει. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι μιλοῦν πάντοτε βιαστικά —γιατί τοὺς ἐπείγει τὸ νερὸ πού κυλάει στὴν κλεψύδρα— καὶ δὲν τοὺς παίρνει νὰ μιλήσουν γιὰ ὅτιδήποτε

- λόγους ποιείσθαι, ἀλλ' ἀνάγκην ἔχων ὁ ἀντιδικὸς ἐφέστηκεν καὶ ὑπογραφήν παραναγιγνωσκομένην ὦν ἐκτὸς οὐ ῥητέον· [ἦν
- 5 ἀντωμοσίαν καλοῦσιν] οἱ δὲ λόγοι αἰεὶ περὶ ὁμοδούλου πρὸς δεσπότην καθήμενον, ἐν χειρὶ τινα δίκην ἔχοντα, καὶ οἱ ἀγῶνες οὐδέποτε τὴν ἄλλως ἀλλ' αἰεὶ τὴν περὶ αὐτοῦ, πολλάκις δὲ καὶ
- 173 περὶ ψυχῆς ὁ δρόμος· ὥστ' ἐξ ἀπάντων τούτων ἔντονοι καὶ δριμύεις γίνονται, ἐπιστάμενοι τὸν δεσπότην λόγῳ τε θωπεύσαι καὶ ἔργῳ ὑπελθεῖν, σμικροὶ δὲ καὶ οὐκ ὀρθοὶ τὰς ψυχάς. τὴν γὰρ αὔξην καὶ τὸ εὐθύ τε καὶ τὸ ἐλευθέριον ἢ ἐκ νέων δουλεία
- 5 ἀφήρηται, ἀναγκάζουσα πράττειν σκολιά, μεγάλους κινδύνους καὶ φόβους ἔτι ἀπαλαιῖς ψυχαῖς ἐπιβάλλουσα, οὓς οὐ δυνάμενοι μετὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀληθοῦς ὑποφέρειν, εὐθύς ἐπὶ τὸ ψεῦδος τε καὶ τὸ ἀλλήλους ἀνταδικεῖν τρεπόμενοι πολλὰ κάμπτονται
- b** καὶ συγκλῶνται, ὥσθ' ὑγιᾶς οὐδὲν ἔχοντες τῆς διανοίας εἰς ἀνδρας ἐκ μειρακίων τελευτῶσι, δεινοὶ τε καὶ σοφοὶ γεγονότες, ὡς οἴονται. καὶ οὗτοι μὲν δὴ τοιοῦτοι, ᾧ Θεόδωρε· τοὺς δὲ τοῦ ἡμετέρου χοροῦ πότερον βούλει διελθόντες ἢ ἑάσαντες πάλιν
- 5 ἐπὶ τὸν λόγον τρεπώμεθα, ἵνα μὴ καί, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, λίαν πολὺ τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ μεταλήψει τῶν λόγων καταχρώμεθα;
- ΘΕΟ. Μηδαμῶς, ᾧ Σώκρατες, ἀλλὰ διελθόντες. πάνυ γὰρ
- c** εὖ τοῦτο εἴρηκας, ὅτι οὐχ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ τοιῷδε χορεύοντες τῶν λόγων ὑπηρεταί, ἀλλ' οἱ λόγοι ἡμέτεροι ὥσπερ οἰκέται, καὶ ἕκαστος αὐτῶν περιμένει ἀποτελεσθῆναι ὅταν ἡμῖν δοκῇ· οὔτε

e4-5 [ ] Abresch: om. Hicken a3 ὑπελθεῖν Themistius, Cobet: χαρίσασθαι
c Nancy a4 ἐλευθέριον Themistius, Burnet: ἐλεύθερον **c**

τυχόν ἐπιθυμήσουν, ἀλλὰ ἔχουν ἀπὸ πάνω τους τὸν ἀντίδικο μὲ ἓναν κατάλογο τῶν προαποφασισμένων πρὸς συζήτηση θεμάτων, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν μποροῦν νὰ ἀποστοῦν. Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοὺς ἀφοροῦν κάθε φορὰ ἓναν ὁμόδουλό τους, καὶ ἀπευθύνονται πρὸς ἓναν ἀφέντη πού κάθεται κρατώντας στὸ χέρι του μιὰ συγκεκριμένη δικογραφία. Οἱ δικαστικοὶ ἀγῶνες δὲν εἶναι ποτὲ γιὰ κάτι ἀδιάφορο, ἀλλὰ πάντοτε ἀφοροῦν αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, καὶ πολλὰς φορὰς τὸ ἀποτέλεσμα ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴ ζωὴ τους. Ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν, γίνονται βίαιοι καὶ ἐριστικοί, γνωρίζοντας πῶς νὰ καλοπιιάσουν τὸν ἀφέντη μὲ τὰ λόγια τους καὶ πῶς νὰ τὸν ἐξαπατήσουν μὲ τίς πράξεις τους, μὲ τίς ψυχές τους ὅμως νὰ εἶναι μικροπρεπεῖς καὶ ὄχι εὐθυτενεῖς. Διότι τὴν ἀνάταση, τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος τοὺς τὴν ἔχει ἀφαιρέσει ἢ ὑποδούλωσέ τους ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία, πού τοὺς ὑποχρεώνει νὰ ἐνεργοῦν μὲ πλάγιους τρόπους, καθὼς φέρνει τίς τρυφερὲς ἀκόμη ψυχές τους ἀντιμέτωπες μὲ μεγάλους κινδύνους καὶ φόβους, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια. Ὅποτε εὐθύς στρέφονται πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ στὴν μετὰξὺ τους ἀντιδικία, στρεβλώνονται καὶ κατσιάζουν, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτα ὑγιὲς στὴ διάνοιά τους, καὶ καταλήγουν νὰ γίνουν ἄνδρες ἀπὸ τὰ παιδικὰ τους χρόνια, ἔχοντας γίνει («ἐπιτήδειοι» καὶ «σοφοί»), ὅπως νομίζουν. Καὶ ἐκεῖνοι εἶναι ἔτσι, Θεόδωρε.⁴⁵ Θέλεις τώρα νὰ σοῦ περιγράψω καὶ τὸ δικό μας σινάφι, ἢ νὰ τὸ ἀφήσουμε στὴν ἄκρη καὶ νὰ ἐπανέλθουμε στὴ συζήτησή μας, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν καταχραστοῦμε ὑπερβολικὰ αὐτὸ πού μόλις εἶπαμε, τὴν πολλὴν ἐλευθερία στὴν ἀλλαγὴ τῆς θεματολογίας τῶν λόγων μας;

ΘΕΟ. Ὅχι καθόλου, Σωκράτη, συνέχισε τὴν περιγραφή σου. Διότι τὸ εἶπες πολὺ ὠραῖα αὐτό, ὅτι ἐμεῖς πού ἀνήκουμε σὲ τοῦτο τὸ σινάφι δὲν εἴμαστε ὑπηρετές τῶν λόγων, ἀλλὰ οἱ λόγοι εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο, δικοὶ μας ὑπηρετές, καὶ ὅτι καθέννας τους πρέπει νὰ περιμένει γιὰ νὰ κάνει τὸ ἔργο του ὅταν ἐμεῖς τὸ ἀποφασίσουμε. Ἐφόσον δὲν ἔχουμε, ὅπως οἱ ποιητές, πάνω ἀπὸ

γὰρ δικαστῆς οὔτε θεατῆς ὥσπερ ποιηταῖς ἐπιτιμήσων τε καὶ
5 ἄρξων ἐπιστατεῖ παρ' ἡμῖν.

ΣΩ. Λέγωμεν δὴ, ὡς ἔοικεν, ἐπεὶ σοί γε δοκεῖ, περὶ τῶν κο-
ρυφαίων· τί γὰρ ἂν τις τοὺς γε φαύλως διατρίβοντας ἐν φιλο-
σοφία λέγοι; οὔτοι δέ που ἐκ νέων πρῶτον μὲν εἰς ἀγορὰν οὐκ
d ἴσασι τὴν ὁδόν, οὐδὲ ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἢ τι
κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον· νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα
λεγόμενα ἢ γεγραμμένα οὔτε ὀρώσιν οὔτε ἀκούουσι· σπουδαὶ
δὲ ἑταιριῶν ἐπ' ἀρχὰς καὶ σύνοδοι καὶ δεῖπνα καὶ σὺν αὐλητρίσι
5 κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς. εὐ δὲ ἢ κακῶς
τις γέγονεν ἐν πόλει, ἢ τί τω κακόν ἐστιν ἐκ προγόνων γεγονὸς
ἢ πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν ἢ οἱ τῆς θα-
λάττης λεγόμενοι χόες. καὶ ταῦτα πάντ' οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν,
e οἶδεν· οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν, ἀλλὰ τῷ
ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, ἣ δὲ
διάνοια, ταῦτα πάντα ἠγησαμένη σμικρὰ καὶ οὐδέν, ἀτιμάσασα
πανταχῇ πέτεται κατὰ Πίνδαρον “τᾶς τε γᾶς ὑπένερθε” καὶ τὰ
5 ἐπίπεδα γεωμετροῦσα, “οὐρανοῦ θ' ὑπερ” ἀστρονομοῦσα, καὶ
174 πᾶσαν πάντη φύσιν ἐρευνημένη τῶν ὄντων ἐκάστου ὄλου, εἰς
τῶν ἐγγύς οὐδὲν αὐτὴν συγκαθειῖσα.

ΘΕΟ. Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

ΣΩ. Ὡσπερ καὶ Θαλῆν ἀστρονομοῦντα, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄνω
5 βλέποντα, πεσόντα εἰς φρέαρ, Θραῦττά τις ἐμμελής καὶ χα-
ρίεσσα θεραπαινὶς ἀποσκῶψαι λέγεται ὡς τὰ μὲν ἐν οὐρανῷ
προθυμοῖτο εἰδέναί, τὰ δ' ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ παρὰ πόδας λαν-

e4 τᾶς τε Campbell e Clemente: τᾶ τε B^{PC}: τὰ τε c Iamblichus, Eusebius
e5 θ' ὑπερ Burnet: τε ὑπερ c

τὸ κεφάλι μας κάποιον δικαστὴ ἢ θεατὴ πού νά μᾶς ἐπιτιμᾷ καὶ νά μᾶς ἐξουσιάζει.

ΣΩ. Ἄς μιλήσουμε λοιπόν, ἐφόσον τὸ θέλεις, γιὰ τοὺς κορυφαίους. Ἄφ' οὗ τί νά πεῖ κανεὶς γιὰ ὅσους ἀσήμαντους ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία; Ἐκεῖνοι λοιπόν, πρῶτον, ἀπὸ τὰ νιάτα τοὺς δὲν ξέρουσιν τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἀγορά, οὔτε ποῦ βρίσκεται τὸ δικαστήριον ἢ τὸ βουλευτήριον, ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη δημόσια σύναξις. Τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα, εἴτε προφορικῶς εἴτε γραπτὰ, οὔτε τὰ βλέπουν οὔτε τὰ ἀκοῦν. Ὅσο γιὰ τὶς ὀργανωμένους ομάδες μὲ σκοπὸ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, τὶς συνελύσεις, τὶς συνεστιάσεις καὶ τὶς διασκεδάσεις μὲ αὐλητρίδες, αὐτὲς δὲν τοὺς περνοῦν ἀπὸ τὸν νοῦ οὔτε στὸ ὄνειρό τους. Γιὰ τὸ ἂν κάποιος συμπολίτης τοὺς εἶναι ἀπὸ καλὴ ἢ κακὴ γενιά, ἢ ποιὸ κακὸ ἔχει συμβεῖ στους προγόνους του, εἴτε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀνδρῶν εἴτε ἀπὸ ἐκείνην τῶν γυναικῶν τῆς οἰκογένειας, τὸ ἀγνοοῦν ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὸ «πὸσους κουβάδες νερὸ ἔχει ἡ θάλασσα», πού λέει ὁ λόγος. Καὶ ὅλα τοῦτα δὲν ξέρουσιν καὶ ὅτι δὲν τὰ ξέρουσιν. Διότι δὲν ἀπέχουν ἀπ' ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ προκαλέσουν ἐντύπωση, ἀλλὰ ἐπειδὴ στὴν πραγματικότητα μόνον τὸ σῶμα τοὺς βρίσκεται μέσα στὴν πόλιν καὶ κατοικεῖ ἐκεῖ, ἐνῶ, καθὼς ὅλα αὐτὰ τὰ θεωροῦν μηδαμινὰ καὶ ἕνα τίποτα, ἢ διάνοιά τους τὰ περιφρονεῖ καὶ πετάει παντοῦ, ὅπως λέει ὁ Πίνδαρος,⁴⁶ «καὶ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ», ἐξετάζοντας τὴ γεωμετρία τῶν πεδιάδων τῆς, «καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ» μελετῶντας ἀστρονομία, καὶ ἐρευνῶντας μὲ κάθε τρόπο ὅλη τὴ φύσιν τοῦ κάθε ὄντος ὡς σύνολο, δίχως νὰ κατεβάζει τὸ βλέμμα τῆς σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα βρίσκονται κοντὰ σὲ αὐτήν.

ΘΕΟ. Τί ἐννοεῖς μὲ αὐτό, Σωκράτης;

ΣΩ. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θαλῆς πού ἀσχολεῖτο μὲ τὴν ἀστρονομία, Θεόδωρε, καὶ κοιτάζοντας ψηλὰ ἔπεσε σὲ ἕνα πηγάδι, ὁπότε μιὰ ὑπηρέτρια ἀπὸ τὴ Θράκη, ἐτοιμολόγη καὶ τσαχπίνια, λέγεται ὅτι τὸν περιγέλασε ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ἐνῶ ἤθελε νὰ γνωρίσει τὰ πράγματα στὸν οὐρανὸ, δὲν εἶχε ἰδέα γιὰ ὅσα βρίσκονταν μπροστά του καὶ κοντὰ στὰ πόδια του. Τὸ ἴδιο πείρα-

- b θάνοι αὐτόν. ταὐτὸν δὲ ἀρκεῖ σκῶμμα ἐπὶ πάντας ὅσοι ἐν φιλοσοφίᾳ διάγουσι. τῷ γὰρ ὄντι τὸν τοιοῦτον ὁ μὲν πλησίον καὶ ὁ γείτων λέληθεν, οὐ μόνον ὃ τι πράττει, ἀλλ' ὀλίγον καὶ εἰ ἄνθρωπός ἐστιν ἢ τι ἄλλο θρέμμα· τί δέ ποτ' ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ
- 5 τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει διάφορον τῶν ἄλλων ποιεῖν ἢ πάσχειν, ζητεῖ τε καὶ πράγματ' ἔχει διερευνώμενος. μανθάνεις γάρ που, ὦ Θεόδωρε· ἢ οὐ;

ΘΕΟ. Ἐγώ γε· καὶ ἀληθῆ λέγεις.

- ΣΩ. Τοιγάρτοι, ὦ φίλε, ἰδίᾳ τε συγγιγνόμενος ὁ τοιοῦτος
- c ἐκάστω καὶ δημοσίᾳ, ὅπερ ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅταν ἐν δικαστηρίῳ ἢ που ἄλλοθι ἀναγκασθῆ περὶ τῶν παρὰ πόδας καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς διαλέγεσθαι, γέλωτα παρέχει οὐ μόνον θράτταις ἀλλὰ καὶ τῷ ἄλλῳ ὄχλῳ, εἰς φρέατά τε καὶ πᾶσαν ἀπορίαν
- 5 ἐμπίπτων ὑπὸ ἀπειρίας, καὶ ἡ ἀσχημοσύνη δεινῆ, δόξαν ἀβελτερίας παρεχομένη· ἐν τε γὰρ ταῖς λαιδορίαις ἴδιον ἔχει οὐδὲν οὐδένα λαιδορεῖν, ἅτ' οὐκ εἰδῶς κακὸν οὐδὲν οὐδενὸς ἐκ τοῦ μὴ
- d μεμελετηκέναι· ἀπορῶν οὖν γελοῖος φαίνεται. ἐν τε τοῖς ἐπαίνοις καὶ ταῖς τῶν ἄλλων μεγαλαυχίαις οὐ προσποιήτως ἀλλὰ τῷ ὄντι γελῶν ἔνδηλος γιγνόμενος ληρώδης δοκεῖ εἶναι. τύραννόν τε γὰρ ἢ βασιλέα ἐγκωμιαζόμενον, ἕνα τῶν νομέων,
- 5 οἷον συβώτην ἢ ποιμένα ἢ τινα βουκόλον, ἠγείται ἀκούειν εὐδαιμονιζόμενον πολὺ βδάλλοντα· δυσκολώτερον δὲ ἐκείνων ζῶον καὶ ἐπιβουλότερον ποιμαίνειν τε καὶ βδάλλειν νομίζει
- e αὐτούς, ἄγροικον δὲ καὶ ἀπαιδευτον ὑπὸ ἀσχολίας οὐδὲν ἦττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι, σηκὸν ἐν ὄρει τὸ

γμα ταιριάζει σὲ ὄλους ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁ ἄνθρωπος στὴν πραγματικότητα ἀγνοεῖ ποιὸς βρῖσκεται κοντά του ὅπως καὶ τὸν γείτονά του, ὄχι μόνον τὸ τί κάνει, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ ἂν εἶναι ἄνθρωπος ἢ κάποιον ἄλλο ζωντανό. Ἐρευνᾷ ὁμως καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸ τί ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ τί ταιριάζει σὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ φύση νὰ κάνει καὶ νὰ ὑφίσταται κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα πράγματα. Καταλαβαίνει κάπως, Θεόδωρε, ἢ ὄχι;

ΘΕΟ. Ἀσφαλῶς, καὶ λὲς ἀλήθεια.

ΣΩ. Ἔτσι λοιπόν, φίλε μου, ὁ ἄνθρωπος αὐτός, εἴτε σὲ ἰδιωτικὸ χῶρο βρῖσκεται μὲ κάποιον ἄλλον εἴτε σὲ δημόσιο, ὅπως εἶπα στὸ ξεκίνημα τῆς ὁμιλίας μου, ὅταν βρεθεῖ στὴν ἀνάγκη νὰ συζητήσει στὸ δικαστήριον ἢ κάπου ἄλλου γιὰ ὅσα βρῖσκονται μπροστά στὰ πόδια του καὶ στὰ μάτια του, προκαλεῖ γέλια, ὄχι μόνον στίς Θρακιώτισσες, ἀλλὰ καὶ στὸ ὑπόλοιπο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας του πέφτει μέσα σὲ πηγᾶδια καὶ κάθε λογῆς ἀδιέξοδα. Ἡ ἀδεξιότητά του εἶναι φοβερὴ καὶ προξενεῖ τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι βλάκας. Μέσα σὲ ὄλον αὐτὸν τὸν χλευασμό, ὁ ἴδιος ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸ του νὰ μὴ λοιδορεῖ καθόλου κανέναν, καθὼς δὲν ἔχει μελετήσει, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ξέρει, τίποτε κακὸ γιὰ κανέναν. Καὶ ἐξαιτίας τῆς ἀμηχανίας του φαίνεται γελοῖος. Ὅταν ἀκούει ἐπαίνους καὶ τίς μεγαλοστομίες πού λέγονται γιὰ ἄλλους, βάζει τὰ γέλια, ὄχι προσποιούμενος ἀλλὰ εἰλικρινά, ὁπότε, ὅταν γίνει ἀντιληπτὸς θεωρεῖται ἐπιπόλαιος. Καὶ ὅταν ἀκούσει νὰ ἐγκωμιάζουν κάποιον τύραννο ἢ βασιλιά, θεωρεῖ ὅτι ἀκούει ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς πού φυλάνε κοπάδια, εἴτε γιὰ χοιροβοσκὸ πρόκειται εἴτε γιὰ ποιμένα εἴτε γιὰ κανέναν ἀγελαδάρη, νὰ τὸν μακαρίζουν ἐπειδὴ ἀρμέγει πολὺ γάλα. Γνωρίζει ὁμως ὅτι, ἐπειδὴ ἐκείνοι οἱ ἄλλοι ἔχουν νὰ κάνουν τὸν βοσκὸ καὶ νὰ ἀρμέγουν ἕνα ζῶο πού εἶναι πιὸ δύστροπο καὶ ὑπουλο ἀπὸ ἐκεῖνα, εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ γίνονται καὶ αὐτοὶ ἀγροῖκοι καὶ ἀπαίδευτοι σὰν τοὺς τσοπαναραῖους ἐξαιτίας τῶν ἀσχολιῶν τους, ὑψώνοντας τὸν πύργο τους ψηλά, περιτριγυρισμένον ἀπὸ τεῖχος. Καὶ ὅταν

τείχος περιβεβλημένον. γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέθρα ἢ ἔτι πλείω ἀκούσῃ ὡς τις ἄρα κεκτημένος θαυμαστὰ πλήθει κέκτηται, 5 πάνσμικρα δοκεῖ ἀκούειν εἰς ἅπασαν εἰθώς τὴν γῆν βλέπειν. τὰ δὲ δὴ γένη ὑμνούντων, ὡς γενναῖός τις ἑπτὰ πάππους πλουσίους ἔχων ἀποφῆναι, παντάπασιν ἀμβλῦν καὶ ἐπὶ σμικρὸν 175 ὀρώντων ἡγείται τὸν ἔπαινον, ὑπὸ ἀπαιδευσίας οὐ δυναμένων εἰς τὸ πᾶν αἰεὶ βλέπειν οὐδὲ λογίζεσθαι ὅτι πάππων καὶ προγόνων μυριάδες ἐκάστω γεγόνασιν ἀναρίθμητοι, ἐν αἷς πλούσιοι καὶ πτωχοὶ καὶ βασιλῆς καὶ δούλοι βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνας 5 πολλακίς μυρίοι γεγόνασιν ὄψωσιν· ἀλλ' ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσι καταλόγῳ προγόνων σεμννομένων καὶ ἀναφερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφιτρύωνος ἄτοπα αὐτῷ καταφαίνεται τῆς σμικρολογίας, ὅτι δὲ ὁ ἀπ' Ἀμφιτρύωνος εἰς τὸ ἄνω πεντεκαικεκοστός τοιοῦτος ἦν οἷα συνέβαιεν αὐτῷ τύχη, καὶ ὁ πεντηκοστός ἀπ' αὐτοῦ, γελᾷ οὐ δυναμένων λογίζεσθαί τε καὶ χαννότη- 5 τα ἀνοήτου ψυχῆς ἀπαλλάττειν. ἐν ἅπασιν δὴ τούτοις ὁ τοιοῦτος ὑπὸ τῶν πολλῶν καταγελᾶται, τὰ μὲν ὑπερηφάνως ἔχων, ὡς δοκεῖ, τὰ δ' ἐν ποσὶν ἀγνοῶν τε καὶ ἐν ἐκάστοις ἀπορῶν.

ΘΕΟ. Παντάπασιν τὰ γιγνόμενα λέγεις, ὦ Σώκратες.

ΣΩ. Ὅταν δέ γέ τινα αὐτός, ὦ φίλε, ἐλκύσῃ ἄνω, καὶ ἐθελήσῃ 5 c τις αὐτῷ ἐκβῆναι ἐκ τοῦ “τί ἐγὼ σὲ ἀδικῶ ἢ σὺ ἐμέ”; εἰς σκέψιν αὐτῆς δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας, τί τε ἐκάτερον αὐτοῦν καὶ τί τῶν πάντων ἢ ἀλλήλων διαφέρετον, ἢ ἐκ τοῦ “εἰ βασιλεὺς εὐδαίμων κεκτημένος τ' αὖ πολὺ χρυσίον,” βασιλείας πέρι καὶ 5 ἀνθρωπίνης ὅλως εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ἐπὶ σκέψιν, ποίω τέ τινε ἐστὸν καὶ τίνα τρόπον ἀνθρώπου φύσει προσήκει τὸ μὲν

ἀκούσει ὅτι κάποιος ἔχει χίλια στρέμματα γῆς ἢ καὶ περισσό-
τερα, θαυμαστά γιὰ τὸ πλῆθος τους, τοῦ φαίνονται πολὺ λίγα,
καθὼς εἶναι συνηθισμένος νὰ βλέπει τὴ γῆ στὸ σύνολό της. Καὶ
ὅσους ἐξυμνοῦν τὴν καταγωγὴ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ὅταν κά-
ποιος καμαρώνει ἐπειδὴ ἔχει ἑπτὰ παπποῦδες μὲ μεγάλη πε-
ριουσία, ὁ ἔπαινος τοῦ φαίνεται ἐντελῶς βλακώδης καὶ κοντό-
φθαλμος, ποὺ ὀφείλεται στὸ ὅτι, ἐξαιτίας τῆς ἀπαιδευσίας τους,
δὲν μποροῦν κάθε φορά νὰ δοῦν τὴ συνολικὴ εἰκόνα, οὔτε νὰ ἀ-
ναλογοστοῦν ὅτι ὁ ὅποιοσδήποτε διαθέτει χιλιάδες καὶ ἀναρί-
θμητους παπποῦδες καὶ προγόνους, στοὺς ὁποίους συγκαταλέ-
γονται πολλὲς χιλιάδες πλούσιοι καὶ φτωχοί, βασιλιάδες καὶ
δοῦλοι, βάρβαροι καὶ Ἕλληνες. Τὸ νὰ περηφανεύεται κανεὶς γιὰ
ἓναν κατάλογο μὲ εἰκοσιπέντε προγόνους ποὺ ἀνάγονται στὸν
Ἡρακλῆ, τὸν γιὸ τοῦ Ἀμφιτρώνα, τοῦ φαίνεται ἄτοπο στὴ μι-
κρολογία του. Γελάει μὲ κάποιον ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξει
τὴν ἀνόητη ψυχὴ του ἀπὸ τὴ χαζομάρα νὰ ὑπολογίζει ὅτι ὁ εἰ-
κοστός πέμπτος πρόγονός του πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀμφιτρώνα ἦταν
ἔτσι κι ἔτσι, καὶ ποιά ἦταν ἡ τύχη του, καθὼς καὶ ποιός ἦταν
ὁ πεντηκοστός πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολ-
λοὺς, λοιπόν, ἐκεῖνος γίνεται ἀντικείμενο χλευασμοῦ, ἄλλοτε
γιὰ τὴν ἀλαζονεία του, ὅπως πιστεύεται, καὶ ἄλλοτε ἐπειδὴ ἀ-
γνοεῖ τί βρῖσκεται μπροστὰ ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ ἀπορεῖ γιὰ
κάθε τί.⁴⁷

ΘΕΟ. Λὲς τὰ πράγματα ἀκριβῶς ὅπως εἶναι, Σωκράτη.

ΣΩ. Ὅταν τώρα ὁμως, φίλε μου, αὐτὸς προσελκύσει πρὸς τὰ
ἐπάνω κάποιον ἄλλον,⁴⁸ καὶ ἐπιχειρήσει νὰ τὸν ἀποσπάσει ἀπὸ
τὸ «Σὲ τί σὲ ἀδικῶ ἐγὼ καὶ ἐσὺ ἐμένα;» πρὸς τὴ σκέψη γιὰ τὴν
ἴδια τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ποιά εἶναι τὰ ιδιαίτερα χα-
ρακτηριστικὰ τῆς καθεμιᾶς καὶ σὲ τί διαφέρουν μεταξύ τους
καὶ ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα, ἢ ἀπὸ τὸ «Ἄν ὁ τάδε βασιλιάς εἶναι εὐ-
τυχῆς ἐπειδὴ κατέχει καὶ μεγάλο πλοῦτο» πρὸς τὴ σκέψη σχε-
τικὰ μὲ τὴ βασιλεία γενικὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη εὐδαιμονία
ἢ ἀθλιότητα, ποιά εἶναι ἡ φύση τους καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ταιριάζει
στὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ ἀποκτήσει τὴ μία ἀπὸ αὐτὲς καὶ τὴν

κτῆσασθαι αὐτοῖν, τὸ δὲ ἀποφυγεῖν—περὶ τούτων ἀπάντων
d ὅταν αὐτὸν δέη λόγον διδόναι τὸν σμικρὸν ἐκείνῳ τὴν ψυχὴν καὶ
 δριμύνην καὶ δικανικὴν, πάλιν αὐτὸν τὰ ἀντίστροφα ἀποδίδωσιν·
 εἰλιγγιῶν τε ἀπὸ ὑψηλοῦ κρεμασθεὶς καὶ βλέπων μετέωρος
 ἄνωθεν ὑπὸ ἀθηθείας ἀδημονῶν τε καὶ ἀπορῶν καὶ βατταρίζων
 5 γέλωτα θράτταις μὲν οὐ παρέχει οὐδ' ἄλλω ἀπαιδευτῷ οὐδενί,
 οὐ γὰρ αἰσθάνονται, τοῖς δ' ἐναντίως ἢ ὡς ἀνδραπόδοις τρα-
 φέεισι πᾶσιν. οὗτος δὲ ἑκατέρου τρόπος, ὃ Θεόδωρε, ὃ μὲν τῷ
e ὄντι ἐν ἐλευθερίᾳ τε καὶ σχολῇ τεθραμμένον, ὃν δὲ φιλόσοφον
 καλεῖς, ὃ ἀνεμέσητον εὐήθει δοκεῖν καὶ οὐδενὶ εἶναι ὅταν εἰς
 δουρικὰ ἐμπέσῃ διακονήματα, οἷον στρωματόδεσμον μὴ ἐπι-
 σταμένον συσκευάσασθαι μηδὲ ὄψιν ἡδύναι ἢ θῶπας λόγους· ὃ
 5 δ' αὐτὸν τὰ μὲν τοιαῦτα πάντα δυναμένον τωρῶς τε καὶ ὀξέως δια-
 κονεῖν, ἀναβάλλεσθαι δὲ οὐκ ἐπισταμένον ἐπιδέξια ἐλευθερίως
 οὐδέ γ' ἁρμονίαν λόγων λαβόντος ὀρθῶς ὑμνήσαι θεῶν τε καὶ
 176 ἀνδρῶν εὐδαιμόνων βίον. [ἀληθῆ]

ΘΕΟ. Εἰ πάντας, ὦ Σώκρατες, πείθοις ἃ λέγεις ὡσπερ ἐμέ,
 πλείων ἂν εἰρήνη καὶ κακὰ ἐλάττω κατ' ἀνθρώπους εἶη.

ΣΩ. Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὦ Θεόδωρε —ὑ-
 5 πεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη— οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ
 ἰδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ
 ἐξ ἀνάγκης. διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅ τι
b τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ
 δίκαιον καὶ ὄσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄρι-
 στε, οὐ πάνυ τι ῥάδιον πείσαι ὡς ἄρα οὐχ ὧν ἕνεκα οἱ πολλοί

d4 βατταρίζων Pierson e Themistio: βαρβαρίζων e Iamblichus, Eusebius, Narcy e 4-5 ὃ δ' P Iamblichus: ὄδ' W: οὐδ' BT: τοῦ δ' Eusebius
 e6 ἐλευθερίως Athenaeus: ἐλευθέρως e Iamblichus, Eusebius, Suda a1 [ ]
 Burnet: om. Athenaeus

ἄλλη νὰ τὴν ἀποφύγει — ὅταν ἔχει νὰ δώσει λόγο γιὰ ὅλα τοῦτα ἐκεῖνος ὁ μικρόψυχος, σκληρὸς καὶ δικομανὴς, τότε πάλι ἡ κατάσταση ἀντιστρέφεται: εἶναι τώρα ἐκεῖνος ποὺ νιώθει ζαλάδα ἔτσι ὅπως βρίσκεται κρεμασμένος ἀπὸ ψηλὰ κοιτάζοντας ἀπὸ ἐπάνω αἰωρούμενος καί, εὐρισκόμενος σὲ ἀγωνία καὶ ἀμηχανία, θὰ τραυλίζει καὶ θὰ γίνεται καταγέλαστος, ὄχι ἀπὸ τὶς Θρακιώτισσες οὔτε ἀπὸ κάποιον ἄλλον ἀπαίδευτο — ἀφοῦ ἐκεῖνοι δὲν ἀντιλαμβάνονται τί συμβαίνει— ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἡ ἀνατροφή τους εἶναι ἡ ἀντίθετη ἀπὸ ἐκείνη τῶν δούλων. Αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας ποὺ ἔχουν αὐτὲς οἱ δύο κατηγορίες ἀνθρώπων, Θεόδωρε, ὁ ἕνας καλλιεργημένος μὲ ἐλευθερία καὶ ἄνεση, τὸν ὁποῖο θὰ ἀποκαλέσουμε φιλόσοφο, καὶ ποὺ δὲν τὸν νοιάζει ἂν θὰ φανεῖ ἀνόητος καὶ ἄχρηστος ὅταν βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μὲ δουλικὲς ἀσχολίες, ὅπως λ.χ. ὅταν δὲν ξέρει πῶς νὰ συσκευάσει τὸν στρωματόδεσμό του ἢ νὰ μαγειρέψει ἕνα νόστιμο φαγητὸ ἢ νὰ μεταχειρίζεται κολακευτικὲς ἐκφράσεις. Ὁ ἄλλος πάλι μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα αὐτὰ μὲ ἐπιδεξιότητα καὶ γρηγοράδα, δὲν ἔχει μάθει ὅμως πῶς νὰ φοράει τὸ ροῦχο του σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, οὔτε ἔχει κατανοήσει πῶς νὰ μιλάει μὲ ἁρμονία, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐξυμνεῖ τὸν εὐδαίμονα βίο τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων.⁴⁹

ΘΕΟ. Ἄν θὰ μπορούσες, Σωκράτη, νὰ πείσεις ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιὰ ὅσα λὲς ὅπως πείθεις ἐμένα, τότε θὰ ὑπῆρχαν περισσότερο εἰρήνη καὶ λιγότερα κακὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

ΣΩ. Ὡστόσο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθοῦν τὰ κακὰ, Θεόδωρε — ἀφοῦ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑπάρχει πάντοτε κάτι ποὺ νὰ εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ τὸ καλό—, ἀλλὰ δὲν ἔχουν αὐτὰ θέση μεταξὺ τῶν θεῶν, ὅποτε εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τριγυροῦν στὴ θνητὴ φύση καὶ σὲ τοῦτον ἐδῶ τὸν χῶρο. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει κανεὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα. Καὶ αὐτὴ ἡ φυγὴ εἶναι ἡ ἐξομοίωση πρὸς τὸν Θεό, ὅσο εἶναι δυνατόν· καὶ ἡ ἐξομοίωση συνίσταται στὸ νὰ γίνῃ κάποιος δίκαιος, εὐσεβὴς καὶ φρόνιμος. Ὅμως βέβαια, ὑπέροχε ἄνθρωπε, δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ πείσει κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι κάποιος

φασι δεῖν πονηρίαν μὲν φεύγειν, ἀρετὴν δὲ διώκειν, τούτων χά-
 5 ριν τὸ μὲν ἐπιτηδευτέον, τὸ δ' οὐ, ἵνα δὴ μὴ κακὸς καὶ ἵνα ἀ-
 γαθὸς δοκῆ εἶναι· ταῦτα μὲν γὰρ ἔστιν ὁ λεγόμενος γραῶν ὑ-
 c οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἶόν τε δικαιοτάτος, καὶ οὐκ ἔστιν
 αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν αὐτῷ γένηται ὅτι δικαιοτά-
 τος. περὶ τοῦτο καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρὸς καὶ οὐδενία τε
 5 καὶ ἀνανδρία. ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις σοφία καὶ ἀρετὴ ἀλη-
 θινή, ἡ δὲ ἄγνοια ἀμαθία καὶ κακία ἐναργής· αἱ δ' ἄλλαι δεινό-
 τητές τε δοκοῦσαι καὶ σοφαίαι ἐν μὲν πολιτικαῖς δυναστείαις
 d γιγνόμεναι φορτικάι, ἐν δὲ τέχναις βάνανσοι. τῷ οὖν ἀδικοῦντι
 καὶ ἀνόσια λέγοντι ἢ πράττοντι μακρῷ ἄριστ' ἔχει τὸ μὴ συγ-
 χωρεῖν δεινῷ ὑπὸ πανουργίας εἶναι· ἀγάλλονται γὰρ τῷ ὀνει-
 5 δεῖ καὶ οἶονται ἀκούειν ὅτι οὐ λῆροί εἰσι, γῆς ἄλλως ἄχθη, ἀλλ'
 ἄνδρες οἴους δεῖ ἐν πόλει τοὺς σωθησομένους. λεκτέον οὖν
 τ' ἀληθές, ὅτι τοσοῦτω μᾶλλον εἰσιν οἶοι οὐκ οἶονται, ὅτι οὐχὶ
 οἶονται· ἀγνοοῦσι γὰρ ζημίαν ἀδικίας, ὃ δεῖ ἤκιστα ἀγνοεῖν. οὐ
 e γὰρ ἔστιν ἦν δοκοῦσιν, πληγαί τε καὶ θάνατοι, ὧν ἐνίστε πά-
 σχουσιν οὐδὲν ἀδικοῦντες, ἀλλὰ ἦν ἀδύνατον ἐκφυγεῖν.

ΘΕΟ. Τίνα δὴ λέγεις;

ΣΩ. Παραδειγμάτων, ὦ φίλε, ἐν τῷ ὄντι ἐστώτων, τοῦ μὲν
 5 θεοῦ εὐδαιμονεστάτου, τοῦ δὲ ἀθέου ἀθλιωτάτου, οὐχ ὁρῶντες
 ὅτι οὕτως ἔχει, ὑπὸ ἡλιθιότητός τε καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας λαν-

πρέπει να αποφεύγει την κακότητα και να επιζητεί την ἀρετή, ὄχι για τούς λόγους πού λέει ὁ πολὺς κόσμος ὅτι πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ κάνει κανεὶς τὰ μὲν καὶ ὄχι τὰ δὲ ἔτσι ὥστε νὰ μὴν φαίνεται πὼς εἶναι κακὸς ἀλλὰ καλός. Διότι αὐτά, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι παραμύθια πού λένε οἱ γιαγιάδες. Ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ πού θὰ σοῦ πῶ τώρα: ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι σὲ τίποτα καὶ μὲ κανέναν τρόπο ἄδικος ἀλλά, ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἀπόλυτα δίκαιος, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ εἶναι πιὸ ὅμοιο μὲ ἐκεῖνον ἀπ' ὅ,τι αὐτὸς ἀπὸ ἐμᾶς πού γίνεται ὅσο μπορεῖ πιὸ δίκαιος. Εἶναι σὲ αὐτὸ πού φανερώνει κάποιος ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἄξιος ἢ ἀλλιῶς ἀνανδρὸς καὶ τιποτένιος. Γιατὶ ἡ γνώση αὐτοῦ τοῦ πράγματος εἶναι σοφία καὶ ἀληθινὴ ἀρετὴ, ἐνῶ ἡ ἄγνοιά του εἶναι ἀμάθεια καὶ ξεκάθαρη κακία. Ἀντίθετα, οἱ ἄλλες ὑποτιθέμενες ἐπιδεξιότητες καὶ σοφίες, ὅταν ἀφοροῦν τὴν πολιτικὴ ἐπικράτηση εἶναι πρόστυχες, καὶ ὅταν ἀφοροῦν τεχνικὰ ἐπιτεύγματα εἶναι χυδαῖες. Σὲ ὅποιον ἀδικεῖ καὶ ἐκφράζεται ἢ ἐνεργεῖ ἀνόσια, λοιπόν, εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ μὴν τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ γίνῃ σπουδαῖος χάρη στὴν πανουργία του. Διότι ἔτσι αὐτοὶ χαίρονται γιὰ τὸ αἶσχος τους καὶ πιστεύουν ὅσους τούς λένε ὅτι δὲν εἶναι ἀνόητοι καὶ βάρος πάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ ὅτι τάχα εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης. Θὰ πρέπει νὰ τούς εἰπωθεῖ ἡ ἀλήθεια: πὼς δὲν εἶναι αὐτὸ πού νομίζουν ὅτι εἶναι, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο αὐτὸ πού δὲν πιστεύουν ὅτι εἶναι. Ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τίς βαριές συνέπειες τῆς ἀδικίας, αὐτὲς πού θὰ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴν ἀγνοοῦν. Διότι δὲν εἶναι ἐκεῖνες πού νομίζουν, τὰ μαστιγώματα καὶ οἱ θάνατοι — πού τοῦτα ἐνίστε τὰ ὑφίστανται δίχως νὰ κάνουν καμιὰ ἀδικία—, ἀλλὰ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ ξεφύγουν.

ΘΕΟ. Ποιὰ ἐννοεῖς;

ΣΩ. Μολονότι, φίλε μου, ὑπάρχουν πρότυπα στέρα ἐγκατεστημένα ἀνάμεσα στὰ ὄντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ μὲν θεῖο εἶναι τὸ εὐδαιμονέστερο καὶ τὸ ἅθεο τὸ ἀθλιότερο, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν βλέπουν πὼς εἶναι τὰ πράγματα, ἐξαιτίας τῆς ἡλιθιότητάς τους καὶ τῆς ὑπέρμετρης ἀνοησίας τους τὰ παραβλέπουν, καὶ μὲ

177 θάνουσι τῷ μὲν ὁμοιούμενοι διὰ τὰς ἀδίκους πράξεις, τῷ δὲ ἀνομοιούμενοι. οὐ δὴ τίνουσι δίκην ζῶντες τὸν εἰκότα βίον ᾧ ὁμοιοῦνται· ἐὰν δ' εἴπωμεν ὅτι, ἂν μὴ ἀπαλλαγῶσι τῆς δεινό-
 5 τητος, καὶ τελευτήσαντας αὐτοὺς ἐκεῖνος μὲν ὁ τῶν κακῶν κα-
 θαρὸς τόπος οὐ δέξεται, ἐνθάδε δὲ τὴν αὐτοῖς ὁμοιότητα τῆς
 διαγωγῆς αἰεὶ ἔξουσι, κακοὶ κακοῖς συνόντες, ταῦτα δὴ καὶ παν-
 τάπασι ὡς δεινοὶ καὶ πανούργοι ἀνοήτων τινῶν ἀκούσονται.

ΘΕΟ. Καὶ μάλα δὴ, ὦ Σώκρατες.

b ΣΩ. Οἶδά τοι, ὦ ἑταῖρε. ἐν μέντοι τι αὐτοῖς συμβέβηκεν·
 ὅταν ἰδίᾳ λόγον δέῃ δοῦναί τε καὶ δέξασθαι περὶ ὧν ψέγουσι,
 καὶ ἐθελήσωσιν ἀνδρικῶς πολὺν χρόνον ὑπομεῖναι καὶ μὴ ἀνά-
 5 δρωσ φυγεῖν, τότε ἀτόπως, ὦ δαιμόνιε, τελευτώντες οὐκ ἀρέ-
 σκουσιν αὐτοὶ αὐτοῖς περὶ ὧν λέγουσι, καὶ ἡ ῥητορική ἐκείνη
 πως ἀπομαραίνεται, ὥστε παίδων μηδὲν δοκεῖν διαφέρειν. περὶ
 μὲν οὖν τούτων, ἐπειδὴ καὶ πάρεργα τυγχάνει λεγόμενα, ἀπο-
 c στῶμεν—εἰ δὲ μή, πλείω αἰεὶ ἐπιρρέοντα καταχῶσει ἡμῶν τὸν
 ἐξ ἀρχῆς λόγον—ἐπὶ δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἴωμεν, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ.

ΘΕΟ. Ἐμοὶ μὲν τὰ τοιαῦτα, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἀηδέστερα
 ἀκούειν· ῥάω γὰρ τηλικῶδε ὄντι ἐπακολουθεῖν. εἰ μέντοι δοκεῖ,
 5 πάλιν ἐπανίωμεν.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐνταῦθά που ἦμεν τοῦ λόγου, ἐν ᾧ ἔφαμεν τοὺς
 τὴν φερομένην οὐσίαν λέγοντας, καὶ τὸ αἰεὶ δοκοῦν ἐκάστω
 τοῦτο καὶ εἶναι τούτῳ ᾧ δοκεῖ, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἐθέλειν δι-
 ισχυρίζεσθαι καὶ οὐχ ἥκιστα περὶ τὰ δίκαια, ὡς παντὸς μᾶλλον

τις ἄδικες πράξεις τους ἔξομοιώνονται μὲ τὸ ἓνα καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ ἄλλο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τιμωροῦνται μὲ τὸ νὰ ζοῦν τὴ ζωὴ ποὺ ταιριάζει σὲ αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο γίνονται ὅμοιοι. Καὶ ἂν τοὺς ποῦμε ὅτι, ἂν δὲν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν προηγησιὰ τους, τότε ὁ καθαρὸς ἀπὸ κακὰ ἐκεῖνος τόπος δὲν πρόκειται νὰ τοὺς δεχτεῖ μετὰ τὸν θάνατό τους, ἀλλὰ θὰ παραμείνουν γιὰ πάντα ἐδῶ, ἔχοντας ἓναν τρόπο ζωῆς ποὺ νὰ ἀντιστοιχεῖ στὴν ὁμοιότητά τους καὶ συνυπάρχοντας ὡς κακοὶ μὲ κακοὺς, ὅλα αὐτὰ τὰ ἀκοῦν ὡς ἀπόλυτες ἀνοησίες, καθὼς εἶναι δόλιοι καὶ πανοῦργοι.

ΘΕΟ. Καὶ πολὺ μάλιστα, Σωκράτη.

ΣΩ. Τὸ ξέρω, φίλε μου. Ὑπάρχει ὅμως ἓνα πράγμα ποὺ συμβαίνει σὲ αὐτούς, ὅταν βρεθοῦν κατ' ἰδίαν καὶ χρειαστεῖ νὰ δώσουν καὶ νὰ δεχθοῦν ἐξηγήσεις γιὰ ὅσα ψέγουν: ἐφόσον δεχθοῦν νὰ τὸ ὑπομείνουν αὐτὸ μὲ γενναιότητα καὶ νὰ μὴν τὸ βάλουν ἀνανδρα στὰ πόδια, τότε παραδόξως στὸ τέλος δὲν μένουν οὔτε οἱ ἴδιοι ἱκανοποιημένοι μὲ αὐτὰ ποὺ λέγουν καὶ ἡ ρητορικὴ τους δεινότητα ἐξανεμίζεται, ἔτσι ὥστε νὰ μοιάζουν σὰν μικρὰ παιδιὰ.⁵⁰

Ὅμως ὅλα τοῦτα ποὺ εἰπώθηκαν ἀποτελοῦν μιὰ παρέμβαση. Ἄς τὰ ἀφήσουμε λοιπὸν κατὰ μέρος —ἀφοῦ ἀλλιῶς θὰ μᾶς κατακλύσουν καὶ θὰ καταπνίξουν τὴν ἐπιχειρηματολογία μὲ τὴν ὁποία ξεκινήσαμε— καὶ ἄς ἐπιστρέψουμε στὰ προηγουμένα, ἐφόσον συμφωνεῖς καὶ ἐσύ.

ΘΕΟ. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμένα, Σωκράτη, προτιμῶ νὰ ἀκούω τις παρεμβάσεις σου, ἐπειδὴ μοῦ εἶναι πιὸ εὐκόλο στὴν ἡλικία μου νὰ τις παρακολουθήσω. Ἀλλὰ ἂν τὸ θέλεις ἐσύ, ἄς ἐπανέλθουμε καὶ πάλι.

ΣΩ. Λοιπὸν, βρισκόμασταν στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τῆς ἐπιχειρηματολογίας ὅπου λέγαμε ὅτι, ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἀέναα κινούμενη πραγματικότητα καὶ πὼς αὐτὸ ποὺ πιστεύει ὁ καθένας αὐτὸ καὶ ἰσχύει γι' αὐτὸν ποὺ τὸ πιστεύει, θέλουν νὰ ἐπιμείνουν σὲ αὐτὸ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑπόλοιπα, ἀλλὰ καὶ κυρίως σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ δίκαιο, λέγοντας ὅτι περισσότερο ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλ-

- d ἂ ἄν θῆται πόλις δόξαντα αὐτῇ, ταῦτα καὶ ἔστι δίκαια τῇ θε-
 μένῃ, ἕωσπερ ἂν κέηται· περὶ δὲ τάγαθὰ οὐδένα ἀνδρεῖον ἔθ'
 οὕτως εἶναι ὥστε τολμᾶν διαμάχεσθαι ὅτι καὶ ἂ ἄν ὠφέλιμα
 οἰηθεῖσα πόλις ἐαυτῇ θῆται, καὶ ἔστι τοσοῦτον χρόνον ὅσον ἂν
 5 κέηται ὠφέλιμα, πλὴν εἴ τις τὸ ὄνομα λέγοι· τοῦτο δέ που
 σκῶμι' ἂν εἶη πρὸς ὃ λέγομεν. ἢ οὐχί;
 ΘΕΟ. Πάνυ γε.
- e ΣΩ. Μὴ γὰρ λεγέτω τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ὄνομα-
 ζόμενον θεωρεῖτω.
 ΘΕΟ. Μὴ γάρ.
 ΣΩ. Ἄλλ' ὃ ἂν τοῦτο ὀνομάζῃ, τούτου δήπου στοχάζεται νο-
 5 μοθετουμένη, καὶ πάντας τοὺς νόμους, καθ' ὅσον οἶεται τε καὶ
 δύναται, ὡς ὠφελιμωτάτους ἐαυτῇ τίθεται· ἢ πρὸς ἄλλο τι
 βλέπουσα νομοθετεῖται;
- 178 ΘΕΟ. Οὐδαμῶς.
 ΣΩ. Ἡ οὖν καὶ τυγχάνει αἰεὶ, ἢ πολλὰ καὶ διαμαρτάνει ἐκά-
 στη;
- ΘΕΟ. Οἶμαι ἔγωγε καὶ ἀμαρτάνειν.
- 5 ΣΩ. Ἐπι τοίνυν ἐνθένδε ἂν μᾶλλον πᾶς τις ὁμολογήσειεν
 ταῦτ' αὐτὰ, εἰ περὶ παντός τις τοῦ εἶδους ἐρωτῶν ἔν ᾧ καὶ τὸ
 ὠφέλιμον τυγχάνει ὄν· ἔστι δέ που καὶ περὶ τὸν μέλλοντα χρό-
 νον. ὅταν γὰρ νομοθετώμεθα, ὡς ἐσομένους ὠφελίμους τοὺς
 νόμους τιθέμεθα εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον· τοῦτο δὲ “μέλλον”
 10 ὀρθῶς ἂν λέγοιμεν.
- b ΘΕΟ. Πάνυ γε.
 ΣΩ. Ἴθι δῆ, οὕτωςι ἐρωτῶμεν Πρωταγόραν ἢ ἄλλον τινὰ
 τῶν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ λεγόντων· “Πάντων μέτρον ἀνθρώπος
 ἐστίν,” ὡς φατέ, ᾧ Πρωταγόρα, λευκῶν βαρέων κούφων, οὐ-
 5 δεινὸς ὅτου οὐ τῶν τοιούτων· ἔχων γὰρ αὐτῶν τὸ κριτήριον ἐν

λο, εκείνα που ἔχει ἀποφασίσει ἡ πόλη, αὐτὰ καὶ εἶναι γι' αὐτὴν τὰ δίκαια, γιὰ ὅσον καιρὸ βρῖσκονται σὲ ἰσχύ. Ὅμως, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀγαθὰ, κανένας δὲν θὰ ἦταν τόσο ἐπίμονος ὥστε νὰ τολμήσει νὰ ἰσχυριστεῖ πῶς, ἂν μιὰ πόλη κρίνει ὅτι κάποια πράγματα εἶναι ὠφέλιμα γι' αὐτὴν, αὐτὰ εἶναι κιόλας ἔτσι γιὰ ὅσον καιρὸ τούτῃ ἡ ἀπόφαση ἰσχύει, ἐκτὸς ἂν κανεὶς παίζει μὲ τίς λέξεις. Ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἦταν σὰν νὰ κάναμε τὴ συζήτησή μας ἀνεκδοτο. Ἡ μήπως ὄχι;

ΘΕΟ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Θὰ θεωρήσουμε, λοιπόν, ὅτι δὲν ἐννοεῖ τὸ ὄνομα ἀλλὰ τὸ πράγμα πού κατονομάζεται.

ΘΕΟ. Καὶ βέβαια.

ΣΩ. Ἀλλὰ ὅ,τι ὀνομασία καὶ ἂν τοῦ δώσει, αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἀποσκοπεῖ ἡ πόλη εἶναι, ὅταν νομοθετεῖ, ὅλοι οἱ νόμοι νὰ εἶναι, καθόσον τὸ νομίζει καὶ τὸ μπορεῖ, ὅσο περισσότερο ἐπωφελεῖς γίνεται. Ἡ μήπως νομοθετεῖ ἀποβλέποντας σὲ κάτι ἄλλο;

ΘΕΟ. Μὲ κανέναν τρόπο.

ΣΩ. Καὶ λοιπόν; Τὸ πετυχαίνει πάντοτε, ἢ πολλές φορές κάποια ἀπὸ αὐτὲς κάνει λάθος;

ΘΕΟ. Θαρρῶ ὅτι γίνονται καὶ λάθη.

ΣΩ. Θὰ μποροῦσε ὁ καθένας νὰ συμφωνήσει σὲ αὐτὰ ἐπίσης μὲ βάση τὸ ἐξῆς: ἂν ἔθετε ἓνα ἐρώτημα σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ κάθε λογῆς πράγματα, στὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνονται τὰ ὠφέλιμα, ἐφόσον ἀφοροῦν κάτι πού ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ μέλλον. Διότι, ὅταν νομοθετοῦμε, θεωροῦμε ὅτι οἱ νόμοι θὰ ἀποδειχθοῦν ἐπωφελεῖς στὸν κατοπινὸ χρόνον. Ὅποτε τοῦτο θὰ ἦταν σωστὸ νὰ τὸ ὀνομάσουμε «μελλοντικό».

ΘΕΟ. Βεβαίως.

ΣΩ. Πᾶμε λοιπόν, καὶ ἄς θέσουμε τὸ ἐξῆς ἐρώτημα στὸν Πρωταγόρα, ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλον πού λέει τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο τῶν πάντων, ὅπως ἰσχυρίζεστε Πρωταγόρα, τῶν λευκῶν, τῶν βαριῶν, τῶν ἐλαφρῶν καὶ ὄλων τῶν παρόμοιων. Ἐφόσον ἐκεῖνος ἔχει μέσα του τὸ κριτήριο γι' αὐτὰ, τότε, θεωρώντας ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔτσι ὅπως τὰ

αὐτῷ, οἷα πάσχει τοιαῦτα οἰόμενος, ἀληθῆ τε οἶεται αὐτῷ καὶ ὄντα. οὐχ οὕτω;

ΘΕΟ. Οὕτω.

ΣΩ. Ἡ καὶ τῶν μελλόντων ἔσσεσθαι, φήσομεν, ὦ Πρωταγόρα, c
ἔχει τὸ κριτήριον ἐν αὐτῷ, καὶ οἷα ἂν οἰηθῆ ἔσσεσθαι, ταῦτα καὶ γίνεται ἐκείνῳ τῷ οἰηθέντι; οἷον θερμὰ· ἄρ' ὅταν τις οἰηθῆ ιδιώτης αὐτὸν πυρετὸν λήψεσθαι καὶ ἔσσεσθαι ταύτην τὴν θερμότητα, καὶ ἕτερος, ἰατρὸς δέ, ἀντοιηθῆ, κατὰ τὴν ποτέρου d
5 δόξαν φῶμεν τὸ μέλλον ἀποβήσεσθαι, ἢ κατὰ τὴν ἀμφοτέρων, καὶ τῷ μὲν ἰατρῷ οὐ θερμὸς οὐδὲ πυρέττων γενήσεται, ἑαυτῷ δὲ ἀμφότερα;

ΘΕΟ. Γελοῖον μεντὰν εἶη.

ΣΩ. Ἄλλ' οἶμαι περὶ οἴνου γλυκύτητος καὶ αὐστηρότητος d
μελλούσης ἔσσεσθαι ἢ τοῦ γεωργοῦ δόξα ἀλλ' οὐχ ἢ τοῦ κιθαριστοῦ κυρία.

ΘΕΟ. Τί μῆν;

ΣΩ. Οὐδ' ἂν αὐτὸ περὶ ἀναρμόστου τε καὶ εὐαρμόστου ἔσομένου 5
νου παιδοτρίβης ἂν βέλτιον δοξάσειεν μουσικοῦ, ὃ καὶ ἔπειτα αὐτῷ τῷ παιδοτρίβῃ δόξει εὐάρμοστον εἶναι.

ΘΕΟ. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ τοῦ μέλλοντος ἐστίασεσθαι μὴ μαγειρικοῦ ὄντος, σκευαζομένης θοίνης, ἀκυροτέρα ἢ κρίσις τῆς τοῦ ὀψο- 10
ποιοῦ περὶ τῆς ἔσομένης ἡδονῆς. περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἤδη ὄντος e
ἐκάστῳ ἡδέος ἢ γεγονότος μηδὲν πω τῷ λόγῳ διαμαχώμεθα, ἀλλὰ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκάστῳ καὶ δόξειν καὶ ἔσσεσθαι πότερον αὐτὸς αὐτῷ ἄριστος κριτής, ἢ σύ, ὦ Πρωταγόρα, τό γε περὶ

νιώθει, τὰ πιστεύει ὡς ἀληθῆ καὶ ἰσχύοντα γι' αὐτόν. Ἔτσι δὲν εἶναι;»).

ΘΕΟ. Ἔτσι.

ΣΩ. «Ἄραγε λοιπόν, Πρωταγόρα, θὰ ποῦμε ὅτι ἔχει μέσα του τὸ κριτήριο καὶ γιὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, καὶ πὼς ὅσα πιστεύει ὅτι πρόκειται νὰ συμβοῦν αὐτὰ καὶ θὰ συμβοῦν σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὰ πιστεύει; Ἄς πάrouμε γιὰ παράδειγμα τὴ θερμokraσία: ὅταν κάποιος ἰδιώτης πιστεύει ὅτι θὰ τὸν πιάσει πυρετός καὶ πὼς θὰ ἔχει τὴν τάδε θερμokraσία, καὶ κάποιος ἄλλος, ποὺ εἶναι γιατρός, θεωρεῖ τὸ ἀντίθετο, σύμφωνα μὲ ποιανοῦ τὴ γνώμη θὰ ποῦμε ὅτι θὰ ἐξελιχθεῖ τὸ μέλλον; Μήπως σύμφωνα καὶ μὲ τοὺς δύο, ὁπότε γιὰ τὸν γιατρὸ τοῦτος δὲν θὰ εἶναι θερμός καὶ δὲν θὰ ἔχει πυρετό, ἐνῶ γι' αὐτόν τὸν ἴδιο θὰ συμβαίνουν καὶ τὰ δύο αὐτά;»).

ΘΕΟ. Μὰ αὐτὸ θὰ ἦταν γελοῖο.

ΣΩ. «Θεωρῶ ἐπίσης πὼς, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ γλυκύτητα ἢ τὴ δριμύτητα ποὺ πρόκειται νὰ ἔχει ἓνα κρασί, ἐπικρατέστερη εἶναι ἢ γνώμη τοῦ γεωργοῦ καὶ ὄχι τοῦ κιθαριστῆ»).

ΘΕΟ. Τί ἄλλο;

ΣΩ. «Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἂν μιὰ μελωδία πρόκειται νὰ εἶναι ἀρμονικὴ ἢ κακόηχη, ὁ γυμναστής δὲν ἔχει καλύτερη ἀποψη ἀπὸ τὸν μουσικὸ γι' αὐτὸ ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁ γυμναστής θὰ κρίνει ἀργότερα ὅτι εἶναι ἀρμονικό»).

ΘΕΟ. Μὲ κανέναν τρόπο.

ΣΩ. «Ἐπίσης, προκειμένου γιὰ κάποιον ποὺ πρόκειται νὰ παραθέσει ἓνα γεῦμα ἀλλὰ δὲν εἶναι μάγειρος, ὅταν παρασκευάζεται τὸ φαγητό, ἢ κρίση του γιὰ τὴν ἀπόλαυση ποὺ θὰ προκύψει εἶναι λιγότερο ἐγκυρη ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνη ἐνὸς σέφ. Ἄς μὴ διαφωνήσουμε ἐπομένως ὅσον ἀφορᾷ τὸ τί εἶναι ἀπολαυστικό γιὰ τὸν καθένα κατὰ τὸ παρὸν ἢ κατὰ τὸ παρελθόν, ὅσον ἀφορᾷ ὁμῶς αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ τοῦ φανεῖ ἢ νὰ εἶναι τέτοιο στὸ μέλλον, θὰ εἶναι ἄραγε καλύτερος κριτῆς ὁ ἴδιος τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ ἐσύ, Πρωταγόρα; Καὶ ἐπίσης, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποιοὶ λόγοι θὰ εἶναι πιὸ πιθανὸ νὰ φέρουν καλὸ μελλοντικὸ ἀποτέλεσμα στὸ

λόγους πιθανὸν ἐκάστῳ ἡμῶν ἐσόμενον εἰς δικαστήριον βέλ-
 5 τιον ἂν προδοξάσαις ἢ τῶν ἰδιωτῶν ὅστισοῦν;

ΘΕΟ. Καὶ μάλα, ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε σφόδρα ὑπισχνεῖτο πάντων διαφέρειν αὐτός.

ΣΩ. Νῆ Δία, ὦ μέλε· ἢ οὐδεὶς γ' ἂν αὐτῷ διελέγετο διδούς
 179 πολὺ ἀργύριον, εἰ μὴ τοὺς συνόντας ἔπειθεν ὅτι καὶ τὸ μέλλον ἔσσεσθαι τε καὶ δόξειν οὔτε μάντις οὔτε τις ἄλλος ἄμεινον κρι-
 νειεν ἂν ἢ αὐτός. [αὐτῷ]

ΘΕΟ. Ἀληθέστατα.

5 ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ τὸ ὠφέλιμον περὶ τὸ μέ-
 λον ἐστί, καὶ πᾶς ἂν ὁμολογοῖ νομοθετουμένην πόλιν πολλάκις
 ἀνάγκην εἶναι τοῦ ὠφελιμωτάτου ἀποτυγχάνειν;

ΘΕΟ. Μάλα γε.

ΣΩ. Μετρίως ἄρα ἡμῖν πρὸς τὸν διδάσκαλόν σου εἰρήσεται
 b ὅτι ἀνάγκη αὐτῷ ὁμολογεῖν σοφώτερόν τε ἄλλον ἄλλου εἶναι
 καὶ τὸν μὲν τοιοῦτον μέτρον εἶναι, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀνεπιστήμονι μηδὲ
 ὅπωςτιοῦν ἀνάγκην εἶναι μέτρῳ γίγνεσθαι, ὡς ἄρτι με ἠνάγ-
 καζεν ὁ ὑπὲρ ἐκείνου λόγος, εἴτ' ἐβουλόμην εἶτε μὴ, τοιοῦτον
 εἶναι.

5 ΘΕΟ. Ἐκείνη μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, μάλιστα ἀλίσκεσθαι ὁ
 λόγος, ἀλίσκόμενος καὶ ταύτῃ, ἢ τὰς τῶν ἄλλων δόξας κυρίας
 ποιεῖ, αὐται δὲ ἐφάνησαν τοὺς ἐκείνου λόγους οὐδαμῇ ἀληθεῖς
 ἠγούμεναι.

c ΣΩ. Πολλαχῇ, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄλλη ἂν τό γε τοιοῦτον ἀλοίῃ
 μὴ πᾶσαν παντὸς ἀληθῆ δόξαν εἶναι· περὶ δὲ τὸ παρὸν ἐκάστῳ
 πάθος, ἐξ ἧν αἱ αἰσθήσεις καὶ αἱ κατὰ ταύτας δόξαι γίνονται,
 χαλεπώτερον ἐλεῖν ὡς οὐκ ἀληθεῖς. ἴσως δὲ οὐδὲν λέγω· ἀνά-

δικαστήριο, θά μπορούεις νά τὸ προβλέψεις καλύτερα ἐσὺ ἢ ἕνας ὁποιοσδήποτε ἰδιώτης;».

ΘΕΟ. Ἐκεῖνος βέβαια, Σωκράτη. Διότι διαβεβαίωνε ὅτι σὲ αὐτὸ πάνω ἀπ' ὅλα ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς πάντες.

ΣΩ. Ἔτσι, μὰ τὸν Δία, εὐλογημένε! Ἄλλιῶς κανεῖς δὲν θά τὸν πλησίαζε δίνοντάς του πολλὰ χρήματα, ἂν δὲν ἔπειθε ὅσους τὸν συναναστρέφονταν ὅτι κανένας, οὔτε μάντης οὔτε κάποιος ἄλλος, δὲν θά μπορούσε νὰ ἐκφέρει κρίση γιὰ τὸ τί θά συμβεῖ καὶ τί θά πιστευέται στὸ μέλλον καλύτερη ἀπὸ ἐκεῖνον.

ΘΕΟ. Πολὺ σωστά.

ΣΩ. Ὅποτε λοιπόν, καὶ οἱ νομοθεσίες καὶ τὸ ὠφέλιμο ἀφοροῦν στὸ μέλλον, καθὼς ἐπίσης ὁ καθένας θά συμφωνήσει ὅτι μιὰ πόλη πού νομοθετεῖ εἶναι ἀναπόφευκτο πολλὰς φορές νὰ μὴν πετυχαίνει ἐκεῖνο πού εἶναι τὸ πιὸ ὠφέλιμο.

ΘΕΟ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Μποροῦμε, συνεπῶς, εὐλόγα νὰ ποῦμε στὸν δάσκαλό σου ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συμφωνήσει πῶς ἕνας ἄνθρωπος εἶναι σοφότερος ἀπὸ ἕναν ἄλλον, καὶ ὅτι ἐκεῖνος εἶναι πού ἀποτελεῖ μέτρο, ἐνῶ ἐγώ, γιὰ παράδειγμα, πού εἶμαι ἀμαθής δὲν εἶναι καθόλου ἀπαραίτητο νὰ εἶμαι μέτρο, ὅπως μὲ ὑποχρέωνε προηγουμένως νὰ εἶμαι θέλοντας καὶ μὴ ὁ λόγος τῆς ὑπεράσπισής του.

ΘΕΟ. Νομίζω, Σωκράτη, ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο πάσχει κυρίως ἡ θεωρία, ἂν καὶ πάσχει ἐπίσης ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει ὡς κυρίαρχες τίς γνώμες τῶν ἄλλων, καὶ αὐτὲς προέκυψε ὅτι δὲν θεωροῦν τίς θεωρίες του καθόλου ἀληθεῖς.

ΣΩ. Ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα σημεία, Θεόδωρε, ἀπ' ὅπου μπορεῖ νὰ προσβληθεῖ ἡ θεωρία αὐτή, μὲ βάση τὸ ὅτι δὲν εἶναι κάθε γνώμη τοῦ ὁποιοσδήποτε ἀληθής. Ἄλλὰ ἂν θεωρήσουμε ὡς βάση τὸ ἐρέθισμα τὸ ὁποῖο ἔχει κάθε φορά κάποιος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προκύπτουν οἱ αἰσθητηριακὲς ἀντιλήψεις καὶ οἱ ἀντίστοιχες πεποιθήσεις, τότε εἶναι πιὸ δύσκολο νὰ ἀμφισβητήσουμε τὸ ὅτι ἐκεῖνες εἶναι ἀληθεῖς. Ἴσως ὅμως νὰ λέω ἀνοησίες. Διότι μπορεῖ νὰ τυχαίνει νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀμφισβητηθοῦν, καὶ

- 5 λωτοι γάρ, εἰ ἔτυχον, εἰσίν, καὶ οἱ φάσκοντες αὐτὰς ἐναργεῖς τε εἶναι καὶ ἐπιστήμας τάχα ἂν ὄντα λέγοιεν, καὶ Θεαίτητος ὄδε
 d οὐκ ἄπο σκοποῦ εἶρηκεν αἰσθησιν καὶ ἐπιστήμην ταυτὸν θέμενος. προσιτέον οὖν ἐγγυτέρω, ὡς ὁ ὑπὲρ Πρωταγόρου λόγος ἐπέταττε, καὶ σκεπτέον τὴν φερομένην ταύτην οὐσίαν διακρούοντα εἴτε ὑγιές εἴτε σαθρὸν φθέγγεται· μάχη δ' οὖν περὶ
 5 αὐτῆς οὐ φαύλη οὐδ' ὀλίγοις γέγονεν.

ΘΕΟ. Πολλοῦ καὶ δεῖ φαύλη εἶναι, ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐπιδίδωσι πάμπολυ. οἱ γὰρ τοῦ Ἡρακλείτου ἐταῖροι χορηγοῦσι τούτου τοῦ λόγου μάλα ἐρρωμένως.

- e ΣΩ. Τῷ τοι, ὦ φίλε Θεόδωρε, μᾶλλον σκεπτέον καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὥσπερ αὐτοὶ ὑποτείνονται.

- ΘΕΟ. Παντάπασι μὲν οὖν. καὶ γάρ, ὦ Σώκратες, περὶ τούτων τῶν Ἡρακλειτείων ἤ, ὥσπερ σὺ λέγεις, Ὀμηρείων καὶ ἔτι
 5 παλαιότερων, αὐτοῖς μὲν τοῖς περὶ τὴν Ἐφεσον, ὅσοι προσποιοῦνται ἔμπειροι, οὐδὲν μᾶλλον οἶόν τε διαλεχθῆναι ἢ τοῖς οἰστρώσι. ἀτεχνῶς γὰρ κατὰ τὰ συγγράμματα φέρονται, τὸ δ' ἐπιμεῖναι ἐπὶ λόγῳ καὶ ἐρωτήματι καὶ ἡσυχίῳ ἐν μέρει ἀπο-
 180 κρίνασθαι καὶ ἐρέσθαι ἤττον αὐτοῖς ἐν ἡ τὸ μηδέν· μᾶλλον δὲ ὑπερβάλλει τὸ οὐδ' οὐδὲν πρὸς τὸ μηδὲ μικρὸν ἐνεῖναι τοῖς ἀνδράσι ἡσυχίας. ἀλλ' ἂν τινά τι ἔρη, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσκια αἰνιγματώδη ἀνασπῶντες ἀποτοξεύουσι, κἂν τούτου
 5 ζητῆς λόγον λαβεῖν τί εἶρηκεν, ἐτέρω πεπλήξῃ καινῶς μετωνομασμένω. περανεῖς δὲ οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς οὐδένα αὐτῶν· οὐδέ γε ἐκεῖνοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' εὖ πάνυ φυλάττουσι
 b τὸ μηδέν βέβαιον εἶναι μήτ' ἐν λόγῳ μήτ' ἐν ταῖς αὐτῶν

δσοι ισχυρίζονται ὅτι εἶναι ἀπολύτως εὐκρινεῖς καὶ πραγματικὲς γνώσεις ἐνδέχεται νὰ λένε κάτι πού ισχύει, ὁπότε τοῦτος ἐδῶ ὁ Θεαίτητος δὲν ἔπεσε ἔξω ὅταν εἶπε πῶς θεωρεῖ ὅτι ἡ αἴσθησις καὶ ἡ γνώσις εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.⁵¹ Ἀλλά, ὅπως μᾶς ὑπέδειξε ἡ θεωρία τοῦ Πρωταγόρα, θὰ πρέπει νὰ προχωρήσουμε παραπέρα, καὶ νὰ ἐξετάσουμε τὴν ἀποψη γιὰ τὴν μεταβαλλόμενη πραγματικότητα καὶ νὰ τὴν ἐλέγξουμε ἂν λείει κάτι στέρεο ἢ κάτι σαθρό. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχει ὑπάρξει σοβαρὴ διαμάχη μεταξὺ ὄχι ὀλίγων.

ΘΕΟ. Μὰ βέβαια, ἡ ἀποψη αὐτὴ δὲν εἶναι καθόλου ἀσήμαντη, καὶ στὴν Ἰωνία ἰδιαιτέρα ἔχει μεγάλη πέρασι. Διότι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἡράκλειτου ἔχουν συνεισφέρει στὴν παραπάνω ἀποψη πολὺ ισχυρὰ ἐπιχειρήματα.

ΣΩ. Ἐνας λόγος παραπάνω, Θεόδωρε, νὰ τὴν ἐξετάσουμε ἐξ ἀρχῆς, ὅπως ἐκεῖνοι τὴν ἀναπτύσσουν.

ΘΕΟ. Ἀσφαλῶς. Ἐπειδὴ, Σωκράτη, μὲ τοὺς ἴδιους ἐκείνους πού βρίσκονται ἐγκατεστημένοι στὴν περιοχὴ τῆς Ἐφέσου καὶ παριστάνουν τοὺς εἰδικούς σὲ αὐτὲς τὶς ἡρακλείτειες διδασκαλίες — ἢ, ὅπως λὲς ἐσύ, τὶς ὀμηρικὲς καὶ ἀκόμη παλαιότερες — δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις συζήτηση περισσότερη ἀπ' ὅσο μὲ τοὺς μανιακούς. Διότι πιστοὶ στὰ συγγράμματά τους βρίσκονται σὲ διαρκὴ κίνηση, καὶ εἶναι λιγότερο ἀπὸ μηδενικὴ ἢ δυνατότητα νὰ κάτσεις μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ ἐπιμείνεις σὲ ἓνα ἐπιχειρήμα ἢ νὰ ἀνταλλάξεις ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις μὲ ἡσυχὴ διάθεσις. Ἡ μᾶλλον καὶ τὸ μηδὲν εἶναι ὑπερβολικὸ γιὰ νὰ περιγράψει τὸ γεγονός ὅτι στοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει οὔτε τὸ ἐλάχιστο ἔχνος ἡσυχίας. Καὶ ἂν κανεὶς ρωτῆσει κάτι κάποιον ἀπὸ αὐτούς, ἐκεῖνος παρευθὺς τοῦ ἐκτοξεύει σύντομες καὶ αἰνιγματικὲς φράσεις σὰν νὰ τὶς βγάζει ἀπὸ τὴ φαρέτρα του, καὶ ἂν τοῦ ζητήσεις νὰ σοῦ δώσει ἐξήγησι γι' αὐτὰ πού εἶπε, θὰ σοῦ ἐξαπολύσῃ μιὰν ἀκόμη πού νὰ περιέχει καινοφανεῖς μεταφορές. Καὶ δὲν βγάζεις ποτὲ ἄκρη σὲ τίποτε μὲ κανέναν ἀπὸ δαύτους, ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ μεταξὺ τους· ἀπλῶς διαφυλάσσουν μὲ προσοχὴ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ βέβαιο οὔτε στὰ λόγια

ψυχαῖς, ἡγούμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αὐτὸ στάσιμον εἶναι· τούτω δὲ πάνυ πολεμουσιν, καὶ καθ' ὅσον δύνανται πανταχόθεν ἐκβάλλουσιν.

5 ΣΩ. Ἰσως, ὦ Θεόδωρε, τοὺς ἄνδρας μαχομένους ἐώρακας, εἰρηνεύουσιν δὲ οὐ συγγέγονας· οὐ γὰρ σοὶ ἐταῖροί εἰσιν. ἀλλ' οἶμαι τὰ τοιαῦτα τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ σχολῆς φράζουσιν, οὓς ἂν βούλωνται ὁμοίους αὐτοῖς ποιῆσαι.

c ΘΕΟ. Ποίοις μαθηταῖς, ὦ δαιμόνιε; οὐδὲ γίνεταί τῶν τοιούτων ἕτερος ἑτέρου μαθητῆς, ἀλλ' αὐτόματοι ἀναφύονται ὀπόθεν ἂν τύχῃ ἕκαστος αὐτῶν ἐνθουσιάσας, καὶ τὸν ἕτερον ὁ ἕτερος οὐδὲν ἡγείται εἰδέναί. παρὰ μὲν οὖν τούτων, ὅπερ ἦα ἐρῶν, οὐκ ἂν ποτε λάβοις λόγον οὔτε ἐκόντων οὔτε ἀκόντων·
5 αὐτοὺς δὲ δεῖ παραλαβόντας ὡσπερ πρόβλημα ἐπισκοπεῖσθαι.

ΣΩ. Καὶ μετρίως γε λέγεις. τὸ δὲ δὴ πρόβλημα ἄλλο τι παρειλήφαμεν παρὰ μὲν τῶν ἀρχαίων μετὰ ποιήσεως ἐπικρου-
d πτομένων τοὺς πολλοὺς, ὡς ἢ γένησις τῶν ἄλλων πάντων Ὀκεανός τε καὶ Τηθύς ρεύματα τυγχάνει καὶ οὐδὲν ἔστηκε, παρὰ δὲ τῶν ὑστέρων ἄτε σοφωτέρων ἀναφανδὸν ἀποδεικνυμένων, ἵνα καὶ οἱ σκυτοτόμοι αὐτῶν τὴν σοφίαν μάθωσιν ἀκούσαντες
5 καὶ παύσωνται ἡλιθίως οἰόμενοι τὰ μὲν ἐστάναι, τὰ δὲ κινεῖσθαι τῶν ὄντων, μαθόντες δὲ ὅτι πάντα κινεῖται τιμῶσιν αὐτούς; ὀλίγου δὲ ἐπελαθόμεν, ὦ Θεόδωρε, ὅτι ἄλλοι αὖ τὰναντία τούτοις ἀπεφήναντο, οἶον

e ἀκίνητον τελέθει τῷ παντὶ ὄνομ' εἶναι

καὶ ἄλλα ὅσα Μέλισσοί τε καὶ Παρμενίδαι ἐναντιούμενοι πᾶσι τούτοις δισχυρίζονται, ὡς ἔν τε πάντα ἐστὶ καὶ ἔστηκεν αὐτὸ ἐν

ούτε στίς ψυχές τους έπειδή, όπως πιστεύω, θεωρούν ότι τούτο θα σήμαινε πως υπάρχει κάτι τὸ στατικό. Καί αυτό τὸ καταπολεμούν με κάθε τρόπο, και κάνουν ὅ,τι μπορούν ὥστε νὰ τὸ ἀποβάλλουν ἀπὸ παντοῦ.

ΣΩ. Ὑποθέτω, Θεόδωρε, ὅτι ἔχεις δεῖ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους νὰ μάχονται, καὶ ὅτι δὲν τοὺς ἔχεις συναναστραφεῖ σὲ συνθήκες εἰρήνης, ἐφόσον δὲν εἶναι φίλοι σου. Ἀλλὰ φαντάζομαι ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἐξηγοῦν με τὴν ἡσυχία τους στοὺς μαθητές τους, τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιδιώκουν νὰ τοὺς κάνουν ὅμοιους με τοὺς ἑαυτοὺς τους.

ΘΕΟ. Ποιους μαθητές, ἀνθρωπέ μου; Δὲν υπάρχει σὲ αὐτοὺς τὸ νὰ εἶναι ὁ ἓνας μαθητῆς τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ξεφυτρώνουν ἀπὸ μόνοι τους, καθένας ὅπως τὸ φέρει ἢ τύχη μέσω ἐμπνευσης. Καὶ ὁ ἓνας τους θεωρεῖ ὅτι ὁ ἄλλος δὲν γνωρίζει τίποτε. Ἀπὸ ἐκείνους, λοιπόν, ὅπως πῆγα νὰ πῶ, δὲν μπορεῖς ποτὲ νὰ πάρεις ἓνα λογικὸ ἐπιχειρήμα, οὔτε με τὴ θέλησή τους οὔτε δίχως αὐτήν. Θὰ πρέπει συνεπῶς νὰ τοὺς παραλάβουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουμε σὰν μαθηματικὸ πρόβλημα.

ΣΩ. Πολὺ καλὰ τὰ λές. Ὅσο γιὰ τὸ πρόβλημα: μὰ δὲν ἔχουμε παραλάβει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τὴν παράδοση —κρυμμένη ἀπὸ τοὺς πολλοὺς με τὴ χρῆση ποιητικῶν διατυπώσεων— ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς γένεσης ὅλων τῶν ἄλλων εἶναι ὁ Ὄκεανὸς καὶ ἡ Γηθύς, πού εἶναι ρεύματα καὶ δὲν στέκονται καθόλου; Καὶ ὅμως, οἱ κατοπινοὶ δὲν τὸ φανέρωσαν αὐτὸ ξεκάθαρα ἔτσι ὥστε ἀκόμη καὶ ὁ τελευταῖος τσαγκάρης νὰ ἀκούσει καὶ νὰ κατανοήσει τὴ σοφία τους, ὅποτε νὰ πάψει νὰ πιστεύει σὰν ἡλίθιος ὅτι ἀπὸ τὰ ὄντα ἄλλα στέκουν καὶ ἄλλα μεταβάλλονται, ἀλλὰ νὰ μάθει ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολή, καὶ ἔτσι νὰ τοὺς ἔχει σὲ μεγάλη ἐκτίμηση.⁵² Ὅμως παραλίγο νὰ ξεχάσω, Θεόδωρε, ὅτι ἄλλοι πάλι διδάσκουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκείνους: ὅπως ὅτι «τὸ ὄν στέκει ἀκίνητο καὶ εἶναι τὸ ὄνομα τῶν πάντων», καὶ ἄλλα πολλὰ πού ἀνθρώποι ὅπως ὁ Μέλισσος καὶ ὁ Παρμενίδης ὑποστηρίζουν ἐρχόμενοι σὲ πλήρη ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους, λέγοντας καὶ ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἓνα καὶ ὅτι αὐτὸ στέκει μέσα στὸν ἑαυτὸ

αὐτῶ οὐκ ἔχον χώραν ἐν ἧ κινεῖται. τούτοις οὖν, ὦ ἑταῖρε, πᾶσι
 5 τί χρησόμεθα; κατὰ σμικρὸν γὰρ προϊόντες λελήθαμεν ἀμφο-
 181 τέρων εἰς τὸ μέσον πεπτωκότες, καὶ ἂν μὴ πη ἀμυνόμενοι δια-
 φύγωμεν, δίκην δώσομεν ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς παλαιίστραις διὰ
 γραμμῆς παίζοντες, ὅταν ὑπ' ἀμφοτέρων ληφθέντες ἔλκωνται
 εἰς τάναντία. δοκεῖ οὖν μοι τοὺς ἑτέρους πρότερον σκεπτέον,
 5 ἐφ' οὗσπερ ὠρμήσαμεν, τοὺς ρέοντας, καὶ ἔαν μὲν τι φαίνων-
 ται λέγοντες, συνέλξομεν μετ' αὐτῶν ἡμᾶς αὐτούς, τοὺς ἑτέ-
 ρους ἐκφυγεῖν πειρώμενοι· ἔαν δὲ οἱ τοῦ ὄλου στασιῶται
 b ἀληθέστερα λέγειν δοκῶσι, φευξόμεθα παρ' αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν
 τὰ ἀκίνητα κινούντων. ἀμφότεροι δ' ἂν φανῶσι μηδὲν μέτριον
 λέγοντες, γελοῖοι ἐσόμεθα ἡγούμενοι ἡμᾶς μὲν τί λέγειν φαύ-
 λους ὄντας, παμπάλαιους δὲ καὶ πασσόφους ἄνδρας ἀποδε-
 5 δοκιμακότες. ὄρα οὖν, ὦ Θεόδωρε, εἰ λυσιτελεῖ εἰς τοσοῦτον
 προϊέναι κίνδυνον.

ΘΕΟ. Οὐδὲν μὲν οὖν ἀνεκτόν, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐ διασκέψα-
 σθαι τί λέγουσιν ἑκάτεροι τῶν ἀνδρῶν.

ΣΩ. Σκεπτέον ἂν εἶη σοῦ γε οὕτω προθυμουμένου. δοκεῖ οὖν
 c μοι ἀρχὴ εἶναι τῆς σκέψεως κινήσεως πέρι, ποῖόν τί ποτε ἄρα
 λέγοντές φασι τὰ πάντα κινεῖσθαι. βούλομαι δὲ λέγειν τὸ τοι-
 ὄνδε· πρότερον ἔν τι εἶδος αὐτῆς λέγουσιν ἢ, ὥσπερ ἐμοὶ φαίνε-
 ται, δύο; μὴ μέντοι μόνον ἐμοὶ δοκεῖται, ἀλλὰ συμμέτεχε καὶ σύ,
 5 ἵνα κοινῇ πάσχωμεν ἂν τι καὶ δέη. καί μοι λέγε· ἄρα κινεῖσθαι
 καλεῖς ὅταν τι χώραν ἐκ χώρας μεταβάλλῃ ἢ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ
 στρέφῃται;

ΘΕΟ. Ἐγώ γε.

ΣΩ. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐν ἔστω εἶδος. ὅταν δὲ ἢ μὲν ἐν τῷ

b1 παρ' αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν Schleiermacher: παρ' αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν T^{pc}:
 τῶν παρ' αὐτοὺς ἀπ' αὐτῶν T^{ac}: ἀπ' αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοὺς B^w

του δίχως να έχει χώρο στον οποίο να κινηθεί. Τί θα κάνουμε λοιπόν, φίλε μου, με όλους αυτούς; Διότι προχωρώντας λίγο-λίγο, βρεθήκαμε χωρίς να τὸ καταλάβουμε στὸ μέσον ανάμεσα στις δύο παρατάξεις, ὅποτε, ἂν δὲν κατορθώσουμε νὰ ἀμυνθοῦμε καὶ νὰ διαφύγουμε, τότε θὰ ὑποστοῦμε ποινή, ὅπως γίνεται στις παλαιότερες ὅπου κάποιοι ἀγωνίζονται «ἀπὸ τὴ γραμμῆ» ὅταν τοὺς πιάνουν καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς καὶ τοὺς τραβοῦν πρὸς δύο ἀντίθετες κατευθύνσεις.⁵³ Νομίζω λοιπόν, ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε κατ' ἀρχὰς τοὺς πρώτους πὸν συναντήσαμε, αὐτοὺς πὸν «ρέουν», καὶ ἂν προκύψει ὅτι αὐτὸ πὸν λένε ἔχει κάποιο νόημα, τότε ἄς συνταχθοῦμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μαζί τους, προσπαθώντας ἔτσι νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἄν πάλι μᾶς φανεῖ ὅτι ἐκεῖνα πὸν πρεσβεύουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ «συνολικοῦ ὄντος» εἶναι περισσότερο ἀληθῆ, τότε ἄς προστρέξουμε σὲ αὐτοὺς ὥστε νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ ἐκείνους πὸν κινοῦν τὰ ἀκίνητα. Ἄν τέλος φανεῖ πὸς καὶ οἱ δύο δὲν λένε τίποτε ἀξιόλογο, τότε θὰ εἴμαστε γελοῖοι ἂν πιστέψουμε ὅτι ἐμεῖς πὸν εἴμαστε τόσο ἀνάξιοι λέμε κάτι, ὅταν θὰ ἔχουμε ἀποδοκιμάσει ἀνθρώπους παμπάλαιους καὶ πάνσοφους. Πρόσεξε λοιπόν, Θεόδωρε, ἂν ἀξίζει νὰ ἐκτεθοῦμε σὲ τόσο μεγάλο κίνδυνο.

ΘΕΟ. Δὲν θὰ ἦταν ἐπιτρεπτό, Σωκράτη, νὰ μὴν ἐξετάσουμε ἀπὸ κοινοῦ τί ἐννοοῦν οἱ δύο αὐτὲς παρατάξεις.

ΣΩ. Θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε, ἐφόσον ἐσὺ τὸ θέλεις τόσο πολὺ. Καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου ἀφετηρία τῆς ἐξέτασής μας σχετικὰ μὲ τὴ μεταβολὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι: τί τέλος πάντων ἐννοοῦν, ὅταν λένε ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολή; Θέλω νὰ πῶ κάτι σὰν τὸ ἐξῆς: ἐννοοῦν ὅτι ὑπάρχει ἓνα εἶδος μεταβολῆς ἢ, ὅπως ἐμένα μοῦ φαίνεται, δύο; Μὴ μὲ ἀφήσεις, ὅμως, μόνο μου σὲ αὐτὸ πὸν πιστεύω, ἀλλὰ ἔλα νὰ συμμετάσχεις καὶ ἐσύ, ἔτσι ὥστε νὰ ὑποστοῦμε μαζί ὅ,τι μᾶς χρειάζεται. Πές μου, λοιπόν, λές ὅτι κάτι ὑφίσταται μεταβολὴ ὅταν μετακινεῖται ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο ἢ καὶ περιστρέφεται στὸ ἴδιο σημεῖο;

ΘΕΟ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἄς ποῦμε, ἐπομένως, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἓνα εἶδος. Ὅταν

αὐτῷ, γηράσκη δέ, ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ ἢ σκληρὸν ἐκ μαλακοῦ
 d γίγνηται, ἢ τινα ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιῶται, ἄρα οὐκ ἄξιον
 ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως;

ΘΕΟ. Ἐμοιγε δοκεῖ. ἀναγκαῖον μὲν οὖν.

ΣΩ. Δύο δὴ λέγω τούτῳ εἶδει κινήσεως, ἀλλοίωσιν, τὴν δέ
 5 φοράν.

ΘΕΟ. Ὅρθως γε λέγων.

ΣΩ. Τοῦτο τοῖνυν οὕτω διελόμενοι διαλεγόμεθα ἤδη τοῖς τὰ
 πάντα φάσκουσιν κινεῖσθαι καὶ ἐρωτῶμεν· Πότερον πᾶν φατε
 e ἀμφοτέρως κινεῖσθαι, φερόμενόν τε καὶ ἀλλοιούμενον, ἢ τὸ μὲν
 τι ἀμφοτέρως, τὸ δ' ἑτέρως;

ΘΕΟ. Ἀλλὰ μὰ Δί' ἔγωγε οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οἶμαι δ' ἂν φάναι
 ἀμφοτέρως.

5 ΣΩ. Εἰ δέ γε μὴ, ὦ ἑταῖρε, κινούμενά τε αὐτοῖς καὶ ἐστῶτα
 φανέεται, καὶ οὐδὲν μᾶλλον ὀρθῶς ἔξει εἰπεῖν ὅτι κινεῖται τὰ
 πάντα ἢ ὅτι ἔστηκεν.

ΘΕΟ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ κινεῖσθαι αὐτὰ δεῖ, τὸ δὲ μὴ κινεῖσθαι μὴ
 182 ἐνεῖναι μηδενί, πάντα δὴ πᾶσαν κίνησιν αἰεὶ κινεῖται.

ΘΕΟ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Σκόπει δὴ μοι τόδε αὐτῶν· τῆς θερμότητος ἢ λευκότη-
 τος ἢ ὄτουοῦν γένεσιν οὐχ οὕτω πως ἐλέγομεν φάναι αὐτούς,
 5 φέρεσθαι ἕκαστον τούτων ἅμα αἰσθήσει μεταξὺ τοῦ ποιοῦντός
 τε καὶ πάσχοντος, καὶ τὸ μὲν πάσχον αἰσθανόμενον ἀλλ' οὐκ
 αἰσθησὶν γίγνεσθαι, τὸ δὲ ποιοῦν ποιόν τι ἀλλ' οὐ ποιότητα;
 ἴσως οὖν ἢ “ποιότης” ἅμα ἀλλόκοτόν τε φαίνεται ὄνομα καὶ οὐ

d4 ἔμοιγε δοκεῖ om. Stobaeus, Hicken, secl. Burnet a7 αἰσθανόμενον
 Heindorf: αἰσθητὸν e: αἰσθητικὸν Laur.b Burnet a8 ποιόν τι W^{PC} Simpli-
 cius, Elias: ποιοῦντι βW^{ac}: ποιοῦν τι T

ὅμως κάτι βρίσκεται στὸ ἴδιο μέρος ἀλλὰ γερνάει, ἢ γίνεται ἀπὸ ἄσπρο μαῦρο ἢ ἀπὸ μαλακὸ σκληρό, ἢ ὑφίσταται κάποια ἄλλη ἀλλοίωση, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὸ ποῦμε αὐτὸ ἄλλο εἶδος μεταβολῆς;

ΘΕΟ. Ἔτσι πιστεύω. Διότι εἶναι ἀναγκαῖο.

ΣΩ. Συνεπῶς, λέγω ὅτι ἔχουμε δύο εἶδη μεταβολῆς, τὴν ἀλλοίωση καὶ τὴν μετακίνηση.

ΘΕΟ. Σωστὰ τὸ λές.

ΣΩ. Ἐχοντας κάνει αὐτὴ τὴ διάκριση, τώρα, ἄς ξεκινήσουμε τὴ συζήτηση μὲ ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολὴ ρωτώντας: «Ἐννοεῖτε ὅτι καθεὶ ὑφίσταται μεταβολὴ καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους, καὶ μετακινούμενο καὶ ἀλλοιούμενο, ἢ ὅτι ἄλλο μεταβάλλεται καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους καὶ ἄλλο διαφορετικά;».

ΘΕΟ. Δὲν ξέρω τί νὰ πῶ, μὰ τὸν Δία. Θαρρῶ ὅμως ὅτι θὰ ἀπαντοῦσαν ὅτι καὶ μὲ τοὺς δύο.

ΣΩ. Ἀφοῦ ἀλλιῶς, φίλε μου, θὰ προέκυπτε ὅτι, κατ' αὐτούς, καὶ θὰ μεταβάλλονται καὶ θὰ εἶναι στατικά, ὁπότε δὲν θὰ ἦταν πιὸ σωστὸ νὰ πεῖ κάποιος ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολὴ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ πάντα βρίσκονται σὲ στάση.

ΘΕΟ. Πολὺ σωστὰ τὸ λές.

ΣΩ. Ἐπομένως, ἐφόσον αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ὑφίστανται μεταβολὴ καὶ ἡ ἀκίνησις νὰ μὴν ὑπάρχει σὲ κανένα ἀπὸ αὐτά, θὰ πρέπει ὅλα νὰ μεταβάλλονται μὲ κάθε λογῆς κίνηση.

ΘΕΟ. Εἶναι ἀναγκαῖο.

ΣΩ. Σκέψου, τώρα, τὸ ἐξῆς σημεῖο στὴ θεωρία τους, ὅσον ἀφορᾷ τὴ γένεση τῆς θερμότητος ἢ τῆς λευκότητος ἢ ὁποιοῦ-δήποτε ἄλλου πράγματος: εἶπαμε πῶς ἰσχυρίζονται ὅτι συμβαίνει κάπως ἔτσι, πῶς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μετακινεῖται μαζὶ μὲ τὴν αἴσθηση μεταξὺ τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ τοῦ πάσχοντος, καὶ ὅτι τὸ μὲν πάσχον γίνεται αἰσθανόμενο καὶ ὄχι αἴσθηση, ἐνῶ τὸ ἐνεργοῦν γίνεται κάτι ποιόν, ἀλλὰ ὄχι ποιότητα, ἔτσι δὲν εἶναι; Ἐνδέχεται, βέβαια, ἢ «ποιότητα» νὰ φαίνεται ἀλλόκοτη ὡς ὀνομασία καί, ὅταν εἰπωθεῖ, δὲν τὴν κατανοεῖς μονο-

b *μανθάνεις ἀθρόον λεγόμενον· κατὰ μέρη οὖν ἄκουε. τὸ γὰρ ποι-
οῦν οὔτε θερμότης οὔτε λευκότης, θερμὸν δὲ καὶ λευκὸν γίγνε-
ται, καὶ τᾶλλα οὕτω· μέμνησαι γάρ που ἐν τοῖς πρόσθεν ὅτι
οὕτως ἐλέγομεν, ἐν μηδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἶναι, μηδ' αὖ τὸ ποι-
5 οῦν ἢ πάσχον, ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων πρὸς ἄλληλα συγγιγνομένων
τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητὰ ἀποτίκτοντα τὰ μὲν ποι' ἄττα
γίγνεσθαι, τὰ δὲ αἰσθανόμενα.*

ΘΕΟ. Μέμνημαι· πῶς δ' οὐ;

c ΣΩ. Τὰ μὲν τοίνυν ἄλλα χαίρειν ἐάσωμεν, εἴτε ἄλλως εἴτε
οὕτως λέγουσιν· οὐδ' ἔνεκα λέγομεν, τοῦτο μόνον φυλάττω-
μεν, ἐρωτῶντες· Κινεῖται καὶ ρεῖ, ὡς φατε, τὰ πάντα; ἢ γάρ;

ΘΕΟ. Ναί.

5 ΣΩ. Οὐκοῦν ἀμφοτέρας ἄς διειλόμεθα κινήσεις, φερόμενά τε
καὶ ἀλλοιούμενα;

ΘΕΟ. Πῶς δ' οὐ; εἴπερ γε δὴ τελέως κινήσεται.

ΣΩ. Εἰ μὲν τοίνυν ἐφέρετο μόνον, ἠλλοιοῦτο δὲ μὴ, εἶχομεν
ἂν που εἰπεῖν οἷα ἄττα ρεῖ τὰ φερόμενα· ἢ πῶς λέγομεν;

10 ΘΕΟ. Οὕτως.

d ΣΩ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο μένει, τὸ λευκὸν ρεῖν τὸ ρέον, ἀλλὰ
μεταβάλλει, ὥστε καὶ αὐτοῦ τούτου εἶναι ροήν, τῆς λευκότη-
τος, καὶ μεταβολὴν εἰς ἄλλην χροάν, ἵνα μὴ ἀλῶ ταύτη μένον,
ἄρᾳ ποτε οἷόν τέ τι προσειπεῖν χρῶμα, ὥστε καὶ ὀρθῶς προσ-
5 αγορεύειν;

ΘΕΟ. Καὶ τίς μηχανή, ὦ Σώκρατες; ἢ ἄλλο γέ τι τῶν τοιού-
των, εἴπερ αἰεὶ λέγοντος ὑπεξέρχεται ἅτε δὴ ρέον;

μιας. Άκουσε λοιπόν τις ἐπὶ μέρους περιπτώσεις. Διότι κάτι ποὺ ἐνεργεῖ δὲν γίνεται οὔτε θερμότητα οὔτε λευκότητα, ἀλλὰ θερμὸ καὶ λευκὸ, καὶ τὰ ἄλλα παρομοίως. Θυμᾶσαι ἀσφαλῶς ὅτι προηγουμένως εἶπαμε ἔτσι, πῶς κανένα τους, οὔτε τὸ ἐνεργοῦν οὔτε τὸ πάσχον, δὲν εἶναι ἓνα αὐτὸ καθαυτό, ἀλλὰ ὅτι ἀπὸ τῆ συνεύρεση καὶ τῶν δύο αὐτῶν μεταξύ τους γεννιοῦνται τὰ αἰσθητηριακὰ ἐνεργήματα καὶ τὰ αἰσθητά, ὅποτε τὰ δευτέρα γίνονται κάποια συγκεκριμένου εἶδους ποῖα ἐνῶ τὰ πρῶτα αἰσθανόμενα.

ΘΕΟ. Τὸ θυμᾶμαι, πῶς θὰ γινόταν ἀλλιῶς;

ΣΩ. Τὰ ὑπόλοιπα, λοιπόν, ἄς τὰ ἀφήσουμε κατὰ μέρος, κατὰ πόσον τὰ ἐννοοῦν ἔτσι ἢ ἀλλιῶς. Ἄς ἐστιάσουμε μόνον σὲ αὐτὸ γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου τὰ λέμε αὐτὰ καὶ ἄς τοὺς ρωτήσουμε: Λέτε πῶς τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολὴ καὶ εἶναι ρευστά; Ἡ ὄχι;

ΘΕΟ. Ναί.

ΣΩ. Ὅποτε λοιπόν, καὶ μὲ τις δύο μεταβολές ποὺ διακρίναμε, καὶ μετακινούμενα καὶ ἀλλοιούμενα;

ΘΕΟ. Πῶς ἀλλιῶς; Ἄφοῦ θὰ πρέπει νὰ ὑπόκεινται σὲ πλήρη μεταβολή.

ΣΩ. Ἄν τώρα μόνο μετακινοῦνταν καὶ δὲν ὑφίσταντο ἀλλοίωση, θὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε τί ποιότητας εἶναι αὐτὰ ποὺ μετακινοῦνται καθὼς ὑπόκεινται σὲ ροή; Ἡ πῶς ἀλλιῶς;

ΘΕΟ. Ἔτσι.

ΣΩ. Ἐφόσον ὅμως οὔτε τοῦτο παραμένει, τὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ ὑπόκειται σὲ ροή εἶναι τὸ λευκὸ ποὺ ρεεῖ, ἀλλὰ θὰ μεταβάλλεται ἔτσι ὥστε νὰ ὑπόκειται σὲ ρευστότητα καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ λευκότητα καὶ νὰ μετατρέπεται σὲ ἄλλο χρῶμα ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ὑφίσταται παραμονὴ ὡς πρὸς αὐτήν, τότε θὰ ὑπάρχει ἄραγε κάτι τὸ ὁποῖο νὰ μπορεῖ νὰ ἀποκληθεῖ χρῶμα καὶ ἢ ὀνομασία αὐτὴ νὰ εἶναι σωστή;

ΘΕΟ. Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορούσε νὰ συμβαίνει αὐτό, Σωκράτη; Ἡ σὲ ποιὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ πράγματα, ἐφόσον μέχρι νὰ τὸ πεῖς κάθε φορά, αὐτὸ θὰ ἔχει ξεφύγει ἐξαιτίας τῆς ρευστότητάς του;

ΣΩ. Τί δὲ περὶ αἰσθήσεως ἐροῦμεν ὅποιασούν, οἷον τῆς τοῦ
 e ὄραν ἢ ἀκούειν; μένειν ποτὲ ἐν αὐτῷ τῷ ὄραν ἢ ἀκούειν;

ΘΕΟ. Οὐκ οὐκ δεῖ γε, εἴπερ πάντα κινεῖται.

ΣΩ. Οὔτε ἄρα ὄραν προσρητέον τι μᾶλλον ἢ μὴ ὄραν, οὐδέ
 τιw ἄλλην αἰσθησιw μᾶλλον ἢ μὴ, πάντων γε πάντως κινου-
 5 μένων.

ΘΕΟ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Καὶ μὴν αἰσθησίς γε ἐπιστήμη, ὡς ἔφαμεν ἐγώ τε καὶ
 Θεαίτητος.

ΘΕΟ. Ἦν ταῦτα.

10 ΣΩ. Οὐδὲν ἄρα ἐπιστήμην μᾶλλον ἢ μὴ ἐπιστήμην ἀπεκρι-
 νάμεθα ἐρωτώμενοι ὃ τι ἐστὶν ἐπιστήμη.

183 ΘΕΟ. Ἐοίκατε.

ΣΩ. Καλὸν ἂν ἡμῖν συμβαίνοι τὸ ἐπανόρθωμα τῆς ἀποκρί-
 σεως, προθυμηθεῖσιν ἀποδείξαι ὅτι πάντα κινεῖται, ἵνα δὴ ἐκείνη
 ἢ ἀπόκρισις ὀρθὴ φανῇ. τὸ δ', ὡς εἴκειν, ἐφάνη, εἰ πάντα κινεῖ-
 5 ται, πᾶσα ἀπόκρισις, περὶ ὅτου ἂν τις ἀποκρίνηται, ὁμοίως ὀρ-
 θτὴ εἶναι, οὕτω τ' ἔχειν φάναι καὶ μὴ οὕτω, εἰ δὲ βούλει, γίγνε-
 σθαι, ἵνα μὴ στήσωμεν αὐτοὺς τῷ λόγῳ.

ΘΕΟ. Ὅρθως λέγεις.

ΣΩ. Πλήν γε, ὦ Θεόδωρε, ὅτι “οὕτω” τε εἶπον καὶ “οὐχ
 10 οὕτω.” δεῖ δὲ οὐδὲ τοῦτο <τὸ> “οὕτω” λέγειν—οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι
 b κινοῖτο <τὸ> “οὕτω”—οὐδ' αὖ “μὴ οὕτω”—οὐδὲ γὰρ τοῦτο κί-
 νησις—ἀλλὰ τιw ἄλλην φωνὴν θετέον τοῖς τὸν λόγον τοῦτον
 λέγουσιν, ὡς νῦν γε πρὸς τὴν αὐτῶν ὑπόθεσιν οὐκ ἔχουσι
 ῥήματα, εἰ μὴ ἄρα τὸ “οὐδ' οὕτως” μάλιστα δ' οὕτως ἂν αὐτοῖς
 5 ἀρμόττοι, ἄπειρον λεγόμενον.

ΣΩ. Και τί θά ποῦμε, ὅσον ἀφορᾷ ἓνα ὁποιοδήποτε αἰσθη-
τηριακὸ ἐνέργημα, ὅπως λ.χ. αὐτὸ τοῦ νὰ βλέπεις ἢ νὰ ἀκοῦς;
Τὸ νὰ βλέπεις ἢ νὰ ἀκοῦς θά παραμένουν ποτὲ τὰ ἴδια;

ΘΕΟ. Ὅχι, δὲν θά πρέπει, ἂν τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολή.

ΣΩ. Ἐπομένως δὲν θά πρέπει νὰ λέμε ὅτι βλέπουμε ἀντὶ γιὰ
τὸ ὅτι δὲν βλέπουμε κάτι, οὔτε ὅτι ἔχουμε κάποιο ἄλλο αἰσθη-
τηριακὸ ἐρέθισμα ἀντὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν τὸ ἔχουμε, ἐφόσον τὰ
πάντα θά ὑφίστανται μεταβολή μὲ κάθε τρόπο.

ΘΕΟ. Ὅχι, βέβαια.

ΣΩ. Ὡστόσο, ὅπως ἰσχυριστήκαμε ἐγὼ καὶ ὁ Θεαίτητος, ἡ
αἴσθησις εἶναι γνώσις.

ΘΕΟ. Ἔτσι εἰπώθηκε.

ΣΩ. Ἐπομένως, ἂν τὸ ἐρώτημα εἶναι τί εἶναι γνώσις, ἡ ἀπάν-
τησις ποῦ θά ἔχουμε δώσει δὲν θά ἀφορᾷ τὴ γνώσις περισσότερο
ἀπὸ τὴ μὴ γνώσις.

ΘΕΟ. Ἔτσι μοιάζει.

ΣΩ. Συνεπῶς, θά εἶναι πολὺ ὠραία ἡ ἐπανόρθωσις ποῦ κάνα-
με στὴν ἀπάντησις ποῦ δόθηκε προηγουμένως, ὅταν προσφερ-
θήκαμε νὰ ὑποδείξουμε ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολή,
ἔτσι ὥστε ἡ ἀπάντησις ἐκείνη νὰ φανεῖ σωστή! Διότι, καθὼς
φαίνεται, αὐτὸ ποῦ προέκυψε εἶναι ὅτι, ἂν τὰ πάντα ὑφίστανται
μεταβολή, τότε κάθε ἀπάντησις, γιὰ ὅτιδήποτε καὶ ἂν πρόκει-
ται, θά εἶναι ἐξίσου σωστή. Μπορεῖς νὰ λές ὅτι αὐτὰ εἶναι —ἢ,
ἂν προτιμᾷς, ὅτι «γίνονται», ἔτσι ὥστε νὰ μὴν τοὺς καταστή-
σουμε μὲ τὴ διατύπωσή μας στατικούς— καὶ ἔτσι καὶ ὄχι ἔτσι.

ΘΕΟ. Σωστὰ τὸ λές.

ΣΩ. Μόνο πού, Θεόδωρε, μεταχειρίστηκες τὶς ἐκφράσεις
«ἔτσι» καὶ «ὄχι ἔτσι», ἐνῶ θά πρέπει νὰ μὴν λέμε οὔτε καὶ τὸ
«ἔτσι» —ἀφοῦ τὸ «ἔτσι» δὲν θά ὑφίστατο πιά μεταβολή—, ἀλλὰ
οὔτε καὶ τὸ «ὄχι ἔτσι» —ἀφοῦ οὔτε αὐτὸ δηλώνει κίνηση—,
ἀλλὰ θά πρέπει νὰ βροῦμε κάποια ἄλλη διατύπωση γιὰ ὅσους
ὑποστηρίζουν αὐτὴ τὴν θεωρία, ἐφόσον τώρα πιά δὲν ἔχουν τίς
κατάλληλες ἐκφράσεις γιὰ νὰ διατυπώσουν τὴ θέση τους, ἐκτὸς
ἂν ἴσως τὸ «ὄχι ἔτσι» τοὺς ταιριάζει, ἐπειδὴ ἔχει ἀκαθόριστη
σημασία.

ΘΕΟ. Οἰκειοτάτη γοῦν διάλεκτος αὕτη αὐτοῖς.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὦ Θεόδωρε, τοῦ τε σοῦ ἐταίρου ἀπηλλάγμεθα, καὶ οὐπω συγχωροῦμεν αὐτῷ πάντ' ἄνδρα πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι, ἂν μὴ φρόνιμός τις ἦ· ἐπιστήμην τε αἴσθησιν οὐ
c συγχωρησόμεθα κατὰ γε τὴν τοῦ πάντα κινεῖσθαι μέθοδον, ἣ εἰ μὴ [τί] πως ἄλλως Θεαίτητος ὅδε λέγει.

ΘΕΟ. Ἄριστ' εἴρηκας, ὦ Σώκρατες· τούτων γὰρ περανθέντων καὶ ἐμὲ δεῖ ἀπηλλάχθαι σοὶ ἀποκρινόμενον κατὰ τὰς συν-
5 θήκας, ἐπειδὴ τὸ περὶ τοῦ Πρωταγόρου λόγου τέλος σχοίῃ.

ΘΕΑΙ. Μὴ πρὶν γ' ἄν, ὦ Θεόδωρε, Σωκράτης τε καὶ τοὺς
d φάσκοντας αὐτὸ πᾶν ἐστάναι διέλθῃτε, ὥσπερ ἄρτι προὔθεσθε.

ΘΕΟ. Νέος ὢν, ὦ Θεαίτητε, τοὺς πρεσβυτέρους ἀδικεῖν διδάσκεις ὁμολογίας παραβαίνοντας; ἀλλὰ παρασκευάζου ὅπως
5 τῶν ἐπιλοίπων Σωκράτει δώσεις λόγον.

ΘΕΑΙ. Ἐάνπερ γε βούληται. ἤδιστα μεντᾶν ἤκουσα περὶ ὧν λέγω.

ΘΕΟ. “Ἰππέας εἰς πεδίον” προκαλῆ Σωκράτη εἰς λόγους προκαλούμενος· ἐρώτα οὖν καὶ ἀκούσῃ.

10 ΣΩ. Ἀλλά μοι δοκῶ, ὦ Θεόδωρε, περὶ γε ὧν κελεύει Θεαίτη-
e τος οὐ πείσεσθαι αὐτῷ.

ΘΕΟ. Τί δὴ οὖν οὐ πείσεσθαι;

ΣΩ. Μέλισσον μὲν καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ἔν ἐστός λέγουσι τὸ πᾶν, αἰσχυρόμενος μὴ φορτικῶς σκοπῶμεν, ἦττον αἰσχύνομαι
5 ἢ ἓνα ὄντα Παρμενίδην. Παρμενίδης δέ μοι φαίνεται, τὸ τοῦ Ὀμήρου, “αἰδοῖός τέ μοι” εἶναι ἅμα “δεινός τε.” συμπροσέμειξα
184 γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ πάνυ νέος πάνυ πρεσβύτη, καὶ μοι ἐφάνη βάθος τι ἔχειν παντάπασι γενναῖον. φοβοῦμαι οὖν μὴ οὔτε τὰ λεγό-

c1 εἰ W Hicken: ἢ βΤ: secl. Burnet c2 [ ] Schanz c4 δεῖ e Hicken: ἔδει Burnet

ΘΕΟ. Ἡ διατύπωση αὐτὴ τοὺς ταιριάζει ἀπόλυτα.

ΣΩ. Ἐπομένως, Θεόδωρε, ἔχουμε ξεμπερδέψει μὲ τὸν φίλο σου, καὶ δὲν θὰ τοῦ παραχωροῦμε πιά ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι μέτρο ὄλων τῶν πραγμάτων, ἂν αὐτὸς δὲν ἔχει φρόνηση. Καὶ δὲν θὰ παραδεχθοῦμε ὅτι γνώση εἶναι ἡ αἴσθησις ἔχοντας ὡς βάση τὸ ὅτι τὰ πάντα ὑφίστανται μεταβολή, ἐκτὸς ἂν ὁ Θεαίτητος ἀπὸ ἐδῶ ἔχει ἄλλη ἀποψη.

ΘΕΟ. Πολὺ καλὰ τὰ εἶπες, Σωκράτη. Διότι ἀφοῦ ὀλοκληρώσαμε μὲ αὐτά, θὰ μπορῶ καὶ ἐγώ, σύμφωνα μὲ τὴ συμφωνία μας, νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀποκρινομένου. Ἐφόσον μὲ τὴ θεωρία τοῦ Πρωταγόρα τελειώσαμε.⁵⁴

ΘΕΑΙ. Ὅχι, Θεόδωρε, προτοῦ ὁ Σωκράτης καὶ ἐσύ συζητήσετε, ὅπως τὸ προτεῖνατε προηγουμένως, καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι στατικό.

ΘΕΟ. Εἶσαι νέος, Θεαίτητε, καὶ θέλεις νὰ ὑποδείξεις στοὺς μεγαλύτερους σου νὰ παραβοῦν τὴ συμφωνία τους; Σὲ παρακαλῶ, ἐτοιμάσου νὰ ἐπιχειρηματολογήσεις μὲ τὸν Σωκράτη γιὰ ὅσα ἀπομένουν.

ΘΕΑΙ. Ἐὰν τὸ θέλει. Μολονότι θὰ μὲ εὐχαριστοῦσε πολὺ περισσότερο νὰ παρακολουθῶ τὴ συζήτηση.

ΘΕΟ. Τὸ νὰ προσκαλεῖς τὸν Σωκράτη σὲ συζήτηση εἶναι σὰν νὰ προσκαλεῖς τὸ ἱππικὸ νὰ πολεμήσει στὴν πεδιάδα. Πρῶτα τον λοιπὸν ἐσύ, καὶ θὰ ἀκούσεις.

ΣΩ. Καὶ ὅμως, Θεόδωρε, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ὑπακούσω σὲ αὐτὸ πού ζητάει ὁ Θεαίτητος.

ΘΕΟ. Δὲν θὰ ὑπακούσεις; Τί θέλεις νὰ πεῖς;

ΣΩ. Ντρέπομαι κάπως μὴπως φανοῦμε ἀνάξιοι στὸ νὰ ἐξετάσουμε τὸν Μέλισσο καὶ τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι λένε ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι ἐνιαῖο καὶ στατικό, ἀλλὰ λιγότερο ἀπ' ὅσο ντρέπομαι ἕναν καὶ μόνο: τὸν Παρμενίδη. Ἐπειδὴ τὸν Παρμενίδη τὸν θεωρῶ, ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος, ὡς μιὰ «σεβάσμια καὶ συνάμα τρομαχτικὴ μορφή». ⁵⁵ Διότι, ὅταν ἤμουν πολὺ νέος τὸν συνάντησα σὲ μεγάλη ἡλικία, καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶχε ἕνα ἐξαιρετικὰ βαθὺ πνεῦμα. Φοβᾶμαι, συνεπῶς, μὴπως δὲν

μενα συνιώνμεν, τί τε διανοούμενος εἶπε πολὺ πλέον λειπώμεθα, καὶ τὸ μέγιστον, οὐ ἔνεκα ὁ λόγος ὤρμηται, ἐπιστήμης περί τί
 5 ποτ' ἐστίν, ἄσκεπτον γένηται ὑπὸ τῶν ἐπεισχωμαζόντων λόγων, εἴ τις αὐτοῖς πείσεται· ἄλλως τε καὶ ὄν νῦν ἐγείρομεν πλήθει ἀμήχανον, εἴτε τις ἐν παρέργῳ σκέψεται, ἀνάξι' ἂν πάθοι, εἴτε ἰκανῶς, μηκνύμενος τὸ τῆς ἐπιστήμης ἀφανιεῖ. δεῖ δὲ οὐδέτερα, ἀλλὰ Θεαίτητον ὦν κνεῖ περὶ ἐπιστήμης πειρᾶσθαι ἢ-
 b μᾶς τῇ μαιευτικῇ τέχνῃ ἀπολύσαι.

ΘΕΟ. Ἄλλα χρή, εἰ δοκεῖ, οὕτω ποιεῖν.

ΣΩ. Ἐτι τοίνυν, ὦ Θεαίτητε, τοσόνδε περὶ τῶν εἰρημένων ἐπίσκεψαι. αἰσθησιν γὰρ δὴ ἐπιστήμην ἀπεκρίνω· ἦ γάρ;

5 ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Εἰ οὖν τίς σε ᾧδ' ἐρωτῶη· “τῷ τὰ λευκὰ καὶ μέλανα ὄρα ἄνθρωπος καὶ τῷ τὰ ὀξεᾶ καὶ βαρέα ἀκούει;” εἴποις ἂν οἶμαι “ὄμμασί τε καὶ ᾧσίν.”

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε.

c ΣΩ. Τὸ δὲ εὐχερὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ μὴ δι' ἀκριβείας ἐξεταζόμενοι τὰ μὲν πολλὰ οὐκ ἀγεννές, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τούτου ἐναντίον ἀνελεύθερον, ἔστι δὲ ὅτε ἀναγκαῖον, οἶον καὶ νῦν ἀνάγκη ἐπιλαβέσθαι τῆς ἀποκρίσεως ἢν ἀποκρίνη,
 5 ἦ οὐκ ὀρθή. σκόπει γάρ· ἀπόκρισις ποτέρα ὀρθότερα, ᾧ ὀρώμεν τοῦτο εἶναι ὀφθαλμούς, ἢ δι' οὐ ὀρώμεν, καὶ ᾧ ἀκούομεν ᾧτα, ἢ δι' οὐ ἀκούομεν;

ΘΕΑΙ. Δι' ὧν ἕκαστα αἰσθανόμεθα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, μᾶλλον ἢ οἷς.

κατανοούμε ούτε τὰ λεγόμενά του ἐπειδὴ εἴμαστε πολὺ λίγοι γιὰ νὰ καταλάβουμε τί εἶχε στὸν νοῦ του ὅταν τὰ ἔλεγε. Ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ξεκινήσαμε τὴ συζήτηση, τὸ τί εἶναι ἡ γνώση, θὰ κινδύνευε νὰ μείνει ἀνεξέταστο ἐξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν ἐπιχειρημάτων ποὺ θὰ εἴχαμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε, ἂν συμφωνούσαμε νὰ τὰ ἀκολουθήσουμε. Ἐξ ἄλλου, τὸ θέμα τὸ ὁποῖο ἐγείρουμε τώρα εἶναι ἀφάνταστα πολὺπλοκο ὁπότε, ἂν κανεὶς ἐπιχειρήσει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσει ὡς πάρεργο, εἶτε θὰ φανεῖ ἀνάξιος εἶτε, ἂν ἐπεκταθεῖ πολὺ, τότε τὸ ζήτημα τῆς γνώσης θὰ ἐξαφανιστεῖ τελείως. Ὁμως δὲν θὰ πρέπει νὰ συμβεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ δύο. Πρέπει ἐπομένως, χρησιμοποιοῦντας τὴ μαιευτικὴ τέχνη, νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀπελευθερώσουμε τὸν Θεαίτητο ἀπὸ ὅσα ἐγκυμονεῖ ὅσον ἀφορᾷ τὴ γνώση.

ΘΕΟ. Θὰ πρέπει νὰ κάνουμε ἔτσι, ἂν αὐτὸ πιστεύεις.⁵⁶

ΣΩ. Ὅποτε λοιπόν, Θεαίτητε, μὲ βάση ὅσα ἔχουμε πεῖ ὡς τώρα ἐξέτασε τὸ ἐξῆς: ἔδωσες τὴν ἀπάντηση ὅτι ἡ αἴσθησις εἶναι γνώση, ἔτσι δὲν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΣΩ. Ἄν τώρα σὲ ρωτήσει κάποιος «Μὲ τί βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὰ λευκὰ καὶ τὰ μαῦρα, καὶ μὲ τί ἀκούει τοὺς ὄξεις καὶ τοὺς βαρεῖς ἤχους;», θὰ τοῦ ἀπαντήσεις, ὑποθέτω, «Μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὰ αὐτιά».

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Τὸ νὰ μεταχειρίζεται κάποιος τίς λέξεις καὶ τίς φράσεις καὶ νὰ μὴν τίς ἐξετάζει ἐπακριβῶς δὲν εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κάτι ἄπρεπο. Ἡ μᾶλλον, τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ἀνελεύθερο ὥστόσο ὀρισμένες φορὲς εἶναι ἀπαραίτητο, ὅπως καὶ τώρα εἶναι ἀναγκαῖο νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ ἀπάντησις τὴν ὁποία ἔδωσες δὲν εἶναι σωστή. Διότι κοίταξε τὸ ἐξῆς: τί εἶναι πιὸ σωστό, ὅτι τὰ μάτια εἶναι αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο βλέπουμε, ἢ αὐτὸ διαμέσου τοῦ ὁποίου βλέπουμε, καὶ τὰ αὐτιά εἶναι αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἀκοῦμε ἢ αὐτὸ διαμέσου τοῦ ὁποίου ἀκοῦμε;

ΘΕΑΙ. Νομίζω, Σωκράτη, ὅτι εἶναι αὐτὰ διαμέσου τῶν ὁποίων αἰσθανόμεστε μᾶλλον παρὰ μὲ τὰ ὁποῖα.

d ΣΩ. Δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλαί τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ιδέαν, εἴτε ψυχῆν εἴτε ὅ τι δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἢ διὰ τούτων οἶον ὀργάνων αἰσθανόμεθα ὅσα αἰσθητά.

5 ΘΕΑΙ. Ἄλλά μοι δοκεῖ οὕτω μᾶλλον ἢ ἐκείνως.

ΣΩ. Τοῦδέ τοι ἔνεκα αὐτά σοι διακριβοῦμαι, εἴ τινη ἡμῶν αὐτῶν τῷ αὐτῷ διὰ μὲν ὀφθαλμῶν ἐφικνούμεθα λευκῶν τε καὶ
e μελάνων, διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἐτέρων αὐτῶν καὶ ἕξις ἐρωτώ-
μενος πάντα τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ σῶμα ἀναφέρει; ἴσως δὲ βέλ-
τιον σὲ λέγειν αὐτὰ ἀποκρινόμενον μᾶλλον ἢ ἐμὲ ὑπὲρ σοῦ
πολυπραγμονεῖν. καί μοι λέγε· θερμὰ καὶ σκληρὰ καὶ κοῦφα
5 καὶ γλυκέα δι' ὧν αἰσθάνη, ἄρα οὐ τοῦ σώματος ἕκαστα τίθης;
ἢ ἄλλου τινός;

ΘΕΑΙ. Οὐδενὸς ἄλλου.

ΣΩ. Ἡ καὶ ἐθελήσεις ὁμολογεῖν ἢ δι' ἐτέρας δυνάμεως
185 αἰσθάνη, ἀδύνατον εἶναι δι' ἄλλης ταῦτ' αἰσθέσθαι, οἶον ἢ δι'
ἀκοῆς, δι' ὄψεως, ἢ ἢ δι' ὄψεως, δι' ἀκοῆς;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐθελήσω;

ΣΩ. Ἐῖ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῆ, οὐκ ἂν διὰ γε τοῦ ἐ-
5 τέρου ὀργάνου, οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἐτέρου περὶ ἀμφοτέρων αἰσθά-
νοι ἄν.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Περὶ δὴ φωνῆς καὶ περὶ χροῆς πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο
περὶ ἀμφοτέρων [ἦ] διανοῆ, ὅτι ἀμφοτέρω ἐστὸν;

10 ΘΕΑΙ. Ἐγώ γε.

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ὅτι ἐκάτερον ἐκατέρου μὲν ἕτερον, ἐαυτῷ δὲ
ταυτόν;

ΣΩ. Ναι, διότι θά ἦταν παράξενο, παιδί μου, ἂν εἶχαμε ἐγκατεστημένες μέσα μας πολλές καὶ διάφορες αἰσθήσεις σὰν σὲ Δούρειους Ἴππους, καὶ ἂν δὲν συνέκλιναν ὅλα αὐτὰ σὲ μιὰ συγκεκριμένη φύση, εἴτε ψυχὴ πρέπει νὰ τὴν ὀνομάσουμε εἴτε ὀδηῖται ἄλλο, μὲ τὴν ὁποία αἰσθανόμαστε ὅσα εἶναι αἰσθητὰ διαμέσου ἐκείνων τῶν ὀργάνων.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πιστεύω μᾶλλον, παρὰ μὲ τὸν ἄλλον τρόπο.

ΣΩ. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο σοῦ τὰ ξεκαθαρίζω αὐτὰ εἶναι γιὰ νὰ μοῦ πεῖς ἂν ὑπάρχει σὲ ἐμᾶς κάτι, τὸ ἴδιο κάθε φορά, μὲ τὸ ὁποῖο προσεγγίζουμε διαμέσου τῶν ματιῶν καὶ τὰ λευκὰ καὶ τὰ μαῦρα, καθὼς ἐπίσης τὰ ὑπόλοιπα διαμέσου τῶν ἄλλων. Καί, ἐφόσον ἐρωτηθεῖς, μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι τὰ ἀνάγεις ὅλα αὐτὰ στὸ σῶμα; Ἴσως ὅμως θὰ εἶναι προτιμότερο νὰ τὰ πεῖς αὐτὰ ἐσὺ ἀπαντώντας, ἀπὸ τὸ νὰ τὰ λέω ἐγὼ γιὰ λογαριασμό σου. Πές μου λοιπόν: αὐτὰ διαμέσου τῶν ὁποίων αἰσθάνεσαι τὰ θερμὰ καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ ἐλαφρὰ καὶ τὰ γλυκὰ δὲν θεωρεῖς ὅτι ὅλα ἀνήκουν στὸ σῶμα; Ἡ σὲ κάτι ἄλλο;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, σὲ τίποτε ἄλλο.

ΣΩ. Καὶ εἶσαι σύμφωνος ὅτι ἐκεῖνα ποὺ αἰσθάνεσαι διαμέσου τῆς μιᾶς δύναμης εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ αἰσθανθεῖς διαμέσου κάποιας ἄλλης, γιὰ παράδειγμα, διαμέσου τῆς ὄρασης αὐτὰ ποὺ αἰσθάνεσαι διαμέσου τῆς ἀκοῆς, ἢ τὰ διαμέσου τῆς ἀκοῆς διαμέσου τῆς ὄρασης;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια θὰ συμφωνήσω.

ΣΩ. Ἄν τώρα, λοιπόν, σκέφτεσαι κάτι γιὰ τὰ δύο αὐτά, δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τὰ ἀντιλαμβάνεσαι καὶ τὰ δύο διαμέσου τοῦ ἐνὸς ὀργάνου, ἀλλὰ οὔτε καὶ διαμέσου τοῦ ἄλλου.

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς ὄχι.

ΣΩ. Τώρα, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἦχο καὶ τὸ χρῶμα πρῶτα, δὲν θὰ διανοεῖται τὸ ἴδιο πράγμα ὅτι καθένα ἀπὸ τὰ δύο τοὺς εἶναι κάτι;

ΘΕΑΙ. Βεβαίως.

ΣΩ. Ἀλλὰ ἐπίσης ὅτι τὸ καθένα τοὺς εἶναι ἕτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ ταυτὸ μὲ τὸν ἑαυτό του;

- b ΘΕΑΙ. Τί μήν;
 ΣΩ. Καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο, ἐκάτερον δὲ ἓν;
 ΘΕΑΙ. Καὶ τοῦτο.
 ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω εἴτε ὁμοίω ἀλλήλοι, δυνατὸς
- 5 εἰ ἐπισκέψασθαι;
 ΘΕΑΙ. Ἴσως.
 ΣΩ. Ταῦτα δὴ πάντα διὰ τίνος περὶ αὐτοῖν διανοῆ; οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς οὔτε δι' ὄψεως οἷόν τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν. ἔτι δὲ καὶ τόδε τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν· εἰ γὰρ δυνατὸν εἶη ἀμφοτέρω σκέψασθαι ἄρ' ἔστων ἀλμυρῶ ἢ οὔ, οἶσθ'
- 10 ὅτι ἔξεις εἰπεῖν ᾧ ἐπισκέψη, καὶ τοῦτο οὔτε ὄψις οὔτε ἀκοή φαίνεται, ἀλλὰ τι ἄλλο.
- c ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ μέλλει, ἢ γε διὰ τῆς γλώττης δύναμις;
 ΣΩ. Καλῶς λέγεις. ἢ δὲ διὰ τίνος δύναμις τό τ' ἐπὶ πᾶσι
- 5 κοινὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις δηλοῖ σοι, ᾧ τὸ "ἔστιν" ἐπνομαζεις καὶ τὸ "οὐκ ἔστι" καὶ ἃ νυνδὴ ἠρωτῶμεν περὶ αὐτῶν; τούτοις πᾶσι ποῖα ἀποδώσεις ὄργανα δι' ἧν αἰσθάνεται ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα;
- ΘΕΑΙ. Οὐσίαν λέγεις καὶ τὸ μὴ εἶναι, καὶ ὁμοιότητα καὶ ἀνο-
- 10 μοιότητα, καὶ τὸ ταῦτόν τε καὶ τὸ ἕτερον, ἔτι δὲ ἓν τε καὶ τὸν
- d ἄλλον ἀριθμὸν περὶ αὐτῶν. δηλὸν δὲ ὅτι καὶ ἄρτιόν τε καὶ περιττὸν ἐρωτᾶς, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἔπεται, διὰ τίνος ποτὲ τῶν τοῦ σώματος τῆ ψυχῆ αἰσθανόμεθα.
- ΣΩ. Ὑπέρευ, ὦ Θεαίτητε, ἀκολουθεῖς, καὶ ἔστιν ἃ ἐρωτῶ
- 5 αὐτὰ ταῦτα.
- ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, ἔγωγε οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν, πλὴν γ' ὅτι μοι δοκεῖ τὴν ἀρχὴν οὐδ' εἶναι τοιοῦτον οὐδὲν
- e τούτοις ὄργανον ἴδιον ὥσπερ ἐκείνοις, ἀλλ' αὐτὴ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ τὰ κοινὰ μοι φαίνεται περὶ πάντων ἐπισκοπεῖν.

ΘΕΑΙ. Πῶς ἀλλιῶς;

ΣΩ. Καὶ ὅτι καὶ τὰ δυὸ μαζὶ εἶναι δύο, ἐνῶ καθένα τους ἓνα;

ΘΕΑΙ. Καὶ αὐτό.

ΣΩ. Δὲν θὰ μπορεῖς ἐπομένως νὰ ἐξετάσεις ἐπίσης ἂν εἶναι ἀνόμοια ἢ ὅμοια μεταξύ τους;

ΘΕΑΙ. Ἐνδεχομένως.

ΣΩ. Διαμέσου τίνος, λοιπόν, σκέφτεσαι γιὰ ὅλα αὐτά; Διότι βέβαια, δὲν εἶναι διαμέσου τῆς ἀκοῆς οὔτε διαμέσου τῆς ὄρασης ποὺ μπορεῖς νὰ ἀντιληφθεῖς αὐτὸ ποὺ εἶναι κοινὸ ὅσον ἀφορᾷ ἐκεῖνα. Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ ἐξῆς τεκμήριο γι' αὐτὸ ποὺ λέμε: διότι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ σκεφθοῦμε καὶ γιὰ τὰ δύο ἂν εἶναι ἀλμυρὰ ἢ ὄχι, γνωρίζεις ὅτι θὰ εἶχες νὰ πεῖς μὲ τί θὰ τὸ ἐξέταζες, καὶ τοῦτο προφανῶς δὲν θὰ ἦταν οὔτε ἡ ὄραση οὔτε ἡ ἀκοή, ἀλλὰ κάτι ἄλλο.

ΘΕΑΙ. Μὰ εἶναι σαφές ὅτι θὰ ἦταν ἡ δύναμη ποὺ ἐνεργεῖ διαμέσου τῆς γλώσσας.

ΣΩ. Καλὰ τὸ λές. Καὶ ἡ δύναμη ποὺ ἐνεργεῖ διαμέσου τίνος εἶναι αὐτὴ ποὺ σοῦ φανερώνει αὐτὸ ποὺ εἶναι κοινὸ σὲ τοῦτα καὶ σὲ ὅλα τὰ πράγματα, μὲ τὸ ὁποῖο λέμε τὸ «ἰσχύει» ἢ τὸ «δὲν ἰσχύει» καὶ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ρωτούσαμε μόλις τώρα; Γιὰ ὅλα αὐτά, ποῖα ὄργανα θὰ ἀναφέρεις διαμέσου τῶν ὁποίων ἐκεῖνο ποὺ αἰσθάνεται αἰσθάνεται τὸ καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα;

ΘΕΑΙ. Ἐννοεῖς τὴν οὐσία καὶ τὸ μὴ εἶναι, τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ἀνομοιότητα, τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἑτερότητα, καθὼς ἐπίσης τὸ ἓνα καὶ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς ποὺ τὰ ἀφοροῦν. Καὶ εἶναι προφανές ὅτι ρωτᾷς καὶ γιὰ τὸ ζυγὸ καὶ τὸ μονὸ καὶ γιὰ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ποὺ ἔπονται ἀπὸ αὐτά, διαμέσου τίνος ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ σώματος τὰ αἰσθανόμαστε μὲ τὴν ψυχὴ μας;

ΣΩ. Μὲ παρακολουθεῖς ὑπέροχα, Θεαίτητε. Αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ ρωτῶ.

ΘΕΑΙ. Ἀλλά, μὰ τὸν Δία, ἐγὼ δὲν ἔχω τί νὰ ἀπαντήσω, παρὰ μόνον ὅτι, κατ' ἀρχὴν, δὲν ὑπάρχει κάποιον τέτοιο ὄργανο ποὺ νὰ εἶναι ἰδιαιτέρο γι' αὐτά, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ διαμέσου τοῦ ἑαυτοῦ τῆς ἐξετάζει αὐτὰ ποὺ εἶναι κοινὰ καὶ τὰ ἀφοροῦν ὅλα.⁵⁷

- ΣΩ. Καλὸς γὰρ εἶ, ὦ Θεαίτητε, καὶ οὐχ, ὡς ἔλεγε Θεόδωρος, αἰσχροῦ· ὁ γὰρ καλῶς λέγων καλὸς τε καὶ ἀγαθός. πρὸς δὲ τῷ
 5 καλῷ εὖ ἐποίησάς με μάλα συχνοῦ λόγου ἀπαλλάξας, εἰ φαίνε-
 ται σοι τὰ μὲν αὐτῇ δι' αὐτῆς ἢ ψυχῇ ἐπισκοπεῖν, τὰ δὲ διὰ τῶν
 τοῦ σώματος δυνάμεων. τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ αὐτῷ μοι ἐδόκει,
 ἐβουλόμην δὲ καὶ σοὶ δόξαι.
- 186 ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μὴν φαίνεται γε.
- ΣΩ. Ποτέρων οὖν τίθης τὴν οὐσίαν; τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐπὶ
 πάντων παρέπεται.
- ΘΕΑΙ. Ἐγὼ μὲν ὦν αὐτῇ ἢ ψυχῇ καθ' αὐτὴν ἐπορέγεται.
- 5 ΣΩ. Ἡ καὶ τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ταῦτόν καὶ
 ἕτερον;
- ΘΕΑΙ. Ναί.
- ΣΩ. Τί δέ; καλὸν καὶ αἰσχροὺν καὶ ἀγαθὸν καὶ κακόν;
- ΘΕΑΙ. Καὶ τούτων μοι δοκεῖ ἐν τοῖς μάλιστα πρὸς ἄλληλα
 10 σκοπεῖσθαι τὴν οὐσίαν, ἀναλογιζομένη ἐν ἑαυτῇ τὰ γεγρονότα
 b καὶ τὰ παρόντα πρὸς τὰ μέλλοντα.
- ΣΩ. Ἐχε δὴ ἄλλο τι τοῦ μὲν σκληροῦ τὴν σκληρότητα διὰ
 τῆς ἐπαφῆς αἰσθήσεται, καὶ τοῦ μαλακοῦ τὴν μαλακότητα
 ὡσαύτως;
- 5 ΘΕΑΙ. Ναί.
- ΣΩ. Τὴν δέ γε οὐσίαν καὶ ὅτι ἐστὸν καὶ τὴν ἐναντιότητα πρὸς
 ἀλλήλω καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐναντιότητος αὐτῇ ἢ ψυχῇ ἐπα-
 νιούσα καὶ συμβάλλουσα πρὸς ἄλληλα κρίνεται πειράται ἡμῖν.
- ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.
- 10 ΣΩ. Οὐκοῦν τὰ μὲν εὐθύς γενομένοις πάρεστι φύσει αἰσθά-
 c νεσθαι ἀνθρώποις τε καὶ θηρίοις, ὅσα διὰ τοῦ σώματος παθή-

ΣΩ. Εἶσαι ὠραῖος, Θεαίτητε, καὶ ὄχι ἄσχημος ὅπως ἔλεγε ὁ Θεόδωρος. Ἐπειδὴ ὅποιος λέει σωστά καὶ ὠραῖα πράγματα εἶναι καὶ ὠραῖος καὶ καλός. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ὠραῖα εἶπες, μοῦ ἔκανες μεγάλη χάρη ἀπαλλάσσοντάς με ἀπὸ μιᾶ πολὺ ἐκτεταμένη ἐπιχειρηματολογία, ἐφόσον θεωρεῖς φανερὸ ὅτι σὲ ἄλλα ἢ ψυχὴ κάνει τὴν ἐξέταση ἢ ἴδια διαμέσου τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ σὲ ἄλλα διαμέσου τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού πιστευα καὶ ἐγώ, καὶ ἤθελα νὰ τὸ πιστέψεις καὶ ἐσύ.

ΘΕΑΙ. Μὰ καὶ βέβαια, εἶναι προφανές.

ΣΩ. Σὲ ποιὰ, λοιπόν, θὰ τοποθετοῦσες τὴν οὐσία; Ἄφοῦ αὐτὴ περισσότερο ἀπ' ὅλα συνοδεύει τὰ πάντα.

ΘΕΑΙ. Σὲ ἐκεῖνα πού ἡ ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται ἀπὸ μόνῃ της.

ΣΩ. Ἄλλὰ καὶ τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο, καὶ τὸ ταυτὸ καὶ τὸ ἕτερο;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Καὶ τί ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἄσχημο, καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό;

ΘΕΑΙ. Καὶ σὲ αὐτά, νομίζω ὅτι ἡ ψυχὴ παρατηρεῖ τὴν οὐσία τους πιὸ πολὺ μὲ βάση τὴ σχέση τους μεταξύ τους, καθὼς ἀνασκοπεῖ μέσα της τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παρόντα ὡς πρὸς τὰ μελλοντικά.

ΣΩ. Στάσου μιὰ στιγμή. Τὴν σκληρότητα τοῦ σκληροῦ, καθὼς ἐπίσης τὴ μαλακότητα τοῦ μαλακοῦ, τίς αἰσθάνεσαι διαμέσου τῆς ἀφῆς, ἔτσι δὲν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΣΩ. Τὴν οὐσία τους, τώρα, καὶ τὸ ὅτι εἶναι κάτι, καθὼς καὶ τὴν ἐναντιότητα μεταξύ τους, ἄλλὰ καὶ τὴν οὐσία τῆς ἐναντιότητος, δὲν ἐπιχειρεῖ ἡ ψυχὴ νὰ τὰ κρίνει ἢ ἴδια ὅταν ἐπανέρχεται σὲ αὐτὰ καὶ τὰ συγκρίνει μεταξύ τους;

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΣΩ. Ἄλλα, ἐπομένως, αὐτὰ τὰ ὅποια τείνουν διαμέσου τοῦ σώματος πρὸς τὴν ψυχὴ, εἶναι ἐξ ἀρχῆς δεδομένο ὅτι τὰ αἰσθάνονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ θηρία ἀπὸ τὴ φύση τους, ἐνῶ οἱ

- ματα ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνει· τὰ δὲ περὶ τούτων ἀναλογίσματα
 πρὸς τε οὐσίαν καὶ ὠφέλειαν μόγισ καὶ ἐν χρόνῳ διὰ πολλῶν
 πραγμάτων καὶ παιδείας παραγίγνεται οἷς ἂν καὶ παραγί-
 5 γνηται;
 ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.
 ΣΩ. Οἷόν τε οὖν ἀληθείας τυχεῖν, ὧ μὴδὲ οὐσίας;
 ΘΕΑΙ. Ἄδύνατον.
 ΣΩ. Οὐδὲ ἀληθείας τις ἀτυχήσει, ποτὲ τούτου ἐπιστήμων
 10 ἔσται;
 d ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ἂν, ὦ Σώκρατες;
 ΣΩ. Ἐν μὲν ἄρα τοῖς παθήμασιν οὐκ ἔνι ἐπιστήμη, ἐν δὲ τῷ
 περὶ ἐκείνων συλλογισμῶ· οὐσίας γὰρ καὶ ἀληθείας ἐνταῦθα
 μὲν, ὡς ἔοικε, δυνατὸν ἄψασθαι, ἐκεῖ δὲ ἀδύνατον.
 5 ΘΕΑΙ. Φαίνεται.
 ΣΩ. Ἡ οὖν ταυτὸν ἐκείνῳ τε καὶ τοῦτο καλεῖς, τοσαύτας δια-
 φορὰς ἔχοντε;
 ΘΕΑΙ. Οὐκ οὖν δὴ δίκαιόν γε.
 ΣΩ. Τί οὖν δὴ ἐκείνῳ ἀποδίδως ὄνομα, τῷ ὀρᾶν ἀκούειν
 10 ὀσφραίνεσθαι ψύχεσθαι θερμαίνεσθαι;
 e ΘΕΑΙ. Αἰσθάνεσθαι ἔγωγε· τί γὰρ ἄλλο;
 ΣΩ. Σύμπαν ἄρ' αὐτὸ καλεῖς αἴσθησιν;
 ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.
 ΣΩ. ὦμι γε, φαμέν, οὐ μέτεστιν ἀληθείας ἄψασθαι· οὐδὲ γὰρ
 5 οὐσίας.
 ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.
 ΣΩ. Οὐδ' ἄρ' ἐπιστήμησ.
 ΘΕΑΙ. Οὐ γάρ.
 ΣΩ. Οὐκ ἄρ' ἂν εἴη ποτέ, ὦ Θεαίτητε, αἴσθησίς τε καὶ ἐπι-
 10 στήμη ταυτόν.
 ΘΕΑΙ. Οὐ φαίνεται, ὦ Σώκρατες, καὶ μάλιστα γε νῦν κατα-
 φανέστατον γέγονεν ἄλλο ὄν αἰσθήσεως ἐπιστήμη.

ἀναλογισμοὶ γι' αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὴν οὐσία καὶ τὴν ὠφέλειά τους ἐπέρχονται, σὲ ὅσους ἐπέρχονται, μόνο μετὰ ἀπὸ πολλὸν καιρὸ, καὶ μετὰ ἀπὸ πολλὴ προσπάθεια καὶ ἐκπαίδευση;

ΘΕΑΙ. Ὅπως δὴ ποτε.

ΣΩ. Μπορεῖ, τώρα, κάποιος νὰ φτάσει στὴν ἀλήθεια, ἂν δὲν ἔχει φτάσει στὴν οὐσία;

ΘΕΑΙ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Καὶ ὅποιος ἔχει ἀστοχήσει ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια γιὰ κάτι, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχει γνώση γι' αὐτό;

ΘΕΑΙ. Πῶς θὰ γινόταν αὐτό, Σωκράτη;

ΣΩ. Ἐπομένως, δὲν ἐνυπάρχει γνώση στὰ ἴδια τὰ αἰσθητηριακὰ ἐρεθίσματα, ἀλλὰ στὴ συλλογιστικὴ διαδικασίᾳ πού τὰ ἀφορᾷ. Διότι, καθὼς φαίνεται, εἶναι αὐτὴ πού μπορεῖ νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν οὐσία καὶ τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ γιὰ ἐκεῖνα τοῦτο εἶναι ἀδύνατον.

ΘΕΑΙ. Εἶναι φανερό.⁵⁸

ΣΩ. Ἐ, λοιπόν, θὰ ἀποκαλέσεις καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἴδιο, ὅταν ἔχουν τόσες πολλὲς διαφορές;

ΘΕΑΙ. Δὲν θὰ ἦταν σωστό.

ΣΩ. Ποιά ὀνομασία θὰ ἀπέδιδες ἐπομένως στὸ πρῶτο, στὴν ὄραση, τὴν ἀκοή, τὴν ὄσμη, τὸ νὰ κρυώνει ἢ νὰ ζεσταίνεται κάποιος;

ΘΕΑΙ. Τὸ ὅτι αἰσθάνεται. Τί ἄλλο;

ΣΩ. Συνεπῶς, συνολικὰ τὸ ἀποκαλεῖς αἴσθησις;

ΘΕΑΙ. Ὑποχρεωτικά.

ΣΩ. Αὐτό, δηλαδὴ, γιὰ τὸ ὅποιο εἶπαμε ὅτι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀγγίξει τὴν ἀλήθεια οὔτε τὴν οὐσία.

ΘΕΑΙ. Ὅχι, βέβαια.

ΣΩ. Οὔτε τὴ γνώση, ἐπομένως.

ΘΕΑΙ. Ὅχι.

ΣΩ. Συνεπῶς, Θεαίτητε, δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν ἢ αἰσθησις καὶ ἡ γνώση νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.

ΘΕΑΙ. Φαίνεται πῶς ὄχι, Σωκράτη. Τώρα φανερώθηκε ξεκάθαρα πῶς ἡ γνώση εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴν αἴσθησις.⁵⁹

187 ΣΩ. Ἄλλ' οὐ τι μὲν δὴ τούτου γε ἔνεκα ἤρχόμεθα διαλεγόμενοι, ἵνα εὐρωμεν τί ποτ' οὐκ ἔστ' ἐπιστήμη, ἀλλὰ τί ἔστιν. ὅμως δὲ τοσοῦτόν γε προβεβήκαμεν, ὥστε μὴ ζητεῖν αὐτὴν ἐν αἰσθήσει τὸ παράπαν ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ ὀνόματι, ὅτι ποτ' ἔχει ἢ ψυχῇ,
5 ὅταν αὐτὴ καθ' αὐτὴν πραγματεύηται περὶ τὰ ὄντα.

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε καλεῖται, ὦ Σώκρατες, ὡς ἐγῶμαι, δοξάζειν.

ΣΩ. Ὅρθῶς γὰρ οἶει, ὦ φίλε. καὶ ὄρα δὴ νῦν πάλιν ἐξ ἀρχῆς,
b πάντα τὰ πρόσθεν ἐξαλείψας, εἴ τι μᾶλλον καθορᾶς, ἐπειδὴ ἐνταῦθα προελήλυθας. καὶ λέγε αὐτίς τί ποτ' ἔστιν ἐπιστήμη.

ΘΕΑΙ. Δόξαν μὲν πᾶσαν εἰπεῖν, ὦ Σώκρατες, ἀδύνατον, ἐπειδὴ καὶ ψευδῆς ἐστὶ δόξα· κινδυνεύει δὲ ἡ ἀληθῆς δόξα ἐπι-
5 στήμη εἶναι, καὶ μοι τοῦτο ἀποκεκρίσθω. ἐὰν γὰρ μὴ φανῇ προϊούσιν ὡσπερ τὸ νῦν, ἄλλο τι πειρασόμεθα λέγειν.

ΣΩ. Οὕτω μέντοι χρή, ὦ Θεαίτητε, λέγειν προθύμως μᾶλλον, ἢ ὡς τὸ πρῶτον ὄκνεις ἀποκρίνεσθαι. ἐὰν γὰρ οὕτω δρώμεν,
c δυοῖν θάτερα, ἢ εὐρήσομεν ἐφ' ὃ ἐρχόμεθα, ἢ ἡττον οἰησόμεθα εἰδέναι ὃ μηδαμῇ ἴσμεν· καίτοι οὐκ ἂν εἴη μεμπτὸς μισθὸς ὁ τοιοῦτος. καὶ δὴ καὶ νῦν τί φῆς; δυοῖν ὄντων ιδέαισι δόξης, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ, ψευδοῦς δὲ τοῦ ἑτέρου, τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπιστήμην
5 ὀρίζῃ;

ΘΕΑΙ. Ἐγωγε· τοῦτο γὰρ αὐτὸ νῦν μοι φαίνεται.

ΣΩ. Ἄρ' οὖν ἔτ' ἄξιον περὶ δόξης ἀναλαβεῖν πάλιν—

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;

d ΣΩ. Θράττει μέ πως νῦν τε καὶ ἄλλοτε δὴ πολλάκις, ὥστ' ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ πρὸς ἑμαυτὸν καὶ πρὸς ἄλλον γεγενῆσθαι, οὐκ ἔχοντα εἰπεῖν τί ποτ' ἔστι τοῦτο τὸ πάθος παρ' ἡμῖν καὶ τίνα τρόπον ἐγγιγνόμενον.

ΣΩ. Ἀλλὰ ὅμως, ὅταν ἀρχίσαμε τὴ συζήτηση, τὸ θέμα μας δὲν ἦταν νὰ βροῦμε τί δὲν εἶναι ἡ γνώση, ἀλλὰ τί εἶναι. Ἐχουμε παρ' ὅλα ταῦτα κάνει ἀρκετὴ πρόοδο, ὥστε νὰ μὴν τὴν ἀναζητοῦμε καθόλου στὴν αἴσθηση, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο καταγίνεται ἡ ψυχὴ ὅταν πραγματεύεται αὐτὴ καθαυτὴν ὅσον ἀφορᾷ ὅσα ἰσχύουν, ὅ,τι καὶ ἂν τὸ ὀνομάσουμε αὐτό.

ΘΕΑΙ. Ἀλλὰ ὅμως, Σωκράτη, ὅπως νομίζω, αὐτὸ ἀποκαλεῖται νὰ ἔχει κάποιος μιὰ πεποίθηση.

ΣΩ. Ὅρθως τὸ νομίζεις, φίλε μου. Κοίταξε λοιπὸν πάλι ἐξ ἀρχῆς, ἐξαλείφοντας ὅλα ὅσα προηγήθηκαν, ἂν βλέπεις κάπως καλύτερα ἀπὸ τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο ἔχεις φτάσει, καὶ πὲς μου τώρα τί εἶναι ἡ γνώση.

ΘΕΑΙ. Εἶναι ἀδύνατον νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ἡ κάθε πεποίθηση, ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ψευδὴς πεποίθηση. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἡ ἀληθὴς πεποίθηση, ὁπότε ἄς εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπάντησή μου. Καὶ ἂν καθὼς προχωροῦμε φανεῖ, ὅπως καὶ προηγουμένως, ὅτι τοῦτο δὲν ἰσχύει, τότε θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ ποῦμε κάτι ἄλλο.

ΣΩ. Ἔτσι πρέπει λοιπὸν, Θεαίτητε, νὰ ἀπαντᾷς μὲ προθυμία καὶ ὄχι ὅπως πρωτύτερα, ὅταν δίσταζες νὰ ἀποκριθεῖς. Διότι, ἂν τὸ κάνουμε αὐτό, τότε ἢ θὰ βροῦμε αὐτὸ πὸν ψάχνουμε, ἢ θὰ ἔχουμε λιγότερο τὴν ἐντύπωση ὅτι γνωρίζουμε αὐτὸ πὸν δὲν τὸ γνωρίζουμε καθόλου. Καὶ τοῦτο δὲν θὰ ἦταν μικρὴ ἀνταμοιβή. Ὅποτε λοιπὸν, τί εἶναι αὐτὸ πὸν τώρα ἰσχυρίζεσαι; Ὅτι ὑπάρχουν δύο μορφὲς πεποίθησης, μιὰ ἀληθὴς καὶ μιὰ ψευδὴς, καὶ ὅτι ὀρίζεις τὴ γνώση ὡς τὴν ἀληθὴ πεποίθηση;⁶⁰

ΘΕΑΙ. Ναι, αὐτὸ πιστεύω τώρα.

ΣΩ. Μήπως λοιπὸν, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πεποίθηση, θὰ ἀξιζε νὰ ἐπανέλθουμε καὶ πάλι...

ΘΕΑΙ. Σὲ ποιὸ σημεῖο ἐννοεῖς;

ΣΩ. ...σὲ κάτι πὸν μὲ ἔχει ἀπασχολήσει καὶ ἄλλοτε, πολλὰς φορές, ἔτσι ὥστε νὰ περιέρχομαι σὲ μεγάλη ἀμηχανία καὶ ἀπὸ μόνος μου καὶ μὲ ἄλλους, χωρὶς νὰ ἔχω νὰ πῶ τί εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς συμβαίνει καὶ πῶς παρουσιάζεται.

- 5 ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δῆ;
 ΣΩ. Τὸ δοξάζειν τινὰ ψευδῆ. σκοπῶ δὲ καὶ νῦν ἔτι διαστάζων,
 πότερον ἐάσωμεν αὐτὸ ἢ ἐπισκεψώμεθα ἄλλον τρόπον ἢ ὀλίγον
 πρότερον.
- ΘΕΑΙ. Τί μὴν, ὦ Σώκρατες, εἴπερ γε καὶ ὀπητιοῦν φαίνεται
 10 δεῖν; ἄρτι γὰρ οὐ κακῶς γε σὺ καὶ Θεόδωρος ἐλέγετε σχολῆς
 πέρι, ὡς οὐδὲν ἐν τοῖς τοιοῖσδε κατεπείγει.
- e ΣΩ. Ὅρθῶς ὑπέμνησας· ἴσως γὰρ οὐκ ἀπὸ καιροῦ πάλιν
 ὥσπερ ἶχνος μετελθεῖν. κρεῖττον γάρ που σμικρὸν εὖ ἢ πολὺ μὴ
 ἱκανῶς περᾶναι.
- ΘΕΑΙ. Τί μὴν;
- 5 ΣΩ. Πῶς οὖν; τί δὲ καὶ λέγομεν; ψευδῆ φαμεν ἐκάστοτε εἶναι
 δόξαν, καὶ τινα ἡμῶν δοξάζειν ψευδῆ, τὸν δ' αὖ ἀληθῆ, ὡς φύσει
 οὕτως ἐχόντων;
- ΘΕΑΙ. Φαμέν γὰρ δῆ.
- 188 ΣΩ. Οὐκοῦν τόδε γ' ἔσθ' ἡμῖν περὶ πάντα καὶ καθ' ἕκαστον,
 ἧτοι εἶδέναι ἢ μὴ εἶδέναι; μανθάνειν γὰρ καὶ ἐπιλανθάνεσθαι με-
 ταξὺ τούτων ὡς ὄντα χαίρειν λέγω ἐν τῷ παρόντι· νῦν γὰρ ἡμῖν
 πρὸς λόγον ἐστὶν οὐδέν.
- 5 ΘΕΑΙ. Ἄλλα μὴν, ὦ Σώκρατες, ἄλλο γ' οὐδὲν λείπεται περὶ
 ἕκαστον πλὴν εἶδέναι ἢ μὴ εἶδέναι.
- ΣΩ. Οὐκοῦν ἤδη ἀνάγκη τὸν δοξάζοντα δοξάζειν ἢ ὦν τι
 οἶδεν ἢ μὴ οἶδεν;
- ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.
- 10 ΣΩ. Καὶ μὴν εἰδότα γε μὴ εἶδέναι τὸ αὐτὸ ἢ μὴ εἰδότα εἰδέ-
 b ναι ἀδύνατον.

ΘΕΑΙ. Ποιό πράγμα έννοεῖς;

ΣΩ. Τὸ νὰ ἔχει κάποιος μιὰ ψευδὴ πεποίθηση. Καὶ τώρα ἀκόμη διστάζω καὶ ἀμφιβάλλω μήπως νὰ τὸ ἀφήσουμε αὐτὸ στὴν ἄκρη, ἢ νὰ τὸ ἐξετάσουμε μὲν, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπο ἀπὸ ὅ,τι τὸ κάναμε προηγουμένως.

ΘΕΑΙ. Γιατί ὄχι, Σωκράτη, ἂν σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μὲ ὀποιοδήποτε τρόπο ἀπαραίτητο; Ἄφοῦ μόλις τώρα ἐσὺ καὶ ὁ Θεόδωρος μιλοῦσατε γιὰ τὸν ἐλεύθερο χρόνο, καὶ εἶπατε πολὺ σωστὰ ὅτι σὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τίς συζητήσεις δὲν ὑπάρχει βιασύνη.

ΣΩ. Καλὰ ποῦ μοῦ τὸ θύμισες! Ἐπειδὴ ἴσως εἶναι εὐκαιρία νὰ ἐπανέλθουμε κατὰ κάποιον τρόπο στὰ βήματά μας. Διότι εἶναι προτιμότερο νὰ ὀλοκληρώσουμε καλὰ ἓνα μικρὸ ἔργο παρὰ κάτι μεγάλον ἀλλὰ ὄχι ἱκανοποιητικόν.

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΣΩ. Πῶς θὰ χειριστοῦμε, λοιπόν, τὸ ζήτημα; Καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποῦ έννοοῦμε; Δὲν ὑποστηρίζουμε ἄραγε ὅτι γιὰ κάθε ζήτημα ὑπάρχει καὶ ψευδὴς πεποίθηση, ὅτι ὁ ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς κρίνει ψευδῶς καὶ ὁ ἄλλος ἀληθῶς, καὶ ὅτι ἔτσι εἶναι ἡ φύση τῶν πραγμάτων;

ΘΕΑΙ. Ἐτσι ὑποστηρίζουμε.

ΣΩ. Καὶ ὅτι σὲ ὅλες τίς περιπτώσεις, καὶ σὲ καθεμιὰ ξεχωριστά, γιὰ ἐμᾶς ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἢ νὰ γνωρίζουμε ἢ νὰ μὴ γνωρίζουμε; Διότι ἂς ἀφήσουμε πρὸς τὸ παρὸν κατὰ μέρος τὸ νὰ μαθαίνει κάποιος ἢ νὰ ξεχνᾷ, ποῦ βρίσκονται ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ δύο, ἀφοῦ δὲν ἀφοροῦν τῇ συζήτησίν μας.

ΘΕΑΙ. Πράγματι, Σωκράτη, δὲν μένει τίποτε ἄλλο σὲ κάθε περίπτωση ἀπὸ τὸ ἢ νὰ γνωρίζει κανεὶς ἢ νὰ μὴ γνωρίζει.

ΣΩ. Καὶ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπομένως, σὲ αὐτὸν ποῦ διατυπώνει μιὰ κρίση, ἢ κρίση του νὰ ἀφορᾷ κάτι εἴτε ἀπὸ ὅσα ξέρει, εἴτε ἀπὸ ὅσα δὲν ξέρει;

ΘΕΑΙ. Εἶναι ἀναγκαῖον.

ΣΩ. Ἀλλὰ ἐπίσης, ἐφόσον γνωρίζει κάτι, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν τὸ γνωρίζει, ἢ ἂν δὲν τὸ γνωρίζει νὰ τὸ γνωρίζει.